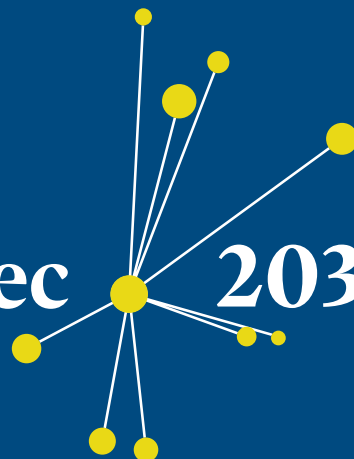

Integrovaná územná
stratégia UMR Martin
na roky 2023 - 2030

Turiec 2030

Obsah

5	Úvod
7	Riešiteľský tím

Analytická časť

10	1. Socio-ekonomická analýza
10	1.1. Administratívne usporiadanie a sídelná štruktúra
11	1.2. Prírodné danosti
12	1.3. Pôdne pomery
15	1.4. Demografické pomery
25	1.5. Ekonomické pomery
33	1.6. Hospodárenie samospráv
34	1.7. Čerpanie EŠIF na území UMR Martin v rokoch 2016 – 2022
40	2. Analýza dát podľa strategických oblastí
40	2.1. Doprava a udržateľná mobilita
47	Autobusová doprava
49	Individuálna osobná doprava
51	Cyklodoprava
52	Kostrová sieť cyklistických trás Žilinského kraja
53	2.2. Životné prostredie a klimatická zmena
53	Ochrana prírody a krajiny
54	Nerastné bohatstvo
54	Ovzdušie
56	Vodný manažment
57	Energetické hospodárstvo
59	Odpadové hospodárstvo
65	Environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета
66	2.3. Vzdelávanie, sociálna starostlivosť a sociálna inklúzia
66	Vzdelávanie
77	Zdravotná starostlivosť
78	Športom k sociálnej inklúzii
78	Sociálna starostlivosť
83	2.4. Kultúra a podpora kreatívneho priemyslu
88	2.5. Cestovný ruch a aktívne trávenie voľného času
94	Aktívne trávenie voľného času športom
98	3. Trendy rozvoja
98	Socio-ekonomický rozvoj
98	Doprava a udržateľná mobilita
98	Životné prostredie a klimatická zmena
99	Vzdelávanie, sociálna starostlivosť a sociálna inklúzia
100	Kultúra a kreatívny priemysel
100	Cestovný ruch a aktívne trávenie voľného času
101	4. SWOT analýza za územie UMR Martin

Strategicko-programová časť

106	Strategicko-programová časť
108	PRIORITA 1: Vyvážený socio-ekonomický rozvoj
108	Špecifický cieľ 1.1: SMART prístupmi skvalitniť služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy
108	Opatrenie 1.1.1
109	Opatrenie 1.1.2
109	Opatrenie 1.1.3
109	Špecifický cieľ 1.2: Podporovať medzisektorovú spoluprácu, inovačné aktivity a vzdelávanie v samospráve
110	Opatrenie 1.2.1
110	Opatrenie 1.2.2
110	Opatrenie 1.2.3
110	Opatrenie 1.2.4
111	Špecifický cieľ 1.3: Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku
111	Opatrenie 1.3.1
111	Opatrenie 1.3.2
112	Špecifický cieľ 1.4: Budovať a podporovať partnerstvá na podporu územnej spolupráce
112	Opatrenie 1.4.1
112	Opatrenie 1.4.2
113	PRIORITA 2: Vzdelávaním k sociálnej inklúzii
113	Špecifický cieľ 2.1: Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie
113	Opatrenie 2.1.1
114	Opatrenie 2.1.2
114	Opatrenie 2.1.3
114	Opatrenie 2.1.4
115	Špecifický cieľ 2.2: Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl
115	Opatrenie 2.2.1
115	Opatrenie 2.2.2
115	Opatrenie 2.2.3
116	Špecifický cieľ 2.3: Aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania pre podporu sociálnej inklúzie
116	Opatrenie 2.3.1
117	Špecifický cieľ 2.4: Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby
117	Opatrenie 2.4.1
118	Opatrenie 2.4.2
118	Opatrenie 2.4.3
118	Opatrenie 2.4.4
118	Opatrenie 2.4.5
119	Opatrenie 2.4.6
119	Opatrenie 2.4.7
120	PRIORITA 3: Životné prostredie adaptované na zmeny klímy
120	Špecifický cieľ 3.1: Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja miest a obcí
120	Opatrenie 3.1.1
121	Špecifický cieľ 3.2: Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy
121	Opatrenie 3.2.1
121	Opatrenie 3.2.2
122	Opatrenie 3.2.3
122	Opatrenie 3.2.4
122	Špecifický cieľ 3.3: Zabezpečovať ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)
122	Opatrenie 3.3.1
123	Opatrenie 3.3.2
123	Opatrenie 3.3.3
123	Špecifický cieľ 3.4: Zlepšovať kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov
124	Opatrenie 3.4.1
124	Opatrenie 3.4.2
124	Špecifický cieľ 3.5: Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej (obehovej) ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom
125	Opatrenie 3.5.1
125	Opatrenie 3.5.2
125	Opatrenie 3.5.3
125	Špecifický cieľ 3.6: Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov

- 126 Opatrenie 3.6.1
- 126 Opatrenie 3.6.2
- 126 Špecifický cieľ 3.7: Podporovať riešenia energetickej efektívnosti
- 126 Opatrenie 3.7.1
- 126 Opatrenie 3.7.2

128 PRIORITA 4: Udržateľná mobilita

- 128 Špecifický cieľ 4.1: Zabezpečovať udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi
- 129 Opatrenie 4.1.1
- 129 Opatrenie 4.1.2
- 129 Opatrenie 4.1.3
- 129 Opatrenie 4.1.4
- 130 Opatrenie 4.1.5
- 130 Opatrenie 4.1.6
- 130 Špecifický cieľ 4.2: Aktívne podporovať cyklomobilitu na území UMR Martin
- 131 Opatrenie 4.2.1
- 131 Opatrenie 4.2.2

132 PRIORITA 5: Kultúrou ku kreativite

- 132 Špecifický cieľ 5.1: Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo
- 132 Opatrenie 5.1.1
- 132 Opatrenie 5.1.2
- 133 Špecifický cieľ 5.2: Profesionalizovať riadenie kultúry, podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru
- 133 Opatrenie 5.2.3
- 133 Opatrenie 5.2.2
- 134 Opatrenie 5.2.3

135 PRIORITA 6: Aktívne trávený čas

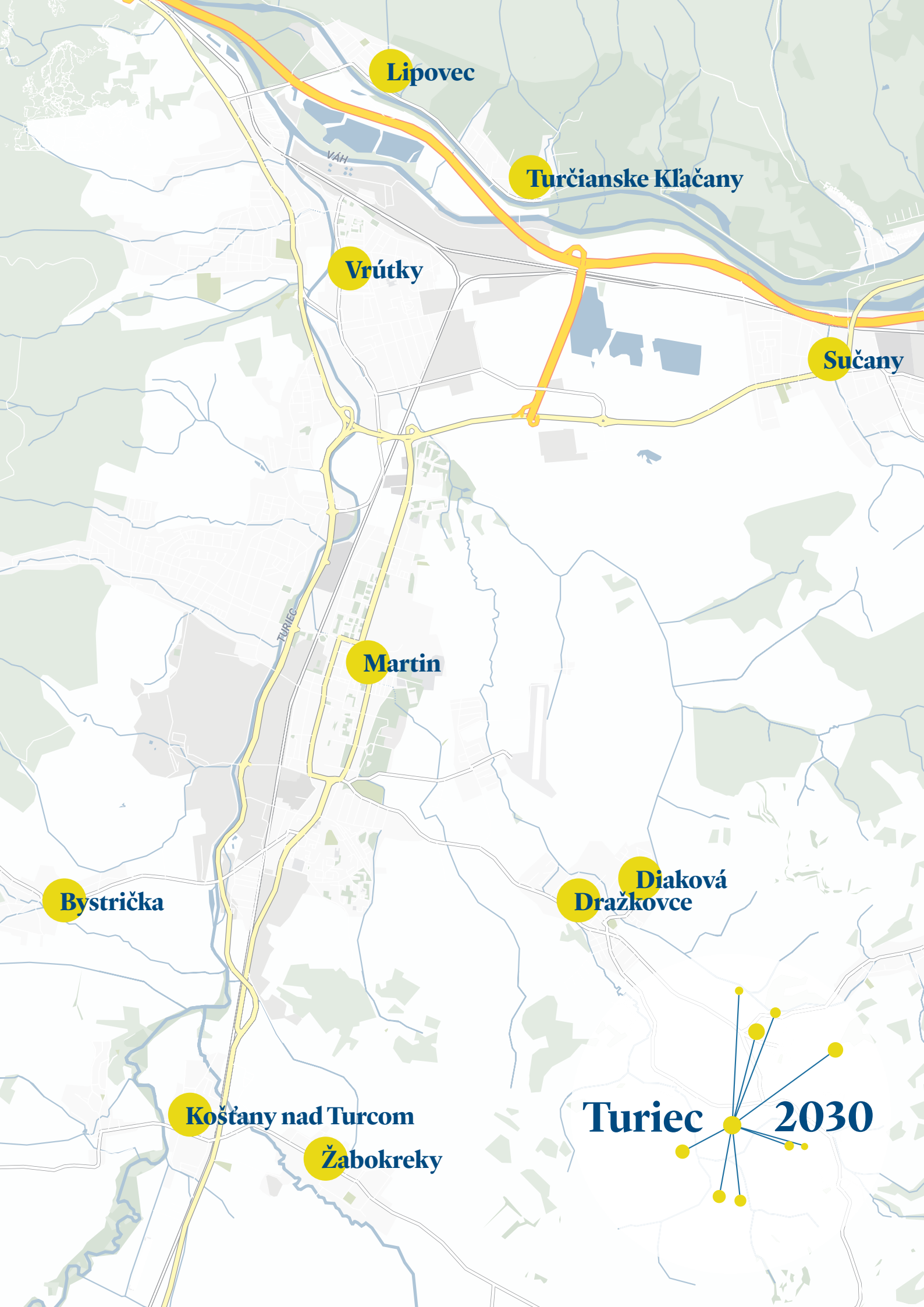
- 135 Špecifický cieľ 6.1: Profesionalizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinačného manažmentu a destinačného marketingu v spolupráci s partnermi
- 136 Opatrenie 6.1.1
- 136 Opatrenie 6.1.2
- 137 Opatrenie 6.1.3
- 137 Opatrenie 6.1.4
- 137 Špecifický cieľ 6.2: Vytvárať podmienky pre aktívne športové využitie a pohybové aktivity všetkých občanov a návštevníkov bez ohľadu na vek a sociálne zázemie
- 138 Opatrenie 6.2.1
- 138 Opatrenie 6.2.2
- 138 Opatrenie 6.2.3

Realizačno-finančná časť

- 140 Realizačno-finančná časť
- 140 Východiská realizačnej časti
- 140 Proces implementácie a vyhodnocovania IÚS UMR Martin
- 140 Systém monitorovania IÚS UMR Martin na roky 2023 – 2030
- 142 Akčný plán IÚS UMR Martin a zásobník projektov
- 143 Kooperačná rada udržateľného mestského rozvoja UMR Martin
- 145 Východiská finančnej časti
- 145 Zhodnotenie programového obdobia EŠIF 2014 – 2020
- 145 Programové obdobie EŠIF 2021 – 2027
- 145 Komunitárne programy a finančné iniciatívy Európskej únie
- 147 INTERREG Poľsko – Slovensko 2021 – 2027
- 147 INTERREG Slovensko – Česko 2021-2027
- 148 Národné operačné programy

Prílohy

- 154 Príloha 1: Prehľad odporúčaných indikátorov hodnotenia IÚS UMR Martin
- 160 Príloha 2: Zásobník projektov
- 175 Príloha 3: Výstupy z pracovných stretnutí k príprave IÚS UMR Martin
- 180 Príloha 4: Vyhodnotenie dotazníkového prieskumu medzi verejnosťou na území UMR Martin
- 208 Príloha 5: Osoby participujúce na príprave IÚS UMR Martin na roky 2023 – 2030
- 210 Východiskové dokumenty
- 211 Vysvetlenie použitých skratiek

Lipovec

Turčianske Kľačany

Vrútky

Sučany

Martin

Bystrička

**Diaková
Dražkovce**

Košťany nad Turcom

Žabokreky

Turiec 2030

Úvod

Na základe poučenia z najlepších postupov iných členských štátov EÚ a vzhľadom na nízku mieru čerpania EFRR prostredníctvom IROP v rokoch 2014-2020, ako aj na nízku schopnosť riešiť základný problém pretrvávajúcich regionálnych rozdielov budú v programovom období EÚ 2021-2027 na území Slovenska využívané nové decentralizované nástroje **integrovaného územného prístupu** k implementácii fondov EÚ – integrovaná územná stratégia (IÚS) a integrované územné investície (IÚI) pre vyššie územné celky (na úrovni NUTS3) a pre 18 vybraných miest na Slovensku a ich tzv. územia udržateľného mestského rozvoja (UMR) ako **strategicko-plánovacie regióny** (SPR). Na území Žilinského samosprávneho kraja okrem okolia mesta Žiliny a okolia miest Ružomberok a Liptovský Mikuláš patrí medzi SPR aj okolie mesta Martin, ktoré tvorí jedno jadrové mesto Martin spoločne s mestom Vrútky a 8 obcami (ďalej pre účely tohto dokumentu uvádzané ako územie UMR Martin). Obidve decentralizované štruktúry sú navzájom koordinované na regionálnej úrovni (VÚC) prostredníctvom regionálnych rád pre partnerstvo.

Územie udržateľného mestského rozvoja Martin, ktoré ďalej v dokumente **uvádzame ako UMR Martin**, bolo zriadené v zmysle článku 7. Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1301/2013 zo 17. decembra 2013 o Európskom fonde regionálneho rozvoja ako súčasť Regionálnej integrovanej územnej stratégie (RIÚS). Jeho pôsobenie je zadefinované v Štatúte zo dňa 16. 12. 2020, ku ktorému sa pristúpilo 10 územne previazaných samospráv: **Mesto Martin, Mesto Vrútky a obce Bystrička, Diaková, Dražkovce, Lipovec, Košťany nad Turcom, Sučany, Turčianske Kľačany a Žabokreky**. UMR Martin je základnou strategickou plánovacou jednotkou (SPR) pre integrovaný územný rozvoj na území týchto 10 samospráv.

Decentralizovaný implementačný model IÚS a IÚI je v súlade so znením:

- Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1060 z 24. júna 2021, ktorým sa stanovujú spoločné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde plus, Kohéznom fonde, Fonde na spravodlivú transformáciu a Európskom námornom, rybolovnom a akvakultúrnom fonde 12 a rozpočtové pravidlá pre uvedené fondy, ako aj pre Fond pre azyl, migráciu a integráciu, Fond pre vnútornú bezpečnosť a Nástroj finančnej podpory na

riadenie hraníc a vízovú politiku („všeobecné nariadenie EÚ“);

- Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1058 z 24. júna 2021 o Európskom fonde regionálneho rozvoja a Kohéznom fonde („nariadenie EFRR/KF“);
- Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1057 z 24. júna 2021, ktorým sa zriaďuje Európsky sociálny fond plus (ESF+) a zrušuje nariadenie (EÚ) č. 1296/2013 („nariadenie ESF+“);
- Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1059 z 24. júna 2021 o osobitných ustanoveniach týkajúcich sa cieľa Európska územná spolupráca (Interreg) podporovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a vonkajších finančných nástrojov („nariadenie EÚS“);
- Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1056 z 24. júna 2021, ktorým sa zriaďuje Fond na spravodlivú transformáciu („nariadenie FST“);
- Zákona č. 539/2008 Z. z. Zákon o podpore regionálneho rozvoja;
- Zákona č. 121/2022 Z. z. o príspevkoch z fondov Európskej únie;
- Delegovaného nariadenia Komisie (EÚ) č. 240/2014 o európskom kódexe správania pre partnerstvo v rámci európskych štrukturálnych a investičných fondov (týka sa Rady partnerstva);
- Metodiky tvorby programov PHRSR 2020, verzia 1. 0. 4.

Implementácia týchto nástrojov sa riadi Jednotným metodickým rámcom pre prípravu integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021-2027 a ďalšími usmerneniami, metodickými materiálmi a pokynmi Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR (MIRR), Riadiaceho orgánu (RO) a Sprostredkovateľských orgánov Programu Slovensko, prípadne ďalších orgánov zapojených do implementácie prostriedkov EÚ na území SR, z ktorých vychádza spracovanie tejto integrovanej územnej stratégie (ďalej ako IÚS).

Spracovanie IÚS UMR Martin na roky 2023–2030 je pozitívnym krokom smerom k spoločnému definovaniu priorít rozvoja a investícií a zosúladieniu procesov plánovania a implementácie opatrení rozvoja na časti územia prirodzeného regiónu Turiec. Je navrhnutá tak, aby bola

prirodzene napojená na Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja 2021+ a Integrovanú územnú stratégiu Žilinského samosprávneho kraja 2021+ realizovanej na území prirodzeného regiónu Turiec, aby dochádzalo k želaným synergickým efektom spolupráce socio-ekonomických partnerov na území prirodzeného regiónu Turiec.

Pri spracovaní IÚS UMR Martin využijeme princípy tvorby integrovaných územných stratégií (IÚS) odporúčané Európskou komisiou:

- **Vyvážené partnerstvo a transparentnosť:** rešpektovanie Európskeho kódexu správania pre partnerstvo v rámci EŠIF, t. j. úzka spolupráca medzi orgánmi verejnej správy, hospodárskymi a sociálnymi partnermi v území a subjektmi, ktoré zastupujú občiansku spoločnosť na regionálnej a miestnej úrovni, a to počas celého procesu tvorby a realizácie integrovanej stratégie územného rozvoja UMR (aj vrátane monitorovania a hodnotenia);
- **Koncentrácia a prioritizácia:** zameranie sa na limitovaný identifikovaný počet stanovených priorít a ich riešenie a prioritizácia opatrení/projektov vzhľadom na ich relevantnosť pre udržateľný rozvoj v území (významnosť a dopad na riešenie stanovených priorít) a realizovateľnosť (časová, finančná);
- **Previazanosť** priorít/opatrení strategického dokumentu s PHSR Žilinského samosprávneho kraja a s PHSR dotknutých obcí (prípadne skupiny obcí) na území UMR Martin, t. j. Integrovaná územná stratégia UMR Martin musí byť kritériom pre posúdenie a prioritizáciu projektov v zásobníku projektov;
- **Postavenie jadrového mesta** ako koordinátora pre vypracovanie a realizáciu IÚS UMR Martin, ktorým je Mesto Martin, ktoré financuje prípravu tohto strategického dokumentu a zároveň zriaďuje Technický sekretariát pre koordináciu rozvoja na území UMR Martin.

Riešiteľský tím

Hlavná riešiteľka a spracovateľka:

- **Ing. Iveta Niňajová, PhD.**
Odborníčka na regionálny rozvoj, strategický a destinačný manažment

Konzultanti a odborná spolupráca:

- **Zuzana Valachová, MSc**
Vedúca oddelenia pre stratégiu, regionálny rozvoj a cestovný ruch, Martin
- **Ing.arch. Zuzana Mendelová**
Riaditeľka Útvaru hlavného architekta, mesto Martin
- **Ing. Mgr. Anna Svitekova**
Prednostka Mestského úradu, mesto Vrútky
- **Mgr. Ivan Hroziččík**
Predseda Mestskej školskej rady v Martine
- **Mgr. Radovan Sýkora**
Riaditeľ Slovenského národného múzea v Martine
- **Ing. Stanislav Thomka, MBA**
Viceprimátor, mesto Martin
- **Ing. Ivana Bobrovská**
Zástupkyňa Poradenského centra MIRRI za ŽSK
- **Ing. Janka Mikušáková**
Zástupkyňa Rady partnerstva Turiec ŽSK, Odbor regionálneho rozvoja ŽSK

Podporný spracovateľský tím:

- **Ing. Rastislav Horvát**, EUPC s.r.o. – odborný garant
- **Ing. Tatiana Biskupičová**, koordinátorka projektu
- **Mgr. Matúš Demko**, komunikácia a PR
- **Ing. Katarína Čižmáriková**, EUPC s.r.o. - ekonomická a administratívna podpora

Objednávateľ:

Mesto Martin

Zhotoviteľ:

EUPC s. r. o.

Apríl
2023

Analytická část

1. Socio-ekonomická analýza

Územie udržateľného mestského rozvoja (UMR) okolo jadrového mesta Martin je tvorené 10 samosprávami (z toho 2 mestá a 8 obcí) z okresu Martin, ktoré spoločne tvoria ucelené územie a konajú na základe spoločnej dohody a štatútu ako **strategický plánovací región** (SPR), ktoré sme pre účely spracovania integrovanej územnej stratégie nazvali UMR Martin.

Podľa údajov z posledného sčítania obyvateľstva, domov a bytov v roku 2021 je najstaršou obcou obec Bystrička (43,84 roka) a najmladšou obec Diaková (37,36 roka). Po obidvoch mestách Martin a Vrútky je obcou s najväčšou hustotou obyvateľstva obec Dražkovce (232,27 obyv. na km²) a s najmenšou hustotou obyvateľstva obec Lipovec (70,52 obyv. na km²).

Priemerná hodnota priemerného veku za územie UMR Martin (41,82 roka) je nižšia ako za okres Martin (42,81 roka), kým priemerná hustota obyvateľstva na území UMR Martin (242,44 obyv. na km²) je vyššia ako hustota obyvateľstva okresu Martin (128,28 obyv. na km²).

Samospráva	Základné údaje k 1. 1. 2021	
	Priemerný vek	Hustota (os/km ²)
Mesto Martin	43,4	775,35
Mesto Vrútky	42,58	402,62
Bytrčička	43,84	77,19
Diaková	37,36	202,85
Dražkovce	38,68	232,27
Lipovec	43,29	70,52
Košťany nad Turcom	41,41	207,59
Sučany	42,31	141,62
Turčianske Kľačany	42,08	83,89
Žabokreky	43,24	230,52
priemer za UMR Martin	41,82	242,44
okres Martin	42,81	128,28

Zdroj: SOBD 2021

1.1. Administratívne usporiadanie a sídelná štruktúra

Z pohľadu administratívneho usporiadania bol región Turiec v stredoveku spolu s Oravou a Liptovom súčasťou Zvolenskej župy. V roku 1339 vznikla samostatná Turčianska stolica (podobne ako Liptovská a Oravská), ktorá existovala až do roku 1922 a ktorou prechádzali dôležité obchodné cesty. Vďaka tomu vznikali obce, mestechá a strážne hrady Sklabiňa, Blatnica a Zniev ako správne jednotky. Prvotným sídlom bol hrad Sklabiňa a neskôr mesto Martin. V rokoch 1923 – 1928 bola súčasťou Poľskej župy. V roku 1772 sa mesto Martin stalo správnym centrom stolice, čo ovplyvnilo jeho ďalší rozvoj. Od roku 1535 zastávali úrad hlavného turčianskeho župana dedične šľachtici z rodu Révayovcov (Révay), najbohatšieho a najvplyvnejšieho rodu.

Dôležitým medzníkom vo vývoji tohto regiónu bola **zemianska kolonizácia** rozvinutá v 13. – 14. storočí. Z kráľovských pozemkov sa rozdeľovali menšie majetky pre obyvateľov, z ktorých sa neskôr vytvorilo zemianstvo. To sa v Turci prejavovalo v materiálnej a sociálnej kultúre i architektúre, čo možno badať čiastočne i v súčasnosti. K historickému vývoju sa tiež dá pripísať **osídlenie južnej**

a juhozápadnej časti Turca Nemcami v 13. – 14. storočí, kedy sa sem sťahovali kvôli nadväznej baníckej oblasti Kremnice.

Dnes región Turiec tvoria dva administratívne celky – okres Martin (Dolný Turiec) a okres Turčianske Teplice (Horný Turiec) ako súčasť Žilinského samosprávneho kraja. **S rozlohou 735,636 km² je okres Martin štvrtým najrozsiahlejším okresom Žilinského kraja**, pričom jeho rozloha zaberá 10,8% rozlohy kraja.

Región Turiec tvoria 4 mestá (Martin, Vrútky a Turany v okrese Martin a Turčianske Teplice v okrese Turčianske Teplice) a 65 obcí, z toho 40 v okrese Martin. Mesto Martin je okresným mestom a zároveň prirodzeným regionálnym centrom. Z pohľadu územia udržateľného mestského rozvoja Martin (ďalej ako UMR Martin) je definované ako jadrové mesto.

Mesto Martin je z hľadiska platnej Konceptie územného rozvoja SR (KURS2011) klasifikované ako **centrum osídlenia druhej úrovne** ležiace na žilinsko-podtatranskej rozvojovej osi 1. stupňa (Žilina – Martin – Poprad – Prešov) a zvolensko-turčianskej rozvojovej osi 1. stupňa

(Zvolen – Banská Bystrica – Turčianske Teplice – Martin). Spolu s mestom Žilina tvoria žilinsko-martinské ťažisko osídlenia ako aglomerácie najvyššieho celoštátneho a medzinárodného významu. Svojou veľkosťou patria medzi **stredne veľké mestá** slovenského osídlenia.

Prvá písomná zmienka o meste Martin pochádza z roku 1284 ako „villa sancti Martini“ podľa kostola zasväteného sv. Martinovi – biskupovi z francúzskeho Tours a mesta Vrútky z roku 1255.

Mesto Martin leží v nadmorskej výške 400 m. n. m. a má rozlohu 67,74 km². Administratívne sa skladá zo 4 katastrálnych území (Martin, Priekopa, Záturčie a Tomčany) a **7 mestských častí** (Ľadoveň – Jahodníky – Tomčany, Stred, Sever, Košúty, Priekopa, Záturčie, Podháj – Stráne). Bezprostredne susedí so 6 obcami zaradenými medzi UMR Martin: obcami Košťany nad Turcom, Žabokreky, Dražkovce, Bystrička, Sučany, Turčianske Kľačany a mestom Vrútky.

Vďaka svojej národnej a kultúrnej histórii je mesto Martin zákonom vyhláseným za **Centrum národnej kultúry Slovákov**.

Samosprávne funkcie **v meste Martin** vykonáva primátor mesta a dvaja zástupcovia primátora. V mestskom zastupiteľstve pracuje 31 poslancov. Pri mestskom zastupiteľstve pracuje 12 odborných komisií s 93 členmi z radov poslancov aj neposlancov. Regionálny rozvoj je agendou komisie „Regionálny rozvoj a cestovný ruch“. Mestskú radu tvorí 9 poslancov mestského zastupiteľstva. **Mestský úrad zamestnával k 31. 12. 2021 celkovo 284 zamestnancov**, kým k 31. 12. 2015 to bolo 305 zamestnancov. Mesto Martin má 100% majetkovú účasť **v piatich obchodných spoločnostiach** – Turiec, a. s. (zastrešuje mestský parkovací systém), Televízia Turiec, Dopravný podnik mesta Martin a Sociálny podnik mesta Martin. Okrem toho zriaďuje **jednu neziskovú organizáciu** Matra (správca obecných bytov), **17 škôl a školských zariadení** a **tri rozpočtové a príspevkové organizácie** Správa športových zariadení mesta Martin, Kultúrna scéna Martin a Útvar hlavného architekta mesta Martin. Mesto Martin má majetkové podiely v ďalších 6 spoločnostiach: Turčianska vodárenská spoločnosť a. s., RETAS a. s. (39,5%, prevádzkovanie a správa trhových

miest), STEFE Martin a. s. (34,07%, tepelné hospodárstvo a tepelná energetika), IAD Investments správcovská spoločnosť a. s., Lyžiarske stredisko Martinské hole a. s. (0,11%, v konkurze), Brantner Fatra s. r. o. (15%, odpadové hospodárstvo). Je tiež zakladajúcim členom združenia právnických osôb Klaster Turiec a oblastnej organizácie cestovného ruchu Turiec. Mesto k 1. 1. 2022 malo navrhnutý rozpočet na úrovni **46,49 miliónov eur**, kým v roku 2015 to bolo 29,24 miliónov eur.

Mesto Vrútky leží v nadmorskej výške 381 m. n. m. a má rozlohu 18,65 km². Administratívne tvorí jeden celok, ktorý možno rozdeliť na 5 území (Hluchovo, Karvaša a Bláhovca, Dolné Vrútky, Centrum, Mexiko). **Bezprostredne susedí s 3 sídlami zaradenými medzi UMR Martin**: mesto Martin, obce Lipovec a obec Turčianske Kľačany. Samosprávne funkcie v meste Vrútky vykonáva primátor mesta a mestské zastupiteľstvo. V čase neprítomnosti primátora ho zastupuje viceprimátor. **V mestskom zastupiteľstve pracuje 11 poslancov. Pri mestskom zastupiteľstve pracujú 4 odborné komisie**: (1) Komisia finančná, správy majetku, výstavby, územného rozvoja a životného prostredia, (2) Komisia sociálna, zdravotná, bytová a verejného poriadku, (3) Komisia školstva, kultúry a mládeže a (4) Komisia športu a cestovného ruchu). Regionálny rozvoj je agendou Komisie finančnej, správy majetku, výstavby, územného rozvoja a životného prostredia. Mestskú radu tvoria 3 poslanci mestského zastupiteľstva. **Mestský úrad v zamestnával k 31. 12. 2021 celkovo 129 zamestnancov** (z toho na Mestskom úrade pracovalo 35 zamestnancov), kým k 31. 12. 2015 to bolo 120 zamestnancov. **Mesto je zriaďovateľom 9 rozpočtových organizácií** so 150 zamestnancami, z toho sú 3 materské školy, jedna spojená škola s organizačnými zložkami – MŠ, ZŠ, gymnázium, základná umelecká škola, jedáleň, centrum voľného času a zariadenie pre seniorov. Mesto je zároveň zakladateľom a 100% vlastníkom jednej obchodnej spoločnosti Mestský podnik služieb Vrútky, s. r. o. s 3 zamestnancami. Mesto Vrútky je členom 3 partnerských organizácií: ZMOS, ZMOT, Združenie Malá Fatra. Mesto k 1. 1. 2022 malo navrhnutý rozpočet na úrovni **8,22 miliónov eur** v príjmovej časti, kým v roku 2015 to bolo 5,25 miliónov eur.

1.2 Prírodné danosti

Región Turiec leží v strednej až severozápadnej časti Slovenska v **Turčianskej kotline** a vďaka svojej malebnosti je nazývaný aj Turčianska záhradka. Územím regiónu preteká **rieka Turiec**. Kotlina je ohraničená Kremnickými vrchmi, pohorím Žiar a hrebeňmi Malej a Veľkej Fatry, ktoré sú zákonom vyhlásené za národné parky. Bohaté prírodné hodnoty poskytujú regiónu podmienky pre zimné a letné športové vyžitie a rekreáciu. V zime sú v regióne Turiec na výber 3 lyžiarske strediská: Valča, Jasenská dolina a Martinské hole. V letnej sezóne je vyhľadávaný pre výborné možnosti horskej turistiky, cykloturistiky a jazdy na koni.

Región Turiec je bohatý najmä na **prírodné minerálne pramene**, ale aj termálne pramene s liečivými účinkami v Turčianskych Tepliciach. Kúpele Turčianske Teplice sú známe i v zahraničí. Medzi najznámejšie minerálne vody patrí **Budiš, Fatra či Kláštorňa** s plíčkami minerálnych vôd. Načapovať minerálku priamo z prameňa si môžete v obci Budiš neďaleko Turčianskych Teplíc. Územie je tiež bohaté na vodné pramene a vodopády, najväčší je Šútovský vodopád, má 38 m.

Okrem **2 národných parkov**, kde 70% ich rozlohy tvoria lesné porasty, sa na území regiónu nachádza **34 chránených území**. **Národný park Malá Fatra** bol zaradený do chránených území NATURA 2000 ako „Územie európskeho významu a chránené vtáčie územie Malá Fatra“. Na území sa nachádzajú i vzácne karpatské endemity, 188 chránených druhov živočíchov či 29 druhov živočíchov európskeho významu. Vzácnosťou je i najväčšia sova v Európe – výr skalný a najmenšia – kuvik vrbčí. Malá Fatra sa dokonca môže pochváliť vlastným rastlinným endemitom – jarabinou Margittaiho. Charakteristickým prvkom **Národného parku Veľká Fatra** sú hlboko rezané doliny, pričom najkrajšie sú **Gaderská a Blatnická dolina** s jedinečnou atmosférou. Na území sa vytvorilo aj **množstvo krasových útvarov**. Medzi najznámejšie patrí Perlová jaskyňa, Jaskyňa Izabely Textorisovej a Mažarná jaskyňa, kde sa uskutočnil najväčší archeologický nález – kosti jaskynného medveda z dôb ľadových. Zaujímavosťou tohto národného parku je výskyt tisu obyčajného (najväčší pôvodný výskyt v strednej Európe).

1.3 Pôdne pomery

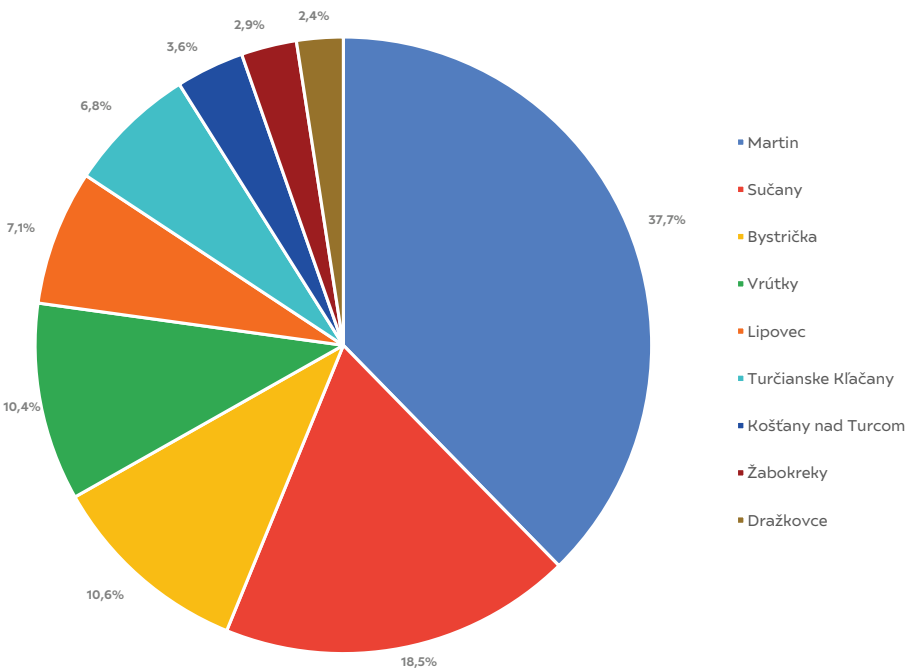
Územie UMR **Martin** sa v roku 2021 rozprestieralo na celkovej ploche s rozlohou **18 220,79 ha**, čo predstavuje 16,1% rozlohy regiónu Turiec a 24,8% okresu Martin a 2,7% Žilinského kraja. Mestské samosprávy – Mar-

tin a Vrútky – tvoria 47,4% výmery územia UMR Martin (8 639,2 ha). Obcou s najnižšou výmerou na území UMR Martin je obec Diaková a s obcou s najvyššou výmerou je obec Sučany.

Výmera v ha v roku 2021	
Martin	6 773,7
Sučany	3 326,4
Bystrica	1 912,2
Vrútky	1 865,5
Lipovec	1 274,8
Turčianske Kľačany	1 220,6
Košťany nad Turcom	643,6
Žabokreky	523,2
Dražkovce	438,7
Diaková	242,1
Celkom	18 220,8

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pl5001rr

Podiel obcí na celkovej výmere UMR Martin v roku 2021

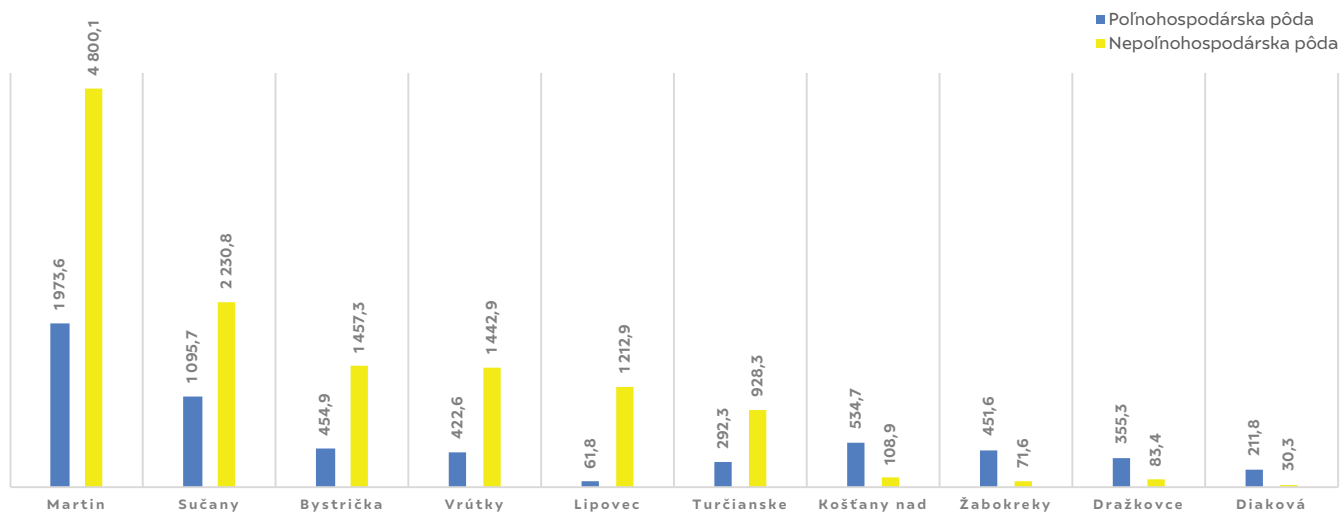

Žilinský kraj si udržiava jedinečnosť medzi krajinami ako jediný kraj **s prevažujúcimi lesnými pozemkami na celkovej ploche**. Naopak z hľadiska podielu poľnohospodárskej pôdy nedosahuje priemer SR. Táto charakteristika platí aj pre región Turiec. Kým v regióne Turiec poľnohospodárska pôda činí iba 34,57% pôdneho fondu, lesy zaberať až 57,78%.

V roku 2021 na celkovej výmere územia UMR Martin má nepoľnohospodárska pôda (vodné plochy, lesné pozemky, zastavané plochy a nádvorja, ostatné plochy) podiel 67,9%.

Samosprávami na území UMR Martin, kde prevláda nepoľnohospodárska pôda (najmä lesné pozemky a u oboch miest a Sučian aj zastavané plochy a nádvorja) sú: Martin (70,9%), Sučany (67,1%), Bystrica (76,2%), Vrútky (77,3%), Lipovec (až 95,1%) a Turčianske Kľačany (76,1%). Samosprávami, kde prevláda poľnohospodárska pôda (najmä orná pôda a trvalé trávnaté porasty) sú: Diaková (87,5%), Dražkovce (81%), Žabokreky (86,3%) a Košťany nad Turcom (83,1%).

Celková výmera pôdy v obciach UMR MARTIN v roku 2021

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pl5001rr

V roku 2021 mala najväčšiu výmeru v UMR Martin neľnohospodárska pôda (67,87%), z toho najviac lesný pozemok (8 771,7 ha) podobne ako v regióne Turiec, čo predstavovalo 48,14% celej výmery UMR Martin, ale bolo to menej ako v regióne Turiec (57,8%). Zastavaná plocha a nádvorie (1992,1 ha) zaberala 10,94%, kým v regióne Turiec je to výrazne menej len 4,21% a vodná plocha (411,6 ha) zaberala 2,26%, kým v regióne Turiec to je menej 1,07%. Z poľnohospodárskej pôdy orná pôda (2723,1 ha) zaberala 14,95% celkovej výmery UMR Martin, kým v regióne Turiec to bolo 15,08% a trvalý trávny porast (2763,2 ha) mal podiel 15,17% a v regióne Turiec 18,5%.

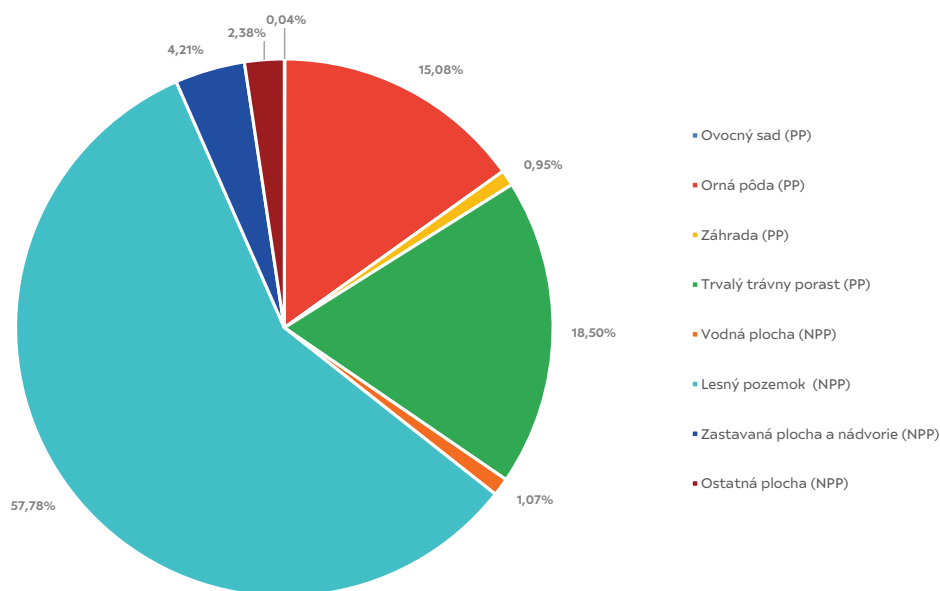
Výmera v ha pre kategórie pozemkov v roku 2021		
	UMR Martin	Región Turiec
Ovocný sad (PP)	7,7	39,9
Orná pôda (PP)	2 723,1	17 014,3

Výmera v ha pre kategórie pozemkov v roku 2021		
	UMR Martin	Región Turiec
Záhrada (PP)	360,2	1 072,0
Trvalý trávny porast (PP)	2 763,2	20 874,5
Poľnohospodárska pôda (PP)	5 854,2	39 000,7
Vodná plocha (NPP)	411,6	1 208,3
Lesný pozemok (NPP)	8 771,7	65 202,1
Zastavaná plocha a nádvorie (NPP)	1 992,1	4 754,0
Ostatná plocha (NPP)	1 191,2	2 684,6
Nepoľnohospodárska pôda (PP)	12 366,6	73 848,9
CELKOM	18 220,8	112 849,6

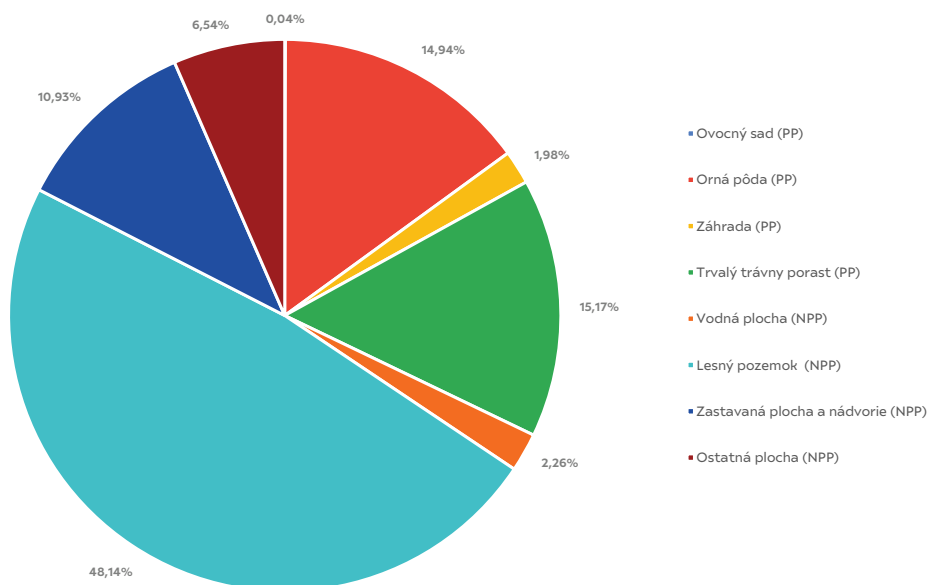
Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pl5001rr

UMR Martin je oproti regiónu Turiec viac zastavané územie aj v súvislosti s tým, že sa na jeho území nachádzajú dve mestá, ako aj územím s väčšími vodnými plochami ako región Turiec.

Podiel typov pozemkov v regióne Turiec v roku 2021

Podiel typov pozemkov v UMR Martin v roku 2021

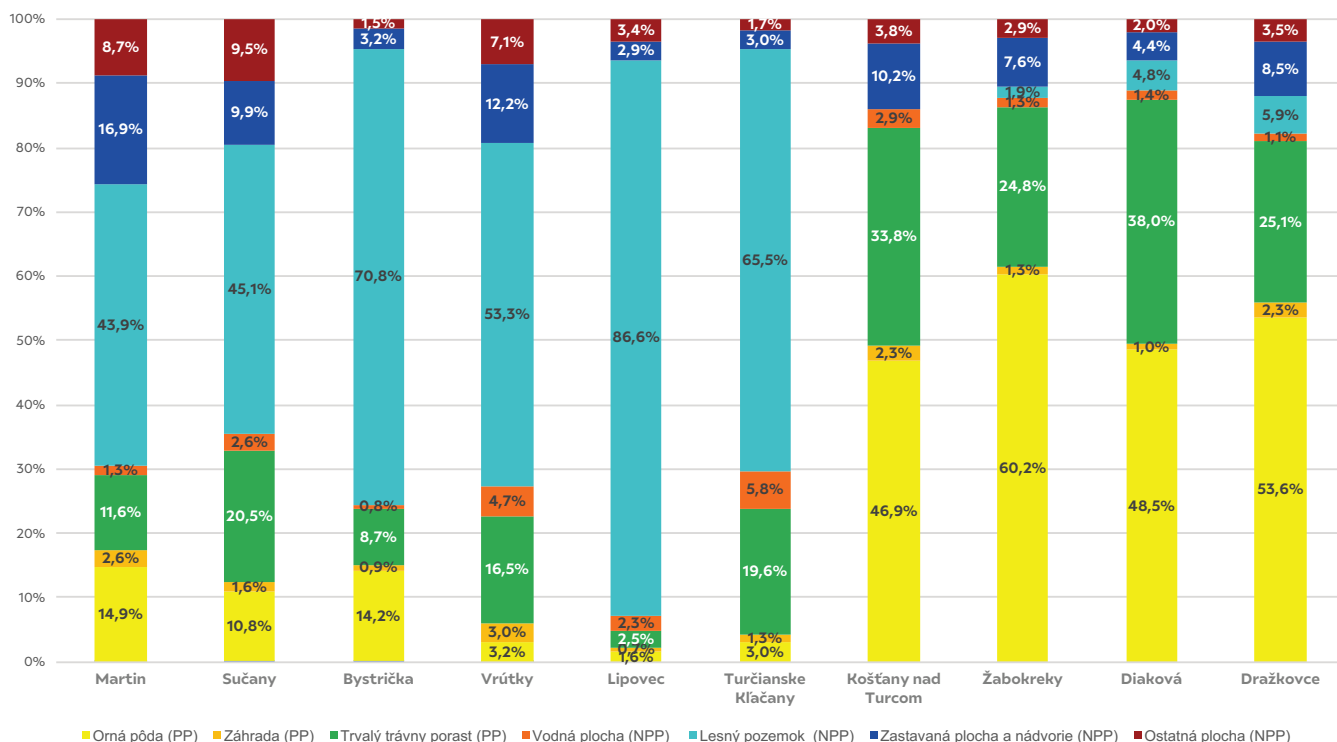

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pl5001rr

Na základe údajov z roku 2021 majú najviac lesných pozemkov (NPP) na svojom území podhorské obce Lipovec (86,6%), Bystrička (70,8%) a Turčianske Kľačany (65,5%). Najviac zastavaných pozemkov a nádvorí (NPP) má na svojom území mesto Martin (16,9%), mesto Vrútky (12,2%) a Košťany nad Turcom (10,2%), ktoré nedisponujú žiadnymi lesnými pozemkami a tiež obec Sučany (9,9%). Vodné plochy (NPP) dominujú na území obce

Turčianske Kľačany (5,8%) a Vrútky (4,7%). Orná pôda (PP) má najvyššiu výmeru v obciach Žabokreky (60,2%) a Dražkovce (53,6%). Trvalé trávnaté porasty dominujú v Diakovej (38%) a v Košťanoch nad Turcom (33,8%). Najviac záhrad (PP) majú mestá Vrútky (3%) a Martin (2,6%). Ovocné sady sú evidované v Sučanoch, Martine, Bystričke a zostatkovy aj vo Vrútkach, najviac však v Sučanoch 4,9 ha.

Podiel kategórie pozemkov v obciach UMR Martin v roku 2021

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pl5001rr

Oproti roku 2015 sa celková výmera UMR Martin nezmenila, ale došlo k zmene klasifikácie pozemkov v prípade 47 ha z poľnohospodárskej pôdy na nepoľnohospodársku pôdu. Výmera kategórie „Zastavené plochy

a nádvoria“ sa navýšili o 85,9 ha na úkor poníženia ornej pôdy o 28 ha, trvalých trávnatých porastov o 15,1 ha, záhrad o 4,5 ha, lesných pozemkov o 4,7 ha, vodných plôch o 1 ha a ostatných plôch o 33,3 ha.

Výmera v UMR Martin v ha											
rok	Orná pôda	Záhrada	Ovocný sad	Trvalý trávny porast	Poľnohospodárska pôda - spolu	Lesný pozemok	Vodná plocha	Zastavaná plocha a nádvorie	Ostatná plocha	Nepoľnohospodárska pôda - spolu	Celková výmera územia
2021	2 723,1	360,2	7,7	2 763,2	5 854,2	8 771,7	411,6	1 992,1	1 191,2	12 366,6	18 220,8
2015	2 751,1	364,7	7,1	2 778,4	5 901,2	8 776,3	412,6	1 906,2	1 224,5	12 319,6	18 220,8
abs. zmena	-28,0	-4,5	0,6	-15,1	-47,0	-4,7	-1,0	85,9	-33,3	47,0	-
v %	-1,0%	-1,2%	8,3%	-0,5%	-0,8%	-0,1%	-0,2%	4,5%	-2,7%	0,4%	0,0%

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pl5001rr

Až 75,7%-ný podiel na znížení výmery poľnohospodárskej pôdy (najmä v 60% prípadov v kategórii ornej pôdy) na území UMR Martin medzi rokmi 2015 – 2021 mala obec Sučany (16,1 ha), mesto Martin (12,6 ha), obec Košťany nad Turcom (3,6 ha) a obec Žabokreky (3,3 ha).

Kategóriu pozemkov „zastavaná plocha a nádvoria“ najviac navýšila obec Sučany (32,7 ha), mesto Martin (25,4 ha), mesto Vrútky (9,4 ha), obec Lipovec (6,8 ha) a obec Turčianske Kľačany (4,4 ha).

Výmera UMR Martin v ha				
Samospráva	Poľnohospodárska pôda - celkom			
	2015	2021	abs. zmena	podiel
Martin	1 986,2	1 973,6	-12,6	26,8%
Sučany	1 111,8	1 095,7	-16,1	34,2%
Bystrička	458,0	454,9	-3,1	6,6%
Vrútky	425,7	422,6	-3,0	6,5%
Lipovec	62,4	61,8	-0,6	1,3%
Turčianske Kľačany	293,2	292,3	-0,9	1,9%
Košťany nad Turcom	538,2	534,7	-3,6	7,6%
Žabokreky	454,9	451,6	-3,3	7,1%
Diaková	213,8	211,8	-2,0	4,2%
Dražkovce	357,0	355,3	-1,7	3,7%
UMR Martin	5 901,2	5 854,2	-47,0	100,0%

Výmera UMR Martin v ha				
Samospráva	Zastavaná plocha a nádvorie (NPP)			
	2015	2021	abs. zmena	podiel
Martin	1 120,3	1 145,7	25,4	29,6%
Sučany	296,9	329,6	32,7	38,0%
Bystrička	60,3	61,4	1,0	1,2%
Vrútky	219,0	228,4	9,4	10,9%
Lipovec	29,9	36,7	6,8	7,9%
Turčianske Kľačany	32,5	36,9	4,4	5,2%
Košťany nad Turcom	64,0	65,8	1,9	2,2%
Žabokreky	38,5	39,8	1,3	1,5%
Diaková	9,6	10,7	1,0	1,2%
Dražkovce	35,1	37,1	2,0	2,3%
UMR Martin	1 906,2	1 992,1	85,9	100,0%

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pl5001rr

1.4. Demografické pomery

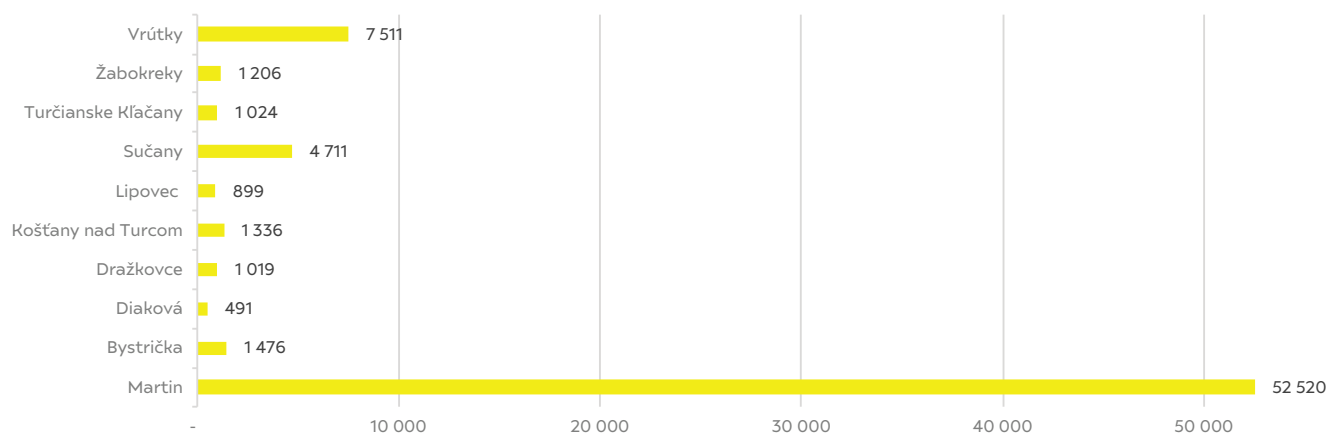
Na základe Sčítania obyvateľstva k 1. 1. 2021 (SODB 2021) vykazovalo trvalý pobyt na analyzovanom území UMR Martin **72 193 obyvateľov**, čo predstavuje 10,44%-ný podiel na počte obyvateľov Žilinského samosprávneho kraja a 65,43%-ný podiel na obyvateľstve regiónu

Martin. **Mestské obyvateľstvo** v mestách Martin a Vrútky **tvorí z územia UMR Martin 83,15%**. Na základe počtu obyvateľov je v UMR Martin zastúpených 76,5% obyvateľov okresu Martin, pričom na samotné mesto Martin pripadá 72,75% obyvateľov.

Prehľad počtu obyvateľov k 1. 1. 2021					
Sledované územie	Počet obyvateľov	podiel na obyvateľstve			
		ZASK	región Turiec	okres Martin	UMR Martin
Žilinský samosprávny kraj (ZASK)	691 613	100%	x	x	x
Región Turiec (okres Martin a okres Turčianske Teplice)	110 332	15,95%	100%	x	x
Okres Martin	94 376	13,65%	85,54%	100%	x
UMR Martin celkom	72 193	10,44%	65,43%	76,50%	100%
Mesto Martin	52 520	7,59%	47,60%	55,65%	72,75%
Mesto Vrútky	7 511	1,09%	6,81%	7,96%	10,40%
8 obcí UMR Martin	18 197	2,63%	16,49%	19,28%	25,21%

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Stav počtu obyvateľov UMR Martin k 1. 1. 2021

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

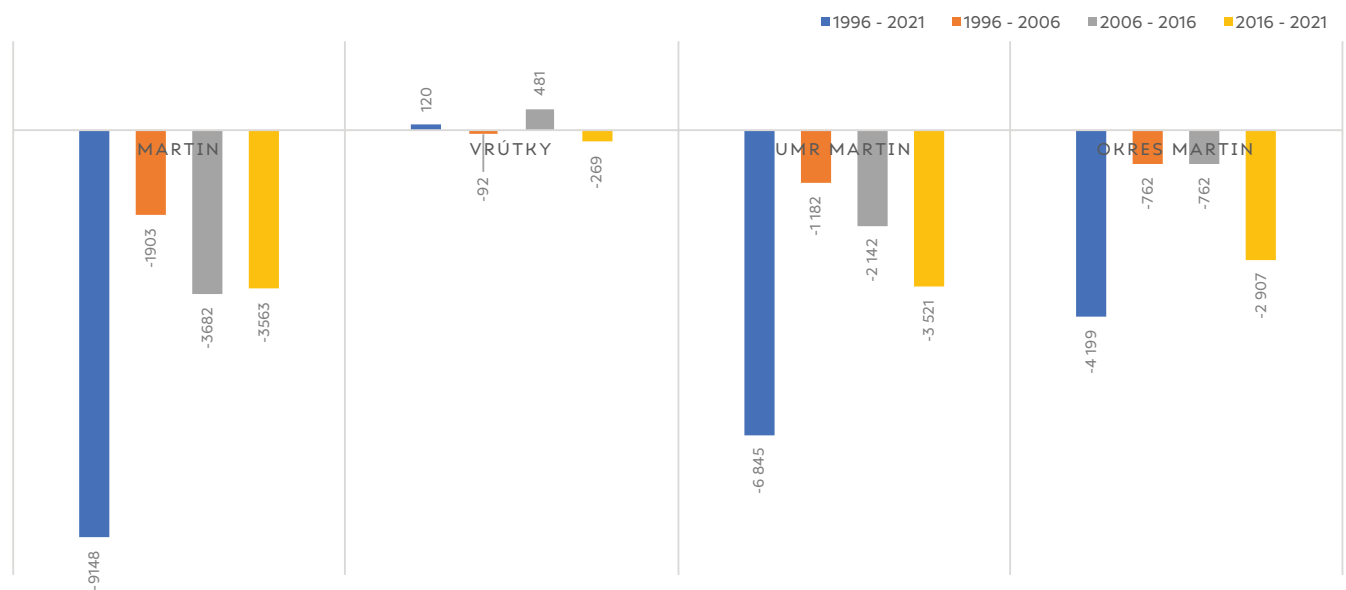
Na základe údajov Štatistického úradu SR (ŠÚSR) žilo v okrese Martin v roku 1996 viac ako 98 tisíc obyvateľov, kým v roku 2021 to bolo 93 816 obyvateľov. V pomere k rozlohe okresu mal v roku 2021 okres Martin hustotu zaľudnenia na úrovni 127,91 obyvateľov/km², čo predstavuje po okresoch Žilina a Kysucké Nové Mesto **tretiu najvyššiu hustotu v Žilinskom kraji**, ktorý vykazuje hustotu 101,43 obyvateľov/km². Demografický vývoj medzi rokmi 1996 – 2021 poukazuje na postupný úbytok obyvateľstva v okrese Martin aj na území UMR Martin, pričom **počet obyvateľov tu dosiahol svoj vrchol v roku 2000. Odvtedy zaznamenáva UMR Martin aj okres Martin každoročný pokles počtu obyvateľov** (priemerne 162 obyvateľov ročne v okrese Martin a 263 na území UMR Martin). Najväčší pokles je však zaznamenaný v meste Martin, kde sa priemerne ročne zníži počet obyvateľov o 352 osôb. Počet obyvateľov 8 obcí UMR Martin sa priemerne medziročne zvyšuje o 84 osôb (13,5%). Najviac sa medziročne zvyšoval v rokoch 2006 – 2016.

1	Martin	52 520	72,75%	60 031	83,15%
2	Vrútky	7 511	10,40%		
3	Sučany	4 711	6,53%		
4	Bystrička	1 476	2,04%	12 162	16,85%
5	Košťany nad Turcom	1 336	1,85%		
6	Žabokreky	1 206	1,67%		
7	Turčianske Kľačany	1 024	1,42%		
8	Dražkovce	1 019	1,41%		
9	Lipovec	899	1,25%		
10	Diaková	491	0,68%		
UMR Martin		72 193			
okres Martin		94 376			

	1996	2006	2016	2021	1996 - 2021	v %	1996 - 2006	2006 - 2016	2016 - 2021	priemer ročne 1996 - 2021	
Martin	60 917	59 014	55 332	51 769	-9 148	-15,0%	-1 903	-3 682	-3 563	-352	-0,6%
Vrútky	7 360	7 268	7 749	7 480	120	1,6%	-92	481	-269	5	0,1%
Bystrička	1 215	1 387	1 468	1 449	234	19,3%	172	81	-19	9	0,7%
Diaková	224	257	405	506	282	125,9%	33	148	101	11	4,8%
Dražkovce	499	651	971	1 033	534	107,0%	152	320	62	21	4,1%
Košťany nad Turcom	1 103	1 127	1 330	1 382	279	25,3%	24	203	52	11	1,0%
Lipovec	726	849	937	909	183	25,2%	123	88	-28	7	1,0%
Sučany	4 439	4 662	4 681	4 758	319	7,2%	223	19	77	12	0,3%
Turčianske Kľačany	791	860	939	1 036	245	31,0%	69	79	97	9	1,2%
Žabokreky	1 100	1 117	1 238	1 207	107	9,7%	17	121	-31	4	0,4%
2 mestá UMR Martin	68 277	66 282	63 081	59 249	-9 028	-13,2%	-1 995	-3 201	-3 832	-347	-0,5%
8 obcí UMR Martin	10 097	10 910	11 969	12 280	2 183	350,6%	813	1 059	311	84	13,5%
UMR Martin	78 374	77 192	75 050	71 529	-6 845	-8,7%	-1 182	-2 142	-3 521	-263	-0,3%
okres Martin	98 015	97 485	96 723	93 816	-4 199	-4,3%	-530	-762	-2 907	-162	-0,2%

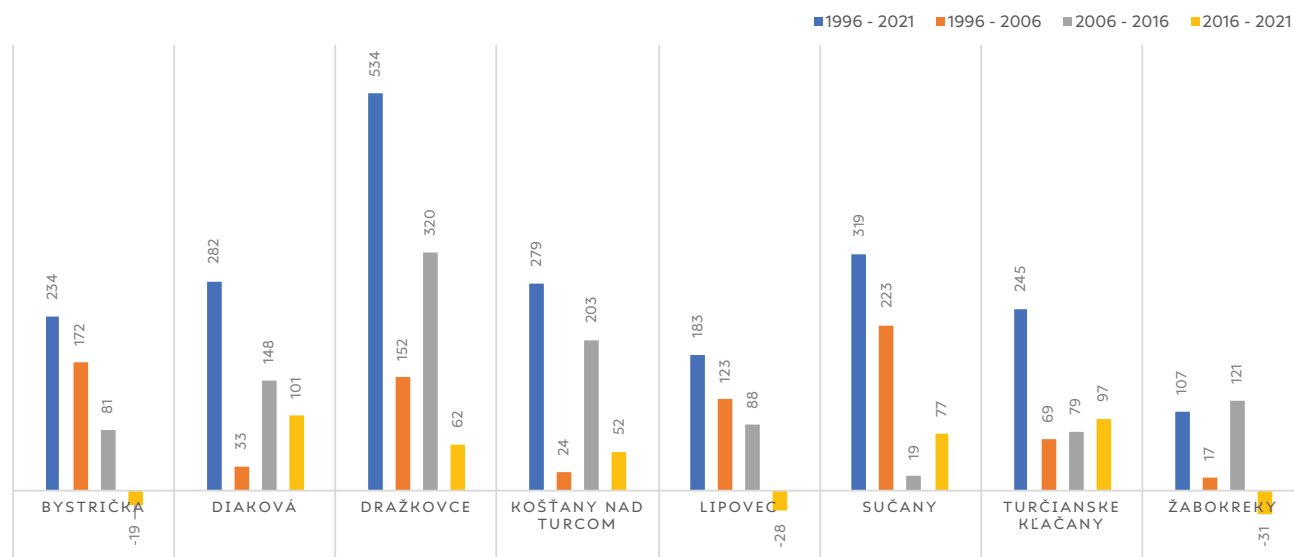
Zdroj: Stav trvale bývajúceho obyvateľstva k 31. 12. (Osoba), ŠÚSR, VBD_DEM:om7010rr, vlastné spracovanie

Zmena počtu obyvateľov v rokoch 1996 - 2021 v mestách UMR Martin

Zdroj: Stav trvale bývajúceho obyvateľstva k 31. 12. (Osoba), ŠÚSR, vbd_dem:om7006rr

Zmena počtu obyvateľov v rokoch 1996 - 2021 v obciach UMR Martin

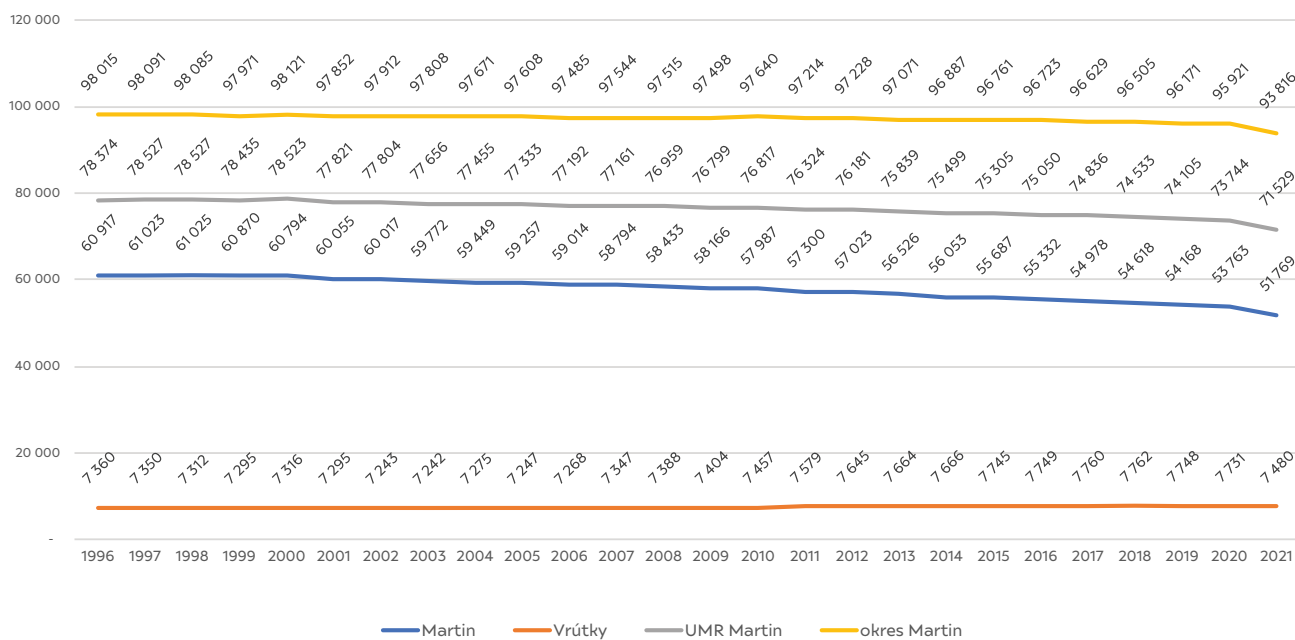

Zdroj: Stav trvale bývajúceho obyvateľstva k 31. 12. (Osoba), ŠÚSR, vbd_dem:om7006rr

V meste Martin predstavuje index priemerného medziročného poklesu obyvateľov za sledované obdobie rokov 1996 – 2021 hodnotu 0,6% a v meste Vrútky index priemerného medziročného rastu 0,1%. Najväčší prepád počtu obyvateľov je medzi rokmi 2020 a 2021

o 1994 obyvateľov (3,7%). Počet obyvateľov mesta Vrútky medziročne kolíše. V rokoch 2016 – 2021 zaznamenáva mesto Vrútky prvýkrát po období rastu od roku 2004 pokles počtu obyvateľov, a to konkrétne od roku 2018.

Vývoj počtu obyvateľov miest UMR Martin v rokoch 1996 - 2021

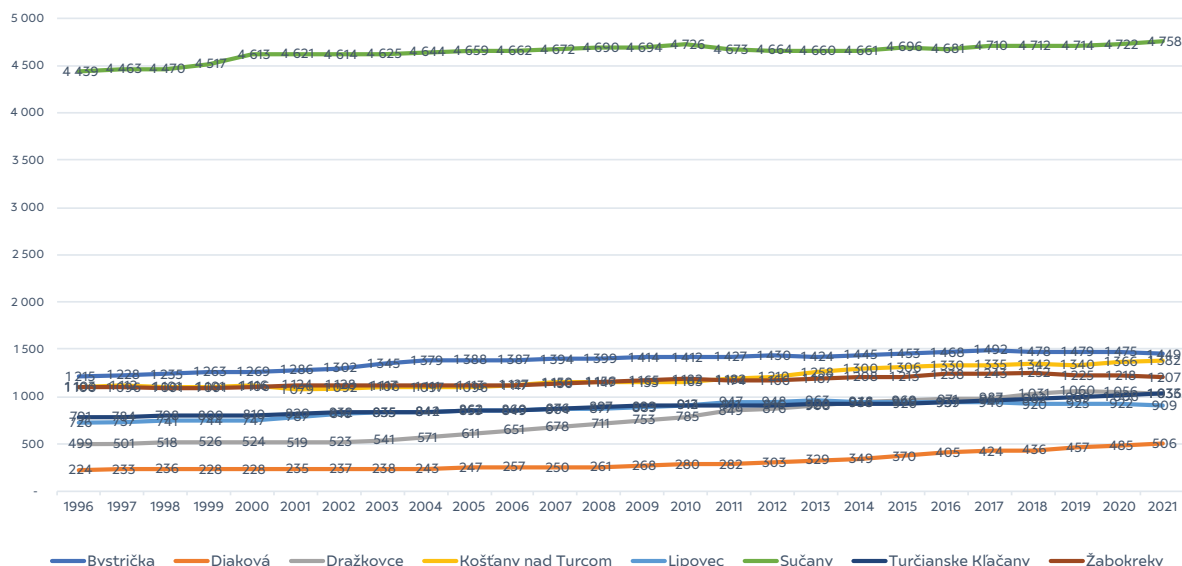

Zdroj: Stav trvale bývajúceho obyvateľstva k 31. 12. (Osoba), ŠÚSR, vbd_dem:om7006rr

Za obdobie rokov 1996 – 2021 žiadna z obcí UMR Martin nezaznamenala pokles počtu obyvateľov. Najpomalší priemerný medziročný rast mala obec Sučany (o 0,3%) a obec Žabokreky (o 0,4%). Obce UMR Martin, ktoré v rokoch 2016 – 2021 napriek predchádzajúcemu rastu počtu obyvateľov zaznamenávajú pokles počtu obyva-

teľov sú Lipovec, Bystrica a Žabokreky (od roku 2019). Najväčší priemerný medziročný index rastu za obdobie rokov 1996 – 2021 zaznamenala obec Diaková (4,8%) a obec Dražkovce (4,1%) a to najviac v rokoch 2006 – 2016.

Vývoj počtu obyvateľov obcí UMR Martin v rokoch 1996 - 2021

Zdroj: Stav trvale bývajúceho obyvateľstva k 31. 12. (Osoba), ŠÚSR, vbd_dem:om7006rr

Prirodzený pohyb obyvateľstva: Pri porovnaní počtu zomretých a počtu živonarodených za sledované obdobie rokov 1996-2021, a tým aj **prirodzeného prírastku obyvateľstva**, starne mesto Martin oveľa rýchlejšie ako mesto Vrútky. Prirodzený prírastok v obciach UMR Martin je pozitívny, čo je vyvolané sťahovaním sa mladých rodín z miest do okolitých obcí. Na území UMR Martin rastie počet

zomretých väčším tempom ako klesá počet novonarodených. Po mestách Martin a Vrútky je tento trend najviac zaznamenaný v obci Sučany. Za sledované obdobie majú pozitívny prírastok obyvateľstva tri obce: Turčianske Kľačany (+6), Diaková (+1) a Lipovec (+1). Za obdobie posledných piatich rokov 2016 a 2021 sú to obce Diaková (+4), Košťany nad Turcom (+3), Bystrička (+2) a Lipovec (+4).

Prirodzený pohyb obyvateľstva v rokoch 1996 - 2021

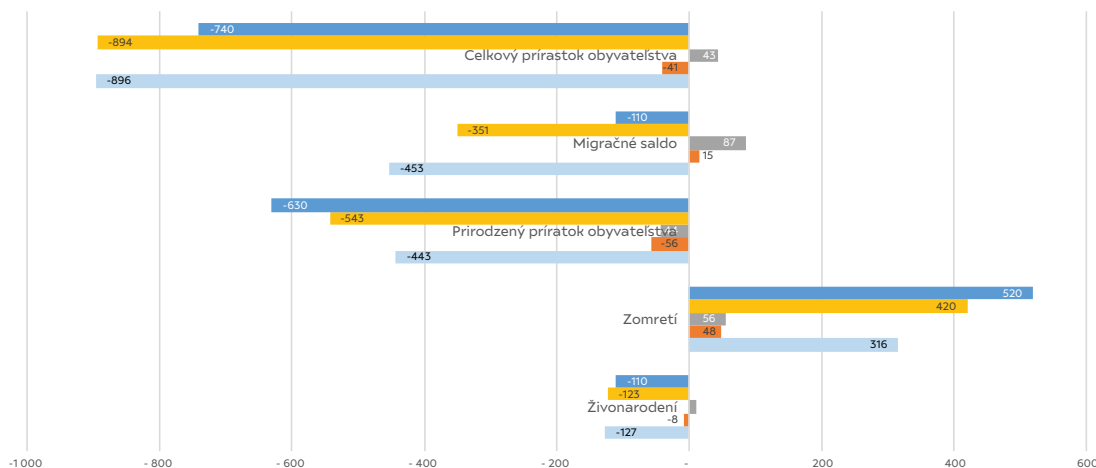
	Mesto Martin					Mesto Vrútky					8 obcí UMR Martin					UMR Martin					Okres Martin				
	1996	2006	2016	2021	1996 - 2021	1996	2006	2016	2021	1996 - 2021	1996	2006	2016	2021	1996 - 2021	1996	2006	2016	2021	1996 - 2021	1996	2006	2016	2021	1996 - 2021
Živonarodení	586	510	553	459	-127	83	70	64	75	-8	93	94	86	105	12	762	674	703	639	-123	936	868	936	826	-110
Zomretí	376	452	505	692	316	62	75	60	110	48	94	110	112	150	56	532	637	677	952	420	735	884	895	1255	520
Prirodzený prírastok obyvateľstva	210	58	48	-233	-443	21	-5	4	-35	-56	-1	-16	-26	-45	-44	230	37	26	-313	-543	201	-16	41	-429	-630
Migračné saldo	-65	-301	-403	-518	-453	-11	26	-	4	15	76	97	122	163	87	-	-178	-281	-351	-351	-21	-107	-79	-131	-110
Celkový prírastok obyvateľstva	145	-243	-355	-751	-896	10	21	4	-31	-41	75	81	96	118	43	230	-141	-255	-664	-894	180	-123	-38	-560	-740

Zdroj: ŠÚSR, cvbd_dem:om7010rr

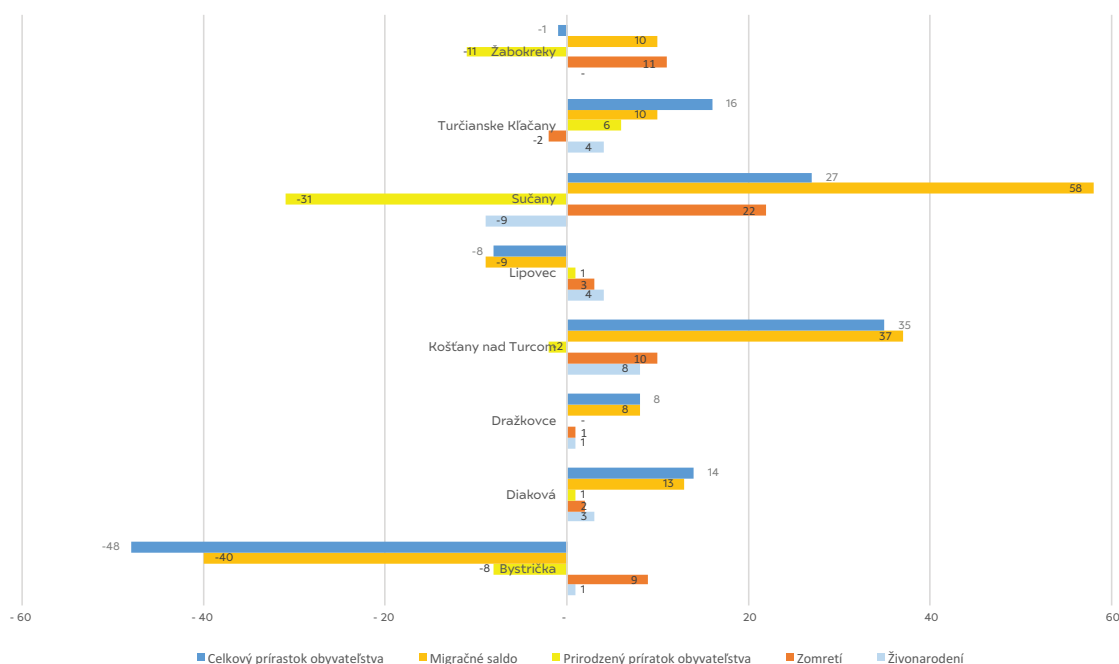
Pri analýze **migračného salda** za obdobie rokov 1996 - 2021, ktoré hovorí o rozdieli medzi počtom prisťahovaných oproti počtu vystahovaných, je mesto Martin mestom, odkiaľ sa ľudia od roku 1996 kontinuálne vystahovávajú 4-násobne viac ako v okrese Martin, kým v meste Vrútky aj v obciach UMR Martin prevláda počet prisťahovaných na úkor vystahovaných. V obciach Lipo-

vec (-9) a Bystrička (-40) je však podobne ako v meste Martin migračné saldo záporné. V posledných piatich rokoch 2016 - 2021 sa však záporné migračné saldo Lipovca zmenilo na pozitívne a so záporným saldom pribudli obce Žabokreky (-9) a Diaková (-24). Najviac prisťahovaných za obdobie rokov 1996 - 2021 majú obce Sučany (+58) a Košťany nad Turcom (+37).

Prirodzený pohyb obyvateľstva v rokoch 1996 - 2021

Prirodzený pohyb obyvateľstva v obciach UMR Martin v rokoch 1996 - 2021

Ukazovateľ **hrubá miera celkového prírastku obyvateľstva** na území okresu Martin v porovnaní so Žilinským krajom a Slovenskou republikou poukazuje na výrazný pokles obyvateľov okresu, ktorý v roku 2021 niekoľkonásobne prevyšuje priemer miery celkového prírastku obyvateľov Žilinského kraja a Slovenskej republiky. Okres

Turčianske Teplice je na tom však v porovnaní s okresom Martin v tomto ukazovateli horšie. Hrubá miera celkového prírastku obyvateľov okresu Martin sa však v porovnaní s rokom 2016 až 15-násobne navýšila, čo súvisí s poklesom natality, nárastom hrubého migračného salda a výrazným nárastom mortality v okrese.

Ukazovateľ	Hrubá miera živonarodenosti natalita (promile)		Hrubá miera úmrtnosti mortalita (promile)		Hrubá miera migračného salda (promile)		Hrubá miera celkového prírastku obyvateľstva (promile)	
roky	2016	2021	2016	2021	2016	2021	2016	2021
Okres Martin	9,680	8,779	9,256	13,339	-0,817	-1,392	-0,393	-5,952
Okres Turčianske Teplice	7,899	8,494	12,751	17,995	-1,057	2,706	-5,909	-6,795
Región Turiec	8,790	8,637	11,004	15,667	-0,937	0,657	-3,151	-6,374
Žilinský kraj	10,611	10,501	9,501	12,946	-0,611	-0,578	0,498	-3,024
Slovenská republika	10,600	10,400	9,641	13,506	0,715	0,430	1,674	-2,677

Zdroj: ŠÚSR, Prehľad pohybu obyvateľstva, [om7104rr]

Zloženie obyvateľstva podľa **pohlavia**: Na základe údajov zo Sčítania obyvateľov Slovenska k 1. 1. 2021 má UMR Martin o 1,22% vyšší podiel žien ako Žilinský

samosprávny kraj a o 0,37% vyšší podiel žien ako okres Martin. Ženy majú o 1,61% nižší podiel v obciach UMR Martin ako v dvoch mestách Vrútky a Martin.

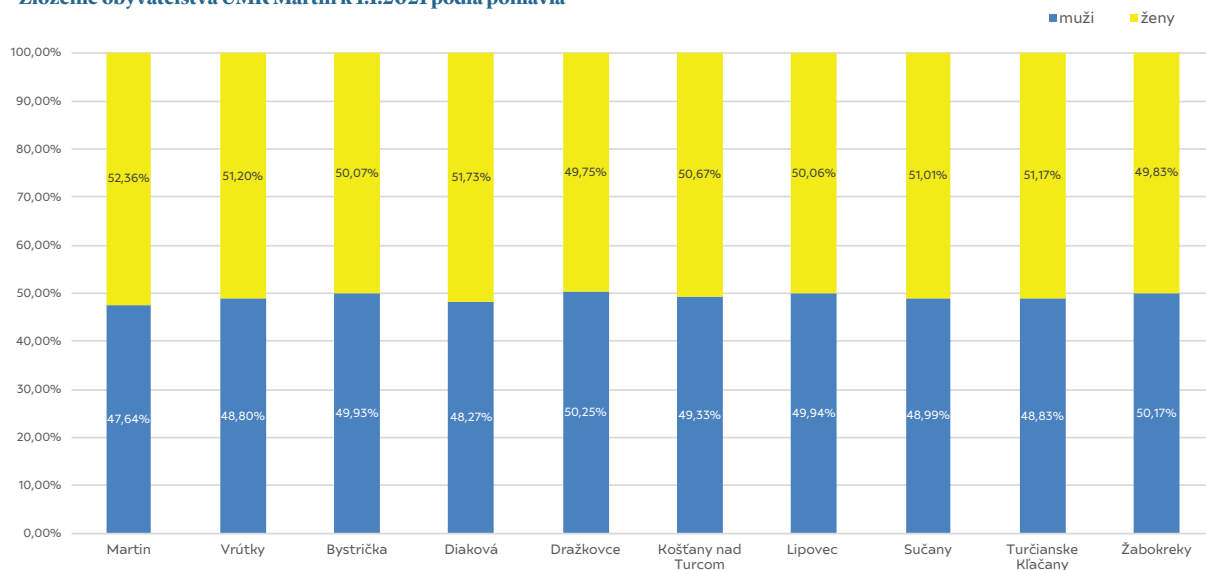
Pohlavie u obyvateľstva k 1. 1. 2021	muži	ženy	SPOLU
početnosť v UMR Martin	34 692	37 501	72 193
%-né zastúpenie v UMR Martin	48,05%	51,95%	
2 mestá UMR Martin	28 685	31 346	60 031
%-né zastúpenie v UMR Martin	47,78%	52,22%	
8 obcí UMR Martin	6 007	6 155	12 162
%-né zastúpenie v UMR Martin	49,39%	50,61%	
početnosť v okrese Martin	45 697	48 679	94 376
%-né zastúpenie v okrese Martin	48,42%	51,58%	
PODIEL početnosti UMR Martin na okrese Martin	75,92%	77,04%	76,50%
%-né zastúpenie v Žilinskom kraji	49,27%	50,73%	

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Nad priemerom podielu žien a mužov na území UMR Martin (51,95% žien) je **mesto Martin** (52,36%). Približne rovnaký počet mužov a žien je v obciach Žabokreky, Dražkovce a Bystrička. V obciach Dražkovce a Bystrička

však mierne prevládajú muži nad ženami. Vo všetkých ostatných mestách a obciach UMR Martin prevláda počet žien nad mužmi.

Zloženie obyvateľstva UMR Martin k 1.1.2021 podľa pohlavia

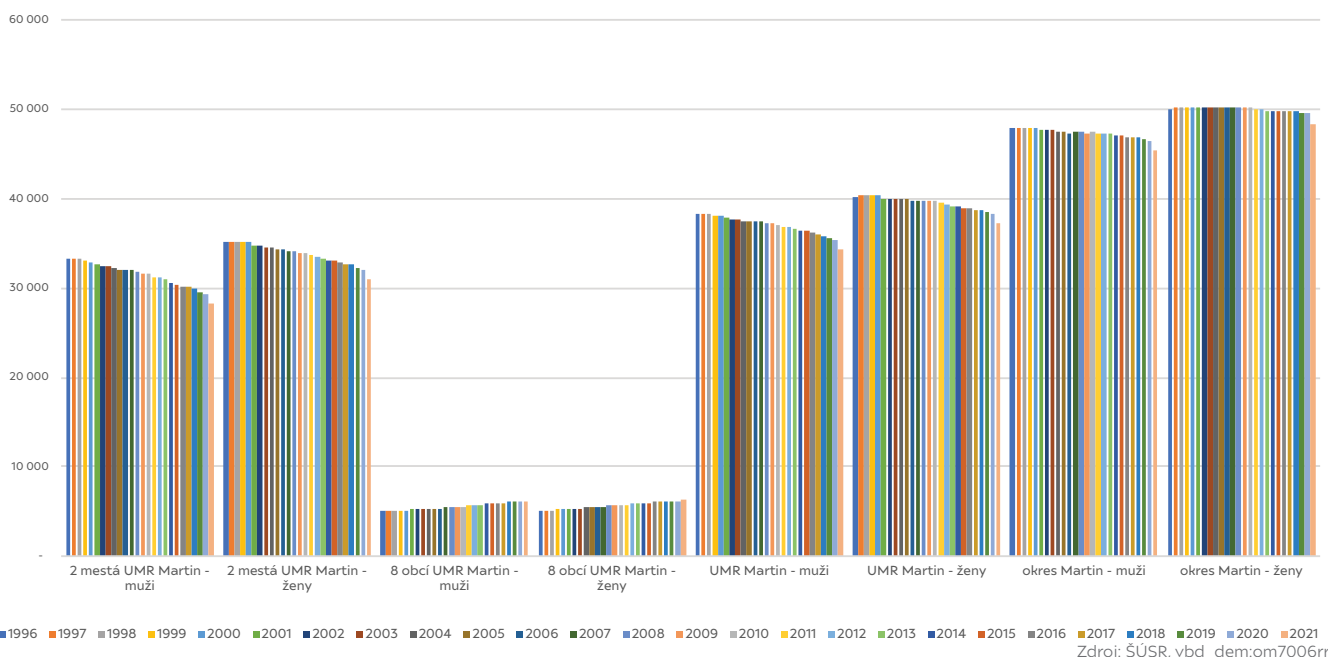

	1996	2021	1996 - 2021	v %
2 mestá UMR Martin - muži	33 193	28 300	- 4 893	-14,74%
2 mestá UMR Martin - ženy	35 084	30 949	- 4 135	-11,79%
8 obcí UMR Martin - muži	5 004	6 054	1 050	20,98%
8 obcí UMR Martin - ženy	5 093	6 226	1 133	22,25%
UMR Martin - muži	38 197	34 354	- 3 843	-10,06%
UMR Martin - ženy	40 177	37 175	- 3 002	-7,47%
okres Martin - muži	47 938	45 431	- 2 507	-5,23%
okres Martin - ženy	50 077	48 385	- 1 692	-3,38%

Počet mužov a žien za obdobie rokov 1996 – 2021 kopíruje klesajúci trend obyvateľstva v mestách Vrútky a Martin a naopak, rastúci trend obyvateľstva v 8 obciach sledovaného územia UMR Martin. Počet žien klesá

v okrese Martin aj v UMR Martin miernejšie ako počet mužov. Kým v UMR Martin bol za sledované obdobie pokles mužov o 10,06%, u žien to bolo o 7,47%.

Vývoj počtu mužov a žien za roky 1996 - 2021

Zloženie obyvateľstva podľa **rodinného stavu**: Na základe údajov zo Sčítania obyvateľov Slovenska k 1. 1. 2021 na území UMR Martin je podiel slobodných a manželov z celkového obyvateľstva územia 43,15% k 38,51%, čo je len mierne menej ako v okrese Martin. Takmer o 1% viac v porovnaní s okresom Martin tu žije rozvedených oby-

vateľov (11,07%), a to najmä v oboch mestách Vrútky a Martin (11,72%). Ovdovených obyvateľov je mierne viac v obciach ako v mestách UMR Martin. Páry v manželstvom zväzku dominujú v obciach UMR Martin, kde je podiel o 4% vyšší ako v mestách Martin a Vrútky a dokonca o 2,8% vyšší ako v okrese Martin.

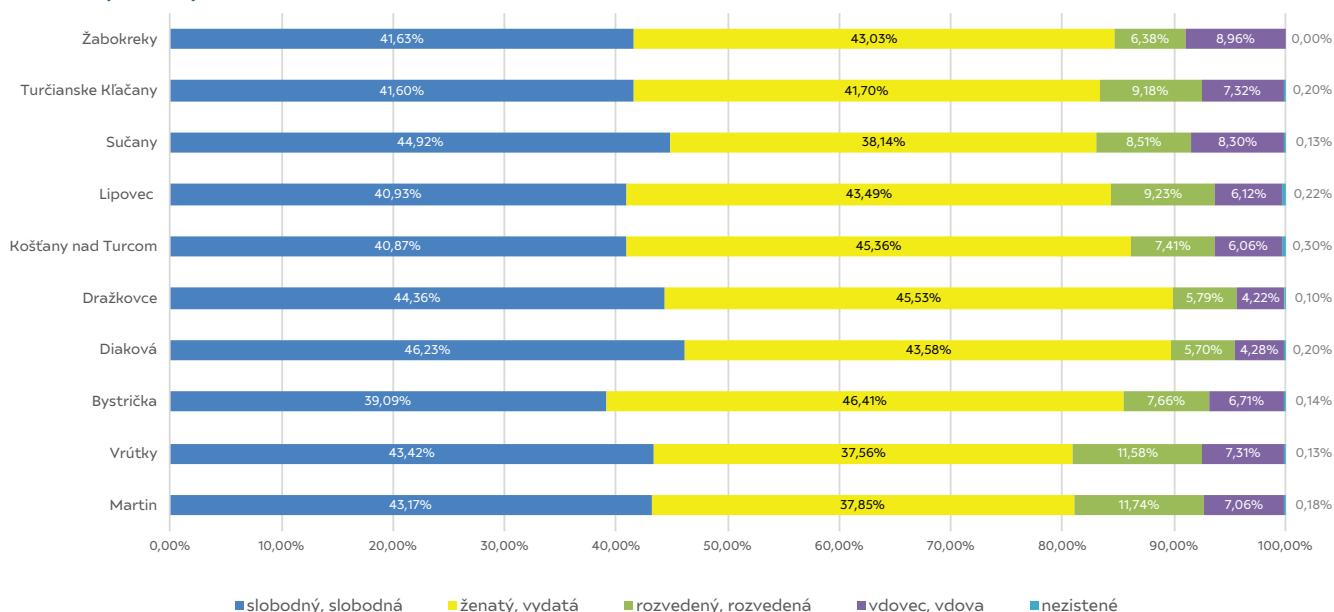
Rodinný stav k 1. 1. 2021	Slobodný / slobodná	Ženatý / vydatá	Rozvedený / rozvedená	Vdovec / vdova	Nezistené
početnosť v UMR Martin	31148	27805	7989	5128	123
%-né zastúpenie v UMR Martin	43,15%	38,51%	11,07%	7,10%	0,17%
2 mestá UMR Martin	25934	22702	7035	4255	105
%-né zastúpenie v UMR Martin	43,20%	37,82%	11,72%	7,09%	0,17%
8 obcí UMR Martin	5241	5103	954	873	18
%-né zastúpenie v UMR Martin	42,87%	41,96%	7,84%	7,18%	0,15%
početnosť v okrese Martin	40942	36928	9566	6798	142
%-né zastúpenie v okrese Martin	43,38%	39,13%	10,14%	7,2%	0,15%
PODIEL početnosti UMR Martin na okrese Martin	76,08%	75,03%	83,51%	75,43%	86,62%

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Najmenej obyvateľov so stavom „**slobodný/slobodná**“ má obec Bystrička (39,09%) a najviac obec Diaková (46,23%), Sučany (44,92%) a Dražkovce (44,36%). Najmenej osôb v **manželskom zväzku** z územia UMR Martin je v mestách Vrútky (37,56%) a Martin (37,85%). Z obcí je to v obci Sučany (38,15%). Najviac osôb v manželstvom zväz-

ku je v obci Bystrička (46,41%). Najmenej **rozvedených** osôb je v obci Diaková (5,7%) a najviac v mestách Martin (11,74%) a Vrútky (11,58%). Z obcí je to v Lipovci (9,23%) a Turčianskych Kľačanoch (9,18%). Najviac **ovdovených** osôb je v obci Žabokreky (8,96%) a Sučany (8,3%) a naj- menej v obci Dražkovce (4,22%).

Rodinný stav obyvateľstva UMR Martin k 1. 1. 2021

Zloženie obyvateľstva podľa **národnosti**: Na základe údajov zo Sčítania obyvateľov Slovenska k 1. 1. 2021 na území UMR Martin dominuje **slovenská národnosť** a má 92,94%-né zastúpenie, kým v okrese Martin má až 93,68%-ný podiel na obyvateľstve. Obyvatelia inej národ-

nosti ako slovenskej žijú skôr v mestách Martin a Vrútky, ako v obciach UMR Martin s výnimkou obce Košťany nad Turcom. Druhou najpočetnejšou národnosťou na území okresu Martin aj UMR Martin je česká národnosť a po nej nasledujú Rómovia, Maďari a Poliaci.

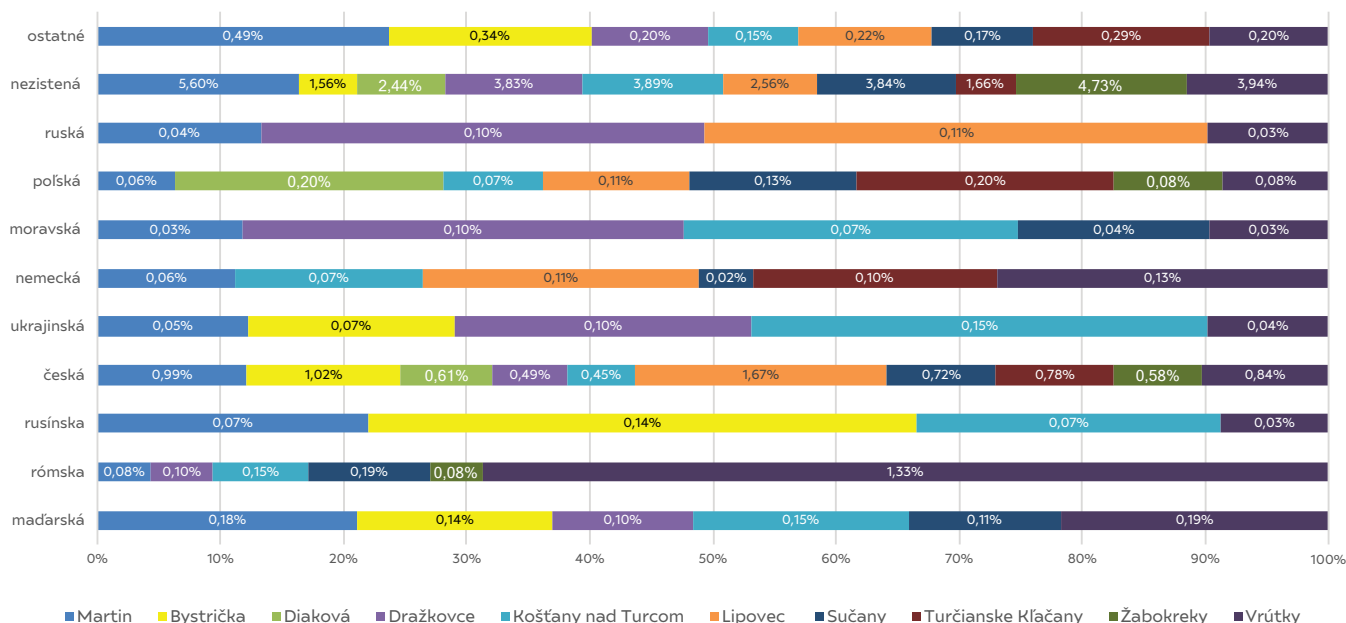
Národnosť ¹ k 1. 1. 2021	SVK	HUN	ROM	RUT	CZE	UKR	NEM	MOR	POL	RUS	Ostatné	Nezistené
početnosť v UMR Martin	67 098	119	157	40	676	33	43	23	49	23	292	3 640
%-né zastúpenie v UMR Martin	92,94%	0,16%	0,22%	0,06%	0,94%	0,05%	0,06%	0,03%	0,07%	0,03%	0,4%	5,04%
2 mestá UMR Martin	55 507	109	144	37	583	29	39	19	37	21	270	3 236
%-né zastúpenie v UMR Martin	0,18%	0,24%	0,06%	0,97%	0,05%	0,06%	0,03%	0,06%	0,03%	0,18%	0,45%	5,39%
8 obcí UMR Martin	11 591	10	13	3	93	4	4	4	12	2	22	404
%-né zastúpenie v UMR Martin	0,08%	0,11%	0,02%	0,76%	0,03%	0,03%	0,03%	0,10%	0,02%	0,08%	0,18%	3,32%
početnosť v okrese Martin	88 411	142	165	49	770	36	56	27	68	26	330	4 296
%-né zastúpenie v okrese MT	93,68%	0,15%	0,17%	0,05%	0,82%	0,04%	0,06%	0,03%	0,07%	0,03%	0,35%	4,55%
PODIEL početnosti UMR Martin na okrese Martin	75,9%	83,8%	95,2%	81,6%	87,8%	91,7%	76,8%	85,2%	72,1%	88,5%	88,5%	84,7%

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Česká národnosť je zastúpená v každej obci a meste UMR Martin. Početnosťou najviac príslušníkov českej národnosti žije v Martine (520 osôb), vo Vrútkach (63 osôb), v Sučanoch a z obcí v Bystrici a Lipovci (po 15 osôb). **Maďarská národnosť** je najpočetnejšia v meste Martin (95 osôb), nasleduje mesto Vrútky (14 osôb) a obec Sučany (5 osôb). Z obcí sa vyskytujú v Košťanoch nad Turcom, Bystrici a Dražkovciach. Najpočetnejšia **rómska**

komunita je vo Vrútkach (100 osôb), v Martine (44 osôb) a v Sučanoch (9 osôb). Z obcí žijú Rómovia aj v Dražkovciach, Žabokrekoch a v Košťanoch nad Turcom (1-2 osoby). **Poľská národnosť** je zastúpená v každom meste a obci UMR Martin s výnimkou Bystričky a Dražkoviec. Najviac ich žije v Martine (31 osôb) a vo Vrútkach a Sučanoch po 6 osôb.

Národnostné zloženie obyvateľstva UMR Martin k 1.1.2021

Zloženie obyvateľstva podľa vierovyznania: Na základe údajov zo Sčítania obyvateľov Slovenska k 1. 1. 2021 dominujú na území UMR Martin obyvatelia bez náboženského vyznania (41,9%), a to najmä v mestách (43,4%).

Najviac obyvateľov sa priznáva k rímskokatolíckej cirkvi (32,3%) a k evanjelickej cirkvi (14,6%), a to viac v obciach UMR Martin ako v mestách.

Vierovyznanie k 1. 1. 2021	bez náboženského vyznania	rímsko- katolícke	evanjelické augsbur- ského vyznania	grécko- katolícke	pravoslávne	ostatné	nezistené
početnosť v UMR Martin	30 276	23 331	10 561	543	125	1 872	5 485
%-né zastúpenie v UMR Martin	41,9%	32,3%	14,6%	0,8%	0,2%	2,6%	7,6%
2 mestá UMR Martin	26 049	19 264	7 567	472	112	1 581	4 986
%-né zastúpenie v UMR Martin	43,4%	32,1%	12,6%	0,8%	0,2%	2,6%	8,3%
8 obcí UMR Martin	4 227	4 067	2 994	71	13	291	499
%-né zastúpenie v UMR Martin	34,8%	33,4%	24,6%	0,6%	0,1%	2,4%	4,1%
početnosť v okrese Martin	36 114	31 157	17 685	676	135	2 274	6 335
%-né zastúpenie v okrese Martin	38,3%	33,0%	18,7%	0,7%	0,1%	2,4%	6,7%
PODIEL početnosti UMR Martin na okrese Martin	83,8%	74,9%	59,7%	80,03%	92,6%	82,3%	86,6%

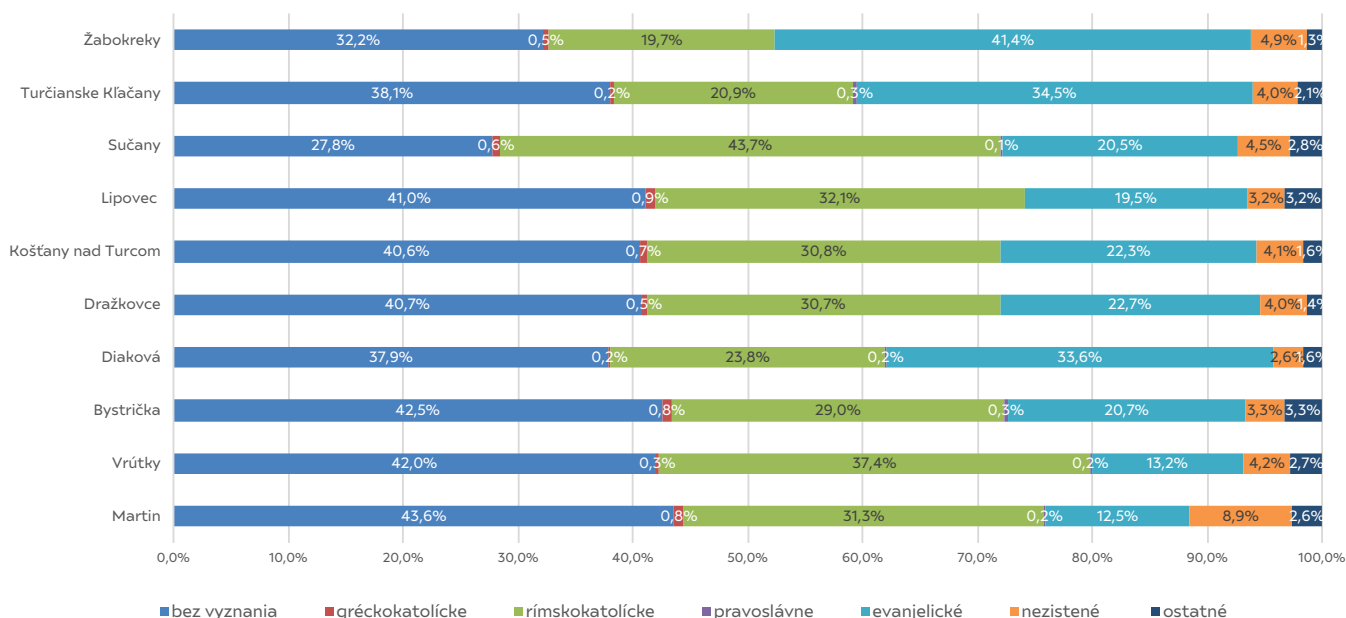
Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

¹ Legenda: SVK = slovenská, CZE = česká, MOR = moravská, ROM = rómska, RUT = rusínska, HUN = maďarská, POL = poľská, UKR = ukrajinská, NEM = nemecká, RUS = ruská,

Najväčší podiel obyvateľov bez náboženského vyznania majú mestá – Vrútky (42%) a Martin (43,6%) a z obcí obec Bystrička (42,5%) a Lipovec (41%). Najmenší podiel obyvateľov s rímskokatolíckym vierovyznaním má obec Žabokreky (19,7%), v ktorej prevláda evanjelické vierovyznanie (41,4%) podobne ako v obci Turčianske Kľačany (20,9% rímskokatolícke vierovyznanie a 34,5% evanjelic-

ké vierovyznanie). Najmenší podiel evanjelického obyvateľstva majú mestá Martin (12,5%), Vrútky (13,2%) a obec Sučany (20,5%), tam prevláda rímskokatolícke vierovyznanie (Sučany 43,7%, Vrútky 37,4% a Martin 31,3%). Medzi evanjelické obce sa radí aj obec Diaková (33,6% obyvateľstva).

Vierovyznanie obyvateľstva UMR Martin k 1. 1. 2021

Zloženie obyvateľstva podľa veku: Podľa **Prognózy vývoja obyvateľstva do roku 2035²** je okres Martin spoločne s okresom Turčianske Teplice a Liptovský Mikuláš uvedený ako najstarší okres Žilinského kraja a jeden z najstarších okresov Slovenska (priemerný vek bude 47,5

– 50 rokov). Z hľadiska vývoja počtu obyvateľov Slovenska v rokoch 2014 – 2035 bude okres Martin vystavený stálemu poklesu počtu obyvateľov a postupnému starnutiu obyvateľstva a je zaradený medzi okresy s **nízkym** (dokonca zoslabeným) **populačným potenciálom**.

Dosiahnutá veková úroveň k 1. 1. 2021	Predproduktívny vek (0 - 14 rokov)	Produktívny vek (15 - 64 rokov)	Poproduktívny vek (65 a viac rokov)
početnosť v UMR Martin	10 105	48 343	13 745
%-né zastúpenie v UMR Martin	14,00%	66,96%	19,04%
2 mestá UMR Martin	8 249	40 191	11 591
%-né zastúpenie v UMR Martin	13,74%	66,95%	19,31%
8 obcí UMR Martin	1 856	8 152	2 154
%-né zastúpenie v UMR Martin	15,26%	67,03%	17,71%
početnosť okres Martin	13 533	63 198	17 645
%-né zastúpenie v okrese Martin	14,34%	66,96%	18,70%
PODIEL početnosti UMR Martin na okrese Martin	74,67%	76,49%	77,90%

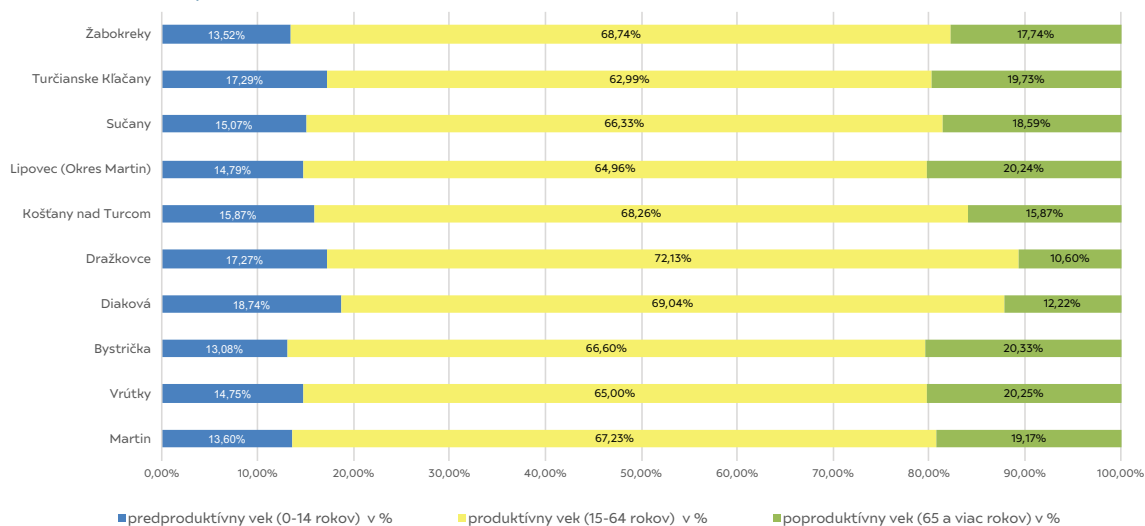
Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

V 10 samosprávach UMR Martin je podiel obyvateľov v poproduktívnom veku vyšší ako v okrese Martin. Obce UMR Martin majú vyššie zastúpenie obyvateľov v predproduktívnom veku ako mestá UMR Martin. V mestách UMR Martin prevládajú obyvatelia v poproduktívnom veku. Ako uvádza graf nižšie, najväčší podiel populácie v predproduktívnom veku do 14 rokov je v obciach s najväčším stavebným boomom – v obciach Diaková

(18,74%) a Dražkovce (17,27%) a v Turčianskych Kľačanoch (17,29%). Najmenej v meste Martin (13,6%) a v obci Bystrička (13,08%). Najväčší podiel obyvateľov nad 65 rokov majú v obci Bystrička (20,33%), Vrútky (20,25%), Lipovec (20,24%) a Turčianske Kľačany (19,73%). Najmenej osôb v produktívnom veku je v obci Turčianske Kľačany (62,99%), Lipovec (64,96%) a Vrútky (65%) a najviac v obci Dražkovce (72,13%) a Diaková (69,04%).

² http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Prognóza_okresy_SR_2035.pdf

Vekové zloženie obyvateľstva UMR Martin k 1. 1. 2021

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

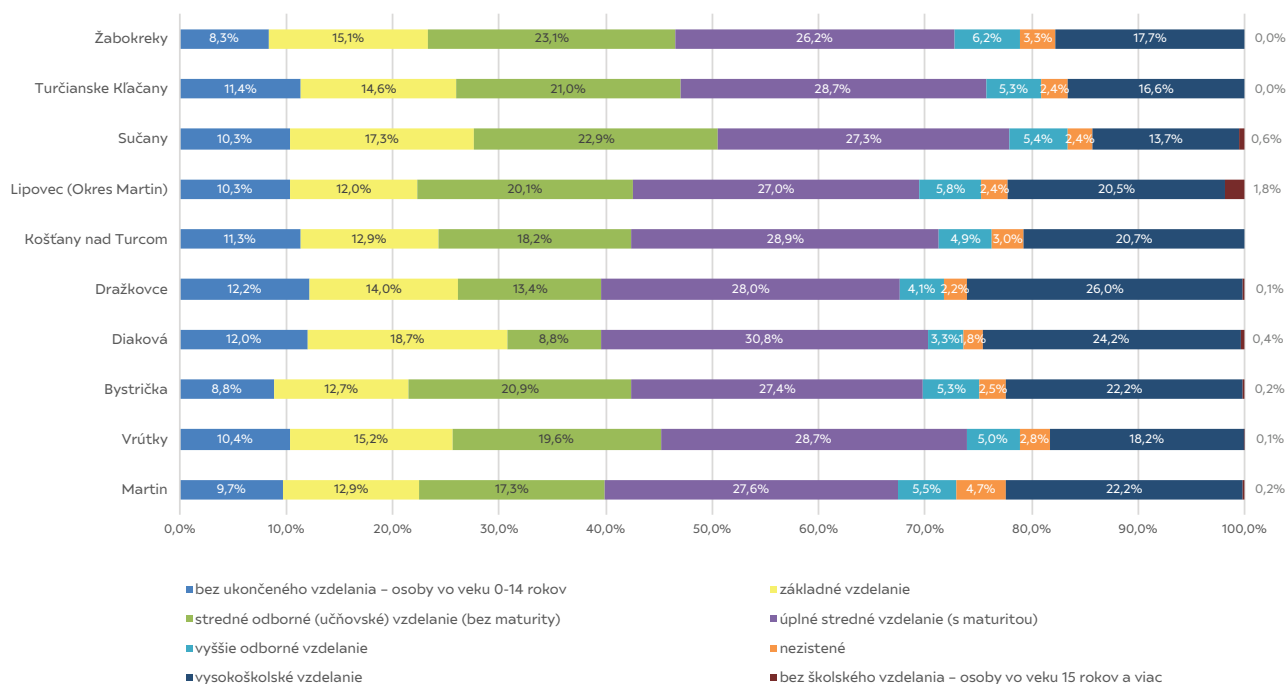
Zloženie obyvateľstva podľa **vzdelania**: Prítomnosť miest Martin a Vrútky v UMR Martin má za následok, že sa na tomto území nachádza viac osôb s úplným stredným vzdelaním s maturitou, vyšším odborným a vysoko-

školským vzdelaním, ako je evidované v okrese Martin. Oproti mestám UMR Martin prevládajú v obciach osoby bez ukončeného vzdelania do 14 rokov, so základným vzdelaním a učňovským vzdelaním bez maturity.

Dosiahnuté vzdelanie k 1. 1. 2021	bez ukončeného vzdelania – osoby 0-14 rokov	základné vzdelanie	stredné odborné (učňovské) vzdelanie (bez maturity)	úplné stredné vzdelanie (s maturitou)	vyššie odborné vzdelanie	vysoko-školské vzdelanie	bez školského vzdelania – osoby 15+ rokov	nezistené
početnosť v UMR Martin	7 122	9 752	13 039	20 011	3 879	15 253	144	2 993
%-né zastúpenie v UMR Martin	9,9%	13,5%	18,1%	27,7%	5,4%	21,1%	0,2%	4,1%
2 mestá UMR Martin	5 862	7 900	10 553	16 644	3 240	13 053	96	2 683
%-né zastúpenie v UMR Martin	9,8%	13,2%	17,6%	27,7%	5,4%	21,7%	0,2%	4,5%
8 obcí UMR Martin	1 260	1 852	2 486	3 367	639	2 200	48	310
%-né zastúpenie v UMR Martin	10,4%	15,2%	20,4%	27,7%	5,3%	18,1%	0,4%	2,5%
početnosť v okrese Martin	9 544	13 139	18 328	25 966	4 988	18 668	186	3 557
%-né zastúpenie v okrese Martin	10,1%	13,9%	19,4%	27,5%	5,3%	19,8%	0,2%	3,8%
PODIEL početnosti UMR Martin na okrese Martin	74,62%	74,22%	71,14%	77,07%	77,77%	81,71%	77,42%	84,14%

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Vzdelanie obyvateľstva UMR Martin k 1.1.2021

Osôb s ukončeným len **základným vzdelaním** je najviac v sídlach s výskytom MRK – Sučany (17,3%), Vrútky (15,2%) a Žabokreky (15,1%). Sídlá, kde je najväčší podiel osôb s ukončeným **učňovským vzdelaním bez maturity**, sú obce Žabokreky (23,1%) a Sučany (22,9%). Úplné stredné vzdelanie má najväčší výskyt v obciach Diaková

(30,8%), Vrútky a Turčianske Kľačany (28,7%). Najviac osôb s **vyšším odborným vzdelaním** je v obci Žabokreky (6,2%) a najviac **vysokoškolsky vzdelaných** je v obci Dražkovce (26%), nasleduje Diaková (24,2%), mesto Martin a obec Bystrička (22,2%).

1.5. Ekonomické pomery

Medzi **ekonomicky aktívne obyvateľstvo** na území UMR Martin bolo k 1. 1. 2021 zaradených **36 009 obyvateľov územia**, ktoré žije najmä v mestách (82,9%) a tvorí 76,5% ekonomicky aktívneho obyvateľstva okresu Martin. Z obcí je to v meste Sučany (6,3%), v obci Bystrička (2,1%) a v obci Košťany nad Turcom (2%). Okres Martin pritom v roku 2021 tvoril na ekonomicky aktívnom obyvateľstve Žilinského kraja 14,2%, kým v roku 2016 to bolo 14% (nárast o 676 obyvateľov). V súlade s trendom v Žilinskom kraji aj v Slovenskej republike nárast ekonomicky aktívneho obyvateľstva sa v rokoch 2016 – 2021 prejavil najmä u žien o 5,4%, pričom počet mužov klesol o 1,9%.

Miera evidovanej nezamestnanosti v okrese Martin za sledované obdobie rokov 2016 – 2021 klesla o 5,1% na hodnotu **4,47%**, kým v Žilinskom kraji klesla o 23,1% na hodnotu 5,32%. Miera evidovanej nezamestnanosti sa tak v roku 2021 v okrese Martin nachádzala pod hodnotou Žilinského kraja. Kým miera nezamestnanosti v okrese Martin klesla o 5,1%, **disponibilný počet uchádzačov o zamestnanie** za sledované obdobie klesol len o 3,8% a tvoril v roku 2021 až 12% uchádzačov o zamestnanie Žilinského kraja. Pravdepodobne išlo o nezamestnaných uchádzačov.

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo UMR Martin k 1.1.2021				
Martin	26 301	73,0%	29 862	82,9%
Vrútky	3 561	9,9%		
Bystrička	746	2,1%		
Diaková	272	0,8%		
Dražkovce	570	1,6%		
Košťany nad Turcom	716	2,0%		
Lipovec	433	1,2%	6 147	17,1%
Sučany	2 274	6,3%		
Turčianske Kľačany	484	1,3%		
Žabokreky	652	1,8%		
UMR Martin	36 009	100,0%		
okres Martin	47 065			
podiel URM Martin na okrese Martin	76,5%			

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Ukazovateľ		Miera evidovanej nezamestnanosti (v %)			Ekonomicky aktívne obyvateľstvo			Disponibilný počet uchádzačov o zamestnanie		
		2016	2021	2021/2016	2016	2021	2021/2016	2016	2021	2021/2016
Okres Martin	Spolu	4,71	4,47	-5,1%	48 325	49 001	1,4%	2 276	2 189	-3,8%
	podiel na Žilinskom kraji				14,0%	14,2%		9,6%	12,0%	
	Muži	4,21	4,11	-2,4%	26 711	26 214	-1,9%	1 124	1 077	-4,2%
	Ženy	5,33	4,88	-8,4%	21 614	22 787	5,4%	1 152	1 112	-3,5%
Žilinský kraj	Spolu	6,92	5,32	-23,1%	344 039	344 151	0,0%	23 809	18 307	-23,1%
	Muži	6,14	4,65	-24,3%	195 854	189 459	-3,3%	12 024	8 807	-26,8%
	Ženy	7,95	6,14	-22,8%	148 185	154 692	4,4%	11 785	9 500	-19,4%
Slovenská republika	Spolu	8,76	6,76	-22,8%	2 716 553	2 704 064	-0,5%	237 977	182 760	-23,2%
	Muži	7,81	5,9	-24,5%	1 494 035	1 467 555	-1,8%	116 686	86 559	-25,8%
	Ženy	9,92	7,78	-21,6%	1 222 518	1 236 509	1,1%	121 291	96 201	-20,7%

Zdroj: ŠÚSR, pr3108rr

Územie UMR Martin s **23 317 bytovými jednotkami** na počte bytových jednotiek v okrese Martin má podiel 78,4%, pričom u bytov v bytových domoch až 94,7%.

Priemerný počet obyvateľov na byt na území UMR Martin je 2,35, pričom v meste Martin je to 2,25, v obci Diaková 3,19 obyvateľa a Dražkovce 3,15 obyvateľa. V obciach tak vychádza 2,88 obyvateľa na bytovú jednotku.

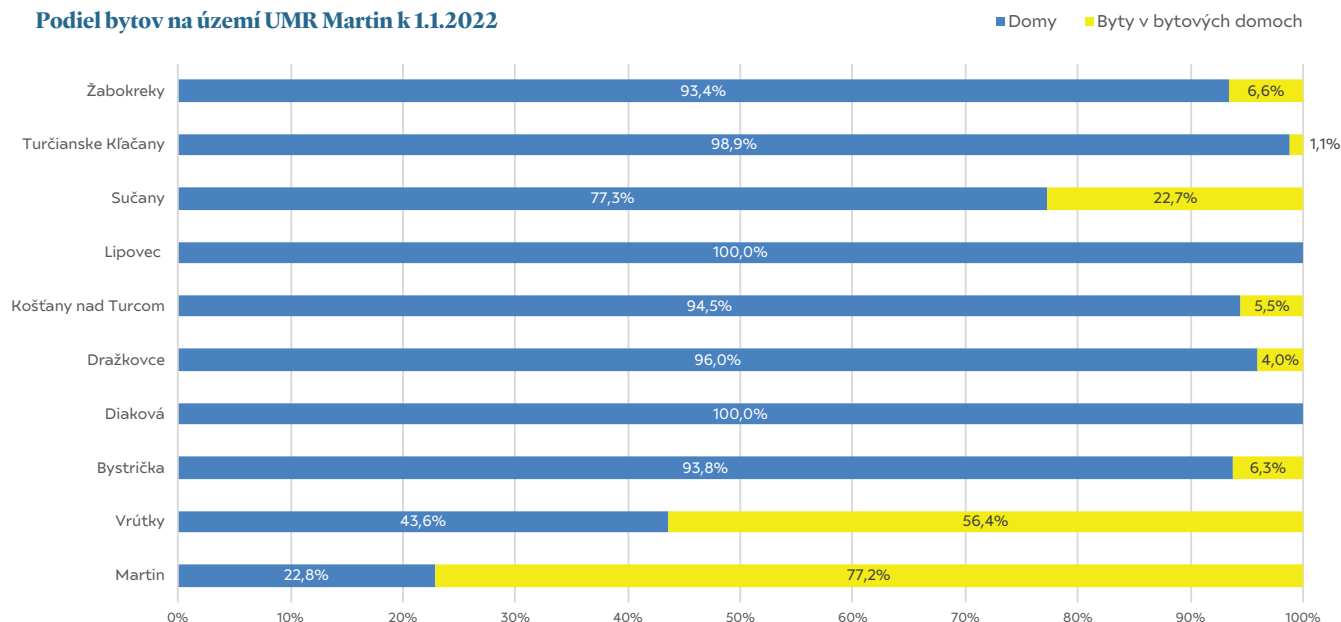
Najviac bytových jednotiek bolo k 1. 1. 2021 evidovaných v mestách Martin a Vrútky (86,3%), z toho v meste

Vrútky len 10,4%. Z obcí najviac bytových jednotiek vykazovala obec Sučany (5,5%) a obec Košťany nad Turcom (1,5%). Žiadne byty v bytových domoch neevidujú obce Lipovec a Diaková. Kým v meste Martin je pomer bytov v bytových domoch k domom 77,2%, tak v meste Vrútky je to výrazne menej, len 56,4%. Najviac bytov v bytových domoch je v obci Sučany (22,7% bytových jednotiek), v obci Žabokreky (6,6%) a v Bystričke (6,3%).

Územná jednotka	BYTY	podiel	DOMY	podiel	Byty v bytových domoch	podiel
Martin	23 317	75,9%	5 321	50,9%	17 996	88,7%
Vrútky	3 204	10,4%	1 397	13,4%	1 807	8,9%
Bystrička	512	1,7%	480	4,6%	32	0,2%
Diaková	154	0,5%	154	1,5%	-	0,0%
Dražkovce	323	1,1%	310	3,0%	13	0,1%
Košťany nad Turcom	455	1,5%	430	4,1%	25	0,1%
Lipovec	318	1,0%	318	3,0%	-	0,0%
Sučany	1 683	5,5%	1 301	12,4%	382	1,9%
Turčianske Kľačany	361	1,2%	357	3,4%	4	0,0%
Žabokreky	410	1,3%	383	3,7%	27	0,1%
2 mestá UMR Martin	26 521	86,3%	6 718	64,3%	19 803	97,6%
8 obcí UMR Martin	4 216	13,7%	3 733	35,7%	483	2,4%
UMR Martin	30 737	100,0%	10 451	100,0%	20 286	100,0%
okres Martin	39 204		17 782		21 422	
UMR Martin na okrese Martin	78,40%		58,77%		94,70%	

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Podiel bytov na území UMR Martin k 1.1.2022

Priemerná nominálna mesačná mzda (PNMM) v okrese Martin bola v roku 2021 na úrovni **1352 eur**, čo bolo len o 49 eur menej ako bola priemerná mesačná nominálna mzda v Slovenskej republike. Dlhodobu sa jej úro-

veň v okrese Martin pohybuje nad priemerom Žilinského kraja (o 44 eur v roku 2021) a na úrovni slovenského priemeru, čo okresu Martin dáva **predpoklad vysokej životnej úrovne**.

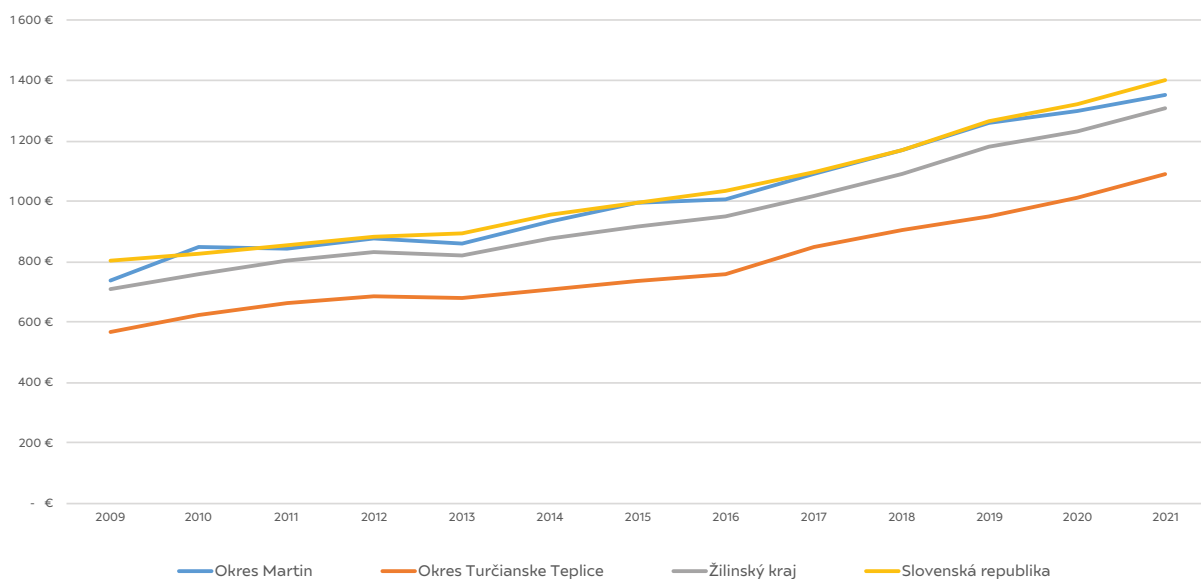
Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca (Eur)	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2009	
Okres Turčianske Teplice	567 €	624 €	665 €	686 €	681 €	706 €	735 €	758 €	851 €	904 €	949 €	1 014 €	1 090 €	523 €	92,09%
Okres Martin	738 €	849 €	844 €	875 €	861 €	935 €	994 €	1 008 €	1 090 €	1 167 €	1 262 €	1 298 €	1 352 €	614 €	83,28%
Žilinský kraj	709 €	759 €	801 €	830 €	820 €	875 €	918 €	950 €	1 018 €	1 088 €	1 180 €	1 229 €	1 308 €	599 €	84,40%
Slovenská republika	803 €	828 €	853 €	881 €	891 €	957 €	993 €	1 034 €	1 095 €	1 171 €	1 266 €	1 324 €	1 401 €	598 €	74,40%

Zdroj : ŠÚSR, Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca (Eur), VBD_SK_WIN:np3101rr

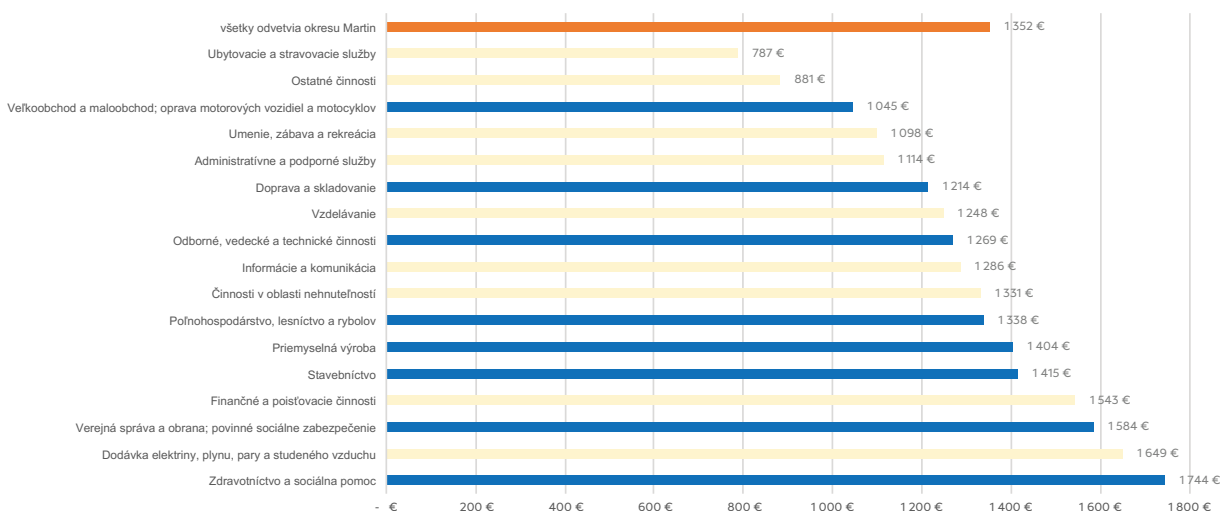
V porovnaní s okresom Turčianske Teplice bola hodnota PNMM v roku 2021 v okrese Martin o 262 eur vyššia. Oproti roku 2009 sa PNMM zvýšila v okrese Martin

o 83,3% (614 eur), kým v Žilinskom kraji to bolo o 599 eur (84,4%) a v Slovenskej republike o 598 eur (74,4%).

Vývoj priemernej nominálnej mesačnej mzdy v rokoch 2009 - 2021

Priemerná nominálna mesačná mzda v okrese Martin podľa OKEČ v roku 2021

Ukazovateľ priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca za odvetvie OKEČ odzrkadľuje jeho výkonnosť. Ako ukazuje tabuľka nižšie, tak v okrese Martin sú z odvetví, ktoré uviedli obyvatelia v Sčítaní obyvateľov, domov a bytov 2021 ako hlavné odvetvia ich pracovné-

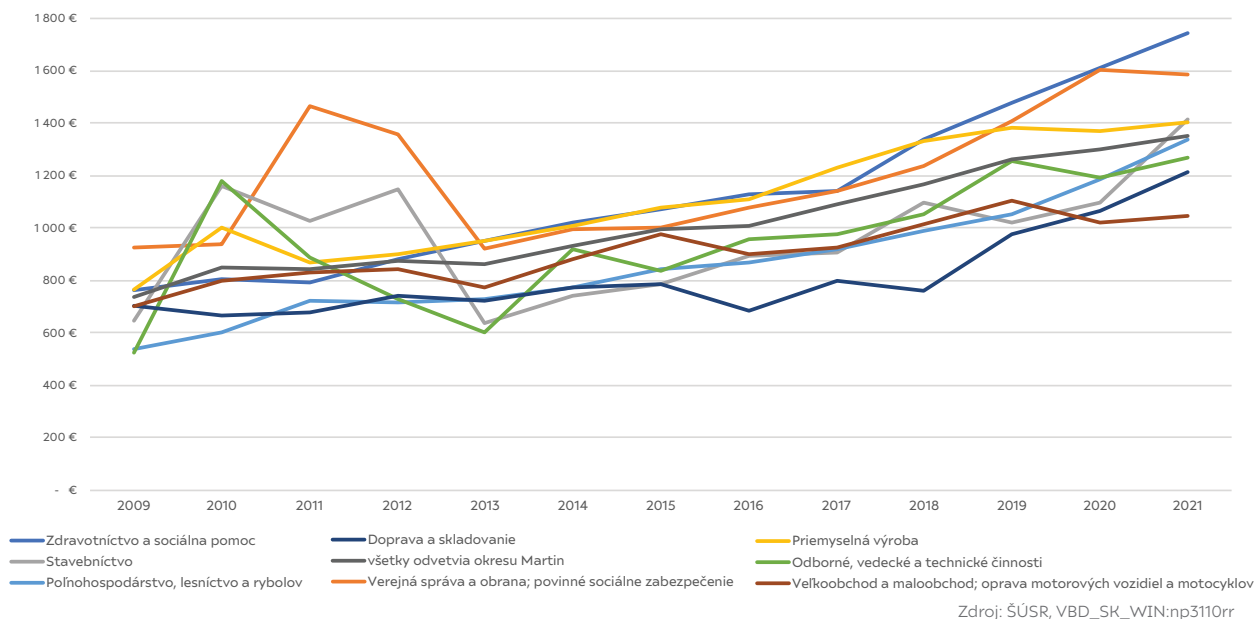
ho zamerania najsilnejšími odvetviami : (1) **Zdravotníctvo a sociálna pomoc** a (2) **Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie** a (3) **Stavebníctvo** a (4) **Priemyselná výroba**. Všetky tieto štyri odvetvia mali v roku 2021 vyššiu PNMM ako bol priemer všetkých odvetví za okres.

Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v okrese Martin (Eur)

Vybrané OKEČ podľa SOBD 2021	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2009
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	764 €	803 €	792 €	883 €	950 €	1 024 €	1 074 €	1 130 €	1 139 €	1 338 €	1 480 €	1 614 €	1 744 €	980 € 128,4%
Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	925 €	938 €	1 468 €	1 356 €	922 €	995 €	1 003 €	1 077 €	1 142 €	1 237 €	1 406 €	1 604 €	1 584 €	659 € 71,3%
Stavebníctvo	645 €	1 164 €	1 029 €	1 151 €	638 €	741 €	789 €	897 €	906 €	1 095 €	1 022 €	1 097 €	1 415 €	770 € 119,4%
Priemyselná výroba	766 €	1 001 €	869 €	899 €	954 €	1 009 €	1 078 €	1 113 €	1 230 €	1 332 €	1 380 €	1 370 €	1 404 €	638 € 83,3%
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	539 €	604 €	721 €	716 €	727 €	772 €	845 €	872 €	918 €	989 €	1 053 €	1 187 €	1 338 €	799 € 148,3%
Odborné, vedecké a technické činnosti	525 €	1 182 €	891 €	727 €	604 €	919 €	837 €	960 €	979 €	1 053 €	1 258 €	1 192 €	1 269 €	744 € 141,6%
Doprava a skladovanie	705 €	667 €	678 €	744 €	723 €	776 €	784 €	686 €	802 €	759 €	980 €	1 065 €	1 214 €	509 € 72,1%
Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	702 €	799 €	834 €	841 €	775 €	883 €	974 €	901 €	927 €	1 017 €	1 105 €	1 022 €	1 045 €	343 € 48,8%
všetky odvetvia okresu Martin	738 €	849 €	844 €	875 €	861 €	935 €	994 €	1 008 €	1 090 €	1 167 €	1 262 €	1 298 €	1 352 €	614 € 83,3%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:np3110r

Vývoj priemernej nominálnej mesačnej mzdy vo vybraných odvetviach OKEČ za obdobie rokov 2009 - 2021

V okrese Martin za sledované obdobie rokov 2009 – 2021 najviac narástla PNMM v odvetví Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov (148,3%), nasledovali Odborné, vedecké a technické činnosti (141,6%) a na treťom mieste Zdravotníctvo a sociálna pomoc (128,4%). Najmenej rástla PNMM vo Veľkoobchode a maloobchode (48,8%) a vo Verejnej správe a obrane (71,3%).

Ako uvádza prehľad 10 najväčších zamestnávateľov, najväčším zamestnávateľom v okrese Martin je **Univerzitná nemocnica Martin** s 2446 zamestnancami

a druhým ŽOS Vrútky, a. s. (železničné opravovne a strojárne) s 975 zamestnancami so sídlom vo Vrútkach. Treťou najväčším zamestnávateľom je spoločnosť **Unilabs Slovakia, a. s.** so sídlom v Martine s 873 zamestnancami, pôsobiaci v segmente služieb laboratórnej diagnostiky. Celkovo 10 najväčších zamestnávateľov s 8020 zamestnancami zamestnáva v okrese Martin **22,3% ekonomicky aktívneho obyvateľstva**.

Prehľad 10 najväčších zamestnávateľov v okrese Martin za rok 2021

	Zamestnávateľ	Sídlo	Počet zamestnancov	podiel
1	Univerzitná nemocnica Martin	Martin	2 446	30,5%
2	ŽOS Vrútky, a.s.	Vrútky	975	12,2%
3	Unilabs Slovensko, s.r.o	Martin	873	10,9%
4	Volkswagen Slovakia, a.s. Martin	Martin	851	10,6%
5	ECCO Slovakia, s.r.o	Martin	731	9,1%
6	Univerzita Komenského, Jesseniova fakulta	Martin	549	6,8%
7	Kraussmaffei Technologies, s.r.o.	Sučany	498	6,2%
8	Neografia, a.s.	Martin	429	5,3%
9	HBM Pharma, s.r.o	Martin	376	4,7%
10	Slovenská národná knižnica	Martin	292	3,6%
			8 020	100,0%

Zdroj: Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, pobočka Martin

V štruktúre podnikateľov na území UMR Martin v roku 2021 bola približne 1/3 fyzických osôb (FO) – podnikateľov (36,2%), 1/3 živnostníkov (33,4%) a 1/3 právnických osôb (30,5%). Približne rovnaká štruktúra bola evidovaná aj v mestách, kým v obciach prevládali fyzické osoby – podnikatelia (39,8%) na úkor právnických osôb (22,8%).

Podnikatelia tvorili v roku 2021 na území UMR Martin **78,7% podnikateľov okresu Martin a 11,3% podnikateľov Žilinského kraja**. FO – podnikatelia a živnostníci v UMR Martin mali približne 76%-ný podiel na okrese Martin a 10%-ný na Žilinskom kraji a právnické osoby (PO) 84,5%-ný podiel na okrese Martin a na Žilinskom kraji 14,6%-ný.

Samospráva	Fyzické osoby - podnikatelia (osoby)				Živnostníci				Právnické osoby				PODNIKATELIA CELKOM			
	2016	2021	2021/2016		2016	2021	2021/2016		2016	2021	2021/2016		2016	2021	2021/2016	
Martin	3 723	3 392	-331	-8,9%	3 493	3 104	-389	-11,1%	2 207	3 116	909	41,2%	9 423	9 612	189	2,0%
Vrútky	525	490	-35	-6,7%	512	465	-47	-9,2%	289	384	95	32,9%	1 326	1 339	13	1,0%
Bystrička	135	123	-12	-8,9%	131	115	-16	-12,2%	46	64	18	39,1%	312	302	-10	-3,2%
Diaková	23	35	12	52,2%	23	33	10	43,5%	9	21	12	133,3%	55	89	34	61,8%
Dražkovce	70	75	5	7,1%	69	74	5	7,2%	32	47	15	46,9%	171	196	25	14,6%
Košťany nad Turcom	86	92	6	7,0%	77	83	6	7,8%	48	65	17	35,4%	211	240	29	13,7%

Samospráva	Fyzické osoby - podnikatelia (osoby)			Živnostníci			Právnické osoby			PODNIKATELIA CELKOM		
	2016	2021	2021/2016	2016	2021	2021/2016	2016	2021	2021/2016	2016	2021	2021/2016
Lipovec	63	62	-1	-1,6%	58	57	-1	-1,7%	21	34	13	61,9%
Sučany	312	303	-9	-2,9%	286	286	-	0,0%	120	185	65	54,2%
Turčianske Kľačany	57	58	1	1,8%	55	57	2	3,6%	19	30	11	57,9%
Žabokreky	84	91	7	8,3%	79	82	3	3,8%	20	34	14	70,0%
2 mestá UMR Martin	4 248	3 882	-366	-8,6%	4 005	3 569	-436	-10,9%	2 496	3 500	1 004	40,2%
8 obcí UMR Martin	830	839	9	1,1%	778	787	9	1,2%	315	480	165	52,4%
UMR Martin	5 078	4 721	-357	-7,0%	4 783	4 356	-427	-8,9%	2 811	3 980	1 169	41,6%
Okres Martin	6 428	6 165	-263	-4,1%	6 061	5 710	-351	-5,8%	3 294	4 708	1 414	42,9%
Žilinský kraj	53 771	59 009	5 238	9,7%	51 098	56 050	4 952	9,7%	23 694	32 341	8 647	36,5%
podiel UMR Martin na okrese Martin	79,0%	76,6%			78,9%	76,3%			85,3%	84,5%		
podiel UMR Martin na Žilinskom kraji	12,0%	10,4%			11,9%	10,2%			13,9%	14,6%		

Zdroj : ŠÚSR, Fyzické osoby – podnikatelia v RO podľa právnych foriem [og3010rr; og3011rr] a Právnické osoby podľa vybraných právnych foriem [og3006rr; og3008rr]

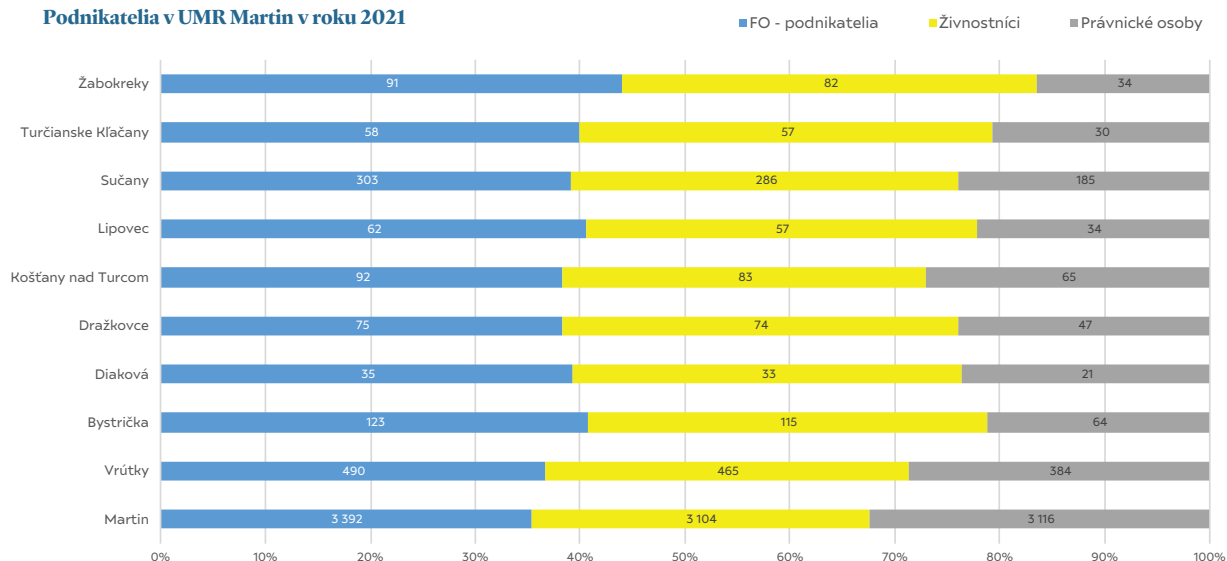
Na území UMR Martin za sledované obdobie rokov 2016 – 2021 počet podnikateľov vzrástol o 3% (385 subjektov), pričom počet FO – podnikateľov klesol o 7% (357 subjektov), počet živnostníkov klesol o 8,9% (427 subjektov) a počet právnických osôb vzrástol o 41,6% (1169 subjektov). V obci Bystrička ako u jedinej obce za sledované obdobie celkový počet podnikateľov klesol o 3,2% (10 subjektov).

Pokles FO – podnikateľov a živnostníkov sa prejavoval aj v okrese Martin, kým v Žilinskom kraji vzrástol o 9,7%. Rast právnických osôb bol mierne nižší v okrese Martin (42,9%) ako v UMR Martin, ale vyšší v Žilinskom

kraji (36,5%). Najväčší rast FO – podnikateľov bol zaznamenaný v obci Diaková o 52,2% (12 subjektov) a v obci Žabokreky (7 subjektov). Najväčší rast živnostníkov sa prejavil v obci Diaková o 43,5% (10 subjektov) a v obci Košťany nad Turcom o 7,8% (6 subjektov). Právnické osoby rástli vo všetkých samosprávach, najviac v obci Diaková (133,3%), Žabokreky (70%) a Lipovec (61,9%).

V meste Martin je evidovaných 73,6% podnikateľov územia UMR Martin za rok 2021 (aj najviac právnických osôb 78,3%), v meste Vrútky 10,3%, v obci Sučany 5,9% (aj najviac živnostníkov 6,6%) a v obci Bystrička 2,3%.

Podnikatelia v UMR Martin v roku 2021

Zdroj : ŠÚSR, Fyzické osoby – podnikatelia v RO podľa právnych foriem [og3010rr; og3011rr] a Právnické osoby podľa vybraných právnych foriem [og3006rr; og3008rr]

Počet podnikateľov na 1000 obyvateľov UMR Martin v roku 2021				
	FO – podnikatelia	Živnostníci	Právnické osoby	SPOLU
Martin	64,6	59,1	59,3	183,0
Vrútky	65,2	61,9	51,1	178,3
Bystrička	83,3	77,9	43,4	204,6
Diaková	71,3	67,2	42,8	181,3
Dražkovce	73,6	72,6	46,1	192,3
Košťany nad Turcom	68,9	62,1	48,7	179,6
Lipovec	69,0	63,4	37,8	170,2
Sučany	64,3	60,7	39,3	164,3
Turčianske Kľačany	56,6	55,7	29,3	141,6
Žabokreky	75,5	68,0	28,2	171,6
UMR Martin	65,4	60,3	55,1	180,9

Počet podnikateľov na 1000 obyvateľov UMR Martin v roku 2021				
	FO – podnikatelia	Živnostníci	Právnické osoby	SPOLU
Okres Martin	65,3	60,5	49,9	175,7
Žilinský kraj	85,3	81,0	46,8	213,1

Zdroj : vlastný prepočet z údajov SODB 2021 a ŠÚSR

V prepočte na 1000 obyvateľov vychádzalo v roku 2021 v okrese Martin 65,3 FO – podnikateľov a 60,5 živnostníkov, čo bola podpriemerná hodnota voči Žilinskému kraju (85,3 u FO – podnikateľov a 81 u živnostníkov). **Nadpriemerné hodnoty oproti Žilinskému kraju si okres Martin a UMR Martin udržal v počte právnických osôb na 1000 obyvateľov**, pričom v okrese Martin to bola hodnota 49,9 a v UMR Martin hodnota 55,1. Najmenej FO – podnikateľov na 1000 obyvateľov mala obec Turčianske Kľačany (56,5) a najviac obec Bystrička (83,3). U živnostníkov ich rovnako najmenej na 1000 obyvateľov mala obec Turčianske Kľačany (55,7) a najviac obec Bystrička (77,9). Právnické osoby boli najviac na 1000 obyvateľov evidované v meste Martin (59,3) a z obcí v Košťanoch nad Turcom (48,7) a najmenej v Žabokreke (28,2). Oblasť **sociálneho podnikania** sa na území UMR Martin venuje obec Žabokreky a mesto Martin. Mesto Mar-

tin má založený registrovaný sociálny podnik integračný s názvom Sociálny podnik mesta Martin, s. r. o. na stavebné práce od 7. 1. 2021³. Obec Žabokreky zriadila Obecný podnik Žabokreky, s. r. o., ktorý vznikol **26. 3. 2021 na poskytovanie komplexných komunálnych služieb**.

Zloženie obyvateľstva podľa **ekonomickej aktivity** obyvateľstva: Podľa Sčítania obyvateľov, domov a bytov k 1. 1. 2021 bolo 41,3% obyvateľov UMR Martin pracujúcich (okrem dôchodcov), viac v obciach UMR Martin ako v mestách, čo bolo približne rovnako ako v okrese Martin. Druhá najpočetnejšia skupina dôchodcovia tvorila 20,4%, viac v mestách ako v obciach UMR Martin. Pracujúci dôchodcovia mali podiel až 7,3%, kým v okrese Martin to bolo 7%. Zo školopovinných osôb boli najpočetnejšou skupinou žiaci základnej školy (8,4%), viac v obciach ako v mestách UMR Martin.

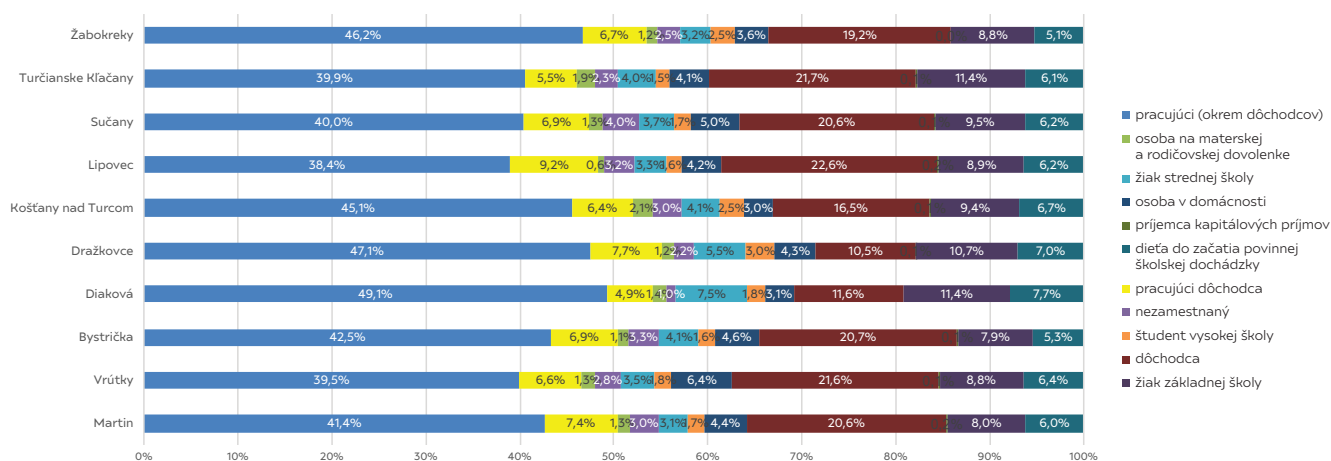
Ekonomická aktivita k 1. 1. 2021	pracujúci (okrem dôchodcov)	pracujúci dôchodca	Materská dovolenka	Podčíslova dovolenka	nezamestnaný	žiak ŠS	študent VŠ	osoba v domácnosti	dôchodca	prijemca kapitálových príjmov	žiak ZŠ	dieťa do začatia povinnej školskej dochádzky	Nezistené + iná
početnosť v UMR Martin	29 838	5 241	264	666	2 156	2 361	1 246	3 317	14 739	120	6 034	4 374	1 837
%-né zastúpenie v UMR Martin	41,3%	7,3%	0,4%	0,9%	3,0%	3,3%	1,7%	4,6%	20,4%	0,2%	8,4%	6,1%	2,5%
2 mestá UMR Martin	24 690	4 405	225	542	1 770	1 869	1 007	2 789	12 422	108	4 879	3 626	1 699
%-né zastúpenie v UMR Martin	41,1%	7,3%	0,4%	0,9%	2,9%	3,1%	1,7%	4,6%	20,7%	0,2%	8,1%	6,0%	2,8%
8 obcí UMR Martin	5 148	836	39	124	386	492	239	528	2 317	12	1 155	748	138
%-né zastúpenie v UMR Martin	42,3%	6,9%	0,3%	1,0%	3,2%	4,0%	2,0%	4,3%	19,1%	0,1%	9,5%	6,2%	1,1%
početnosť v okrese Martin	39 168	6 645	352	900	2 877	3 162	1 627	4 319	19 196	143	8 041	5 866	2 080
%-né zastúpenie v okrese Martin	41,5%	7,0%	0,4%	1,0%	3,0%	3,4%	1,7%	4,6%	20,3%	0,2%	8,5%	6,2%	2,2%
PODIEL početnosti UMR Martin na okrese Martin v %	76,2%	78,9%	75,0%	74,0%	74,9%	74,7	76,6%	76,8%	76,8%	83,9%	75%	74,6%	88%

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Najväčší podiel pracujúcich (okrem pracujúcich dôchodcov) na území UMR Martin je v obciach Diaková (49,1%) a Dražkovce (47,1%) a najmenší v Lipovci (38,4%). Naopak v Lipovci (9,2%) je najväčší podiel pracujúcich dôchodcov, nasledujú Dražkovce (7,7%) a ich najmenší podiel je v Diakovej (4,9%). Žiaci základnej školy majú

najväčší podiel v obciach Turčianske Kľačany (11,4%) a Diaková (11,4%) a najmenší v Bystričke (7,9%) a v Martine (8%). Lipovec má najväčší podiel dôchodcov (22,6%) a Dražkovce ho majú najnižší (10,5%). Najväčší podiel nezamestnaných je v Sučanoch (4%) a najmenší v Diakovej (1%).

Zloženie obyvateľstva UMR Martin podľa ekonomickej aktivity obyvateľstva k 1. 1. 2021

³ <https://rspmartin.sk/spravy/>

Zloženie obyvateľstva podľa **postavenia v zamestnaní**: Na základe údajov zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov k 1. 1. 2021 prevládajú na území UMR Martin

v takmer rovnakom pomere ako v okrese Martin zamestnanci (79,89%), pričom podnikatelia tvoria 11,62%, a to o takmer 1% viac v obciach ako v mestách UMR Martin.

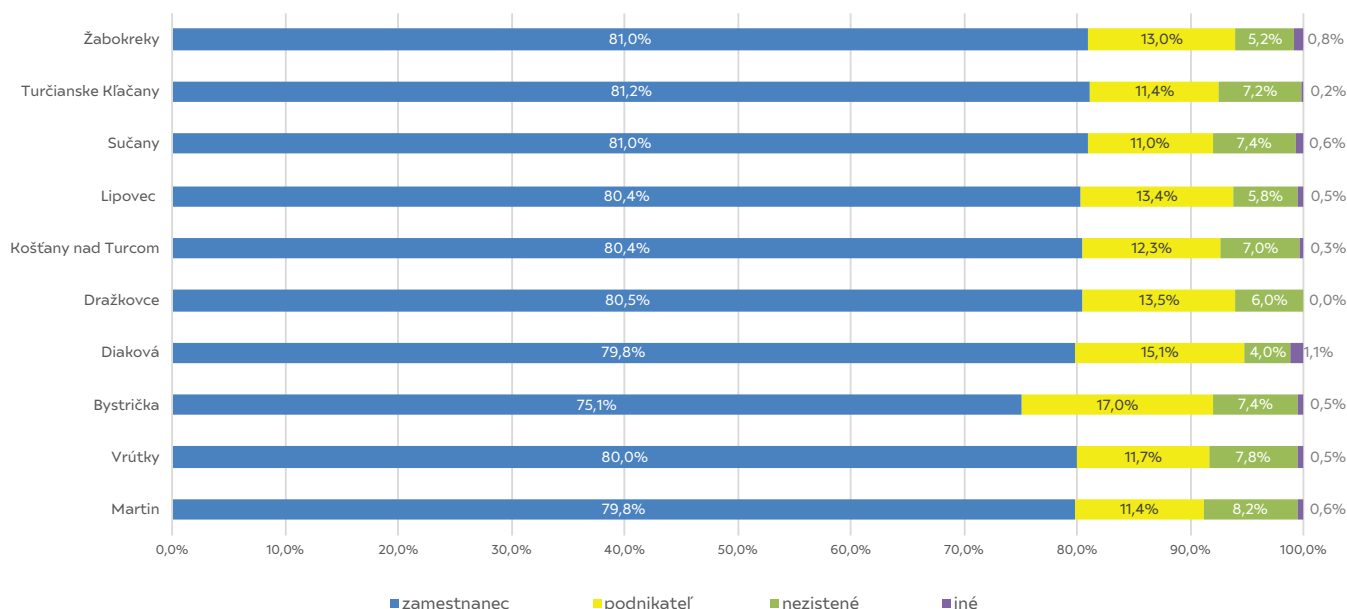
Postavenie v zamestnaní k 1. 1. 2021	Zamestnanec	Podnikateľ	Iné	Nezistené	Ekonomicky aktívni SPOLU
početnosť v UMR Martin	28 766	4 184	203	2 856	36 009
%-né zastúpenie v UMR Martin	79,89%	11,62%	0,56%	7,93%	
2 mestá UMR Martin	23 844	3 403	172	2 443	29 862
%-né zastúpenie v UMR Martin	79,85%	11,40%	0,58%	8,18%	
8 obcí UMR Martin	4 922	781	31	413	6 147
%-né zastúpenie v UMR Martin	80,07%	12,71%	0,50%	6,72%	
početnosť v okrese Martin	37 724	5 559	239	3 543	47 065
%-né zastúpenie v okrese Martin	80,15%	11,81%	0,51%	7,53%	
PODIEL početnosti UMR Martin na okrese Martin	76,25%	75,27%	84,94%	80,61%	

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Najviac zamestnancov z celkového počtu obyvateľov je evidovaných v obci Turčianske Kľačany (81,2%) a najmenej v obci Bystrička (75,07%), kde majú podnikatelia

najväčší podiel v UMR Martin (17,02%). Najmenší podiel majú podnikatelia v obci Sučany (10,99%).

Zloženie obyvateľstva UMR Martin podľa postavenia v zamestnaní k 1.1.2021

Zloženie obyvateľstva podľa **typu zamestnania**: Z údajov zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov k 1. 1. 2021 vieme, že najväčší podiel na území UMR Martin má profesia „Špecialisti“ (20,88%), čo je o 1,11% viac ako v okrese Martin. Podobne ako v okrese Martin nasledujú „Technici

a odborní pracovníci“ (14,05%) a „Pracovníci v službách a obchode“ (12,55%). Najmenší podiel majú „Kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve“ (0,26%) a „Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci“ (4,35%), čo je v oboch prípadoch menej ako v okrese Martin.

Typ zamestnania k 1. 1. 2021	Príslušníci ozbrojených síl	Zákonnodarcovia, riadiaci pracovníci	Špecialisti	Technici a odborní pracovníci	Administratívni pracovníci, úradníci	Pracovníci v službách a obchode	Kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve	Kvalifikovaní robotníci a remeselníci	Operatívni a montérni strojár a zariadení	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	Nezistené
početnosť v UMR Martin	430	1 589	6 604	4 442	2 699	3 968	81	2 927	2 874	1 374	4 634
%-né zastúpenie v UMR Martin	1,36%	5,02%	20,88%	14,05%	8,54%	12,55%	0,26%	9,26%	9,09%	4,35%	14,7%
2 mestá UMR Martin	345	1 308	5 604	3 686	2 272	3 256	51	2 321	2 384	1 131	3 929
%-né zastúpenie v UMR Martin	1,31%	4,98%	21,32%	14,02%	8,64%	12,39%	0,19%	8,83%	9,07%	4,30%	15%
8 obcí UMR Martin	85	281	1 000	756	427	712	30	606	490	243	705
%-né zastúpenie v UMR Martin	1,59%	5,27%	18,74%	14,17%	8,00%	13,35%	0,56%	11,36%	9,18%	4,55%	13,2%
početnosť v okrese Martin	567	1 997	8 157	5 765	3 448	5 267	160	4 127	4 004	1 900	5 875

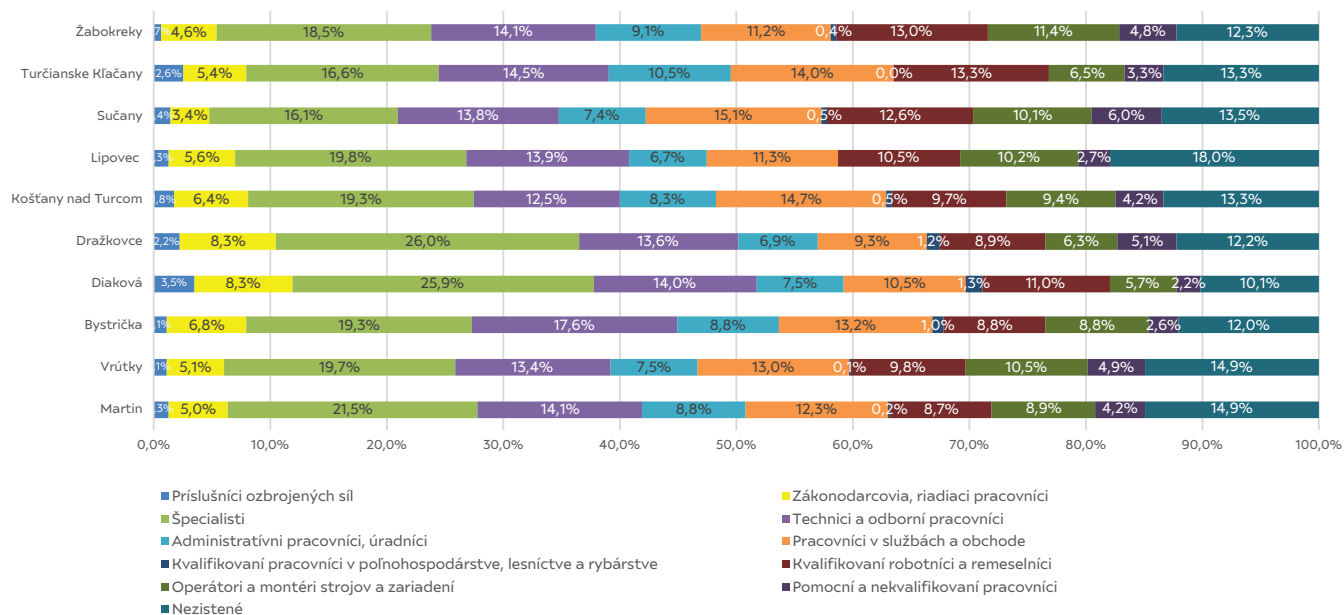
Typ zamestnania k 1. 1. 2021	Príslušníci ozbrojených síl	Zákonnodarcovia, riadiaci pracovníci	Špecialisti	Technici a odborní pracovníci	Administratívni pracovníci, úradníci	Pracovníci v službách a obchode	Kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve	Kvalifikovaní robotníci a remeselníci	Operátori a montéri strojov a zariadení	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	Nezistené
%-né zastúpenie v okrese MT	1,37%	4,84%	19,77%	13,97%	8,36%	12,76%	0,39%	10,00%	9,70%	4,60%	14,2%
PODIEL počtosti UMR Martin na okrese Martin	75,84%	79,57%	80,96%	77,05%	78,28%	75,34%	50,63%	70,92%	71,78%	72,32%	78,88%

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Najväčší podiel „Špecialistov“ majú obce Dražkovce (26%) a Diaková (25,9%) a najmenej Sučany (16,1%), kde prevládajú „Kvalifikovaní robotníci a remeselníci“ (12,6%). „Technici a odborní pracovníci“ prevládajú najviac v Bystričke (17,6%) a najmenej vo Vrútkach (13,4%), kde však

majú významné zastúpenie „Operátori a montéri strojov a zariadení“ (10,5%). „Pracovníci v službách a obchode“ majú najväčší podiel v Sučanoch (15,1%) a najmenší v Dražkovciach (9,3%).

Zloženie obyvateľstva UMR Martin podľa typu zamestnania k 1. 1. 2021

Zloženie obyvateľstva podľa príslušnosti k **odvetvovej klasifikácii ekonomických činností (OKEČ)** u obyvateľstva: Na území UMR Martin najviac ekonomicky aktívne-

ho obyvateľstva pracuje v odvetví „Priemyselná výroba“ (21,64%), vo „Veľkoobchode a maloobchode“ (14,15%) a v „Zdravotníctve a sociálnej pomoci“ (8,34%).

Príslušnosť k OKEČ k 1.1.2021	UMR Martin	podiel	2 mestá UMR Martin	podiel	8 obcí UMR Martin	podiel	okres Martin	podiel	podiel na okrese
Priemyselná výroba	7 792	21,64%	6 393	21,41%	1 399	22,76%	10 400	22,10%	74,92%
Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	5 097	14,15%	4 236	14,19%	861	14,01%	6 559	13,94%	77,71%
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	3 003	8,34%	2 532	8,48%	471	7,66%	3 846	8,17%	78,08%
Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	2 281	6,33%	1 794	6,01%	487	7,92%	3 060	6,50%	74,54%
Vzdelávanie	2 223	6,17%	1 889	6,33%	334	5,43%	2 723	5,79%	81,64%
Doprava a skladovanie	1 571	4,36%	1 292	4,33%	279	4,54%	2 112	4,49%	74,38%
Odborné, vedecké a technické činnosti	1 529	4,25%	1 280	4,29%	249	4,05%	1 924	4,09%	79,47%
Stavebníctvo	1 415	3,93%	1 141	3,82%	274	4,46%	2 025	4,30%	69,88%
Administratívne a podporné služby	1 213	3,37%	1 048	3,51%	165	2,68%	1 541	3,27%	78,72%
Informácie a komunikácia	914	2,54%	801	2,68%	113	1,84%	1 112	2,36%	82,19%
Ubytovacie a stravovacie služby	798	2,22%	659	2,21%	139	2,26%	1 025	2,18%	77,85%
Umenie, zábava a rekreácia	644	1,79%	577	1,93%	67	1,09%	772	1,64%	83,42%
Finančné a poisťovacie činnosti	446	1,24%	390	1,31%	56	0,91%	571	1,21%	78,11%
Činnosti v oblasti nehnuteľností	441	1,22%	374	1,25%	67	1,09%	526	1,12%	83,84%
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	286	0,79%	158	0,53%	128	2,08%	681	1,45%	42,00%

Príslušnosť k OKEČ k 1.1.2021	UMR Martin	podiel	2 mestá UMR Martin	podiel	8 obcí UMR Martin	podiel	okres Martin	podiel	podiel na okrese
Dodávka vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	283	0,79%	225	0,75%	58	0,94%	415	0,88%	68,19%
Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	259	0,72%	188	0,63%	71	1,16%	359	0,76%	72,14%
Ťažba a dobývanie	25	0,07%	18	0,06%	7	0,11%	34	0,07%	73,53%
Činnosti extrateritoriálnych organizácií a združení	10	0,03%	10	0,03%	-	0,00%	10	0,02%	100,00%
Ostatné činnosti	535	1,49%	441	1,48%	94	1,53%	765	1,63%	69,93%
Nezistené	5 244	14,56%	4 416	14,79%	828	13,47%	6 605	14,03%	79,39%
CELKOM	36 009		29 862		6 147		47 065		

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Odvetvie s najväčším podielom v UMR Martin „Priemyselná výroba“ má najväčší podiel vo Vrútkach (24,85%) a najmenší v Sučanoch (16,4%), kde dominuje najviac na území UMR Martin dominujú odvetvia: „Vzdelávanie“ (7,16%), „Doprava skladovanie“ (7,16%), „Ubytovanie a stravovacie služby“ (4,39%) a „Činnosti v oblasti nehnuteľností“. Odvetvie „Veľkoobchod a maloobchod“ dominuje najviac v Lipovci (16,72%) a najmenej v **Dražkovciach** (12,13%), kde naopak dominujú najviac na území UMR Martin odvetvia „Zdravotníctvo a sociálna pomoc“ a „Verejná správa a obrana“ (obidve po 11,03%), „Umenie, zábava a rekreácia“ (2,57%) a „Finančné a poisťovacie činnosti“ (1,47%). Odvetvie „Zdravotníctvo a sociálna pomoc“ dominuje najviac v Dražkovciach a najmenej v Žabokrekech (4,96%) spoločne so „Vzdelávaním“ (3,93%) a „Stavebníctvom“ (3,51%).

„Zdravotníctvo a sociálna pomoc“ a „Verejná správa a obrana“ (obidve po 11,03%), „Umenie, zábava a rekreácia“ (2,57%) a „Finančné a poisťovacie činnosti“ (1,47%). Odvetvie „Zdravotníctvo a sociálna pomoc“ dominuje najviac v Dražkovciach a najmenej v Žabokrekech (4,96%) spoločne so „Vzdelávaním“ (3,93%) a „Stavebníctvom“ (3,51%).

Územná jednotka	Martin	Vrútky	Bystrica	Dražkov	Dražkovce	Košany nad Turcom	Lipovec	Sučany	Turčianske Kľačany	Žabokreky	8 obcí UMR Martin	UMR Martin	okres Martin
Priemyselná výroba	21,34%	24,85%	21,93%	20,64%	24,63%	20,88%	23,32%	16,40%	24,27%	22,11%	22,76%	21,64%	22,10%
Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	14,22%	13,19%	13,93%	14,88%	12,13%	15,26%	16,62%	12,70%	12,80%	16,32%	14,01%	14,15%	13,94%
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	8,75%	7,82%	6,46%	7,10%	11,03%	9,47%	8,24%	7,62%	7,34%	4,96%	7,66%	8,34%	8,17%
Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	5,98%	8,59%	6,21%	7,64%	11,03%	10,53%	6,56%	7,62%	6,82%	10,12%	7,92%	6,33%	6,50%
Vzdelávanie	6,44%	5,67%	5,48%	4,83%	5,51%	5,44%	6,28%	7,16%	5,28%	3,93%	5,43%	6,17%	5,79%
Doprava a skladovanie	3,96%	4,75%	7,05%	3,62%	4,41%	1,93%	4,61%	7,16%	4,71%	5,58%	4,54%	4,36%	4,49%
Odborné, vedecké a technické činnosti	4,35%	3,22%	3,79%	5,63%	5,51%	5,26%	3,07%	4,39%	3,34%	4,96%	4,05%	4,25%	4,09%
Stavebníctvo	3,75%	5,06%	4,38%	4,96%	3,68%	5,44%	4,33%	4,39%	4,22%	3,51%	4,46%	3,93%	4,30%
Administratívne a podporné služby	3,48%	1,53%	3,71%	2,41%	3,31%	1,23%	1,96%	2,77%	3,69%	2,27%	2,68%	3,37%	3,27%
Informácie a komunikácia	2,65%	1,99%	2,89%	1,47%	2,21%	2,11%	2,23%	1,85%	1,67%	1,86%	1,84%	2,54%	2,36%
Ubytovacie a stravovacie služby	2,17%	1,99%	2,47%	2,41%	0,37%	0,70%	2,51%	4,39%	2,33%	2,69%	2,26%	2,22%	2,18%
Umenie, zábava a rekreácia	1,98%	0,92%	1,60%	1,21%	2,57%	1,58%	0,84%	0,69%	0,97%	1,03%	1,09%	1,79%	1,64%
Finančné a poisťovacie činnosti	1,35%	1,23%	0,95%	0,80%	1,47%	1,40%	1,12%	1,39%	0,48%	1,03%	0,91%	1,24%	1,21%
Činnosti v oblasti nehnuteľností	1,28%	1,23%	1,07%	1,07%	0,00%	0,88%	0,98%	1,62%	0,97%	2,07%	1,09%	1,22%	1,12%
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	0,51%	2,15%	0,65%	3,62%	1,47%	1,93%	1,68%	1,15%	2,20%	1,03%	2,08%	0,79%	1,45%
Dodávka vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	0,75%	1,07%	0,81%	0,67%	1,10%	0,88%	0,70%	1,39%	0,84%	1,65%	0,94%	0,79%	0,88%
Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	0,63%	0,31%	0,65%	1,61%	0,37%	0,88%	0,56%	0,92%	1,76%	0,62%	1,16%	0,72%	0,76%

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

1.6. Hospodárenie samospráv

Mesto Martin hospodáril v roku 2021 s rozpočtom 58 535 065 eur, pričom sa na kapitálové výdavky týkajúce sa investícií vynakladalo 19,8% rozpočtu. Rozpočet mesta Vrútky predstavoval 8,4% rozpočtu mesta Martin

(4 893 030 eur), z čoho sa na kapitálové výdavky vynakladalo len 7,1%. Celkový priemerný výdavok miest UMR Martin na obyvateľa predstavuje **1056,59 eur**.

ROZPOČET MIEST Z ÚZEMIA UMR MARTIN za rok 2021										
	Bežné výdavky (BV)	Kapitálové výdavky (KV)	Finančné operácie (FO)	Rozpočtové organizácie	SPOLU	BV	KV	FO	počet obyvateľov	suma na obyv.
Mesto Martin	45 086 177 €	11 613 712 €	1 835 176 €		58 535 065 €	77,0%	19,8%	3,1%	52 520	1 114,53 €
Mesto Vrútky	4 205 640 €	347 640 €	339 750 €	4 254 430 €	4 893 030 €	86,0%	7,1%	6,9%	7 511	651,45 €
CELKOM	49 291 817 €	11 961 352 €	2 174 926 €		63 428 095 €				60 031	
			PRIEMER			81,5%	13,5%	5,0%		1 056,59 €

Zdroj: vlastné spracovanie zo zdrojov obecných úradov

ŠTRUKTÚRA VÝDAVKOV PROGRAMOVÉHO ROZPOČTU mesta Martin v roku 2021						
	BV	podiel	KV	podiel	SPOLU	podiel
1_Plánovanie, manažment, kontrola	505 466 €	1,1%	1 428 900 €	3,2%	1 934 366 €	4,3%
2_Ľudské zdroje	246 743 €	0,5%			246 743 €	0,5%
3_Propagácia a prezentácia mesta	105 631 €	0,2%			105 631 €	0,2%
4_Údržba majetku mesta	1 506 081 €	3,3%	1 754 035 €	3,9%	3 260 116 €	7,2%
5_Ochrana životného prostredia	3 397 895 €	7,5%	150 000 €	0,3%	3 547 895 €	7,9%
6_Prostredie pre život a oddych občanov	1 517 904 €	3,4%	135 963 €	0,3%	1 653 867 €	3,7%
7_Služby občanom	872 366 €	1,9%	2 560 €	0,0%	874 926 €	1,9%
8_Bezpečnosť a poriadok	2 024 477 €	4,5%	160 340 €	0,4%	2 184 817 €	4,8%
9_Rozvoj bývania	54 015 €	0,1%	279 899 €	0,6%	333 914 €	0,7%
10_Cestná doprava, miestne komunikácie a verejné priestranstvo	4 703 015 €	10,4%	1 829 364 €	4,1%	6 532 379 €	14,5%
11_Kultúra	296 175 €	0,7%	922 749 €	2,0%	1 218 924 €	2,7%
12_Šport	1 158 729 €	2,6%	3 658 773 €	8,1%	4 817 502 €	10,7%
13_Vzdelávanie	20 966 963 €	46,5%	223 481 €	0,5%	21 190 444 €	47,0%
14_Sociálna starostlivosť	3 741 157 €	8,3%	863 000 €	1,9%	4 604 157 €	10,2%
15_Dlhová služba	95 245 €	0,2%			95 245 €	0,2%
16_Podporná činnosť	3 894 315 €	8,6%	204 648 €	0,5%	4 098 963 €	9,1%
CELKOM	45 086 177 €		11 613 712 €		56 699 889 €	

Zdroj: Upravený programový rozpočet mesta Martin na rok 2021

Programový rozpočet **mesta Martin** je rozdelený na 16 výdavkových programov. V celkových výdavkoch dominuje program 13_Vzdelávanie (47%), program 10_Cestná doprava, miestne komunikácie a verejné priestranstvo (14,5%), Šport (10,7%), program 14_Sociálna starostlivosť (10,2%) a program 16_Podporná činnosť, kde je zahrnutá činnosť mestského úradu vrátane mzdových prostriedkov (9,1%). Najviac kapitálových výdavkov sa vynakladá na program 12_Šport (37 mil. eur) a bežných výdavkov na program 13_Vzdelávanie (21 mil. eur).

Na základe dostupných zverejnených údajov schválených **rozpočtov obcí z územia UMR Martin** pripadá

na každého obyvateľa obce UMR Martin príjem **734,25 eur** pri celkových príjmoch 8 obcí vo výške 8,9 milióna eur. Najväčší príjem na obyvateľa vo výške 1027,94 eur má obec Košťany nad Turcom. Nasleduje obec Bystrička s 882,87 eur, obec Dražkovce s 809,08 eur a obec Sučany s 758,41 eur. Kapitálové výdavky tvoria priemerne 13% z výdavkov obcí. Za problematický z pohľadu analýz považujeme nejednotný formát schvaľovaných rozpočtov za jednotlivé obce UMR Martin.

PREHĽAD PRÍJMOV OBČÍ UMR MARTIN za rok 2021									
Obce	Bežné výdavky (BV)	Kapitálové výdavky (KV)	Finančné operácie (FO)	SPOLU	BV	KV	FO	Počet obyvateľov	Suma na obyv.
Bystrička	759 547,73 €	511 571,23 €	32 000,00 €	1 303 118,96 €	58,3%	39,3%	2,5%	1 476	882,87 €
Diaková	123 350,00 €	40 000,00 €	- €	163 350,00 €	75,5%	24,5%	0,0%	491	332,69 €
Dražkovce	769 200,00 €	48 000,00 €	7 248,00 €	824 448,00 €	93,3%	5,8%	0,9%	1 019	809,08 €
Košťany nad Turcom	1 262 841,25 €	90 500,00 €	19 992,00 €	1 373 333,25 €	92,0%	6,6%	1,5%	1 336	1 027,94 €
Lipovec	354 351,00 €	52 200,00 €	- €	406 551,00 €	87,2%	12,8%	0,0%	899	452,23 €
Sučany	3 201 092,00 €	237 372,00 €	134 400,00 €	3 572 864,00 €	89,6%	6,6%	3,8%	4 711	758,41 €
Turčianske Kľačany	534 541,00 €	46 000,00 €	- €	580 541,00 €	92,1%	7,9%	0,0%	1 024	566,93 €
Žabokreky	679 401,10 €	4 119,18 €	22 212,00 €	705 732,28 €	96,3%	0,6%	3,1%	1 206	585,18 €
CELKOM	7 684 324,08 €	1 029 762,41 €	215 852,00 €	8 929 938,49 €				12 162	
				PRIEMER	85,5%	13,0%	1,5%		734,25 €

Zdroj: vlastné spracovanie zo zdrojov obecných úradov

1.7. Čerpanie EŠIF na území UMR Martin v rokoch 2016 – 2022

Na území regiónu Turiec (okresu Martin a okresu Trenčianske Teplice) sa požiadalo v rokoch 2016 – 2022 na 392 projektov v hodnote 179,77 mil. eur z čoho bolo úspešných 205 projektov v hodnote 75,43 mil. eur (42%). Priemerná intenzita pomoci pri zazmluvnených projek-

toch predstavovala 67,57%. Podiel územia **UMR Martin** na celkovej zazmluvnenej hodnote NFP v regióne Turiec predstavoval 62,7% najmä vďaka vysokej úspešnosti zazmluvnených projektov u podnikateľov a išlo o sumu **47,3 mil. eur**.

PREHĽAD ČERPANIA EŠIF v rokoch 2016 - 2022

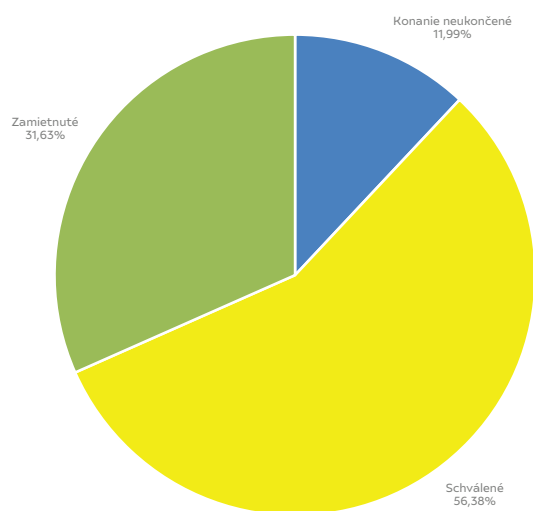
	Región Turiec			UMR Martin			podiel UMR na regióne Turiec	
	počet	NFP	intenzita pomoci	počet	NFP	intenzita pomoci	počet	NFP
žiadosti o NFP	392	179 767 148,27 €	74,41%	209	123 136 476,36 €	72,21%	53,3%	68,5%
zazmluvnené projekty	205	75 434 549,67 €	67,57%	113	47 304 254,53 €	62,40%	55,1%	62,7%
úspešnosť	52,3%	42,0%		54,1%	38,4%			

Zdroj: ITMS a spracovanie EUPCMiner

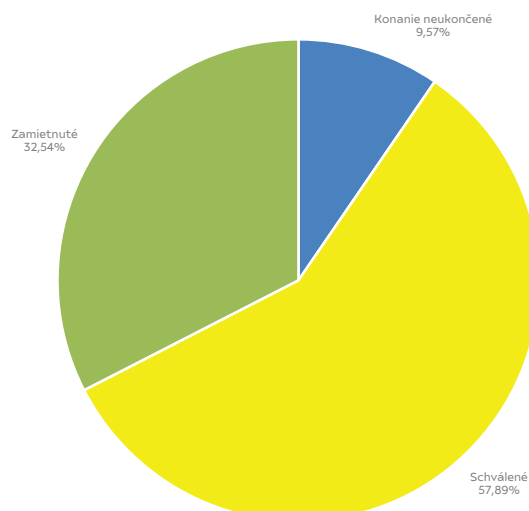
Na území regiónu Turiec bolo schválených 56,4% podaných žiadostí, kým v UMR Martin to bolo 57,9%. U 12% v regióne a 9,6% na území UMR Martin je konanie neukončené. Zo schválených projektov je riadne ukončených v UMR Martin 41,6% (47 projektov v hodnote NFP 19,7 mil.

eur), kým v regióne Turiec je to 40,5% (83 projektov za 27,5 mil. eur). Rozdiel medzi počtom schválených žiadostí o NFP a počtom zazmluvnených projektov sú projekty, od ktorých žiadatelia odstúpili (v prípade UMR Martin to bolo 8 projektov a v regióne Turiec 16 projektov).

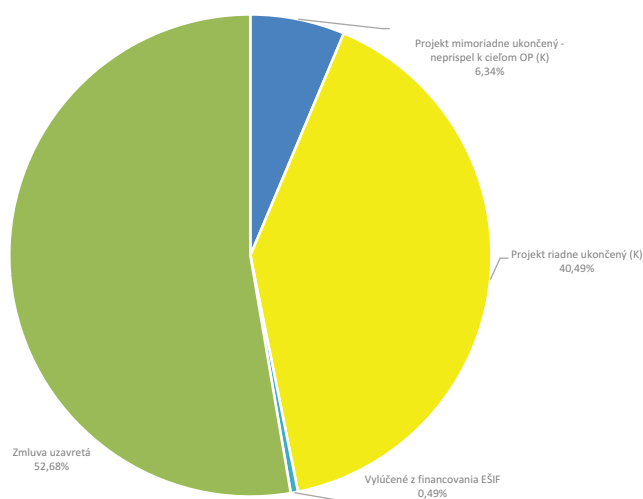
Stav počtu žiadostí o NFP za Región Turiec

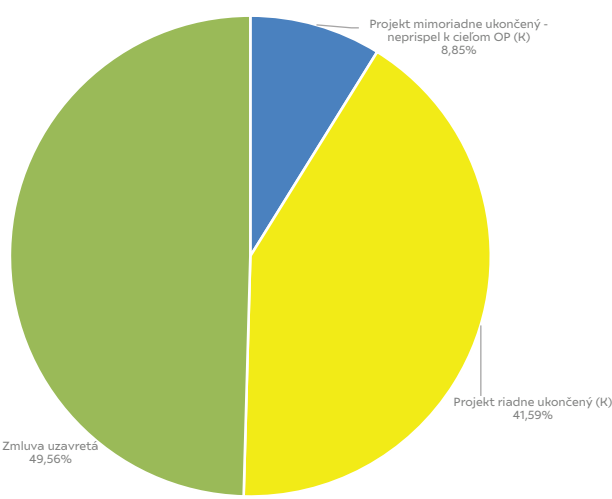
Stav počtu žiadostí o NFP za UMR Martin

Stav zazmluvnených projektov v regióne Turiec

Stav zazmluvnených projektov v UMR Martin

Zdroj: ITMS a spracovanie EUPCMiner

Až 79,5% zazmluvnenej hodnoty NFP za región Turiec (59,9 mil. eur) sa implementuje na 8 miestach (v mestách Martin, Turany, Vrútky a Turčianske Teplice a v obciach Kláštor pod Znievom, Sučany, Príbovce a Žabokreky). Najúspešnejšími žiadateľmi sú Žabokreky s úspešnosťou 75% z počtu podaných žiadostí, Vrútky s 61,5% úspeš-

nosťou a Sučany s úspešnosťou 57,1%, všetky tri samosprávy z územia UMR Martin. Obec Žabokreky je sídlom OZ „Partnerstvo pre MAS Turiec“ so 4 zazmluvnenými projektmi so 100%-nou úspešnosťou. Úspešnosť obce Príbovce je vďaka 5 zazmluvneným projektom spoločnosti Slovyb, a. s.

TOP MIESTA REALIZÁCIE PROJEKTOV Z EŠIF v regióne Turiec v rokoch 2016 – 2022

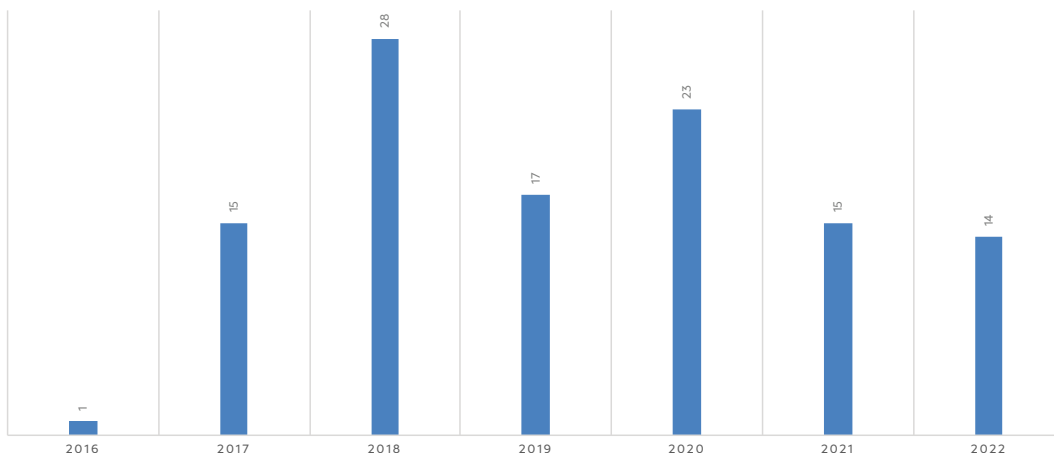
	Martin		Turany		Vrútky		Sučany		Kláštôr pod Znievom		Pribovce		Turčianske Teplice		Žabokreky		CELKOM	
	počet	NFP	počet	NFP	počet	NFP	počet	NFP	počet	NFP	počet	NFP	počet	NFP	počet	NFP	počet	NFP
žiadosti o NFP	130	95 407 691,1 €	37	27 501 829,7 €	26	13 079 889,3 €	21	7 881 289,1 €	21	6 798 811,1 €	16	841 203,0 €	13	4 830 575,0 €	12	2 541 461,3 €	276	158 882 749,6 €
zazmluvnené projekty	66	27 280 182,3 €	20	12 957 957,6 €	16	7 060 511,8 €	12	6 110 046,0 €	7	1 928 489,9 €	7	467 342,1 €	6	2 223 880,0 €	9	1 905 804,3 €	143	59 934 214,0 €
úspešnosť	50,8%	28,6%	54,1%	47,1%	61,5%	54,0%	57,1%	77,5%	33,3%	28,4%	43,8%	55,6%	46,2%	46,0%	75,0%	75,0%	51,8%	37,7%

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

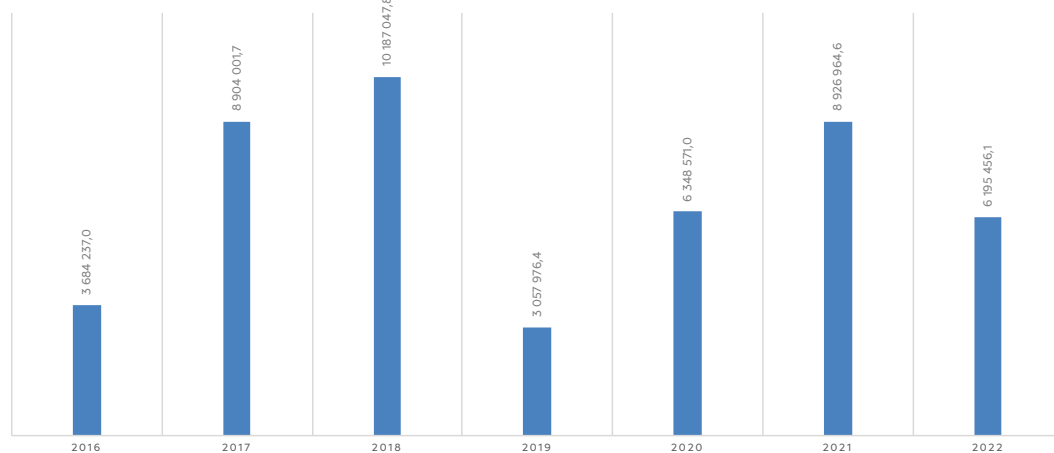
Najviac projektov, čo do počtu aj objemu NFP na území UMR Martin, bolo zazmluvnených v roku 2018 (28 projektov s hodnotou NFP 10,19 mil. eur). Najnižšia suma bola zazmluvnená v roku 2019 na tretí najvyšší počet

projektov (17 projektov). Najmenší počet projektov bol zazmluvnený v roku 2022 (14 projektov). Druhý najväčší objem NFP bol zazmluvnený v roku 2021 (8,93 mil. eur).

Počet zazmluvnených projektov UMR Martin v rokoch 2016 - 2022

Zazmluvnená suma NFP v UMR Martin v rokoch 2016 - 2022

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

Mestá v UMR Martin majú na zazmluvnenej sume NFP podiel 72,6%. Zo 66 projektov v meste Martin zazmluvnila samospráva 7 projektov a zo 16 projektov v meste Vrútky zazmluvnila 9 projektov. Turčianske Kláčany neboli úspešné so žiadnym projektom. Obce Diaková

a Bystrica boli úspešné na 100%, no boli tam podané max. 2 projekty. V obci Dražkovce boli podané 3 projekty a len jeden bol zazmluvnený. Košťany nad Turcom boli úspešné s 5 projektmi, pričom za obdobie 2016 až 2022 podali 12 projektov.

Samospráva	Žiadosti NFP za obdobie 2016 – 2022			Zazmluvnené projekty za obdobie 2016 – 2022			Úspešnosť	
	počet	Suma COV	Suma NFP	počet	Suma COV	Suma NFP	počet	Suma NFP
Martin	128	122 469 198,6 €	91 722 008,3 €	66	43 298 098,3 €	27 280 182,3 €	51,6%	29,7%
Vrútky	26	21 622 892,2 €	13 079 889,3 €	16	13 029 365,8 €	7 060 511,8 €	61,5%	54,0%
Bystrica	2	419 270,9 €	400 057,3 €	2	331 183,0 €	316 373,8 €	100,0%	79,1%
Diaková	1	134 866,0 €	67 433,0 €	1	134 866,0 €	67 433,0 €	100,0%	100,0%
Dražkovce	3	672 629,1 €	652 635,5 €	1	399 868,7 €	379 875,3 €	33,3%	58,2%
Košťany nad Turcom	12	7 524 475,8 €	6 027 826,3 €	5	4 500 178,9 €	3 986 490,1 €	41,7%	66,1%
Lipovec	2	395 440,4 €	395 440,4 €	1	197 537,9 €	197 537,9 €	50,0%	50,0%

Samospráva	Žiadosti NFP za obdobie 2016 – 2022			Zazmluvnené projekty za obdobie 2016 – 2022			Úspešnosť	
	počet	Suma COV	Suma NFP	počet	Suma COV	Suma NFP	počet	Suma NFP
Sučany	21	13 542 541,8 €	7 881 289,1 €	12	11 627 923,5 €	6 110 046,0 €	57,1%	77,5%
Turčianske Kľačany	2	387 827,3 €	368 435,9 €				0,0%	0,0%
Žabokreky	12	3 367 049,2 €	2 541 461,3 €	9	2 291 851,0 €	1 905 804,3 €	75,0%	75,0%
2 mestá UMR Martin	154	144 092 090,8 €	104 801 897,6 €	82	56 327 464,1 €	34 340 694,1 €	53,2%	32,8%
8 obcí UMR Martin	55	26 444 100,4 €	18 334 578,8 €	31	19 483 408,9 €	12 963 560,4 €	56,4%	70,7%
CELKOM za UMR Martin	209	170 536 191,2 €	123 136 476,4 €	113	75 810 873,0 €	47 304 254,5 €	54,1%	38,4%
podiel miest na UMR Martin	73,7%	84,5%	85,1%	72,6%	74,3%	72,6%		

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

Ako uvádza prehľad nižšie až 41,5 % zazmluvnenej hodnoty NFP za región Turiec (31,3 mil. eur) je realizovaných

podnikateľskými subjektmi s výnimkou jedného nemocničného projektu a prevažne na území UMR Martin.

10 PROJEKTOV S NAJVYŠŠOU HODNOTOU NFP v regióne Turiec v rokoch 2016 - 2022

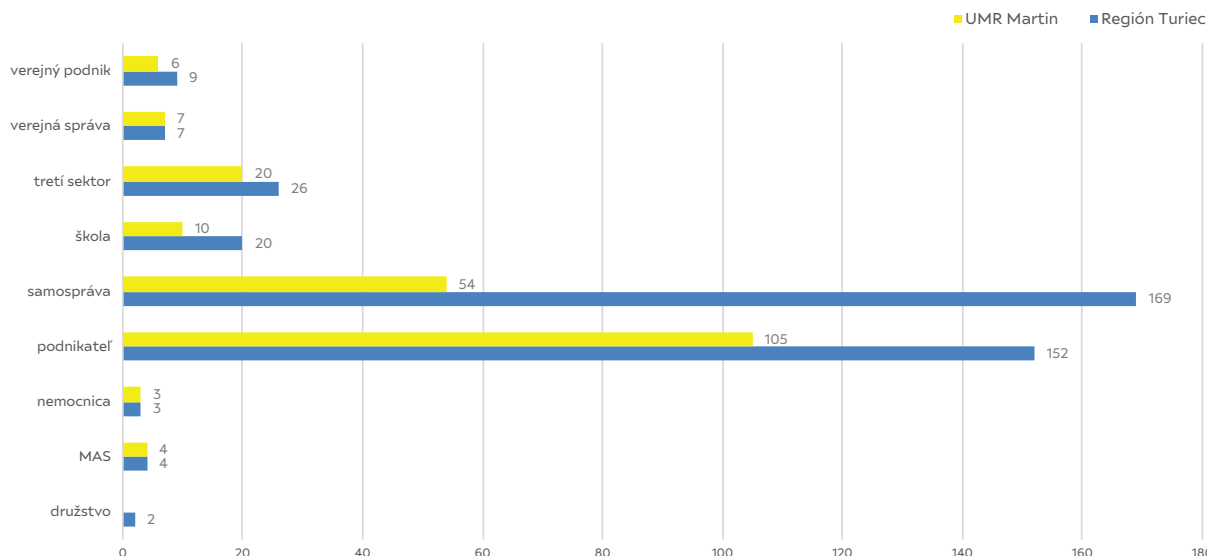
Prijímateľ	právna forma	Miesto realizácie	UMR	Stav	Názov projektu	rok účinnosti zmluvy	Zazmluvnená suma COV	Zazmluvnená suma NFP
Turčianska vodárenská spoločnosť, a.s.	verejný podnik	Horná Štubňa		Zmluva uzavretá	Kanalizácia Horná Štubňa	2020	6 754 465,0 €	6 079 018,5 €
STATON, s.r.o.	podnikateľ	Turany		Vylúčené z financovania EŠIF	Výskumné centrum progresívnych materiálov a inovatívnych technológií na báze nanoštruktúrovaných vrstiev pre technické a biomedicínske aplikácie	2017	7 155 640,0 €	5 724 512,0 €
Turčianska vodárenská spoločnosť, a.s.	verejný podnik	Košťany nad Turcom	áno	Projekt riadne ukončený (K)	Turčiansky Peter, Košťany nad Turcom - odkanalizovanie	2016	4 093 596,6 €	3 684 237,0 €
Univerzitná nemocnica Martin	nemocnica	Martin	áno	Zmluva uzavretá	Zníženie dopadov pandémie COVID-19 v Univerzitnej nemocnici Martin	2021	3 545 859,9 €	3 545 859,9 €
MH Teplárenský holding, a.s.	podnikateľ	Martin	áno	Zmluva uzavretá	Rekonštrukcia a modernizácia rozvodov centrálného zásobovania teplom v meste Martin	2018	3 068 671,8 €	2 608 371,0 €
STATON, s.r.o.	podnikateľ	Turany		Zmluva uzavretá	Vývoj nanoštruktúrovaných povlakov s inaktivačným účinkom na vírusy a baktérie pre rôzne typy flexibilných materiálov	2021	2 485 354,8 €	2 112 551,6 €
P M R, s.r.o.	podnikateľ	Martin	áno	Zmluva uzavretá	Inteligentné inovácie v P M R, s.r.o.	2022	4 489 142,2 €	2 020 114,0 €
PREFA invest, a.s.	podnikateľ	Sučany	áno	Projekt riadne ukončený (K)	Inovácia výrobného procesu v spoločnosti PREFA invest, a.s.	2017	4 411 720,0 €	1 985 274,0 €
PREFA invest, a.s.	podnikateľ	Sučany	áno	Zmluva uzavretá	Inovatívna výroba nových produktov v spoločnosti PREFA invest, a.s.	2018	4 237 010,0 €	1 906 654,5 €
ŽOS-EKO, s.r.o.	podnikateľ	Vrútky	áno	Projekt riadne ukončený (K)	Rozšírenie výroby spoločnosti ŽOS-EKO, s.r.o. za účelom zlepšenia jej konkurencieschopnosti	2017	2 973 225,0 €	1 635 273,8 €
							43 214 685,2 €	31 301 866,1 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

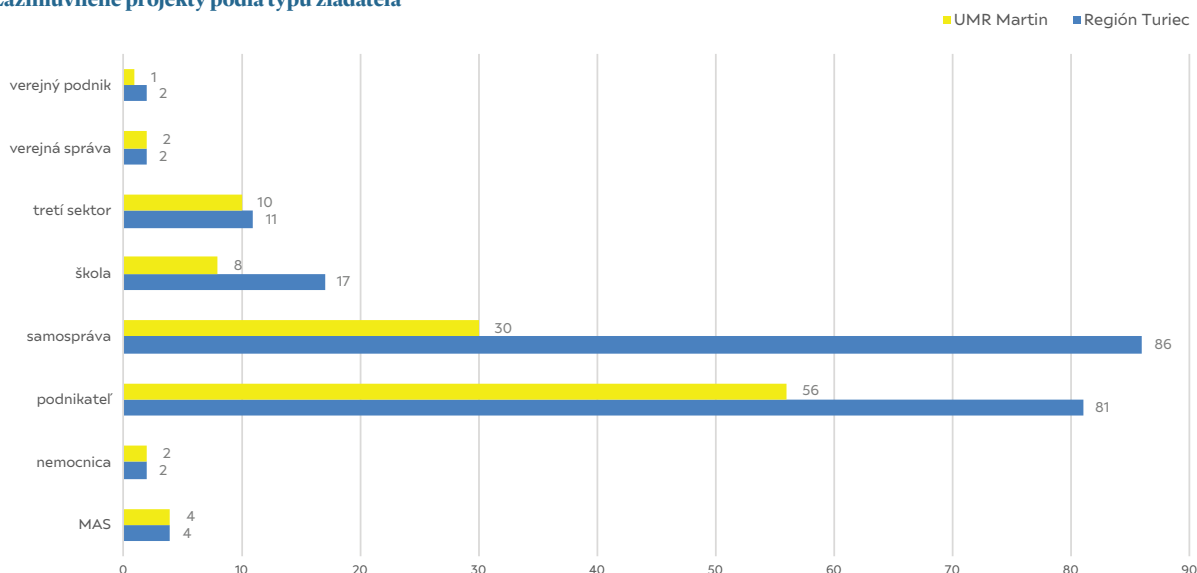
Kým na území regiónu Turiec dominujú medzi žiadateľmi o NFP a schválenými projektmi samosprávy, tak **na území UMR Martin** sú to podnikatelia. Tretou najpočetnejšou skupinou žiadateľov o NFP na území regiónu Turiec aj na území UMR Martin je neziskový sektor a po

ňom nasledujú školy. Školy sú oveľa úspešnejšie v schvaľovaní projektov ako tretí sektor. Verejná správa a verejné podniky sú veľmi málo úspešné v schvaľovaní projektov. Veľmi úspešné sú nemocnice a MAS, ktoré majú špecificky alokovanú podporu.

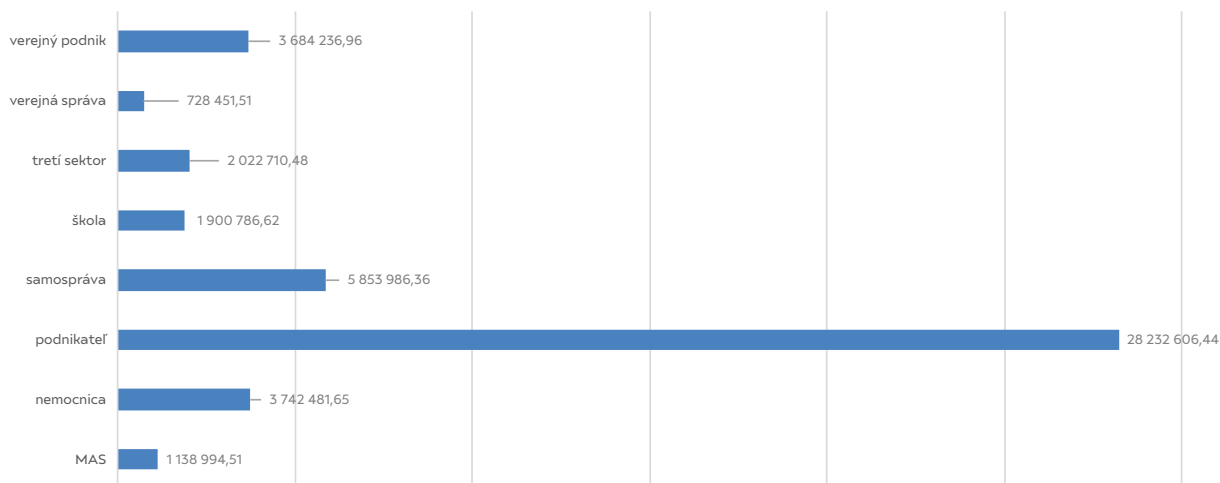
Žiadatelia o NFP podľa typu žiadateľa

Zazmluvnené projekty podľa typu žiadateľa

Zazmluvnené sumy NFP podľa typu žiadateľa na území UMR Martin

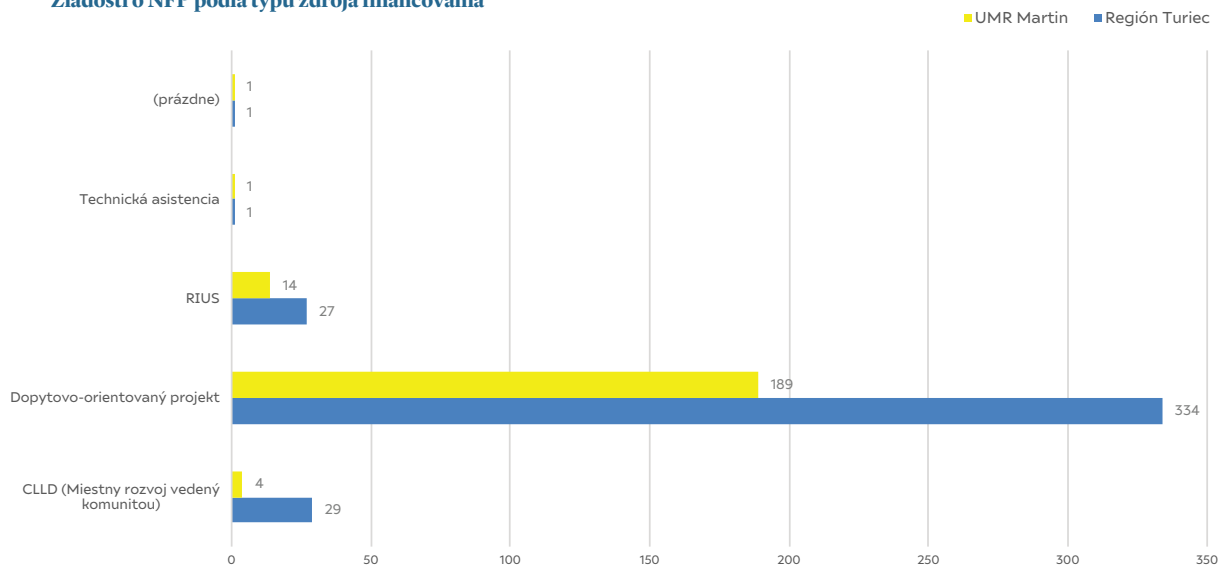
Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

Na území UMR Martin má podnikateľský sektor schválených 4,8-násobne väčší objem NFP ako samosprávy (28,3 mil. eur). Nemocnice a verejné podniky čerpajú formou NFP približne rovnaký objem finančných zdrojov (po 3,7 mil. eur), tretí sektor len o 122 tis. eur viac ako

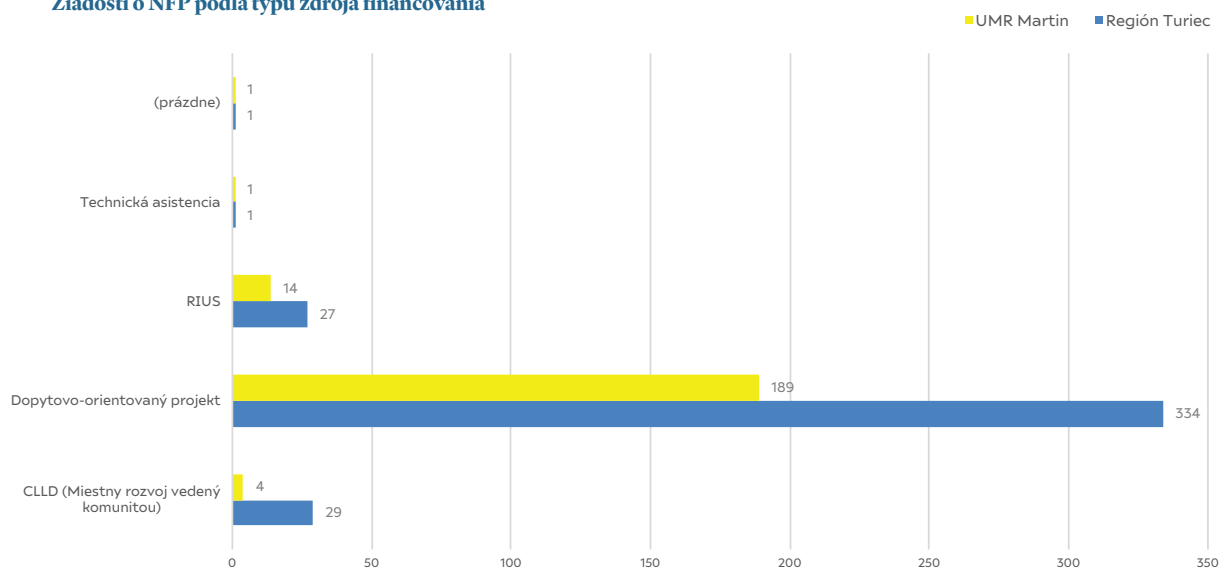
školské zariadenia, kde je priemerná hodnota NFP 238 tis. eur na školu.

Najväčší počet projektov na území regiónu Turiec aj UMR Martin, ktoré boli žiadané aj zazmluvnené, sú **dopytovo orientovanými projektmi**.

Žiadosti o NFP podľa typu zdroja financovania

Žiadosti o NFP podľa typu zdroja financovania

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

2. Analýza dát podľa strategických oblastí

2.1. Doprava a udržateľná mobilita

Región Turiec má veľmi dobrú dopravnú polohu a napojenie na transeurópske aj nadradené národné dopravné siete a koridory. Koncepčný dokument **Územný generel dopravy mesta Martin** bol prezentovaný v apríli 2016. Nadradeným dokumentom je **Stratégia udržateľného rozvoja dopravy a mobility Žilinského samosprávneho kraja**, ktorá bola spracovávaná od augusta 2018.

Medzinárodná letecká doprava osôb je možná z Letiska Žilina. Na rozdiel od Letiska Žilina nie je **Letisko Martin – Tomčany** medzinárodným letiskom a nie je ani vybavené leteckou infraštruktúrou potrebnou pre rozvoj medzinárodnej leteckej dopravy. Ako jediné v Žilinskom kraji má však štatút civilného letiska. Letisko je záložným letiskom v núdzových prípadoch všeobecného letectva, pre sekundárnu záchrannú službu ho využíva Univerzitná nemocnica Martin a konajú sa tu mnohé podujatia.

Železničná doprava je v okrese Martin zabezpečovaná na celkovo 41 km železničných tratí. Mestom Martin vedie trať č. 170 Vrútky – Zvolen. Tá zabezpečuje dostupnosť aj do najdôležitejšieho železničného uzla v okrese Martin, Vrútky, kde sa táto trať pripája na trať č. 180 Žilina – Košice. Železničná stanica Martin – Vrútky dlhodobo vykazuje investičný dlh, potrebu riešiť rozvoj záchytných parkovísk a potrebu skvalitniť prepojenosť na ostatné systémy osobnej dopravy najmä mestskú a prímestskú autobusovú dopravu.

Multimodálna základná cestná sieť TEN – T má ambíciu stať sa do roku 2030 pilierom dopravy na jednotnom

trhu EÚ s cieľom bezpečnejšie cestovať a odľahčiť premávku, zabezpečiť hladšie a rýchlejšie presuny a znížiť vplyv dopravy na životné prostredie.

Z troch koridorov základnej siete TEN – T, ktoré prechádzajú cez Slovenskú republiku, prechádza mestom Martin a regiónom Turiec severná vetva koridoru Rýn – Dunaj vedúca cez Štuttgart, Mníchov, Prahu, Ostravu, Žilinu až na slovensko-ukrajinskú hranicu. V rámci žilinsko-martinského ťažiska osídlenia prvej úrovne, v Žiline, tento koridor križuje tiež Baltsko-jadranský koridor vedúci od poľských prístavov Gdansk a Gdynia a prístavov Štetín a Świnoujście cez Českú republiku, resp. Slovensko, Rakúsko, Slovinsko až k talianskym prístavom Terst, Benátky a Ravenna.

Nadradená cestná sieť v SR pozostáva zo štyroch diaľnic s celkovou plánovanou dĺžkou 705 km a ôsmich rýchlostných ciest s plánovanou dĺžkou vrátane peáží (spoločných úsekov) 1263 km. Mesto Martin sa nachádza na križovatke diaľnice D1 a rýchlostnej cesty R3, čo potvrdzuje pozíciu Martina a jeho okolia ako významného dopravného uzla. Celá diaľnica D1 a tiež úsek R3 od Martina až po štátnu hranicu SR s Maďarskom sú zaradené do základnej siete TEN – T. Kým turčiansky úsek diaľnice D1 vrátane tunela Višňové – Dubná skala je už rozostavaný, výstavba rýchlostnej komunikácie R3 v okrese Martin (14 km dlhý úsek Martin – Rakovo) je v príprave a výstavba je Národnou diaľničnou spoločnosťou plánovaná na rok 2027.

Cesty I. a II. triedy, najmä tie, ktoré zabezpečujú pripojenie územia na sieť TEN – T, sú z dôvodov chýbajúcich úsekov diaľnice D1 a rýchlostnej komunikácie R3 v okrese Martin nadmierne zaťažené dopravnou obslužnosťou územia, ako aj tranzitnou dopravou, čo vedie k poklesu ich kvality, čo vedie k vyššej potrebe investícií na zabezpečenie jej požadovaného stavu.

Správu a údržbu ciest I. triedy zabezpečuje Slovenská správa ciest (SSC) a ciest II. a III. triedy regionálna Správa ciest Žilinského samosprávneho kraja, závod Turiec so sídlom v Martine. **Hustota cestnej siete bola v okrese Martin k 1. 1. 2022 na úrovni 2,150 km/tis. obyvateľov, čo je podpriemerná hodnota voči priemeru Žilinského kraja, ktorý je na úrovni 3,00 km na tisíc obyvateľov.**⁴ Okres Turčianske Teplice je však touto hustotou takmer 3-násobne nad celokrajským priemerom (8,563 km/tis. obyvateľov).

Zdroj : Žilinský samosprávny kraj

⁴ Prehľad o sieti cestných komunikácií SR, Odbor cestnej databanky, Slovenská správa ciest, 2018

Stav siete cestných komunikácií k 1. 1. 2022

Územie	Diaľnica v km	Diaľnica R v km	Cesty I. triedy v km	Cesty II. triedy v km	Cesty III. triedy v km	SPOLU	Hustota cestnej siete km/1000 obyv.
Okres Martin	15,840	1,344	47,846	7,898	133,876	206,804	2,150
Okres Turčianske Teplice		4,206	35,329	15,469	80,977	135,981	8,563
Žilinský samosprávny kraj	119,654	19,063	505,536	330,837	1 099,631	2 074,721	3,000

Zdroj: Prehľad údajov o sieti cestných komunikácií SR, Odbor cestnej databanky, Slovenská správa ciest, 2021

Diaľnica D1, ktorá vedie okresom Martin, je úsek od križovatky CK D1, I/18 Dubná Skala – po križovatku CK D1, I/18, Turany a rýchlostná cesta R3 vedie od križovatky CK D1, R3, Martin – po križovatku CK R3, I/18, Martin (obchvat Martin). Okresom Martin vedú dve **cesty I. triedy I/18 a cesta I/65**, ktorej vetvy tvoria aj kostru cestnej dopravy mesta Martin. Obe cesty vedú v línii základnej siete TEN-T, pričom cesta I/18 smeruje zo Žiliny na Ružomberok cez Dubnú skalu a Krpeľany a cesta I/65 smeruje z Martina na Hornú Štubňu v okrese Turčianske Teplice. **Cesta II. triedy** v okrese Martin je len jedna, **cesta II/519**, ktorá pokračuje do okresu Turčianske Teplice. Cesta zabezpečuje dostupnosť juhozápadnej časti okresu Martin a tiež západnej časti okresu Turčianske Teplice na sieť TEN – T.

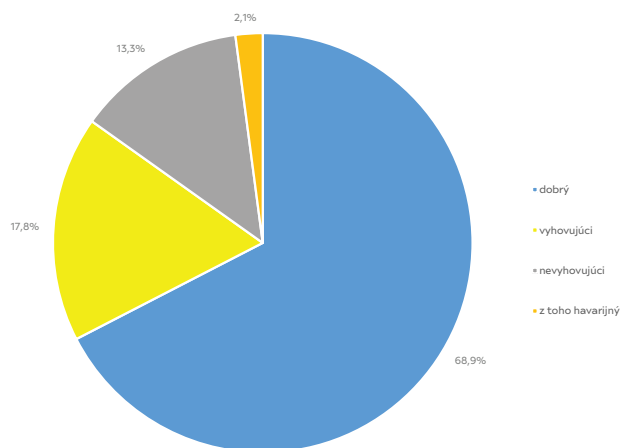
K 1. 1. 2022 Slovenská správa ciest zverejnila Celkový prehľad stavu vozoviek cestných komunikácií SR podľa ktorého sú **cesty I. triedy v okrese Martin** v kritériu pozdĺžna nerovnosť zo 68,9% v dobrom stave, kým v kritériu pozdĺžna nerovnosť (vyjazdené koľaje) až 87,5%. V nevyhovujúcom stave je v kritériu pozdĺžna nerovnosť 13,3% (7,5 km) cestných komunikácií a v kritériu priečna nerovnosť 6,4% (3,6 km) cestných komunikácií. V havarijnom stave je 1,2 km v kritériu pozdĺžna nerovnosť a 0,8 km v kritériu priečna nerovnosť.

rijnom stave je 1,2 km v kritériu pozdĺžna nerovnosť a 0,8 km v kritériu priečna nerovnosť.

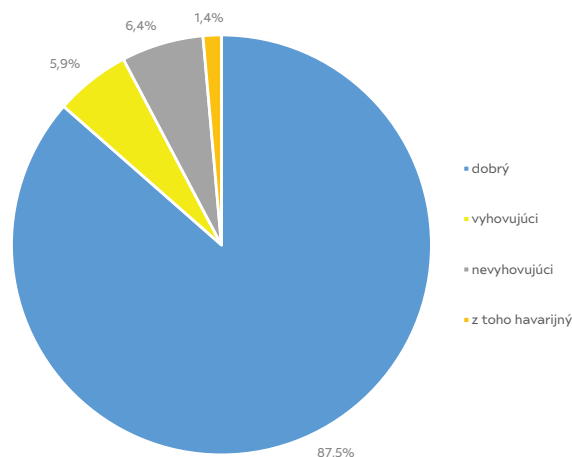
Cesty I. triedy		Cesty II. triedy	
Číslo CK	Zmeraná dĺžka v km	Číslo CK	Zmeraná dĺžka v km
18	22,4	519 - Martin	7,9
18 2	0,3	519 - Turčianske Teplice	15,5
65	17,9		
65 2	5,3		
65D	6,6		
65D 2	3,7		
Celkom	56,2		23,4

Cesty II. triedy (cesta č. 519 v oboch okresoch regiónu Turiec) sú v porovnaní s cestami I. triedy v horšom stave. V kritériu pozdĺžna nerovnosť je v dobrom stave 55,1% cestných komunikácií a v kritériu priečna nerovnosť 83,8%. V nevyhovujúcom stave je v kritériu pozdĺžna nerovnosť 18,4% ciest (4,3 km) a v kritériu priečna nerovnosť 6,4% ciest (1,5 km). V havarijnom stave je 0,4 km, z toho 0,3 km v priečnej nerovnosti.

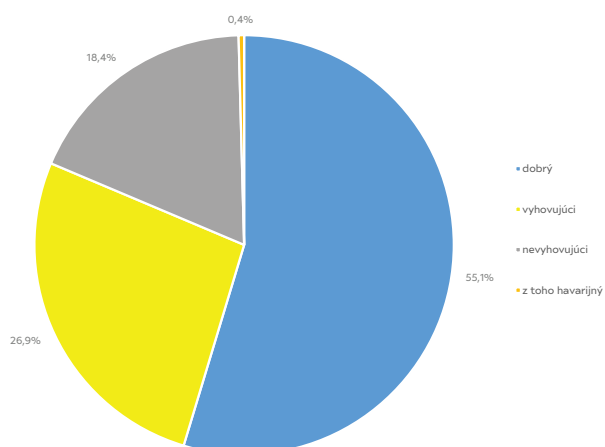
Cesty 1. triedy - pozdĺžna nerovnosť

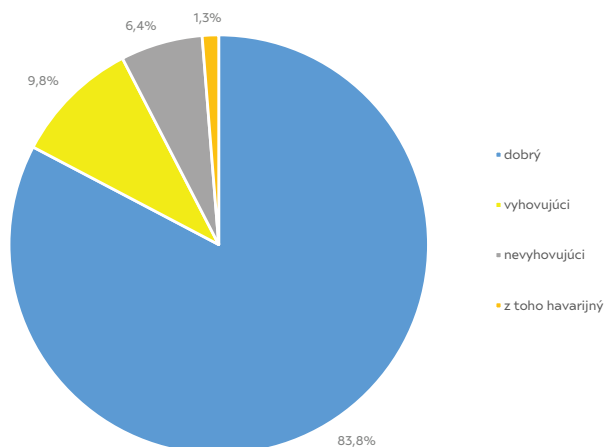
Cesty 1. triedy - priečna nerovnosť (vyjazdené koľaje)

Cesty 2. triedy - pozdĺžna nerovnosť

Cesty 2. triedy - priečna nerovnosť (vyjazdené koľaje)

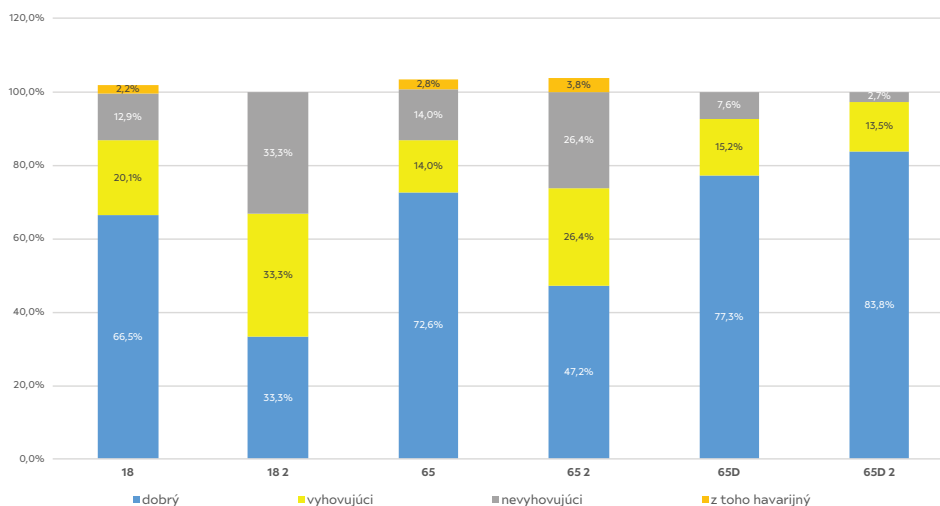

V najlepšom technickom a prevádzkyschopnom stave pri posúdení vyjazdenosti kolají je cesta I. triedy úsek I/18 2 (100% v dobrom stave) a úsek 65D (98,5% v dobrom stave). Naopak v najhoršom stave je úsek I/18 s 9,8% v nevyhovujúcom stave a úsek I/65 2 so 7,5% v nevyhovujúcom stave. Pri posúdení pozdĺžnej nerovnosti je v najlepšom stave úsek I/65D 2 s 83,8% v dobrom stave

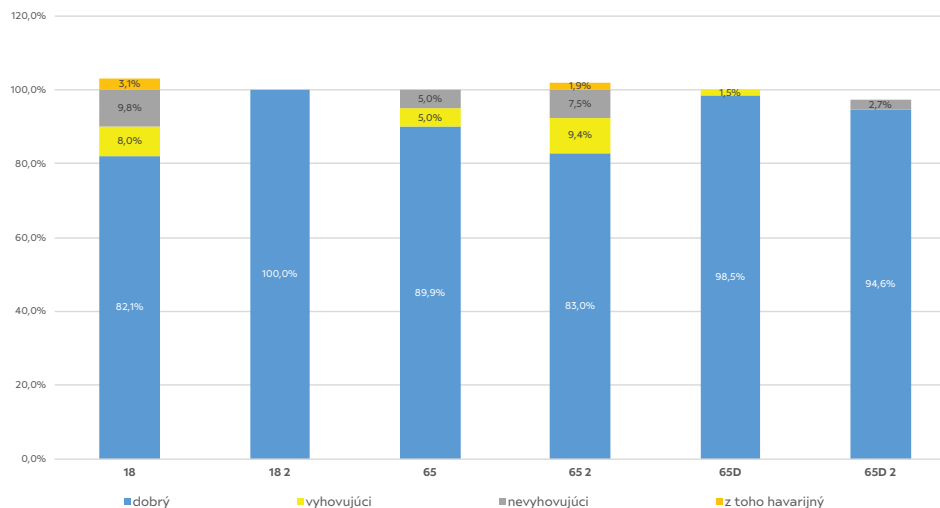
a v najhoršom stave je úsek cesty I/18 2 s 33,3% v nevyhovujúcom stave.

Z ciest II. triedy je cesta II/519 v okrese Martin v lepšom stave ako cesta II/519 v okrese Turčianske Teplice, a to v oboch kritériách. V kritériu pozdĺžnych nerovností je na tom cesta II/519 v okrese Turčianske Teplice horšie ako v kritériu priečnej nerovnosti (vyjazdenosti kolají).

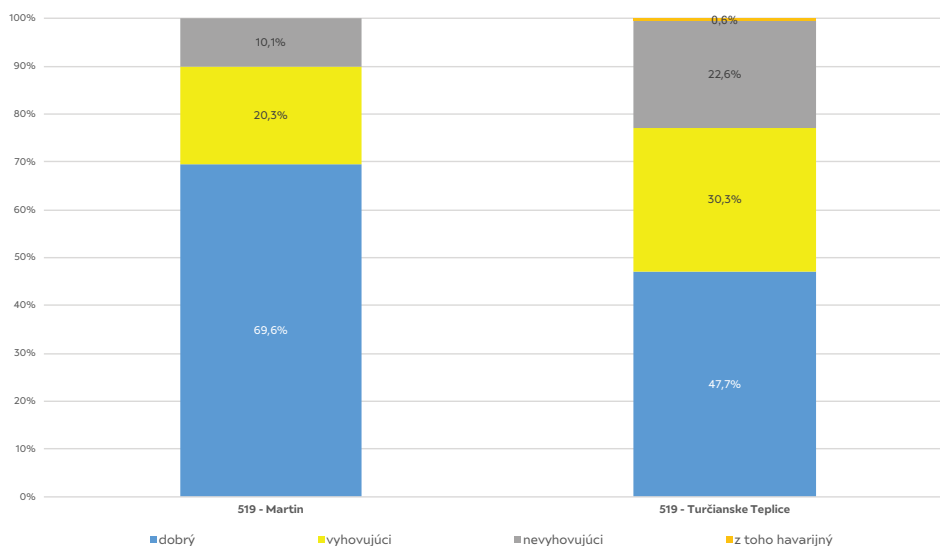
Stav ciest I. triedy v okrese Martin k 1.1.2021 - pozdĺžna nerovnosť

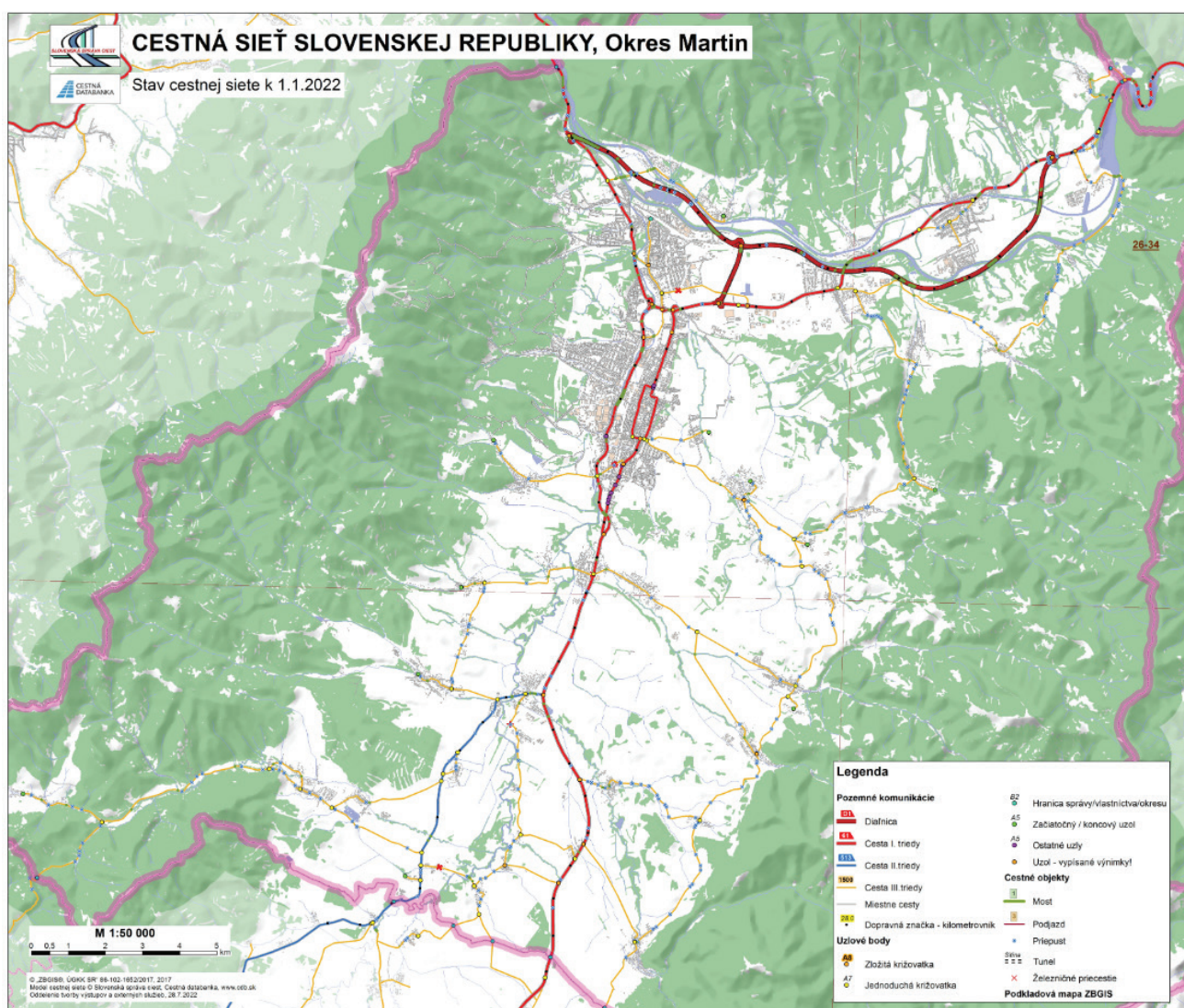
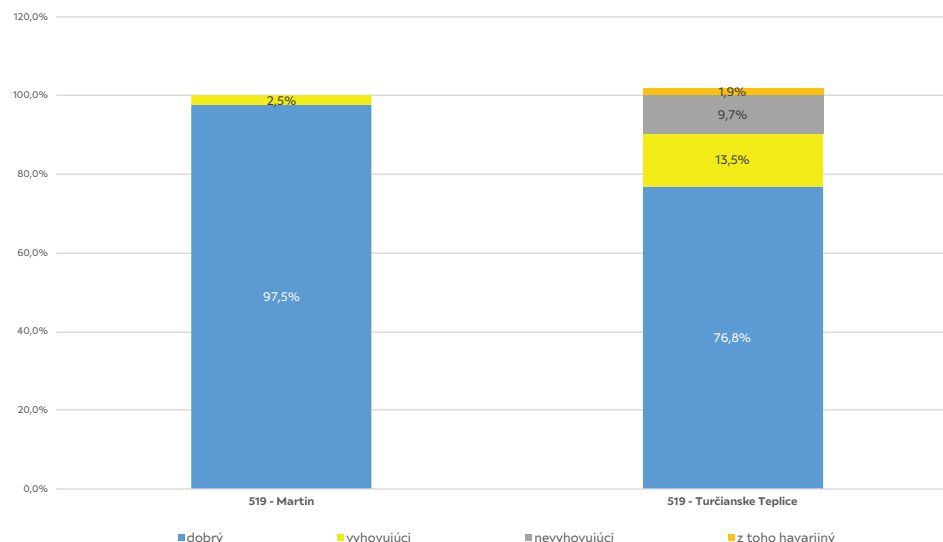
Stav ciest I. triedy v okrese Martin k 1.1.2021 - priečna nerovnosť (vyjazdené kolaje)

Stav ciest II. triedy v okrese Martin k 1.1.2021 - pozdĺžna nerovnosť

Stav ciest II. triedy v okrese Martin k 1.1.2021 - pričná nerovnosť (vyjazdené koľaje)

Zdroj: Mapa cestnej siete v okrese Martin, Slovenská správa ciest

Cesty III. triedy : Na území okresu Martin bolo k 1.1. 2022 celkovo **36 ciest zaradených do kategórie III. triedy** v celkovej dĺžke 133,876 km. Za ich správu zodpovedá Správa ciest Žilinského samosprávneho kraja (SC ŽSK), závod Turiec. Najdlhšou cestnou komunikáciou III. triedy je cesta III/2132 na trase Sučany – Sklatinský Podzámok – Belá Dulice – Necpaly – Folkušová – Blatnica –

Mošovce – Turčianske Teplice (27,186 km). Po nej je druhou najdlhšou cestou III. triedy cesta III/2131 zo Sučian do Krpelan (13,354 km) a tretou najdlhšou je cesta Kláštor pod Znievom – Vrúcko – smer na Prievidzu (12,957 km). Prvé dve sa čiastočne nachádzajú na území UMR Martin v úsekoch katastrálneho územia obce Sučany.

Prehľad ciest III. triedy na území okresu Martin k 1.1.2022											
III/1796	III/2130	III/2131	III/2132	III/2133	III/2134	III/2135	III/2136	III/2137	III/2138	III/2139	III/2140
12,957	3,898	13,354	27,186	0,747	1,816	0,89	1,271	3,859	1,78	3,083	4,067
III/2141	III/2142	III/2143	III/2144	III/2145	III/2146	III/2147	III/2148	III/2149	III/2150	III/2151	III/2152
6,433	3,842	3,963	4,297	4,984	1,795	0,804	2,782	0,667	1,474	0,396	3,063
III/2153	III/2154	III/2155	III/2156	III/2157	III/2158	III/2159	III/2160	III/2161	III/2162	III/2163	III/2179
0,497	1,535	1,872	2,392	2,764	1,434	3,41	6,139	0,84	2,374	0,442	0,769
36 ciest o celkovej dĺžke v km										133,876	

Zdroj: Cestná databanka, Slovenská správa ciest, 2021

Prehľad nižšie uvádza stav ciest III. triedy na území okresov Martin a Turčianske Teplice podľa Informatívnej správy na Komisiu dopravy pri krajskom Zastupiteľstve ŽSK v roku 2020. **Medzi úsekmi ciest III. triedy v nevyhovujúcom a havarijnom stave sa nenachádzajú žiadne cestné úseky na území UMR Martin.** Medzi dvomi mostnými objektmi na cestách III. triedy vo veľmi zlom stave

je **jeden mostný objekt na území UMR Martin**, a to mostný objekt MO 2144-003 cez rieku Turiec do obce Bystrička (33,9 m) s trhlinami, zatekaním a rozpadom betónu, obnaženou výstužou a jej koróziou a inými nedostatkami, pre ktorý je vypracovaná projektová dokumentácia. Odhadovaný investičný náklad na túto rekonštrukciu v roku 2020 predstavoval 0,5 mil. eur.

Prehľad stavu ciest III. triedy závodu Turiec Správy ciest Žilinského samosprávneho kraja a mostných objektov v roku 2020									
	jednotka	bezchybný	výborný / veľmi dobrý	dobrý	vyhovujúci / uspokojivý	nevyhovujúci / zlý	veľmi zlý	havarijný	CELKOM
cesty III. triedy	km		139,573	15,833	54,003	0,802		5,586	215,797
			64,68%	7,34%	25,02%	0,37%		2,59%	100,00%
mostné objekty II. trieda	počet	1	2	3	4	3	0	0	13
		7,69%	15,38%	23,08%	30,77%	23,08%	0,00%	0,00%	100,00%
mostné objekty III. trieda	počet	4	13	43	29	10	2	0	101
		3,96%	12,87%	42,57%	28,71%	9,90%	1,98%	0,00%	100,00%

Zdroj: Informatívna správa predložená na Komisiu dopravy pri krajskom zastupiteľstve Žilinského samosprávneho kraja v roku 2020

Čo sa týka investičných akcií na cestách III. triedy na území UMR Martin, tak podľa tejto správy sa v rokoch 2009 – 2020 realizovali nasledovné akcie:

- V rokoch 2007 – 2009 sa zrealizovala obnova cestného krytu v rámci akcie „Odkanalizovanie dolného Turca“ z prostriedkov ISPA Turčianskou vodárenskou spoločnosťou v spolupráci s SC ŽSK, a to na cestách, ktoré prechádzajú obcami Bystrička (III/2144), Košťany nad Turcom (III/2143) a Košťany nad Turcom – Žabokreky (III/2141). V roku 2009 mesto Martin z vlastných zdrojov na ceste III/2137 v časti Martin – Priekopa zrealizovalo rozšírenie kanalizácie a napojenie na Verejný kemp, s čím súvisela aj obnova cestného krytu na tejto vozovke.
- V roku 2011 bola zrealizovaná výstavba kanalizácie a rekonštrukcia vodovodu v obci Necpaly z EŠIF s napojením na kanalizáciu Žabokreky na cestách III/2141 a III/2142; rozšírenie verejnej kanalizácie, vodovodu a plynovodu v obci Diaková na ceste III/2147 a prepojenie sústav centrálného zásobovania teplom (CMZ) na ceste III/2136 Martin – Vrútky.
- V roku 2012 v súvislosti so stavbou „Diaľnica D1 Dubná skala – Turany“ zrealizoval Váhostav-SK, a. s. nový kryt na ceste III/2130 (pôvodne III/018092) Vrútky – Lipovec.
- V roku 2013 boli opravené kritické úseky ciest v meste Martin po zime 2012/2013 z prostriedkov štátneho rozpočtu (III/2146 Martin – Národný cintorín, III/2137 Martin – Priekopa, III/2150 Martin – Pltníky, III/2145 Martin – ul. Sklabinská).
- V roku 2014 sa nerealizovali žiadne investičné akcie na cestách III. triedy na území miest a obcí UMR Martin.
- V roku 2015 na ceste III/2147 Diaková bola zrealizovaná investičná akcia vybudovania kanalizačných prípojk; rekonštrukcia križovatky ciest III/2136 a III/2137

Martin – Priekopa; bol položený mikrokoberec na ceste III/2145 Martin – Dražkovce.

- V roku 2016 prebehla rekonštrukcia na ceste III/2137 Martin – Priekopa.
- V roku 2017 sa zosilňoval povrch vozovky na cestách III/2136 a III/2137 Martin – Priekopa, III/2146 Martin – Tomčany, III/2143 Košťany nad Turcom – Turčianky Peter, III/2147 Diaková, III/2137 Martin Sučianska ulica. Mostnému objektu MO 2145-001 Dražkovce dĺžky 9 m, ktorý bol poškodený počas povodní v roku 2010, bola zrekonštruovaná opora.
- V roku 2018 sa v obci Košťany nad Turcom z dôvodu rozšírenia kanalizácie zasiahlo do telesa cesty III/2141.
- V roku 2019 sa realizovala na ceste III/2136 rekonštrukcia vodovodu na ul. Sv. Cyrila a Metoda vo Vrútkach a na ceste III/2130 Martin – Lipovec zosilnenie povrchu vozovky.
- V rokoch 2020 – 2021 bola realizovaná investícia na ceste III/2144 Bystrička – Lázky v súvislosti s rekonštrukciou vodovodu.
- Medzi pripravovanými investíciami v dlhodobom výhľade figuruje akcia rekonštrukcie kanalizácie s právoplatným stavebným povolením Šútovo – Ratkovo, ktorá zasahuje do ciest III/2134, III/2135 a III/2131.

Dopravná intenzita slúži na posúdenie zaťaženia cestnej siete (na diaľniciach, rýchlostných cestách, na všetkých cestách I. a II. triedy a vybraných úsekoch ciest III. triedy) a plánovanie jej rozvoja. Vypočítava sa na základe údajov z **merania intenzity dopravy** prechádzajúcej profilom cestného úseku, ktoré realizuje Slovenská správa ciest každých 5 rokov. V roku 2015 prebehlo Celoštátne sčítanie dopravy v SR v okrese Martin celkovo na 34 úse-

koch, z toho na diaľnici D1 (2 úseky), na cestách I. triedy (3 cestné komunikácie a 15 úsekov), na ceste II. triedy (1 cestná komunikácia a 2 úseky) a na cestách III. triedy (11 cestných komunikácií a 15 úsekov). Do októbra 2022 budú známe výsledky nového celoštátneho sčítania. V celoštátnych prieskumoch sa intenzita dopravy uvádza ako ročný priemer denných intenzít (RPDI) v skutočných vozidlách.

Z troch najzaťaženejších úsekov v Žilinskom kraji, ktoré sa nachádzajú v lokalitách nedobudovanej nadradenej cestnej siete, dva úseky prechádzajú okresom Martin aj katastrom mesta Martin:

- **cesta I/18** v línii diaľnice D1 – osobitne v úseku Žilina – Vrútky – Martin – Sučany s priemernými dennými intenzitami prekračujúcimi 27 tis. vozidiel,
- **cesta I/65** – osobitne v úseku Martin – Příbovce s hodnotami intenzity prekračujúcimi 23 tis. vozidiel za deň.

Na ceste II. triedy II/519 bolo zaznamenaných 6000 automobilov, kým na dvoch cestách III. triedy to bolo viac (na ceste III/2137 bolo denne 11662 vozidiel a na ceste III/2150 bolo denne 8166 vozidiel).

Zdroj: Výsledky celoštátneho sčítania dopravy v SR v roku 2015 za okres Martin (Slovenská správa ciest).

Diaľnice			Cesty I. triedy			Cesty II. triedy			Cesty III. Triedy		
ÚSEK	CESTA	Počet vozidiel	ÚSEK	CESTA	Počet vozidiel	ÚSEK	CESTA	Počet vozidiel	ÚSEK	CESTA	Počet vozidiel
97280	D1	10 482	90111	I/18	17 465	92440	II/519	5 278	93190	III/1796	1 173
97290		11 047	90119		26 831	92450		6 181	93219		663
			90120		16 267				94180	III/2131	463
			90130		16 062				95230	III/2132	740
			90140		7 924				95260		1 261
			90149		5 286				95281	III/2136	6 642
			91250	I/65	18 874				95001	III/2137	11 662
			91251		22 973				95290	III/2141	2 060
			91252		15 834				95300	III/2142	903
			91253		23 002				93770	III/2144	2 435
			91254		11 737				93771		3 991
			91260		14 233				93160	III/2145	4 719
			91270		5 557				93161		5 692
			91280		5 098				95561	III/2150	8 166
			91255	I/65D	18 579				93200	III/2157	697

Miestne komunikácie : Podľa možností rozpočtov samosprávy každoročne realizujú nevyhnutnú údržbu a opravy mestských komunikácií a tiež rekonštrukciu a budovanie nových úsekov miestnych komunikácií a chodníkov. Vzhľadom na nárast vlastníctva osobných motorových vozidiel sa ako akútna potreba javí najmä rozširovanie parkovacích kapacít. V správe mesta Martin je 273 km miestnych komunikácií (ciest 4. triedy), cca 168 km chodníkov a do 5 000 parkovacích miest (údaj o parkovacích miestach je však za rok 2016). Mesto Vrútky spravuje 80 km miestnych komunikácií, 24,9 km chodníkov a 150 parkovacích miest. V mestách je investičná potreba do rekonštrukcie existujúcich a dobudovania nových úsekov miestnych komunikácií na úrovni 33 mil.

eur (25,3% úsekov ciest je v nevyhovujúcom stave a je potrebné dobudovať ďalších 40 km ciest).

V správe obcí UMR Martin je 100,3 km miestnych komunikácií, z ktorých jedna tretina (33,1%) je v nevyhovujúcom stave (33,22 km) a ďalších 17,683 km je potrebné dobudovať. Najdlhšie úseky miestnych komunikácií spravujú obce Sučany, Bystrica a Žabokreky. Odhadovaná investičná potreba do rekonštrukcie a dobudovania miestnych komunikácií je na úrovni 6,45 mil. eur. V obciach UMR Martin chýba 17,369 km chodníkov, pričom spravujú 27,08 km a 139 parkovacích miest (najviac v Turčianskych Kľačanoch) kvôli turistom. **Obce UMR Martin majú potrebu navýšiť 1,5-násobne počet parkovacích miest** oproti ich súčasnému počtu.

Samospráva	Miestne komunikácie (MK)				Chodníky			Parkovacie miesta	
	počet úsekov miestnych komunikácií	dĺžka miestnych komunikácií v km	MK v nevyhovujúcom stave v km	Potreba nových úsekov MK v km	Odhad nákladov v Eur	Existujúce chodníky v km	Potreba nových chodníkov v km	Počet parkovacích miest	Počet chýbajúcich parkovacích miest
Martin	273	149,60	32	20	21 000 000 €	167,80	30,00	neposkytnuté informácie	
Vrútky	80	30,00	13,50 km + 2 mosty	20 km + 1 most	12 000 000 €	24,90	15,00	150	150
Mestá UMR Martin	353	179,60	45,5	40	33 000 000 €	192,70	45,00	150	150
Bystrica	31	15,819	2	3	1 200 000 €	2,5	4	20	40
Diaková	9	3,25	0,72	1,943	1 200 000 €		0,994	9	10
Dražkovce		7,11	n/a	0,54	250 000 €	0,1	0,125	3	20
Košťany nad Turcom	19	6	4	3	1 000 000 €	1,5	1,2	20	20
Lipovec		9	0,5	0,7	100 000 €	0,23	1,05	10	6
Sučany	68	36,12	15	2,5	1 200 000 €	14,75	4	64 / 800 m2	130
Turčianske Kľačany	5	8	3 - 4 km + 2 mosty	3 - 4 km + 2 mosty	500 000 €	1	4	10	veľké parkovisko pre turistov (min 50 miest) + 10 obec
Žabokreky	28	15	7	2	1 000 000 €	7	2	3	4
Obce UMR Martin	160	100,299	33,22	17,683	6 450 000 €	27,08	17,369	139	290
UMR Martin	513	279,899	78,72	57,683	39 450 000 €	219,78	62,369	289	440

Zdroj: Interná evidencia mestských a obecných úradov

Mesto Martin má vo svojich kľúčových investičných prioritách vybudovanie **východného obchvatu mesta** v dvoch etapách („Martin – východný mestský okruh – I. etapa“ : od ul. Jilemnického, križovatka č. 8 I/65, po križovatku č. 4, ul. Sklabinská; „Martin – východný mest-

ský okruh – II. etapa“ v úseku Dopravný podnik mesta Martin (križovatka č. 1 na ceste I/65D) – Sklabinská cesta (križovatka č. 4 na ceste III/2145)), ktorý súvisí aj s investíciou do vybudovania novej Univerzitnej nemocnice sv. Martina do konca roku 2026.

V programovom období 2014 – 2020 boli z EŠIF financované tri projekty samospráv na dobudovanie verejnej infraštruktúry (chodníky, miestne komunikácie, verej-

né priestranstvá) v celkovej hodnote 1,04 mil. eur, a to mestami Martin a Vrútky a obcou Bystrička.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Mesto Martin	Martin	Revitalizácia Námestia protifašistických bojovníkov	29.04.2022	644 749,86 €
Obec Bystrička	Bystrička	Výstavba chodníka vobci Bystrička	14.05.2022	35 000,00 €
Mesto Vrútky	Vrútky	Výstavba chodníkov a rekonštrukcia miestnych komunikácií vo Vrútkach	12.02.2021	364 432,62 €
SUMA CELKOM				1 044 182,47 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

Autobusová doprava

V Žilinskom samosprávnom kraji je prevádzkovaná **diaľková vnútroštátna autobusová doprava** celkovo 6 dopravcami na 9 linkách. Diaľkové linky zo smeru Žilina a zo smeru Banská Bystrica zastavujú v meste Martin na zastávke v centre mesta, neďaleko miestnej tržnice (zastávka MHD PRIOR / Ul. Jesenského). Je dostupná takmer zo všetkých liniek MHD.

Prímestskú autobusovú dopravu vo verejnom záujme prevádzkujú dvaja dopravcovia, pričom dominantným dopravcom pre okres Martin je **SAD Žilina, a. s.** (17 liniek). **Najlepšiu autobusovú obsluhu na území UMR Martin vďaka svojej tranzitnej polohe majú obce Sučany (6 liniek) a Košťany nad Turcom (9 liniek).** Spoločnosti SAD Žilina, a. s. prispieva na výkony vo verejnom záujme prispieva Žilinský samosprávny kraj. Do roku 2022 spoločnosť SAD Žilina, a. s. prevádzkovala aj mestskú hromadnú dopravu v mestách Martin a Vrútky a v obciach Bystrička, Košťany nad Turcom, Lipovec a Turčianske Kľačany.

Dopravný podnik mesta Martin, s. r. o. (DPMM) je od 1. 1. 2022 jediným vykonávateľom **mestskej hromadnej dopravy** v mestách Martin, Vrútky a v obciach Bystrička, Lipovec a Turčianske Kľačany, celkom na 23 linkách. Z 23 liniek 13 obsluhuje územie UMR Martin, najviac mesto

Vrútky. Mestskú MHD v meste Martin plne zastrešuje DPMM. DPMM má k dispozícii nový vozový park s 35 nízkoemisnými a nízkopodlažnými autobusmi (typ IVECO Urbanway 12M CNG s rokom výroby 2021), ktoré sú dočasne parkované v provizórnej vozovni. Linky MHD zastavujú na 123 autobusových zastávkach na území mesta Martin a na 27 zastávkach mesta Vrútky, ktoré má DPMM v správe.

Celková investícia mesta Martin do zriadenia mestského dopravného podniku, obstarania vozového parku a vybavenia pre DPMM predstavovala sumu 7,364 mil. eur. Investičné výdavky na novú vozovňu a servisné stredisko DPMM sú odhadované vo výške 6 mil. eur. DPMM má v príprave investičné projekty v celkovej hodnote 30 mil. eur vrátane vybudovania moderného inteligentného riadenia dopravy a dopravnej infraštruktúry. Investíciu si vyžaduje aj dopravný uzol autobusovej dopravy pri železničnej stanici vo Vrútkach na ul. Kolocsaya, kde chýba moderná zastávka pre cestujúcich.

Autobusová stanica Martin oproti železničnej stanici Martin, odkiaľ je zabezpečovaná diaľková a prímestská autobusová doprava, má 17 stanovíšť a vzhľadom na jej havarijný stav (postavená bola v roku 1975) je v príprave architektonicko-urbanistická kombinovaná súťaž na rekonštrukciu. Od roku 2020 ju mesto Martin prenajíma akciovej spoločnosti Turiec.

Prehľad spojov prímestskej dopravy z Martina na území UMR Martin v roku 2022				
Územie UMR Turiec	počet liniek SAD Žilina	Označenie liniek	počet liniek DPMM	Označenie liniek
Mesto Martin			10 + 1	506001, 506002, 506022, 506032, 506033, 506040, 506041, 506042, 506050, 506052, 506009 - školská linka
Vrútky	1	506418	11 + 1	506003, 506004, 506010, 506011, 506020, 506021, 506023, 506024, 506025, 506030, 506031, 506009 - školská linka
Bystrička	-		1	506051
Diaková	1	506407	-	
Dražkovce	1		-	
Košťany nad Turcom	9	506408, 506409, 506410, 506411, 506413, 506414, 506415, 506417	-	
Lipovec	-		1	506025
Sučany	6	506401, 506402, 506403, 506404, 506405, 506406	-	
Turčianske Kľačany	-		1	506025
Žabokreky	1	506409	-	
17 liniek			23 liniek	

Zdroj : SAD Žilina, a. s.⁵

⁵ <https://www.sadza.sk/autobusove-stanice-autobusova-stanica-martin/>

Napriek zásadným investíciám do obnovy vozového parku sa nedarí zvrátiť negatívny trend v poklese počtov cestujúcich v prímestskej aj mestskej autobusovej doprave, čo je spôsobené nízkou atraktivitou tejto formy dopravy. Pre zvýšenie atraktivity je potrebné riešiť aj nedostatočné štandardy pri prestupovaní medzi železničnou dopravou a ostatnými druhmi dopravy, čo by mal riešiť **Integrovaný dopravný systém**, pokračovať v zvyšovaní bezpečnosti zastávok, zvyšovaní komfortu pre cestujúcich a propagácii ekologických prínosov nízkoemisnej

verejnej dopravy (pozitívne dopady na emisie, hluk, spotrebu PHM a iné). Pre zvyšovanie atraktivity verejnej osobnej dopravy treba tiež vybudovať systém záchytných parkovísk Park & Ride (P+R) a Kiss & Ride (K+R) pre tých, ktorí prepravujú v automobile ďalšie osoby, ktoré vyložia na prestupnej stanici. Je nevyhnutné uvažovať nad riešeniami plynulého napojenia verejnej dopravy na cyklo dopravu vrátane zlepšovania podmienok pre prepravu bicyklov v prostriedkoch verejnej dopravy.

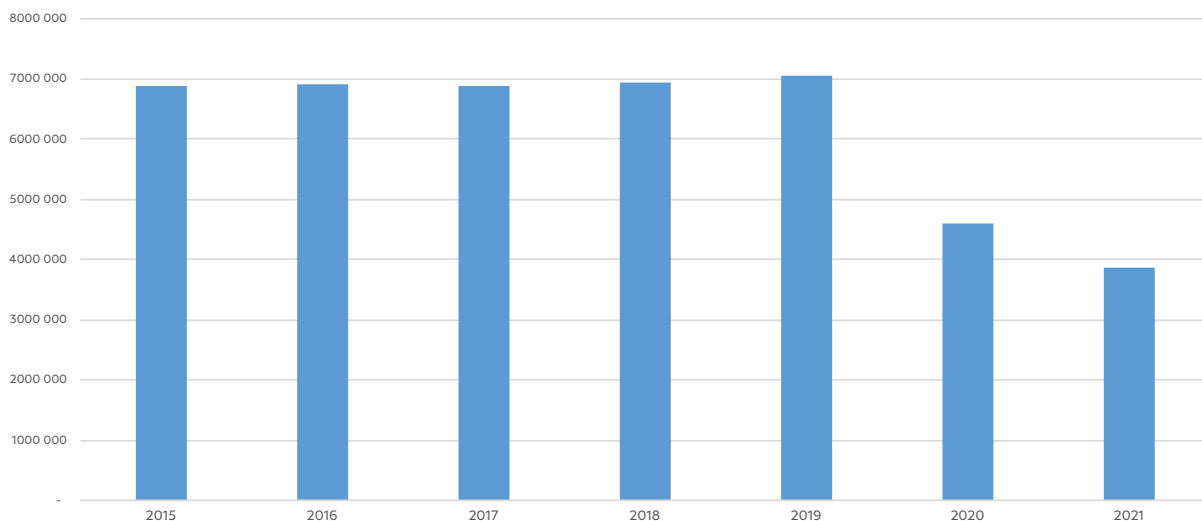
Príklad dobrej praxe

V roku 2022 premával cez víkend a vo sviatky od mája do konca septembra (v júli a v auguste aj v piatok) **cyklobus** spoločnosti SAD Žilina, a. s. na trase Žilina – Turčianske Teplice so zastaveniami Vrútky, Martin (2 zastavenia), Košťany nad Turcom, Rakovo, Ďanová, Folkušová, Blatnica, Mošovce.

Počet cestujúcich v mestskej doprave za obdobie rokov 2015 až 2021 **klesol o 43,8%** (3 018 070 cestujúcich). Medzi rokmi 2019 a 2020 bol z dôvodu pandemickej situácie pokles cestujúcich na úrovni 34,8% v mestskej MHD.

V roku 2021 bolo mesto Martin na 55% počtu cestujúcich v MHD oproti stavu pred pandemiou (rok 2019).

Vývoj počtu cestujúcich MHD v meste Martin a okolí v rokoch 2015 - 2021

Vývoj počtu cestujúcich MHD v meste Martin a okolí v rokoch 2015 - 2021									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2015	priemerná zmena
počet prepravených cestujúcich	6 886 224	6 905 472	6 874 901	6 948 766	7 039 920	4 587 358	3 868 154		
medziročná zmena		19 248	-30 571	73 865	91 154	-2 452 562	-719 204	-3 018 070	-503 012
medziročná zmena v %		0,3%	-0,4%	1,1%	1,3%	-34,8%	-15,7%	-43,8%	

Zdroj: Interná evidencia SAD Žilina, a. s. a DPMM, s. r. o.

Od prepravcu SAD Žilina, a. s. ani od Odboru dopravy Žilinského samosprávneho kraja nebolo možné získať údaje o počte prepravených cestujúcich za obdobie rokov 2015 až 2021 v prímestskej doprave za okres Martin.

Z výročnej správy spoločnosti SAD Žilina, a. s. sme zistili, že pokles všetkých prepravených cestujúcich prímest-

skou dopravou (nielen v okrese Martin) bol medzi rokmi 2019 až 2021 výrazný na úrovni 35% (5,1 mil. cestujúcich), pričom je pozitívne, že sa to výrazne nedotklo obslužnosti územia. Počet cestujúcich sa v roku 2021 nezvýšil, ale oproti roku 2020 poklesol o 0,8%. Celkovo sa medzi rokmi 2015 až 2021 počet cestujúcich **znížil v prímestskej doprave o 41,9%**.

Vývoj počtu cestujúcich prímestskou autobusovou dopravou SAD Žilina, a.s. v rokoch 2015 - 2021									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2015	priemerná zmena
počet prepravených cestujúcich	16 267 000	15 598 000	15 020 000	14 749 000	14 674 000	9 533 358	9 452 939		
medziročná zmena		-669 000	-578 000	-271 000	-75 000	-5 140 642	-80 419	-6 814 061	-1 135 677
medziročná zmena v %		-4,1%	-3,7%	-1,8%	-0,5%	-35,0%	-0,8%	-41,9%	

Zdroj : <https://www.finstat.sk/36407771/zavierka>

Zdroj : <https://www.finstat.sk/3640771/zavierka>

Individuálna osobná doprava

Pokles cestovania mestskou hromadnou dopravou a prímestskou autobusovou dopravou sa deje na úkor zvyšovania počtu osobných automobilov. Medzi rokmi 2018 až 2022 ich počet v okrese Martin vzrástol o 9,1% (priemerne 946 áut ročne), čo vytvára tlak na dopravnú infraštruktúru a na parkovanie najmä na sídliskách.

Podľa údajov z okresných dopravných inšpektorátov (ODI) a Krajského dopravného inšpektorátu (KDI)⁶ je v regióne Turiec rastúci medziročný počet evidovaných

motorových vozidiel aj vodičov. Okres Martin sa v roku 2021 podieľal 13,3% na všetkých evidovaných vozidlách Žilinského kraja, kým v roku 2018 to bolo 13,6%. Za sledované obdobie rokov 2018 až 2022 počet evidovaných automobilov v okrese Martin vzrástol o 4 729 vozidiel (9,1%), kým v Žilinskom kraji vzrástol o čosi viac (11,1%). **Počet evidovaných vozidiel bol v roku 2022 v okrese Martin 5,6× vyšší ako v okrese Turčianske Teplice.** Tempo rastu počtu vozidiel v okrese Martin za sledované obdobie rokov 2018 až 2022 bolo však o 0,9% nižšie ako v okrese Turčianske Teplice.

Vývoj počtu evidovaných vozidiel v rokoch 2018 - 2022									
Územie	2018	2019	2020	2021	2022	podiel na ZASK	2022 / 2018	v %	priemerná zmena ročne
Okres Martin	52 153	53 310	54 104	55 337	56 882	13,3%	4 729	9,1%	946
Okres Turčianske Teplice	9 271	9 392	9 608	9 891	10 199	2,4%	928	10,0%	186
Žilinský kraj	384 503	392 665	401 910	414 332	427 023		42 520	11,1%	8 504

Zdroj: Evidencia Okresných dopravných inšpektorátov Martin a Turčianske Teplice a Krajského dopravného inšpektorátu v Žiline.

Čo sa týka evidovaných vodičov, mal okres Martin v roku 2021 14,3%-ný podiel na všetkých evidovaných vodičoch Žilinského kraja, kým v roku 2018 to bolo až 14,2%. Za sledované obdobie rokov 2018 až 2022 počet evidovaných vodičov v okrese Martin vzrástol o 3482 vodičov (5,5 %), čo bolo rovnaké tempo ako v okrese Turčianske

Teplice, kým v Žilinskom kraji vzrástol viac (6,2%). **Tempo rastu evidovaných vodičov však bolo polovičné oproti tempu rastu evidovaných vozidiel.** Počet evidovaných vodičov bol v roku 2022 v okrese Martin 6,3× vyšší ako v okrese Turčianske Teplice.

Vývoj počtu evidovaných vodičov v rokoch 2018 - 2022									
Územie	2018	2019	2020	2021	2022	podiel na ZASK	2022 / 2018	v %	priemerná zmena ročne
Okres Martin	63 627	64 476	65 214	65 897	67 109	14,1%	3 482	5,5%	696
Okres Turčianske Teplice	10 030	10 171	10 309	10 414	10 578	2,2%	548	5,5%	110
Žilinský kraj	447 531	454 767	461 139	466 476	475 317		27 786	6,2%	5 557

Zdroj: Evidencia Okresných dopravných inšpektorátov Martin a Turčianske Teplice a Krajského dopravného inšpektorátu v Žiline.

Kým v Žilinskom kraji pripadlo v roku 2021 na jedného obyvateľa 0,6 automobilu a 0,68 vodiča, v okrese Martin

to bolo 0,59 vozidla a až 0,7 vodiča a v okrese Turčianske Teplice 0,62 vozidla a 0,66 vodiča.

Podiel počtu evidovaných vodičov na obyvateľa v rokoch 2018 - 2022						
Územie	2018	2019	2020	2021	2022	2021 / 2018 v %
Okres Martin	0,66	0,67	0,68	0,70		0,04 6,5%
Okres Turčianske Teplice	0,63	0,64	0,65	0,66		0,03 4,1%
Žilinský kraj	0,65	0,66	0,67	0,68		0,03 4,5%

Zdroj: vlastné spracovanie autora

Podiel počtu evidovaných osobných automobilov na obyvateľa v rokoch 2018 - 2022						
Územie	2018	2019	2020	2021	2022	2021 / 2018 v %
Okres Martin	0,54	0,55	0,56	0,59		0,05 9,1%
Okres Turčianske Teplice	0,58	0,59	0,61	0,62		0,04 7,0%
Žilinský kraj	0,56	0,57	0,58	0,60		0,04 8,0%

Zdroj: vlastné spracovanie autora

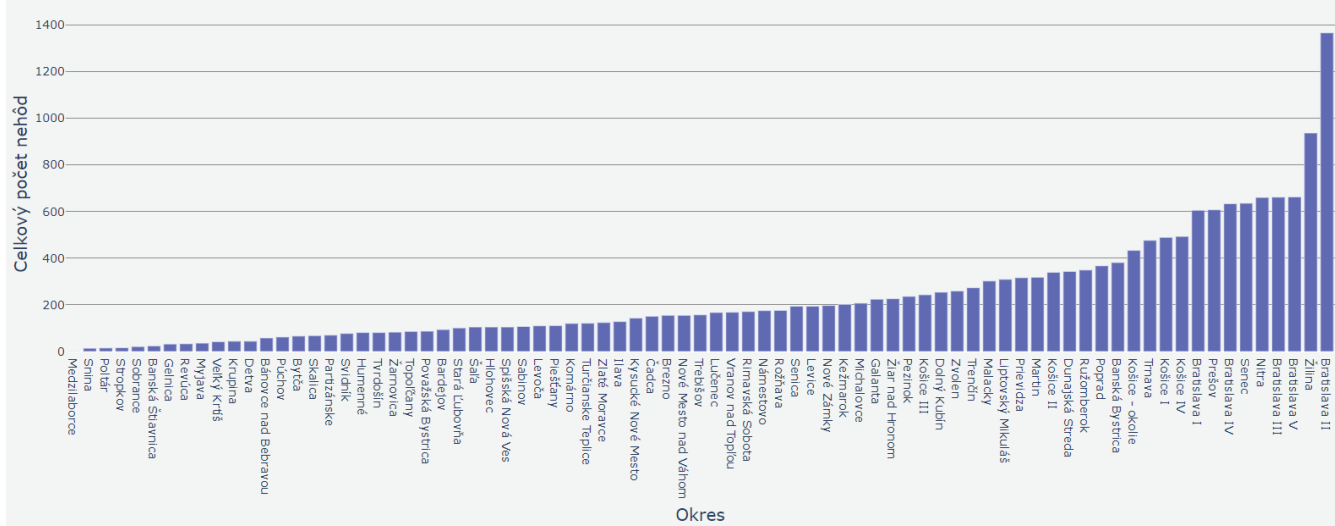
⁶ <https://www.minv.sk/?celkovy-pocet-evidovanych-vozidiel-v-sr>

Nehodovosť: Dopravnú intenzitu a nehodovosť zvyšuje počet vydaných vodičských preukazov a nárast počtu vozidiel. Preťažená cestná sieť s vysokým podielom tranzitnej dopravy v Žilinskom kraji má za následok skutočnosť, že tento kraj patrí po Bratislavskom a Košickom kraji dlhodobo medzi kraje SR s najvyššou nehodovosťou a okres Martin medzi okresy s najväčším počtom nehôd.

Vďaka opatreniam zameraným na znižovanie nehodovosti, dochádza postupne v celej SR k poklesu nehodo-

vosti a tiež k poklesu úmrtí zapríčinených dopravnými nehodami. Nehodovosť je však priamo úmerná intenzite dopravy na cestách I. triedy. Kritické nehodové úseky v okrese Martin sa nachádzajú v miestach, kde cesta I/18 vedie intravilánmi turčianskych miest a obcí, najmä v križovaniach s miestnymi komunikáciami, príp. priechodmi pre chodcov ako napríklad priechod medzi obcami Turčianske Kľačany a Žabokreky.

Celkový počet nehôd podľa okresu (01 jan 2022 - 31 dec 2022)

V roku 2022 sa okres Martin podieľal na počte dopravných nehôd v Žilinskom kraji 11%-ami a okres Turčianske Teplice 4,2%-ami. V okrese Martin došlo v roku 2022 k 318 dopravným nehodám, čo je o 39,3% menej ako

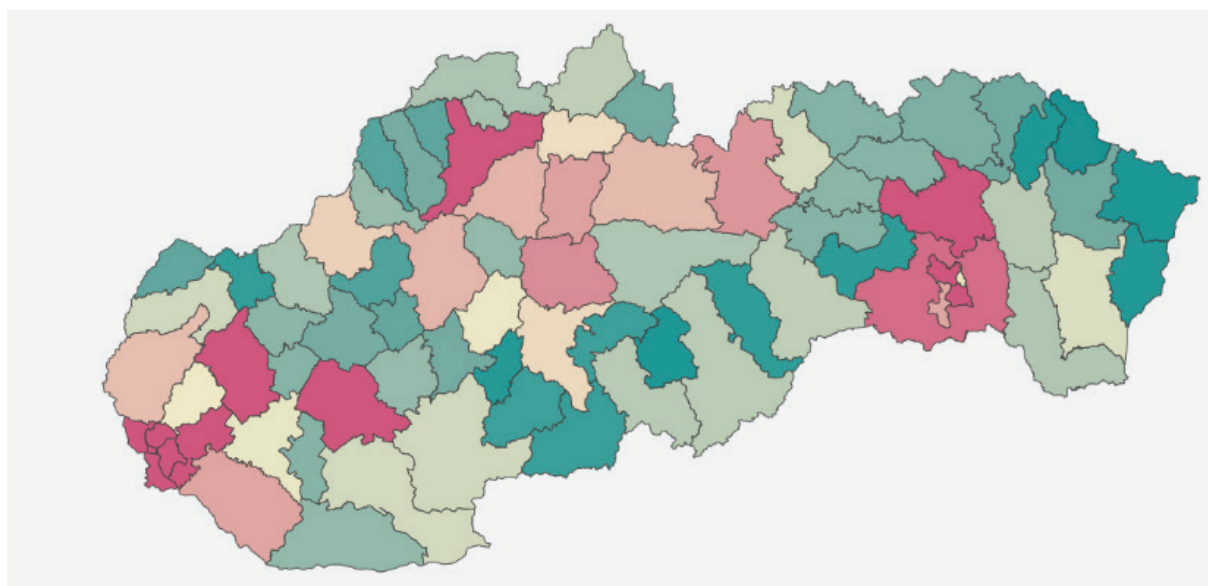
v roku 2021, ale o 66,5% viac ako v pandemickom roku 2020. Nárast nehodovosti oproti roku 2020 bol najvyšší v okrese Turčianske Teplice (až 152,1%), kým v Žilinskom kraji bol tento nárast na úrovni 125,9%.

Vývoj počtu dopravných nehôd v rokoch 2020 - 2022					
Územie	2020	2021	2022	podiel	zmena 2022/2020
okres Martin	191	698	318	11,0%	66,5%
okres Turčianske Teplice	48	195	121	4,2%	152,1%
Žilinský kraj	1 285	6 001	2 903		125,9%

Zdroj : www.nehodovost.sk za roky 2020 - 2022, inak Okresné riaditeľstvo Policajného zboru Martin - Okresný dopravný inšpektorát

Na základe počtu dopravných nehôd v roku 2022 patrí okres Martin do štvrtej najkritickejšej skupiny spoločne

s okresmi Liptovský Mikuláš, Prievidza, Malacky a Košice II (viď priložená mapka).

Zdroj : www.nehodovost.sk - mapa okresov od 1. 1. 2022 do 30. 9. 2022

Cyklodoprava

Z dôvodu zahusťovania automobilovej premávky sa cyklobilita po miestnych komunikáciách stáva nebezpečnou. Trendom sa stáva tiež zvýšený dopyt po rozvoji bezpečnej cyklo dopravnej infraštruktúry pre regionálnu i medziregionálnu dopravu (dochádzka do práce, do školy, k zariadeniam občianskej vybavenosti i do prírody). Súčasne dochádza k zavádzaniu elektromobility aj v segmente individuálnej prepravy (elektrobicykle, elektrokolobežky a pod.), čím sa doprava na väčšie vzdialenosti stáva dostupná aj pre menej kondične zdatných užívateľov.

Vo viacerých krajinách Západnej Európy má cyklo doprava dvojciferný podiel na mobilite mestského obyvateľstva, príkladom je Holandsko (27%), Dánsko (19%), či Nemecko (10%). Viaceré holandské mestá dosahujú podiel cyklo dopravy na všetkých jazdách od 35 do 40 %. Vysoký podiel (viac ako 30%) majú mestá, kde bola cyklo doprava vždy rovnoprávnou súčasťou dopravnej politiky.⁷

Podiel cyklistickej dopravy v meste Martin na celkovej delbe prepravnej práce bol podľa PHSR mesta Martin 2016 – 2023 v rámci SR nadpriemerný, až na úrovni 4 – 8% a až 30% obyvateľov údajne používa bicykel ako osobný dopravný prostriedok.⁸ Faktom je, že mesto Martin aj napriek nedobudovanej cyklistickej infraštruktúre v meste, v roku 2022 už piaty rok po sebe získalo ocenenie pre najaktívnejšiu samosprávu v súťaži „Do práce na bicykli“ vďaka silnej a angažovanej komunite podporovateľov cyklobility z miestnych obyvateľov aj zamestnávateľov. V ročníku 2022 najazdili 125 815,50 km pri 19 587 jazdách, čo predstavovalo 2,34 najazdených km na obyvateľa.⁹

Z internej pasportizácie infraštruktúry a vybavenia cyklistickej dopravy v meste Martin vyplýva, že **exis-**

tujúca cyklistická infraštruktúra je naďalej nedosta-
točná. Dĺžka existujúcich cyklistických komunikácií na území mesta je 11,3 km (kým v roku 2016 to bolo 7,9 km), z toho 5,4 km vo forme samostatnej cyklocesty po telese hrádze rieky Turiec medzi Martinom a Vrútkami (v roku 2016 to bolo len 747 m). V meste Vrútky má dĺžka existujúcich cyklistických komunikácií na území mesta cca 2 km, z toho iba 131 m vo forme samostatnej cyklocesty.

Kostrou mestskej cyklistickej infraštruktúry mesta Martin sú dve paralelné línie vedúce severo-južným smerom:

- cyklocesta z centra mesta cez sídliská Sever a Košúty do priemyselnej zóny (vybudovaný úsek centrum – Košúty I),
- cyklocesta pre chodcov a cyklistov na nábreží rieky Turiec zabezpečujúca dostupnosť z mestských častí Záturčie a Priekopa do centra mesta a prepojenia s mestom Vrútky ako spôsob napojenia mestských cyklotrás na regionálnu sieť cykloturistických trás.

Koncepčné riešenie cyklo dopravy a s tým spojených investícií do cyklistických komunikácií miestneho, regionálneho aj nadregionálneho významu je spoločnou prioritou samospráv na území UMR Martin v koordinácii mesta Martin.

Investičnými prioritami mesta Martin v oblasti cyklo dopravy je dobudovanie úsekov mestských cyklotrás prepájajúcich jednotlivé mestské časti (Ladoveň, Jahodníky, Centrum, Podháj, Záturčie, Sever, Košúty a Priekopa) a v meste Vrútky vybudovanie prepojení na Vážsku cyklo magistrálu. Ani v jednom z miest nie je funkčný systém zdieľaných bicyklov. Prehľad projektov obidvoch miest, ktoré sa týkajú cyklo dopravy a sú v príprave.

Prehľad pripravovaných investícií mesta Vrútky do cyklobility

Investícia	Odhadovaná investícia	Odhadovaný termín realizácie	Stav prípravných a projekčných prác
Cyklocestička Vrútky – Lipovec	4,5 mil. eur	2025 – 2027	Vypracovaná je projektová dokumentácia pre územné rozhodnutie.
Systém zdieľaných bicyklov v meste Martin			

Zdroj: interná evidencia Mestský úrad Vrútky

Prehľad pripravovaných investícií mesta Martin do cyklobility

Investícia	Odhadovaný termín realizácie	Stav prípravných a projekčných prác
„Dobudovanie chodníka, cyklokomunikácie a lávky cez rieku Turiec pri Pltníkoch – MČ Záturčie“	IV. kvartál 2023	Spracovaná projektová dokumentácia pre územné rozhodnutie (DUR); zámer bude predložený ako žiadosť na Plán obnovy.
Cyklistická cestička : Prepojenie Martin Odtoky – Košťany nad Turcom		Spracovaná projektová dokumentácia pre územné rozhodnutie (DUR).
Cyklistická infraštruktúra – Martin Košúty II (ul. Dúbravca) – priemyselná zóna Východ (VW Martin)		Spracovaná projektová dokumentácia pre územné rozhodnutie (DUR) + majetko-právne vysporiadanie
Rekonštrukcia potrubného mosta cez rieku Turiec na cyklo lávku a chodník pre peších v MČ Podháj.	2023	Pripravený na realizáciu zo zdrojov Interreg. Vydané stavebné povolenie.
Systém zdieľaných bicyklov		Spracovaná štúdia uskutočniteľnosti.

Zdroj: interná evidencia Mestský úrad Martin

Popri cyklocestách a cyklochodníkoch je potrebné rozvíjať mobiliár pre cyklo dopravu ako chránené parkoviská pre bicykle, cyklostojany pri verejných budovách, nabíjacie stanice pre elektrobicykle, systémy automatickej po-

žičovne bicyklov, hygienické zariadenia, oddychové zóny a pod. V prepojení na verejnú osobnú dopravu je potrebné rozvíjať v meste Martin systém cyklostojanov pri termináloch verejnej dopravy, tzv. Bike and Ride (B+R).

⁷ Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike, strana 7

⁸ Údaj z grafu Delba prepravnej práce v Martine a vybraných mestách SR

⁹ <https://www.dopracenabicykli.eu/vysledky?2022>

Kostrová sieť cyklistických trás Žilinského kraja

Zo strany Žilinského samosprávneho kraja je hlavnou kostrou cykloturistických trás v Žilinskom kraji určená **Vážska cyklomagistrála**. Odborná technická štúdiá k budovaniu Vážskej cyklomagistrály navrhla trasovanie od Bytče po prameň Čierneho Váhu v dĺžke 156,59 km a odhadla predbežný investičný náklad 44 mil. eur.

Úsek **Strečno – Lipovec – Vrútky** na území UMR Martin bude dlhý vyše 14 km a povedie aj mimoriadne atraktívnym prostredím Strečnianskych meandrov. Ide o najnáročnejší úsek v rámci celej Vážskej cyklomagistrály z dôvodu budovania dvoch nových mostov ponad rieku Váh, rekonštrukcie dvoch existujúcich lávok, až po špeciálnu lávku, ktorá bude priechodná pre živočíchy. Investor Žilinský samosprávny kraj je aktuálne v príprave dokumentácie pre stavebné povolenie a dokončuje sa vysporiadanie pozemkov.

Obce na území UMR Martin majú prioritný záujem o vybudovanie cyklistických prepojení s mestom Martin. Z obcí mali prehľad o značených cyklotrasách len Žabokreky, Bystrička a Diaková. Investičnú prípravu pre projekty cykloopravy realizujú obce Sučany, Žabokreky a Lipovec v celkovej dĺžke cyklochodníkov 4,7 km a mesto Vrútky v dĺžke 3 km. Údaje za mesto Martin do prehľadu nižšie neboli poskytnuté.

Zdroj: Technická štúdiá k budovaniu Vážskej cyklomagistrály na území Žilinského kraja.

Samospráva	CYKLOMOBILITA			
	Značené cyklotrasy počet	Značené cyklotrasy dĺžka v km	Cyklochodníky - zrealizované v km	Cyklochodníky - v príprave v km
Martin	neposkytnuté informácie			
Vrútky	1	2,1	2,1	3
Bystrička	1	2	0	0
Diaková	1	2,6	0	0
Dražkovce	0	0	0	0
Košťany nad Turcom	neposkytnuté informácie			
Lipovec	0	0	0	1,2
Sučany	OcÚ nemá informáciu		0	3,5
Turčianske Kľačany	OcÚ nemá informáciu		0	0
Žabokreky	2	5	0	3
UMR Martin	5	11,7	2,1	10,7

Zdroj: Interná evidencia mestských a obecných úradov

V programovom období 2014 – 2020 boli z EŠIF financované dva projekty budovania cyklistickej infraštruktúry v celkovej hodnote 1,59 mil. eur, a to mestom Martin

a Vrútky na vybudovanie cyklistického prepojenia medzi oboma mestami.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Mesto Martin	Martin	Cyklotrasa Martin-Vrútky, časť Martin	03.10.2018	1 539 353,87 €
Mesto Vrútky	Vrútky	Cyklotrasa Martin - Vrútky, časť Vrútky	19.09.2018	53 589,03 €
SUMA CELKOM				1 592 942,89 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

2.2. Životné prostredie a klimatická zmena

Vysoká ekologická hodnota krajiny regiónu Turiec predurčuje vysokú pripravenosť regiónu na požiadavky aktuálnej **európskej Zelenej Dohody (Green Deal)** na znížovanie negatívnych dopadov zmeny klímy na krajinu a ochranu biodiverzity (Fit 55 do roku 2030, uhlíková neutralita do roku 2050). Región Turiec potrebuje zvýšiť rozsah implementácie **konkrétnych „zelených“ riešení na zabezpečenie udržateľného rozvoja regiónu a ochranu prírody a krajiny** a mobilizáciu dostupného ľudského kapitálu na koordináciu všetkých zložiek, ktoré zodpovedajú za kvalitu životného prostredia v regióne.

Ochrana prírody a krajiny

Územnou ochranou prírody a krajiny sa podľa **Zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny** v znení neskorších predpisov rozumie ochrana prírody a krajiny na území Slovenskej republiky alebo jej častí. Tento zákon si berie za základ **princíp územného systému ekologickej stability (ÚSES)**. Z toho dôvodu zaviedol stupne celoplošnej ochrany krajiny dané piatimi stupňami ochrany.

Rozsah obmedzení sa so zvyšujúcim stupňom ochrany zvyšuje.

Základ geomorfologického členenia regiónu Turiec tvorí vnútrokarpatská kotlina, **Turčianska kotlina**, obkolesená vysokými pohoriami karpatského typu (**Lúčanská Malá Fatra, Krivánska Malá Fatra, Veľká Fatra**) a pohoriami podkarpatského typu Žiar a čiastočne aj Kremnické vrchy. Podľa regionalizácie území európskeho významu (Natura 2000) patrí územie okresu Martin do alpinskeho bioregiónu.

Z pohľadu ochrany prírody do okresu Martin zasahujú **dva národné parky** – Národný park Malá Fatra a Národný park Veľká Fatra, ktoré v ňom zaberajú s ochrannými pásmami 356,25 km² (z toho NP Malá Fatra 104,29 km² a NP Veľká Fatra 251,96 km²), čo je cca **48,4% podiel na celkovej rozlohe okresu**. V okrese Martin sa nachádza 23 maloplošných chránených území a 8 území európskeho významu (254,24 km²). Do okresu Martin zasahujú Chránené vtáčie územia Malá Fatra a Veľká Fatra na ploche 364,2 km², ktoré sú súčasťou dvoch národných parkov.

Maloplošné chránené územia	Národná prírodná rezervácia (NPR)	13	Borišov, Chleb, Kľačianska Magura, Kľak, Kláštorské lúky, Lysec, Madačov, Padva, Suchý vrch, Šútovská dolina, Tlstá, Turiec, Veľká Skalná
	Prírodná rezervácia (PR)	6	Biela skala, Goľove mláky, Hajasová, Hrabinka, Hrádok, Katova skala
	Národná prírodná pamiatka (NPP)	2	Kľacký vodopád, Perlová jaskyňa
	Prírodná pamiatka (PP)	2	Mažamá, Šútovská epigenéza
Územia európskeho významu (SKUEV)	NP Malá Fatra		• KĽAK /SKUEV0240/ • MALÁ FATRA /SKUEV0252/ • STREČNIANSKE MEANDRE VÁHU /SKUEV0665/ • UHOLNÍKY /SKUEV0664/
	TANAP		• VÁH /SKUEV0253/
	NP Veľká Fatra		• TURIEC A BLATNICKÝ POTOK /SKUEV0382/ • VEĽKÁ FATRA /SKUEV0238/ • DIELNICE /SKUEV0381/
Chránené vtáčie územia	Malá Fatra /SKCHVU 013/		Katastrálne územia obcí: Šútovo, Turany, Sučany, Lipovec, Turčianske Kľačany, Vrútky, Priekopa, Záturčie, Martin, Bystrica , Trebostovo, Trnovo, Valča, Turčiansky Peter, Lazany, Slovany, Kláštor pod Znievom, Vrútko
	Veľká Fatra /SKCHVU 033/		Katastrálne územia obcí: Nolíčovo, Podhradie nad Váhom, Turčianske Jaseno, Belá, Dulice, Necpaly, Folkušová, Blatnica

Zdroj: Databáza ŠOPSR, Maloplošné chránené územia okresu Martin

Pre územie Turčianskej kotliny a jej nadväzných pohorí je charakteristická druhová rozmanitosť s množstvom **reliktálnych a endemických druhov**. **Lesné vegetačné stupne** začínajú na území UMR Martin od nadmorskej výšky 381 m n. m. vo Vrútkach, 402 m n. m. v Martine a 555 m n. m. v Lipovci. V tejto nadmorskej výške prevláda dubovo-bukový, bukový a jedľovo-bukový les. V pohoríach od 900 m n. m. začína smrekovo-jedľovo-bukový a od 1250 m n. m. pokračuje smrekovým vegetačným stupňom do výšky 1550 m n. m., a odtiaľ ho nahrádza kosodrevinový stupeň. V Turčianskej kotline má výskyt pomerne rozsiahly **mokradový vegetačný ekosystém** tvorený zložitými mozaikami aluviálnych slatinných zamokrených až mezofilných lúčnych spoločenstiev. Z mnohých hľadísk jedinečné sú slatinné biotopy (najmä na travertínoch v Rojkove) s mnohými vzácnymi, ohrozenými a zanikajúcimi pamiatkami z postglaciálnych období ako rosička anglická (*Drosera anglica*), rosička okrúhloistá (*Drosera rotundifolia*), porasty ostrevky slatinnej (*Sesleria uliginosa*).

Z hľadiska významnosti pre ochranu prírody a udržania stabilného a zachovalého stavu fenomenálnych zvyškov prírody je v katastrálnom území mesta Martin prioritné stanovište **Veterná hoľa** (1431 m n. m.) v Lúčanskej Malej Fatre. Ide o horský vrchoviskový komplex s priláha-

lymi prameniskami, prechodnými rašeliniskami, trasoviskami a rašelinnou smrečinou na jednom z najstarších zarovnaných povrchov na území Slovenska predstavujú súčasne európsky významné biotopy na Slovensku.

Z pohľadu manažmentu klimatickej zmeny prebiehajú v krajine pomerne nepriaznivé procesy ovplyvňujúcich biotu územia. Medzi najvýznamnejšie patrí **umelá modifikácia krajiny**, ako aj **fragmentácia, deštrukcia a strata biotopov** priamymi aj nepriamymi **zásahmi človeka** (odlesňovanie, poľnohospodárstvo, výstavba, ťažba surovín, priemysel, doprava atď.). Za posledné obdobie najväčšie straty zaznamenali kotlinové lesné biotopy (lužné lesy, dubohrabiny, dubiny – z niektorých typov ostali už len niekoľkohektárové zvyšky) a takmer všetky typy vŕd a mokradí. V lesných ekosystémoch, dokonca aj v chránených územiach, sa rozšírilo jednostranne spriemyslené lesné hospodárstvo s prevahou smreká, budovanie hustej siete lesných ciest, presadzovanie ťažkých mechanizmov v ťažbe, holorubné ťažbové postupy, ktoré ich výrazne poškodilo. V miestach dopravne úzkych miest (v Strečnianskej a Kralovianskej tiesňave pri vyústení do Turčianskej kotliny), dochádza ku častej kolízii dopravných trás s migračnými trasami živočíšnych druhov. Vodná energetika, vodárenské a vodohospodárske stavby a úpravy, ako aj odvodňovanie mokradí

a regulovanie malých kotlinových vodných tokov, sa výrazne podieľa na fragmentácii vodných a mokradových ekosystémov. To z ekologického hľadiska vedie k obmedzeniu až prerušeniu migrácií a rozptylu mnohých organizmov, narušeniu živinového a teplotného režimu vody, narušeniu prirodzeného ročného chodu prietokov a ich objemu a k narušeniu erózn-depozičných a iných korytovotvorných procesov eróziou dna a jeho zahlbovaním v úsekoch pod hrádzami (napr. v úseku Váhu Sučany – Turčianske Kľačany), sprevádzané súbežným poklesom hladín podzemných vôd v príľahlej nive a vysušovaním

veľkých plôch krajiny i mezoklímy v regióne. Tieto procesy majú z pohľadu klimatickej zmeny veľmi **negatívny výhľad pre krajinu a život v nej a vyžadujú si urýchlené a ciele opatrenia, ktoré zvrátia ich negatívny dopad a podporia zadržanie vody v krajine. Samosprávy na území UMR Martin sa oblasti zadržiavania vody v krajine venujú len okrajovo.**

V programovom období 2014 – 2020 bol z EŠIF financovaný len jeden projekt samospráv na budovanie vodozádržných opatrení, a to v obci Žabokreky v celkovej hodnote 176 tis. eur.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Obec Žabokreky	Žabokreky	Vodozádržné opatrenia v obci Žabokreky	19.01.2022	175 850,76 €
SUMA CELKOM				175 850,76 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

Nerastné bohatstvo

Región Turiec, tak ako celý Žilinský kraj, **nepatrí medzi najbohatšie z hľadiska zásob a ťažby nerastných surovín**. Nachádzajú sa tu ale ložiská nerudných surovín (živec v Budiši, dolomit v Rakši a v Kralovanoch). V oblasti Malej Fatry sa ťažia vápence ako surovina na výrobu cementu a vápna a ako stavebný kameň (Vrícko, Dubná skala, Horná Štubňa). Prefabrikáty z betónu vyrába spoločnosť Prefa v Sučanoch. Výroba tehál z miestnych tehliarskych hlin v Martine a v Turčianske Štiavničke bola utlmená. Výhradné ložiská nerastov predstavujú podľa banského zákona nerastné bohatstvo štátu a sú v jeho vlastníctve. Na území regiónu Turca je evidovaných päť, z toho dve sú aktívne.

Najväčším **zdrojom hluku** v okrese Martin je cestná doprava, čo súvisí s nevybudovanou nadradenou cestnou sieťou, ktorá by riešila plynulý presun tranzitnej dopravy s minimálnymi dopadmi na kvalitu životného prostredia v území.

Ovzdušie

Turčianska kotlina patrí do **mierne teplej oblasti** (priemerne menej ako 50 letných dní za rok s denným maximom $\geq 25^{\circ}\text{C}$, júlový priemer teploty vzduchu $\geq 16^{\circ}\text{C}$), kým pohoria, ktoré ju obkolesujú, patria do chladnej oblasti (vlhké podnebie s júlovým priemerom $< 16^{\circ}\text{C}$). Na základe údajov SHMÚ sú v Turčianskej kotline **nevhodné rozptylové podmienky emisií**, pričom v 74% dní v roku je bezvetrie alebo malá rýchlosť vetra do 2 m/s, čo ešte znásobujú časté inverzné stavy.

Mestá Martin a Vrútky a ich najbližšie okolie (územie UMR Martin) patria spolu s Žilinou a Ružomberkom medzi tri lokality v Žilinskom kraji, kde opakovane **dochádza k prekročeniu limitných hodnôt znečistenia ovzdušia**, najmä v zime a na jar a je vyčlenené ako oblasť riade-

nia kvality ovzdušia. **Emisné limity** znečisťovania ovzdušia sa sledujú v zmysle Vyhlášky MŽP SR č. 338/2009 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona 478/2002 o ovzduší.

Meranie kvality ovzdušia v meste Martin zabezpečuje automatická monitorovacia stanica SHMÚ na Ul. Jenesského. Objem znečistenia v t/rok oxidom uhoľnatým (CO) sa drží na úrovni povolených limitov. To však neplatí o tuhých emisiách (PM10 a PM2,5), ktoré sú najsmrteľnejšou formou znečistenia ovzdušia s priamym dopadom na výskyt rakoviny pľúc a iných dýchacích a srdcovo-cievnych ochorení. Oproti uplynulým dekádam došlo k poklesu ich rozptylu v ovzduší vďaka zmene palivovej základne v prospech ušľachtilých palív a zavádzaniu, resp. zvyšovaniu účinnosti odľučovacej techniky, ale s prichádzajúcou energetickou krízou sa pri neúčinnom manažmente môže kúrenie tuhým palivom opätovne zintenzívniť. Práve zvýšenie pevného paliva na kúrenie v domácnostiach (malé zdroje) najviac prispieva k nárastu tejto zložky v ovzduší (viac ako priemysel (veľké zdroje)). Odporúčaná denná hodnota PM10 pre územie SR je $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Namerané hodnoty v meste Martin dokladujú pretrvávajúce prekračovanie tohto limitu, z dôvodu čoho Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Martine opakovane vydáva akčné plány na zabezpečenie kvality ovzdušia. V doprave prispievajú k ich tvorbe najmä dieselové motory. Stav oxidu dusíka (NOx) v ovzduší stagnuje a neprekračuje povolené hodnoty, kým oxid siričitý (SO2) dlhodobo klesá.

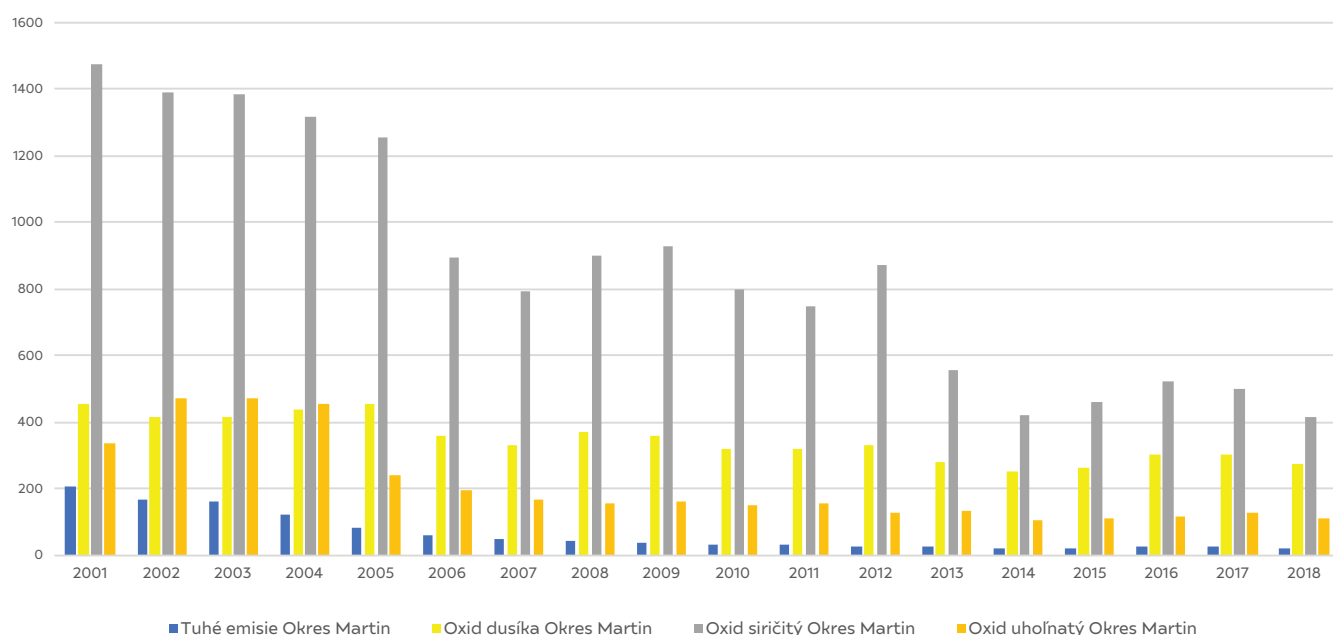
Vo všetkých zložkách znečistenia ovzdušia sú zaznamenané v okrese Martin za sledované obdobie rokov 2003 – 2018 klesajúce hodnoty. Okres Martin má na Žilinskom kraji najväčší podiel v znečistení ovzdušia oxidom siričitým a tento podiel od roku 2003 narástol z 22,1% na 27,4% v roku 2018. Podiel problematických tuhých emisií klesol z 11,9% v roku 2002 na 6,8% v roku 2018.

ZLOŽKY ZNEČISTENIA OVZDUŠIA v tonách				podiel na Žilinskom kraji			zmena 2003/2018	
		2003	2015	2018	2003	2015	2018	
Tuhé emisie	Okres Martin	160,9	23,9	23,7	11,9%	5,6%	6,8%	-137,20
	Okres Turčianske Teplice	10,4	3,7	2	0,8%	0,9%	0,6%	-8,40
	Žilinský kraj	1 351,30	427,5	349,2				-1 002,10
	Slovenská republika	23 425,10	6 344,60	4 753,40				-18 671,70
Oxid dusíka	Okres Martin	413,4	261,7	277	12,6%	9,5%	10,6%	-136,40
	Okres Turčianske Teplice	7,2	43,8	36,3	0,2%	1,6%	1,4%	29,10
	Žilinský kraj	3 271,90	2 755,00	2 611,20				-660,70

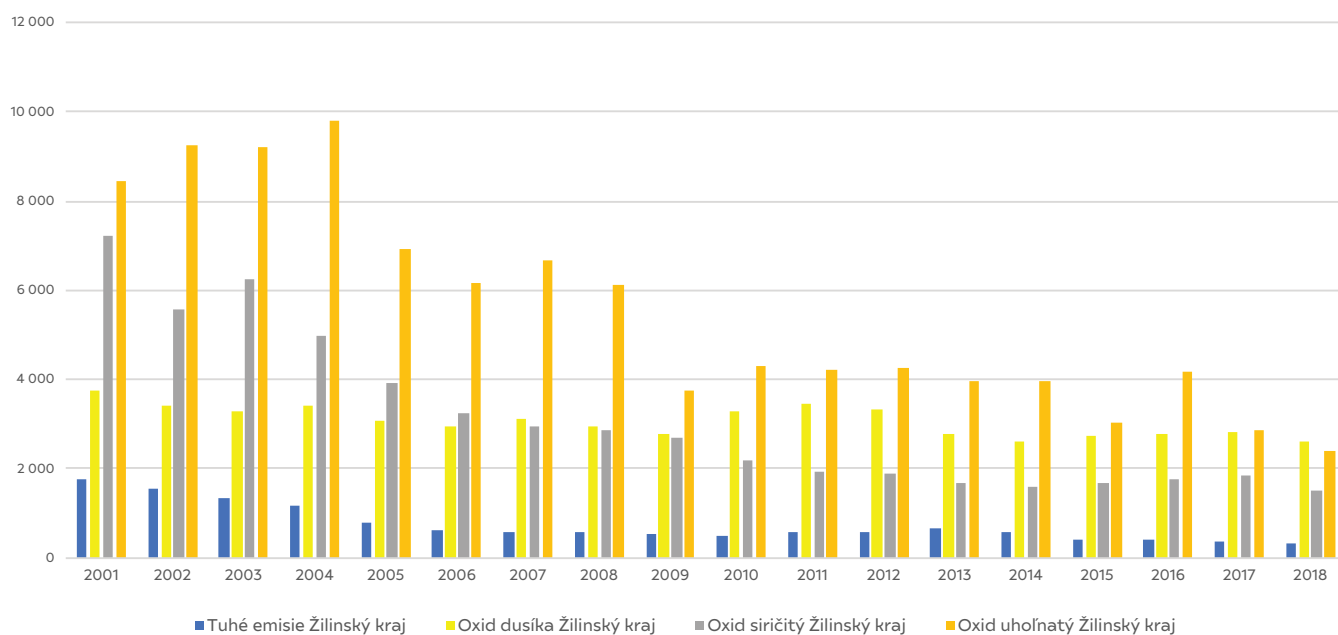
ZLOŽKY ZNEČISTENIA OVZDUŠIA v tonách					podiel na Žilinskom kraji			zmena 2003/2018	
		2003	2015	2018	2003	2015	2018	abs.	v %
Oxid dusíka	Slovenská republika	51 224,70	29 085,10	26 177,10				-25 047,60	-48,9%
	Okres Martin	1 382,60	458,4	415	22,1%	27,2%	27,4%	-967,60	-70,0%
Oxid siričitý	Okres Turčianske Teplice	3,3	23,8	30	0,1%	1,4%	2,0%	26,70	809,1%
	Žilinský kraj	6 249,20	1 687,20	1 515,10				-4 734,10	-75,8%
	Slovenská republika	98 903,10	65 118,30	18 852,40				-80 050,70	-80,9%
Oxid uhoľnatý	Okres Martin	471,6	110,7	109,4	5,1%	3,6%	4,5%	-362,20	-76,8%
	Okres Turčianske Teplice	16,2	21,3	29,9	0,2%	0,7%	1,2%	13,70	84,6%
	Žilinský kraj	9 207,40	3 043,80	2 405,20				-6 802,20	-73,9%
	Slovenská republika	150 440,50	150 417,00	142 084,90				-8 355,60	-5,6%

Zdroj : ŠÚSR

Vývoj zložiek znečistenia v okrese Martin v tonách

Vývoj zložiek znečistenia ovzdušia v Žilinskom kraji v tonách

Zdroj : ŠÚSR

V programovom období 2014 – 2020 nebol z EŠIF financovaný žiadny projekt na ochranu ovzdušia napriek

akútnej potrebe hľadania riešení v tejto oblasti.

Vodný manažment

V roku 2004 vstúpil do platnosti **zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách (vodný zákon)**, ktorý upravuje všestrannú ochranu vôd vrátane vodných ekosystémov a od vôd priamo závislých ekosystémov v krajine, účelné, hospodárne a trvalo udržateľné využívanie vôd, manažment povodí a zlepšenie kvality životného prostredia a jeho zložiek, znižovanie nepriaznivých účinkov povodní a sucha, definuje citlivé a zraniteľné oblasti a uvádza kritéria na ich identifikáciu.

Región Turiec a osobitne okres Martin patrí **medzi najbohatšie zásobárne vody v SR**, pričom najvýznamnejšie zdroje sa nachádzajú na území Chránenej vodohospodárskej oblasti Veľká Fatra. Turčiansku kotlinu odvodňuje **najdlhšia slovenská rieka Váh**, do ktorej sa vlieva jej hlavný turčiansky prítok, rieka Turiec. Povodie Váhu na území Turčianskej kotliny odvádza až 28,3% celkového ročného objemu odtoku Slovenska. Riečna niva Váhu je zásobárňou štrkopieskov žulového charakteru. Ich najvýznamnejšou ťažobnou spoločnosťou v okrese Martin je Bravur, a. s. z Vrútok. Na území UMR Martin sa na Váhu nenachádza žiadna vodná ani vodárenská nádrž. Najbližšia vodná nádrž je v Krpeľanoch a vodárenská nádrž je v Turčeku. Na dolnom toku Turca v Martine sú vybudované 2 hate. Tieto vodohospodárske stavby významne ovplyvňujú výskyt mihulcov a rýb, pretože tieto sa potýkajú s malým množstvom vody (3 – 4 m³.s⁻¹ namiesto žiadúceho desaťnásobku) v starom koryte Váhu pod Vodným dielom Krpeľany.

Pre Turčiansku kotlinu je typické druhové bohatstvo vtákov (viac ako 270 druhov). Významný podiel na tom majú nehnízdacie druhy vodných vtákov, hlavne vďaka migračne výhodnej polohe na križovatke tvaru „T“ dvoch vtáčích migračných trás stredoeurópskeho významu v osách riek.

Región Turiec patrí medzi regióny s dostatočnými zásobami pitnej vody a systémom jej distribúcie, ktorú zabezpečuje **Turčianska vodárenská spoločnosť, a. s. (TURVOD)**. Pri meraní kvality pitnej vody z rozvodných sietí najčastejšie prekročenými sú mikrobiologické ukazovatele, menej často je zvýšená koncentrácia železa.

Väčšina vodovodnej aj kanalizačnej siete spravovanej TURVOD, a. s. bola v okrese budovaná v 70. rokoch a bude potrebná jej postupná obnova.

Ukazovateľ	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmena 2021/2015	v %
Verejná kanalizácia	Počet prípojk	9 396	10 581	10 681	10 967	11 212	11 290	2 035	21,7%
	Dĺžka kanalizačnej siete v km	269,2	293,7	294,3	299,7	302,2	302,2	34	12,7%
	Počet napojených obyvateľov okresu Martin	81 290	81 365	84 690	85 053	84 268	84 282	2 825	3,5%
	Podiel napojených obyvateľov okresu Martin (v %)	84,0%	84,2%	87,8%	88,1%	87,6%	87,7%	0	4,9%
Verejný vodovod	Počet prípojk	16 172	16 330	16 496	16 772	16 965	17 128	956	5,9%
	Dĺžka vodovodnej siete v km	483,0	484,1	485,5	516,5	522,2	523,7	41	8,4%
	Počet napojených obyvateľov okresu Martin	96 636	96 582	96 508	96 409	96 149	95 899	-1 132	-1,2%
	Podiel napojených obyvateľov okresu Martin (v %)	99,9%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	0	0,1%

Zdroj: TURVOD, a. s.

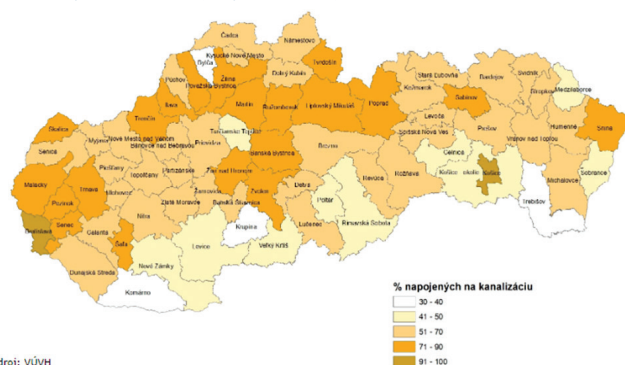
TURVOD, a. s. investuje priemerne **1,4 mil. eur ročne** z vlastných zdrojov do rozvoja siete verejných vodovodov a kanalizácií. V rokoch 2015 – 2022 TURVOD na území UMR Martin investoval do 12 investičných akcií

Podiel vzoriek, ktoré nedosahujú požadovanú kvalitu však neprekračuje 5%.

TURVOD, a. s. založila v roku 2014 **Nadáciu Turčianskej vodárenskej spoločnosti**, ktorá podporuje zmysluplné aktivity zamerané na budovanie zdravého a prosperujúceho regiónu s víziou „Voda a zdravie“.

Kanalizačná sieť na území UMR Martin je vedená ako verejná skupinová kanalizácia Martin – Vrútky. Odpadové vody sú odvádzané kanalizačnou sieťou na ČOV Vrútky s kapacitou 1221 l/s. Z rekreačného strediska Martinské Hole verejná kanalizácia odvádza splaškové odpadové vody do ČOV Martinské Hole s kapacitou 2,8 l/s. Odpadové vody sú po mechanicko-biologickom prečistení vypúšťané do recipientu.

Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu v roku 2020

Zdroj: VÚVH

V roku 2021 bolo na verejnú kanalizačnú sieť v okrese Martin pripojených 84115 obyvateľov okresu Martin, čo bolo 88,1% všetkých obyvateľov, kým v roku 2015 to bolo 84% obyvateľov. Percento pripojenia obyvateľov okresu Martin prekračuje priemer Slovenskej republiky (69,69% v roku 2020).

Dĺžka kanalizačnej siete v okrese Martin narástla od roku 2015 do roku 2022 o 34 km (12,7%) a počet kanalizačných prípojk sa zvýšil o 2 035 (21,7%).

Napojenie na verejný vodovod dosiahlo v roku 2016 až 100%, pričom za obdobie 2015 – 2022 sa počet prípojk zvýšil o 956 (5,9%) a dĺžka vodovodnej siete o 41 km (8,4%).

rok	Miesto investície	Investičná akcia	Investícia
rok 2018	Trčiansky Peter, Košťany nad Turcom	odkanalizovanie	3 616 430 €
rok 2021	Martin – IBV Veľké hora	vodovod	215 940 €
		kanalizácia	129 900 €
rok 2022	Martin – Stráne	zlepšenie tlakových pomerov	1 402 230 €
	Vrútky, ul. Karvaša – Bláhovca	rozšírenie vodovodu a kanalizácie	443 500 €
		investícia na území UMR Martin	5 808 000 €
		celková investícia TURVOD 2015 – 2022	29 103 230 €
		podiel UMR Martin na investíciách TURVOD	19,96%

Zdroj: TURVOD, a. s.

V programovom období 2014 – 2020 čerpala spoločnosť TURVOD, a. s. dotáciu z EŠIF vo výške NFP 9,8 mil.

eur na dva investičné projekty, z toho jeden na území UMR Martin (Košťany nad Turcom).

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Turčianska vodárenská spoločnosť, a.s.	Košťany nad Turcom	Turčiansky Peter, Košťany nad Turcom - odkanalizovanie	12.03.2016	3 684 236,96 €
Turčianska vodárenská spoločnosť, a.s.	Horná Štubňa	Kanalizácia Horná Štubňa	24.04.2020	6 079 018,49 €
		SUMA CELKOM		9 763 255,45 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

Energetické hospodárstvo

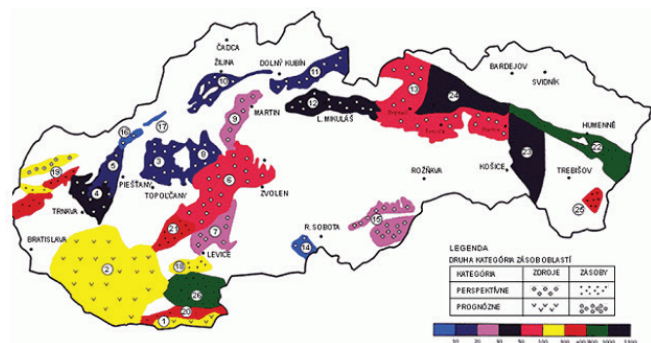
Mesto Martin má z roku 2018 aktualizovanú Konceptiu rozvoja mesta v oblasti tepelnej energetiky podľa zákona o tepelnej energetike č. 657/2004. Nízkouhlíkovú stratégiu nemá vypracovanú. Mesto Vrútky má vypracovanú Nízkouhlíkovú stratégiu na roky 2022 – 2030. Konceptia rozvoja mesta Vrútky v oblasti tepelnej energetiky bola aktualizovaná v januári 2022.

Výrobu a centrálny rozvod tepla v meste Martin a v meste Vrútky zabezpečuje od roku 1955 spoločnosť **Martinská teplárenská, a. s. (MT)**. V Martine v oblasti tepelnej energetiky pôsobí aj spoločnosť STEFE Martin, a. s., v ktorej má mesto Martin majetkový podiel. Zdrojom kombinovanej výroby tepla a elektriny je biomasa (drevná štiepka) a zemný plyn. Fluidný kotol K4 na biomasu s výkonom 59,6 MW bol uvedený do prevádzky v roku 2010. V roku 2020 bolo v teplárni ukončené spaľovanie hnedého uhlia ako výsledok projektu „Ekologizácia spoločnosti Martinská teplárenská, a. s.“, v rámci ktorého boli inštalované štyri horúcovodné kotly s výkonom 14,3 MW a tri kogeneračné jednotky s elektrickým výkonom 9,34 MW na palivo zemný plyn, ako pokračovanie projektov inovácie a modernizácie technológie výroby tepla a elektriny a modernizácie horúcovodnej rozvodnej siete. Elektrická energia sa v MT vyrába vďaka dvom parným turbínám s inštalovaným elektrickým výkonom 42 MW pracujúcim v kogeneračnom režime. Ako zdroj výroby tepla v podnikateľskom sektore sa tiež okrajovo využíva odpadové drevo a vykurovací olej.

Jedným z najvýznamnejších zdrojov tepla a teplej vody v bytových aj nebytových priestoroch na území okresu Martin je zemný plyn. **Viac ako 85% všetkých trvalo obývaných bytov je pripojených na rozvodnú sieť zemného plynu.**

Dominantným dodávateľom zemného plynu je **Slovenský plynárenský priemysel, a. s.** Zásobovanie je realizované cez vysokotlakový Turčiansky plynovod DN 300 PN 1,0/2,5 MPa – Strečno – Martin – Prievidza, vysokotlakové prípojky, regulačné stanice plynu a rozvod stredotlakových uličných plynovodov.

Podiel využívania obnoviteľných zdrojov energie má potenciál nárastu v podnikateľskom sektore, vo verejnom sektore, aj v sektore bývania. Jeho zvyšovanie je v súlade s Energetickou politikou a energetickou bezpečnosťou SR, má tiež viaceré pozitívne aspekty z hľadiska dopadov na životné prostredie.

Región Turiec zatiaľ zaostáva vo využívaní OZE na vykurovanie a chladenie, na výrobu elektrickej energie, prípadne v doprave, s výnimkou viacerých fotovoltaických elektrární na využitie solárnej energie. Riešením je nastaviť systematický prístup zavádzania OZE z úrovne regiónu aj s ohľadom na to, že región Turiec má možnosti aj vo využívaní **geotermálnej energie** ako formy OZE, ktoré však zatiaľ neboli posúdené z pohľadu technologického riešenia.

Podľa Sčítania obyvateľov, domov a bytov bolo k 1. 1. 2021 najviac využívaným vykurovaním bytov **ústredné diaľkové kúrenie na pevné palivo** (na úrovni okresu u 82,8% bytov, v meste Martin u 92,8% a v meste Vrútky u 60,4% bytov). Nasleduje **ústredné lokálne kúrenie na plyn** (na úrovni okresu u 5,9% bytov, v meste Martin u 1,4% a v meste Vrútky u 9,5% bytov). Tretím v poradí v okrese Martin a v meste Martin je **samostané vykurovacie teleso na plyn** (v okrese u 1,9% bytov a v meste Martin u 1% bytov). Vo Vrútkach je tretím najčastejším spôsobom vykurovania **etážové kúrenie na plyn** u 8,8% bytov. Na OZE v podobe solárnej energie vykurojú len 2 byty v okrese Martin a jeden byt v meste Martin.

Byty v bytových domoch podľa typu kúrenia bytu, zdroja energie používaného na vykurovanie bytu a obdobia výstavby domu k 1.1.2021

Typ kúrenia	Zdroj energie využívaný na vykurovanie	okres Martin	mesto Martin	mesto Vrútky	okres Martin		Mesto Martin		mesto Vrútky	
		abs.	abs.	abs.	podiel		podiel		podiel	
ústredné diaľkové	plyn	410	166	185	1,8%	84,9%	0,9%	94,0%	9,9%	70,5%
	elektrina	18	14	1	0,1%		0,1%		0,1%	
	kvapalné palivo	28	28		0,1%		0,1%		0,0%	
	pevné palivo	18 534	17 400	1 124	82,8%		92,8%		60,4%	
	solárna energia	1	1		0,0%		0,0%		0,0%	
	iný	12	10	2	0,1%		0,1%		0,1%	
ústredné lokálne	plyn	1 321	263	176	5,9%	7,8%	1,4%	2,3%	9,5%	11,7%
	elektrina	141	4	36	0,6%		0,0%		1,9%	
	kvapalné palivo	1			0,0%		0,0%		0,0%	
	pevné palivo	273	171	4	1,2%		0,9%		0,2%	
	iný	2		1	0,0%		0,0%		0,1%	
etážové	plyn	511	178	164	2,3%	2,5%	0,9%	1,0%	8,8%	10,1%
	elektrina	43	7	19	0,2%		0,0%		1,0%	
	pevné palivo	7		4	0,0%		0,0%		0,2%	
	iný	1			0,0%		0,0%		0,0%	
samostatné vykurovacie teleso	plyn	429	193	80	1,9%	3,9%	1,0%	1,8%	4,3%	7,3%
	elektrina	232	64	35	1,0%		0,3%		1,9%	
	pevné palivo	161	42	21	0,7%		0,2%		1,1%	
	solárna energia	1			0,0%		0,0%		0,0%	
	iný	41	40		0,2%		0,2%		0,0%	
iný	plyn	92	52	4	0,4%	0,4%	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%
nezistený	nezistený	115	109	4	0,5%	0,5%	0,6%	0,6%	0,2%	0,2%
Spolu		22 374	18 742	1 860	100,0%		100,0%		100,0%	
			83,8%	8,3%						

Zdroj: SODB 2021 (RV_B_27)

Verejné osvetlenie popri miestnych komunikáciách a chodníkoch je nevyhnutnou súčasťou cestnej infraštruktúry a má vplyv aj na energetickú efektívnosť samospráv. V minulosti bolo riešené výbojkovými svietidlami osadenými na osvetľovacích stožiaroch, pri osvetlení peších komunikácií sa svietidlá osadia na sadové stožiare. Rozvod verejného osvetlenia býva káblový, uložený v zemi, napájaný z typových rozvádzačov RVO a ovládaný pomocou HDO.

Nové technológie, kvalitné a úsporné svetelné zdroje (LED žiarovky, solárne články a i.), riadiace a monitorovacie systémy sú predpokladom nielen zvýšenia bezpečnosti, ale aj zníženia energetickej náročnosti.

Verejné osvetlenie **v meste Martin** spravuje spoločnosť Brantner Fatra a sieť neprešla modernizáciou. Verejné osvetlenie **v meste Vrútky** si spravuje mesto samo, s využitím externých spoločností na nutnú údržbu a drobné opravy. V súčasnosti je vysúťažanou firmou KV – mont servis, s. r.o. Sieť prešla čiastočnou modernizáciou naposledy v roku 2022, predtým významnejšia rekonštrukcia ver. osvetlenia bola v rokoch 2011 – 2012.

V tomto prehľade sú uvedené možnosti modernizácie verejného osvetlenia v jednotlivých **obciach UMR Martin** na základe ich súčasného stavu. Z obcí UMR Martin, ktoré nám poskytli informácie, majú obce Lipovec, Turčianske Kľačany a čiastočne Sučany potrebu investovať do modernizácie verejného osvetlenia.

Samospráva	Verejné osvetlenie s LED technológiou	Rok modernizácie	Poznámka
Bystrica	ÁNO	2016	
Diaková	ÁNO	2018	
Dražkovce	ÁNO	2020/2021	
Košťany nad Turcom	ÁNO		
Lipovec	NIE	2014	len sodíkové svetlá
Sučany	ČIASTOČNE		čiastočná rekonštrukcia (70 %) s LED osvetlením; zostáva výmena 3xRVO s cca 90 ks
Turčianske Kľačany	NIE	2014	už máme nefunkčné moduly, nemôžeme regulovať osvetlenie na jednotlivých bodoch
Žabokreky	áno / nie	2016	koncesná zmluva

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe informácií od starostov obcí.

Energetické úspory na úrovni samospráv je možné dosiahnuť prostredníctvom znižovania energetickej náročnosti budov vo verejnom vlastníctve. Viaceré samosprávy z územia UMR Martin nám poskytli informáciu

o počte budov vo svojom vlastníctve aj o tom, v ktorých budovách už prebehlo znižovanie energetickej náročnosti zatepľovaním. Súčasný silnejúci ekonomický tlak na znižovanie energetických nárokov vo verejných bu-

dovách v súvislosti s energetickou krízou a možnosťami čerpania finančných zdrojov z Plánu obnovy a odolnosti SR, ktoré samosprávy vlastnia, predstavuje – ako uvádza prehľad nižšie – významný potenciál pre budúce investovanie samospráv práve v tejto oblasti.

V oblasti **znižovania energetickej náročnosti verejných budov** doteraz najviac investovala obec Žabokre-

ky (6 zo 10 budov a plán na rok 2023 je ďalšia budova). Obec Lipovec nemá z 8 budov vo vlastníctve zateplenú žiadnu budovu a mesto Vrútky z 30 budov má zateplenú zatiaľ len jednu budovu. Mesto Martin má zateplených 22 zo 153 budov (14,3%), ktoré vlastní. **Celkovo je na území UMR Martin zateplených len 17% verejných budov vo vlastníctve samospráv.**

Samospráva	Počet budov vo vlastníctve	z toho zateplených	Poznámka
Martin	153	22	Zo zateplených budov sú 3 základné školy a škôlky.
Vrútky	30	1	
Bystrica	7	2	
Diaková	2	1	Obecný úrad je zateplený, Požiarna zbrojnica nie
Dražkovce	7	4	
Košťany nad Turcom	9	3	
Lipovec	8	0	
Sučany	41	6	
Turčianske Kľačany	7	2	zateplené sú iba ZŠ a MŠ (MŠ je zateplená len 5cm polystyrénom, izolácia je nedostatočná)
Žabokreky	10	6	budova kultúrneho domu je plánovaná na zateplenie v roku 2023
UMR Martin	274	47	17%

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe informácií od starostov obcí.

V oblasti riešenia energetických úspor samospráv boli zo zdrojov EŠIF v programovom období 2014 – 2020 podporené projekty samospráv (3 projekty za mestá

Vrútky a Martin a 2 projekty za obce Bystrica a Žabokreky) a spoločnosti MH Teplárenský holding, a. s. (1 projekt) v celkovej výške NFP 2,97 mil. eur.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Obec Bystrica	Bystrica	Zvýšenie energetickej efektívnosti budovy obecného úradu v obci Bystrica	18.05.2018	281 373,82 €
Mesto Vrútky	Vrútky	Vypracovanie nízkouhlíkovej stratégie mesta Vrútky	24.10.2020	14 706,00 €
Mesto Vrútky	Vrútky	Rozvoj energetických služieb v meste Vrútky	23.09.2020	14 307,00 €
Obec Žabokreky	Žabokreky	Rozvoj energetických služieb v obci Žabokreky	20.05.2021	12 426,00 €
Mesto Martin	Martin	Vypracovanie energetických účelových auditov a príprava projektu GES pre mesto Martin - verejné budovy	02.10.2020	39 672,00 €
MH Teplárenský holding, a.s.	Martin	Rekonštrukcia a modernizácia rozvodov centrálného zásobovania teplom v meste Martin	07.06.2018	2 608 371,01 €
		SUMA CELKOM		2 970 855,83 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

Odpadové hospodárstvo

Problematiku odpadového hospodárstva reguluje Zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a ďalšie vykonávacie predpisy – vyhlášky MŽP SR (Vyhláška č. 371/2015 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o odpadoch, Vyhláška č. 365/2015 Z. z., ktorou sa ustanovuje Katalóg odpadov, a Vyhláška č. 366/2015 Z. z. o evidenčnej povinnosti a ohlasovacej povinnosti).

Región Turiec čakajú viaceré výzvy v oblasti rozvoja systému odpadového a obehového hospodárstva, od predchádzania vzniku odpadu po jeho zber, triedenie, likvidáciu a opätovné použitie (Reuse & Recycle). Mimoriadnou výzvou pre celý Žilinský kraj vrátane regiónu Turiec je problematika obehového hospodárstva najmä v časti nakladania s odpadmi. Pripravenosť Žilinského kraja plniť ciele EK v oblasti odpadov a nutnosť redukovat' skládkovanie do roku 2030 nie je dostatočná. Samosprávy UMR Martin skládajú tuhý komunálny odpad (TKO) na skládke Kalná spoločnosti Brantner Fatra, s. r. o. v Martine. **Mesto Martin a mesto Vrútky nemajú v prevádzke mestské kompostárne.**

Problematické, podobne ako v celej SR, sa javí nedostatočné materiálové a predovšetkým energetické využívanie odpadov, ktoré vyžaduje moderné technológie, relatívne dlhú prípravu a náročnú prácu v oblasti akceptácie zariadení na energetické využívanie odpadov verejnosťou. Taktiež problematika prevencie vzniku odpadov na počiatku celého cyklu, predĺženie životného cyklu výrobkov a ich opätovné použitie si bude vyžadovať zmenu prístupu. Slabou stránkou je aj nízky záujem kľúčových aktérov pri tvorbe a uplatňovaní produktov zo zhodnocovania odpadu (reuse, recycle), aj keď v prípade mladšej generácie je táto téma čoraz viac populárna.

Región Turiec sa v roku 2021 na množstve vyprodukovaného komunálneho odpadu v Žilinskom kraji podieľal 17,1% (okres Martin 14,9%), kým v roku 2019 to bolo 16,8% (okres Martin 14,6%). V roku 2021 sa podľa ŠÚSR v regióne Turiec vyzbieral odpad v objeme **56 839,6 ton**, čo bolo o 6,4% viac ako v roku 2019. V roku 2021 **množstvo vyprodukovaného komunálneho odpadu na obyvateľa v regióne Turiec predstavovalo 518,3 kg**, čo bolo o **35,6 kg (7,4%) viac ako v Žilinskom kraji** a o 21,1 kg (4,2%) viac ako na Slovensku.

Územie	Vyprodukovaný KO v tonách					Vyprodukovaný KO na obyv. v kg				
	2019	2020	2021	zmena 2019/2021		2019	2020	2021	zmena 2019/2021	
				abs.	v %				abs.	v %
okres Martin	45 412,7	46 530,1	49 709,5	3 179,4	6,8%	472,2	485,1	529,9	44,8	9,2%
okres Turčianske Teplice	6 898,8	6 898,8	7 130,1	231,3	3,4%	434,4	435,1	449,9	14,8	3,4%
región TURIEC	52 311,5	53 428,9	56 839,6	3 410,7	6,4%	466,9	478,0	518,3	40,3	8,4%
Žilinský kraj	311 035,9	318 517,9	332 821,8	14 309,9	4,5%	449,8	460,9	482,7	21,8	4,7%
Slovenská republika	2 369 725	2 611 556	2 702 186			434,2	478,3	497,2	18,9	3,9%
PODIEL regiónu TURIEC na Žilinskom kraji	16,8%	16,8%	17,1%							

Zdroj: ŠUSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

Pri porovnaní objemu vyzbieraného odpadu na obyvateľa okresov regiónu Turiec sa v roku 2021 v okrese Martin vyzbieralo 529,9 ton, kým v okrese Turčianske Teplice len 449,9 ton na obyvateľa. Za sledované obdobie rokov 2019 – 2021 sa vyprodukovaný odpad na obyvateľa

zvyšoval o 9,2% v okrese Martin a o 3,4% v okrese Turčianske Teplice. **Okres Martin je v množstve vyprodukovaného odpadu na obyvateľa výrazne nad priemerom Žilinského kraja aj Slovenskej republiky.**

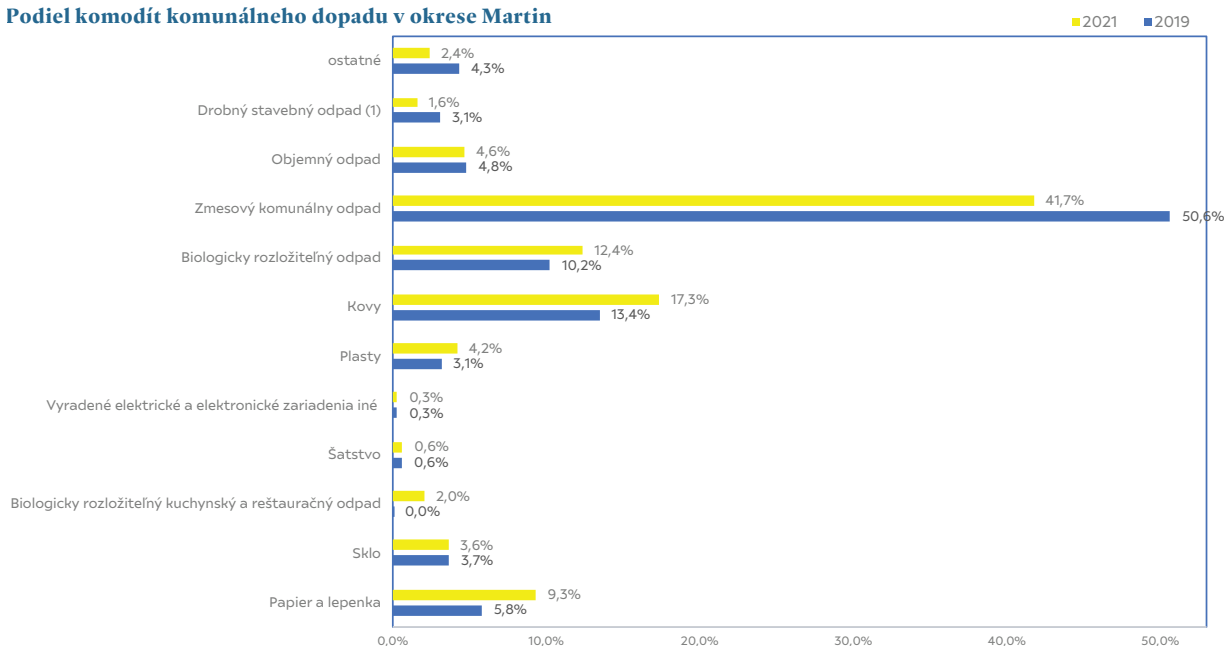
MNOŽSTVO KOMUNÁLNEHO ODPADU PODĽA DRUHOV ODPADU v tonách	Okres Martin			Okres Turčianske Teplice			Žilinský kraj			Zmena 2019/2021					
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	okres Martin		okres Turč.Teplice		Žilinský kraj	
										abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Papier a lepenka	2 635,0	3 449,2	4 624,9	178,6	370,9	414,1	12 178,6	18 234,2	22 286,0	1 989,9	75,5%	235,5	131,8%	10 107,3	83,0%
Sklo	1 661,2	1 840,0	1 785,2	253,9	281,0	337,8	13 126,3	15 127,4	14 408,5	123,9	7,5%	83,9	33,1%	1 282,3	9,8%
Biologicky rozložiteľný kuchynský a reštauračný odpad	2,9	145,6	1 012,4	4,7	17,8	150,8	422,8	1 077,9	4 015,7	1 009,4	34569,5%	146,0	3080,4%	3 592,9	849,7%
Šatstvo	272,1	284,4	314,6	38,5	30,5	42,8	710,4	927,2	1 296,9	42,5	15,6%	4,3	11,1%	586,5	82,6%
Vyradené elektrické a elektronické zariadenia iné	134,9	110,0	144,7	17,6	25,7	25,3	1 709,3	2 928,6	4 832,8	9,8	7,2%	7,6	43,4%	3 123,5	182,7%
Plasty	1 428,3	1 730,7	2 069,6	140,8	184,0	246,8	9 337,5	11 856,3	13 828,4	641,3	44,9%	106,0	75,3%	4 490,9	48,1%
Kovy	6 104,8	6 735,4	8 621,5	906,1	849,4	1 276,8	54 468,7	53 139,0	64 165,3	2 516,7	41,2%	370,8	40,9%	9 696,6	17,8%
Biologicky rozložiteľný odpad	4 649,5	5 887,0	6 139,8	983,7	1 321,9	1 341,4	28 059,0	36 335,7	40 031,1	1 490,3	32,1%	357,7	36,4%	11 972,0	42,7%
Zmesový komunálny odpad	22 995,3	22 744,6	20 743,8	4 060,8	3 810,0	3 531,8	152 418,5	150 031,4	139 455,9	-2 251,5	-9,8%	-529,0	-13,0%	-12 962,6	-8,5%
Objemný odpad	2 177,8	2 012,9	2 309,4	80,5	83,7	78,1	18 831,0	18 436,3	16 462,1	131,7	6,0%	-2,4	-3,0%	-2 368,9	-12,6%
Drobný stavebný odpad (1)	1 394,7	878,2	774,9	112,4	71,5	33,0	9 428,2	7 136,7	6 890,1	-619,8	-44,4%	-79,4	-70,6%	-2 538,1	-26,9%
ostatné	1 956,1	712,3	1 168,8	121,2	83,8	187,5	10 345,7	3 287,2	5 149,0	-787,3	-40,2%	66,3	54,7%	-5 196,7	-50,2%
CELKOM	45 412,7	46 530,1	49 709,5	6 898,8	7 130,1	7 666,1	311 035,9	318 517,9	332 821,8	4 296,8	9,5%	767,4	11,1%	21 785,9	7,0%

Zdroj: ŠUSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

Kým v Žilinskom kraji množstvo komunálneho odpadu v rokoch 2019 – 2021 vzrástlo o 7%, objemovo najviac v komodite biologicky rozložiteľného odpadu (11972 ton) a papiera a lepenky (10107 ton) na úkor poklesu zmesového komunálneho odpadu, objemového odpadu a drobného stavebného odpadu, tak v okrese Martin to bolo o 9,5%, objemovo najviac podobne ako v Žilin-

skom kraji vrátane kovov. Najväčší podiel na množstve komunálneho odpadu Žilinského kraja má okres Martin v roku 2021 v komodite biologicky rozložiteľného kuchynského a reštauračného odpadu (25,2%), ktorý sa v roku 2019 triedil len minimálne a v komodite šatstvo (24,3%) a papier a lepenka (20,8%).

Podiel komodít komunálneho dopadu v okrese Martin

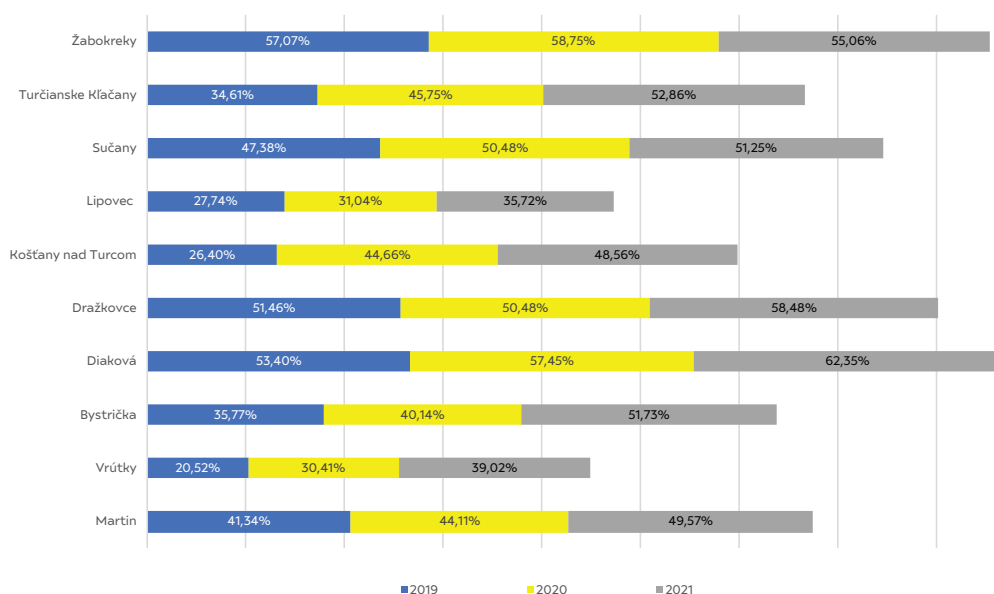
Zdroj: ŠUSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

V okrese Martin mala v roku 2021 na vyzbieranom komunálnom odpade najväčší podiel komodita zmesový komunálny odpad, ktorý v roku 2019 tvoril 50,6% vyzbieraného odpadu a v roku 2021 jeho podiel klesol na 41,7% na úkor nárastu objemu a podielu vytriedených kovov, vytriedeného papiera a lepenky a vyzbieraného biologicky rozložiteľného odpadu. Druhou objemovo najväčšou komoditou boli v roku 2021 kovy (17,3%) a tretou biologicky rozložiteľný odpad (12,4%). Vytriedené plasty mali v roku 2021 len 4,2%-ný podiel.

Na základe dostupných údajov z Ročných výkazov o komunálnom odpade majú **samosprávy za územie UMR Martin priemernú úroveň vytriedenia komunálnych odpadov za rok 2021 na úrovni 50,46%**, čo je o 0,66% menej ako priemer v Žilinskom kraji a o 5,48% menej ako priemer v Slovenskej republike. Priemerný rast úrovne triedenia za obdobie 2019 až 2021 sa však zvýšil o 21,05%, čo bolo nad priemerom Žilinského

kraja (19,76%), ale pod priemerom Slovenskej republiky (26,29%). Najvyššiu **mieru triedenia komunálnych odpadov** na území UMR Martin, čo je základným východiskom pre výpočet poplatku za uloženie odpadu na skládkach odpadu, má v roku 2021 **obec Diaková (62,35%)**, nasleduje obec Dražkovce (58,48%) a obec Žabokreky (55,06%). V roku 2021 najmenšiu úroveň vytriedenia dosiahla **obec Lipovec (len 35,72%)**. Najväčší medziročný nárast za sledované obdobie medzi rokmi 2019 až 2021 vykázala obec Košťany nad Turcom (83,94%) a pokles obec Žabokreky (-3,5%). Mesto Martin v roku 2021 dosiahlo úroveň vytriedenia komunálnych odpadov 49,57% a mesto Vrútky 39,02%, čo je druhá najnižšia úroveň za samosprávy UMR Martin. Za sledované obdobie rokov 2019 až 2021 **úroveň vytriedenia komunálnych odpadov v meste Martin vzrástla o 19,9%, kým vo Vrútkach vzrástla až o rekordných 90,16% (z úrovne 20,52% na 39,02%)**, čo bolo najviac za územie UMR **Martin**.

Úroveň vytriedenia komunálnych odpadov v % na území UMR Martin

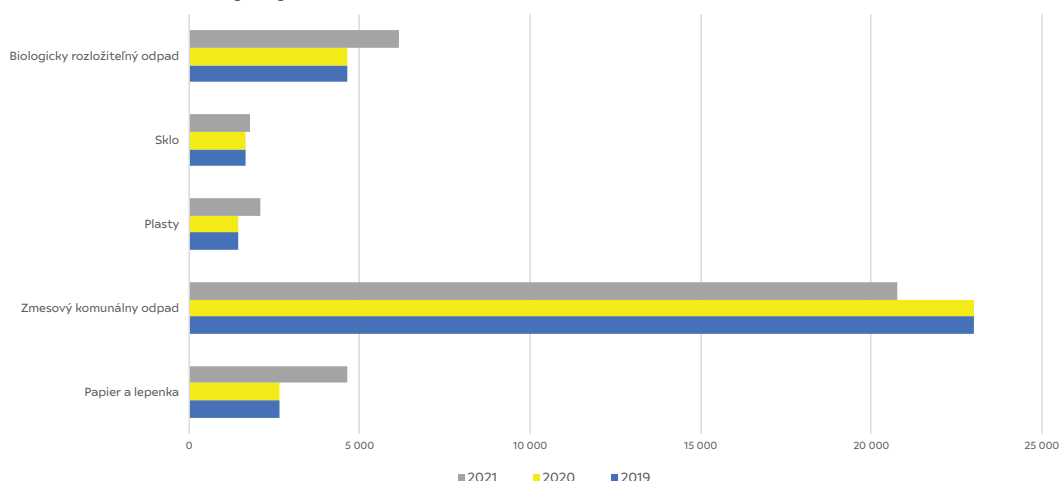
V okrese Martin vzrástlo množstvo komunálneho odpadu za obdobie rokov 2019 až 2021 o 9,46% (4 296,79 ton). Zmesový komunálny odpad klesol o 9,79%. Najviac sa zo zmesového komunálneho odpadu podarilo vytriediť papiera a lepenky (75,52%), plastov (44,9%) a biologicky rozložiteľného odpadu (32,05%).

ÚROVEŇ VYTRIEDENIA KOMUNÁLNYCH ODPADOV na území UMR Martin v %

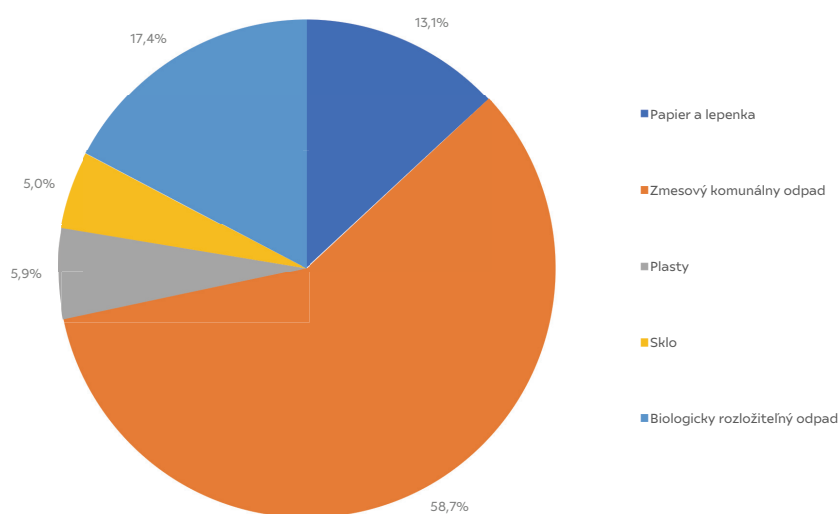
Samospráva	2019	2020	2021	zmena 2019/2021	
				abs.	v %
Martin	41,34%	44,11%	49,57%	8,23%	19,91%
Vrútky	20,52%	30,41%	39,02%	18,50%	90,16%
Bystrička	35,77%	40,14%	51,73%	15,96%	44,62%
Diaková	53,40%	57,45%	62,35%	8,95%	16,76%
Dražkovce	51,46%	50,48%	58,48%	7,02%	13,64%
Košťany nad Turcom	26,40%	44,66%	48,56%	22,16%	83,94%
Lipovec	27,74%	31,04%	35,72%	7,98%	28,77%
Sučany	47,38%	50,48%	51,25%	3,87%	8,17%
Turčianske Kľačany	34,61%	45,75%	52,86%	18,25%	52,73%
Žabokreky	57,07%	58,75%	55,06%	-2,01%	-3,52%
PRÍEMER UMR Martin	39,57%	45,33%	50,46%	10,89%	27,52%
Žilinský kraj	43,52%	45,96%	52,12%	8,60%	19,76%
Slovenská republika	45,61%	52,09%	57,60%	11,99%	26,29%

Zdroj: Ročný výkaz o komunálnom odpade za obce za roky 2019 – 2021 dostupné na webových stránkach obcí a ŠÚSR, zp3002rr_data (ukazovateľ: Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu z celkového komunálneho odpadu v %)

Množstvo komunálneho odpadu podľa druhov v tonách za okres Martin v rokoch 2019 - 2021

Množstvo komunálneho odpadu podľa druhov v tonách za okres Martin v roku 2021

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

Mesto Martin za sledované obdobie rokov 2019 - 2021 znížilo množstvo komunálneho odpadu o 3,31% (984,36 ton). Mesto Vrútky naopak zvýšilo o 18,12% (612,79 ton). V meste Martin objemovo narastla najmä vytriedená komodita biologicky rozložiteľný odpad o 592,85 ton (21,74%) a plasty o 261,45 ton (44,33%). Hodnota zmesového komunálneho odpadu poklesla o 12,43% (1682,66 ton). Hodnota zmesového komunálneho odpadu v meste Vrútky poklesla o 8,6% (208,67 ton) a najviac objemovo

vo vzrástla vytriedená komodita biologicky rozložiteľný odpad o 75,35 ton (20,54%) a plasty o 35,19 ton (34,4%).

V roku 2021 malo mesto Martin podiel na množstve komunálneho odpadu za okres Martin 57,8%, pričom najviac v komodite zmesový komunálny odpad (57,1%) a najmenej v komodite papier a lepenka (35,5%) a mesto Vrútky 8%, pričom najviac v komodite zmesový komunálny odpad (10,6%) a biologicky rozložiteľný odpad (7,2%). Zvyšných 34,5% odpadu vyprodukuje obce okresu Martin.

Množstvo komunálneho odpadu podľa druhov v tonách		Číslo z katalógu odpadov	2019	2020	2021	porovnanie 2021/2019	
						v abs.	v %
Mesto Martin	Papier a lepenka	200101	2 218,51	1 582,50	1 643,82	-574,69	-25,90%
	Zmesový komunálny odpad	200301	13 537,45	13 176,19	11 854,79	-1 682,66	-12,43%
	Plasty	200139	589,82	748,45	851,27	261,45	44,33%
	Sklo	200102	908,72	943,42	889,49	-19,23	-2,12%
	Biologicky rozložiteľný odpad	200201	2 726,94	3 329,67	3 319,79	592,85	21,74%
	CELKOM		29 705,49	28 259,77	28 721,13	-984,36	-3,31%
Mesto Vrútky	Papier a lepenka	200101	69,31	73,00	90,65	21,34	30,80%
	Zmesový komunálny odpad	200301	2 416,06	2 322,10	2 207,39	-208,67	-8,64%
	Plasty	200139	102,31	126,04	137,50	35,19	34,40%
	Sklo	200102	75,25	99,05	101,73	26,48	35,19%
	Biologicky rozložiteľný odpad	200201	366,84	426,15	442,19	75,35	20,54%
	CELKOM		3 382,14	3 701,76	3 994,93	612,79	18,12%
okres Martin	Papier a lepenka	200101	2 634,95	3 449,17	4 624,89	1 989,94	75,52%
	Zmesový komunálny odpad	200301	22 995,34	22 744,58	20 743,80	-2 251,54	-9,79%

Množstvo komunálneho odpadu podľa druhov v tonách		Číslo z katalógu odpadov	2019	2020	2021	porovnanie 2021/2019	
						v abs.	v %
okres Martin	Plasty	200139	1 428,34	1 730,68	2 069,60	641,26	44,90%
	Sklo	200102	1 661,24	1 839,99	1 785,18	123,94	7,46%
	Biologicky rozložiteľný odpad	200201	4 649,54	5 886,96	6 139,81	1 490,27	32,05%
	CELKOM		45 412,72	46 530,11	49 709,51	4 296,79	9,46%
podiel mesta Martin na okrese Martin	Papier a lepenka	200101			35,5%		
	Zmesový komunálny odpad	200301			57,1%		
	Plasty	200139			41,1%		
	Sklo	200102			49,8%		
	Biologicky rozložiteľný odpad	200201			54,1%		
podiel mesta Vrútky na okrese Martin	CELKOM				57,8%		
	Papier a lepenka	200101	2,6%	2,1%	2,0%		
	Zmesový komunálny odpad	200301	10,5%	10,2%	10,6%		
	Plasty	200139	7,2%	7,3%	6,6%		
	Sklo	200102	4,5%	5,4%	5,7%		
	Biologicky rozložiteľný odpad	200201	7,9%	7,2%	7,2%		
	CELKOM		7,4%	8,0%	8,0%		

Zdroj: Ročný výkaz o komunálnom odpade z obce za roky 2019 – 2021 za mesto Martin a mesto Vrútky, ŠUSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

Za okres Martin má najväčší podiel na Žilinskom kraji zneškodňovanie spaľovaním bez energetického využitia (73,8%) a zhodnocovanie spätným získavaním organických látok (16,9%), aj keď tento podiel klesá podobne ako kompostovanie (16,5%). Najväčší objemový nárast malo za sledované obdobie rokov 2017 – 2021 v okrese

Martin zhodnocovanie spätným získavaním organických látok o 6 218,54 ton a %-ny nárast kompostovanie o 81,9%. Kým v Žilinskom kraji zneškodňovanie skládkovaním kleslo o 15%, tak v okrese Martin to bolo o 21,1% a v okrese Turčianske Teplice dokonca o 30%.

PREHĽAD O ZHODNOCOVANÍ ODPADU		2017	2018	2019	2020	2021	zmena 2017/2021		podiel na Žilinskom kraji				
							abs.	v %	2017	2018	2019	2020	2021
Okres Martin	zhodnocovaný materiálovo	7 862,08	9 262,67	9 492,03	8 828,69	10 720,20	2 858,12	36,4%	14,0%	12,5%	11,7%	12,0%	12,4%
	zhodnocovaný energeticky					0,29						0,0%	0,0%
	zhodnocovaný spätným získavaním organických látok	8 049,02	9 130,38	9 377,29	12 144,96	14 267,56	6 218,54	77,3%	23,4%	19,7%	17,3%	16,9%	16,9%
	z toho: kompostovanie	4 275,65	4 757,45	5 015,46	6 619,73	7 775,81	3 500,16	81,9%	29,6%	20,1%	16,1%	16,6%	16,5%
	zhodnocovaný iným spôsobom				0,59	752,4						0,2%	41,2%
	zneškodňovaný skládkovaním	29 949,75	27 045,00	26 543,40	25 176,87	23 624,31	-6 325,44	-21,1%	16,3%	15,1%	15,1%	14,8%	15,1%
	zneškodňovaný spaľovaním bez energetického využitia				1,11	13,03						23,7%	73,8%
	zneškodňovaný iným spôsobom				0,01							0,4%	0,0%
	iné nakladanie				377,88	331,72					0,0%	17,0%	12,6%
	spolu	45 860,85	45 438,05	45 412,72	46 530,11	49 709,51	3 848,66	8,4%	16,7%	15,2%	14,6%	14,6%	14,9%
Okres Turčianske Teplice	zhodnocovaný materiálovo	1 084,92	1 348,20	1 327,09	1 203,07	1 684,81	599,89	55,3%	1,9%	1,8%	1,6%	1,6%	1,9%
	zhodnocovaný energeticky				0,32	0,57						0,1%	0,1%
	zhodnocovaný spätným získavaním organických látok	1 639,51	1 029,04	1 429,20	2 025,67	2 290,71	651,20	39,7%	4,8%	2,2%	2,6%	2,8%	2,7%
	z toho: kompostovanie	1 351,95	714,05	1 065,82	1 435,70	1 634,95	283,00	20,9%	9,4%	3,0%	3,4%	3,6%	3,5%
	zhodnocovaný iným spôsobom				1,64	26,9						0,5%	1,5%
	zneškodňovaný skládkovaním	5 188,66	4 715,22	4 142,50	3 895,25	3 633,10	-1 555,56	-30,0%	2,8%	2,6%	2,4%	2,3%	2,3%
	zneškodňovaný spaľovaním bez energetického využitia												
	zneškodňovaný iným spôsobom												
	iné nakladanie				4,16	30,06					0,0%	0,2%	1,1%
	spolu	7 913,09	7 092,47	6 898,79	7 130,12	7 666,14	-246,95	-3,1%	2,9%	2,4%	2,2%	2,2%	2,3%
Žilinský kraj	zhodnocovaný materiálovo	56 268,46	73 819,62	81 194,21	73 787,65	86 719,09	30 450,63	54,1%					
	zhodnocovaný energeticky	3,88		95,83	537,65	737,48	733,60	18907,2%					
	zhodnocovaný spätným získavaním organických látok	34 403,59	46 290,10	54 086,28	71 762,51	84 194,69	49 791,10	144,7%					
	z toho: kompostovanie	14 424,73	23 650,19	31 070,94	39 779,61	47 033,96	32 609,23	226,1%					
	zhodnocovaný iným spôsobom				299,77	1 825,15							
	zneškodňovaný skládkovaním	184 238,31	179 491,56	175 638,19	169 903,08	156 676,60	-27 561,71	-15,0%					

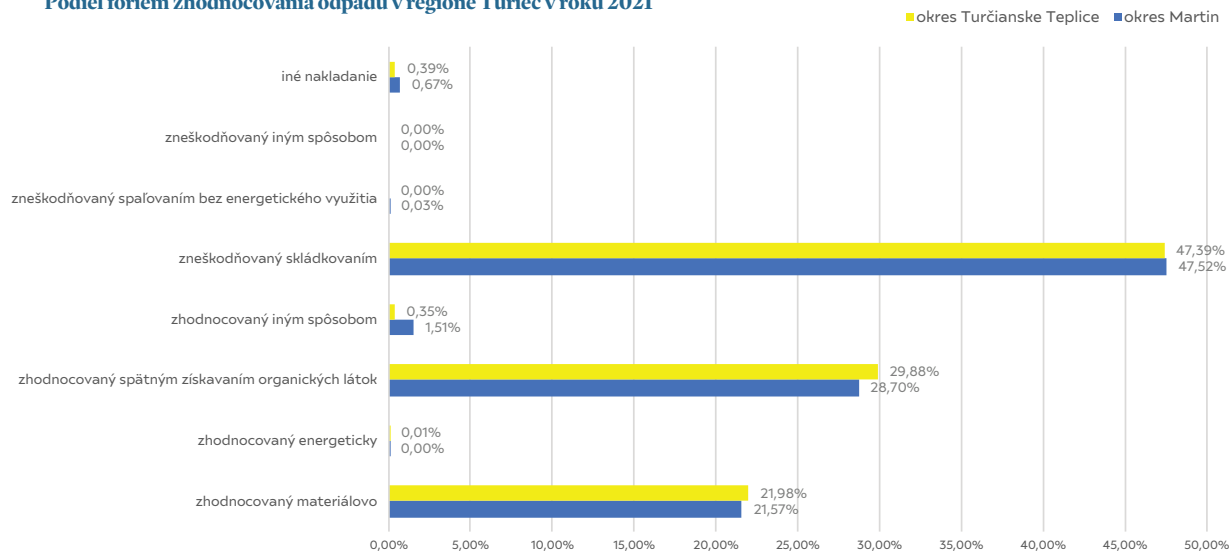
PREHĽAD O ZHODNOCOVANÍ ODPADU		2017	2018	2019	2020	2021	zmena 2017/2021		podiel na Žilinskom kraji				
							abs.	v %	2017	2018	2019	2020	2021
Žilinský kraj	zneškodňovaný spaľovaním bez energetického využitia				4,68	17,65							
	zneškodňovaný iným spôsobom				2,51	11,83							
	iné nakladanie	21,83		21,39	2 220,07	2 639,26	2 617,43	11990,1%					
	spolu	274 936,07	299 601,28	311 035,90	318 517,91	332 821,76	57 885,69	21,1%					

Zdroj : ŠÚSR, zp3802rr_data

V regióne Turiec prevláda v roku 2021 zneškodňovanie odpadu skládkovaním a v okrese Martin má podiel 47,52%. Nasleduje zhodnocovanie spätným získavaním organických látok s podielom 28,7% v okrese Martin, z čoho kompostovanie tvorilo 54,5% s rastúcim trendom a hodnotou

približne na úrovni Žilinského kraja (55,86%). Kompostovanie v okrese Turčianske Teplice malo od roku 2017 klesajúci trend z 82,46% na 71,37% v roku 2021. Tretou najpočetnejšou formou výskytu zhodnocovania odpadu je zhodnocovanie materiálovo na úrovni 21,52% v okrese Martin.

Podiel foriem zhodnocovania odpadu v regióne Turiec v roku 2021

Zdroj : ŠÚSR, zp3802rvr_data

Ako uvádza prehľad nižšie, zber, prepravu a zneškodňovanie komunálneho odpadu na území UMR Martin má vo

všetkých triedených komoditách dominantné postavenie spoločnosť Brantner Fatra s. r. o. so sídlom v Martine.

PARTNERI ZNEŠKODŇOVANIA ZLOŽIEK KOMUNÁLNEHO ODPADU na území UMR Martin k 31.12.2022				
Zložka odpadu	Číslo z katalógu odpadov	Mesto Martin	Mesto Vrútky	obce UMR Turiec
Zmesový komunálny odpad	20 03 01	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Plasty	20 01 39	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Drobný stavebný odpad	20 03 08	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Sklo	20 01 02	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Papier a lepenka	20 01 01	Zberné suroviny Žilina	Zberné suroviny Žilina	
		Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Biologicky rozložiteľný odpad	20 02 01	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Kovy – železo a oceľ	20 01 40 05	Kametal, s.r.o.	Zberné suroviny Žilina	
		ŽP EKO QELET a.s.	Ing. Miroslav Mlynár, PhD.	ŽP EKO QELET a.s.

Zdroj: Ročný výkaz o komunálnom odpade za obce za roky 2019 – 2021

Ako uvádza tabuľka nižšie, **infraštruktúra odpadového hospodárstva na území UMR Martin je nedostatočná a potrebuje výrazne posilniť**. Na území 10 samospráv sa

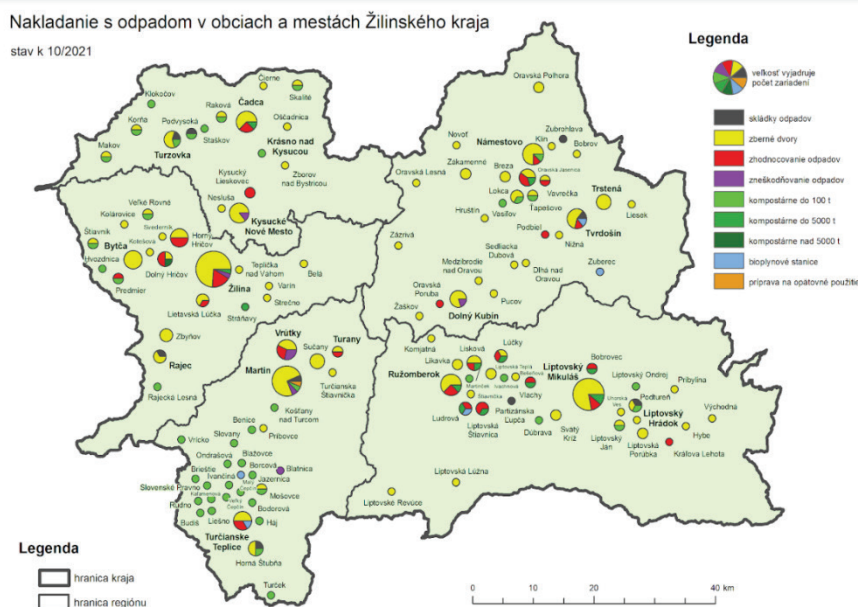
nachádzajú len 2 zberné dvory v **Sučanoch** a v Martine a 1 kompostáreň v Bystričke. Na území Martina je ešte vybudovaná skládka TKO spoločnosti Brantner Fatra.

INFRAŠTRUKTÚRA ODPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA NA ÚZEMÍ UMR Martin k 31.12.2022							
Samospráva	Skládka odpadov	Zberné dvory	Zariadenia na zhodnocovanie odpadov	Zariadenia na zneškodňovanie odpadov	Kompostárne	Bioplynové stanice	Zariadenia na prípravu na opätovné použitie
Martin	1	1	0	0	0	0	0
Vrútky	0	0	0	0	0	0	0
Bystrička	0	0	0	0	1	0	0
Diaková	0	0	0	0	0	0	0

INFRAŠTRUKTÚRA ODPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA NA ÚZEMÍ UMR Martin k 31.12.2022

Samospráva	Skłádka odpadov	Zberné dvory	Zariadenia na zhodnocovanie odpadov	Zariadenia na zneškodňovanie odpadov	Kompostárne	Bioplynové stanice	Zariadenia na prípravu na opätovné použitie
Dražkovce	0	0	0	0	0	0	0
Košťany nad Turcom	0	0	0	0	0	0	0
Lipovec	0	0	0	0	0	0	0
Sučany	0	1	0	0	0	0	0
Turčianske Kľačany	0	0	0	0	0	0	0
Žabokreky	0	0	0	0	0	0	0
UMR Martin	1	2	0	0	1	0	0

Zdroj: Interné informácie obecných a mestských úradov na území UMR Martin

Zdroj: Úrad Žilinského samosprávneho kraja

Samosprávy UMR Martin je potrebné pripraviť na kvalitatívnu zmenu v obehovom hospodárstve po finančnej, odbornej a personálnej stránke a dohliadať na to, aby s nastávajúcou hospodárskou a energetickou krízou bola udržaná aspoň súčasná úroveň nakladania s odpadom. Ohrozením môže byť spaľovanie (nielen) komunálneho odpadu v spotrebičoch na tuhé palivo, nezákonné umiestňovanie odpadu mimo miest na to určených pre rastúce ceny, poplatky a režijné náklady za nakladanie

s odpadom a i. Úspešnosť aplikácie navrhnutých opatrení bude závisieť od ochoty samospráv zapracovať ich do svojich VZN.

V oblasti odpadového hospodárstva boli zo zdrojov EŠIF v programovom období 2014 – 2020 podporené dva projekty – jeden obce Sučany (nákup záhradných kompostérov) a druhý mesta Vrútky (predchádzanie vzniku biologicky rozložiteľných odpadov) v celkovej výške NFP 189 tis. eur.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Obec Sučany	Sučany	Záhradné kompostery na predchádzanie vzniku BRKO v domácnostiach pre obec Sučany	13.06.2018	76 235,27 €
Mesto Vrútky	Vrútky	Predchádzanie vzniku biologicky rozložiteľných komunálnych odpadov na území mesta Vrútky	08.08.2018	112 463,26 €
SUMA CELKOM				188 698,53 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

Environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета

Mesto Martin má dlhoročné pozitívne referencie od škôl z celého regiónu Turiec na fungovanie mestského envirocentra. Na vybudovanie moderného Envirocentra v areáli SIM v mestskej časti Priekopa schválilo MŽP mestu Martin nenávratný príspevok vo výške 850 tis. eur. V Martine do konca roku 2023 vyrastie moderné veľkokapacitné environmentálne centrum, ktoré bude zastrešovať všet-

ky environmentálne aktivity v regióne Turiec a vzdelávanie mladej generácie o ochrane životného prostredia, význame zelenej infraštruktúry, manažmente vody a znižovaní rizík povodní, ktoré sa v budúcnosti očakávajú. Vo vnútri sa budú nachádzať ukážky dopadov klimatických zmien, na budove budú vodozadržné opatrenia a vonku dažďová záhrada.

2.3. Vzdelávanie, sociálna starostlivosť a sociálna inklúzia

Mesto Martin je centrom regiónu Turiec a prirodzeným centrom vzdelávania s pomerne širokou sieťou škôl a školských zariadení, ktoré sa vyznačujú dostatočnou kapacitou, dobrou dostupnosťou a špecializáciou na rôzne kategórie a formy štúdia. Zastúpené sú verejné, cirkevné i súkromné školy a školské zariadenia. Sieť stredných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského

ho kraja na území UMR Martin ponúka rôzne možnosti štúdia, od všeobecného na gymnáziách po odborné na stredných odborných školách (SOŠ). V meste pôsobí aj univerzitné pracovisko Univerzity Komenského v Bratislave, Jesseniova lekárska fakulta, ktorá je jednou z troch na Slovensku.

Vzdelávanie

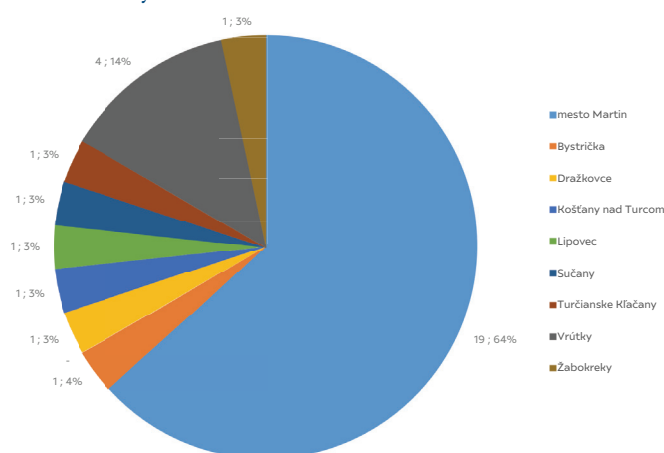
MATERSKÉ ŠKOLY								
Rok 2021	Počet materských škôl		Počet tried		Počet detí		Počet pedagógov	
mestá UMR Martin	23	76,7%	101	86,3%	2161	88%	197	85,7%
8 obcí UMR Martin	7	23,3%	16	13,7%	294	12%	33	14,3%
Územie UMR Martin	30		117		2 455		230	

Zdroj : ŠÚSR, sv5001rr

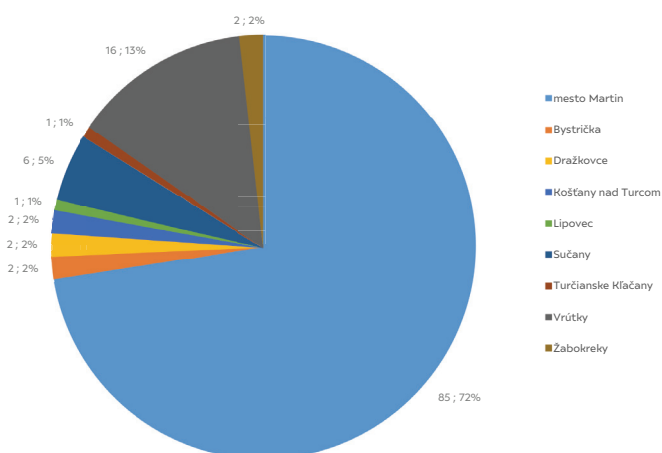
Predprimárne vzdelávanie je zabezpečované samosprávou, súkromným alebo cirkevným zriaďovateľom. Územie UMR Martin v roku 2021 malo na svojom území v prevádzke 7,8% materských škôl Žilinského kraja (63,8% okresu Martin) a 10,6% ich detí (69,8% okresu Martin) a 30 materských škôl, z toho 23 v mestách (v meste Martin 19 MŠ). Obec Diaková materskú školu od roku 2015 do roku 2021 nezriaďovala a obec Turčiansky Kľačany ju zriadila s jednou triedou v roku 2020 (23 detí v roku 2021). V obciach UMR Martin a meste Vrútky je zriaďovateľom materských škôl len samospráva, kým

v meste Martin zriaďuje mesto 10 materských škôl (štátne MŠ), súkromní prevádzkovatelia 7 materských škôl a cirkev 2 materské školy. V meste Martin sú v štyroch prípadoch materské školy organizačnými zložkami základných škôl (ZŠ s MŠ Podhájska, ZŠ s MŠ Hurbanova, ZŠ s MŠ J. V. Dolinského a ZŠ s MŠ Priehradná). Medzi rokmi 2020 a 2021 pribudla jedna materská škola v Martine so 4 triedami. Inak bol vývoj počtu materských škôl od roku 2015 nemenný. 88% všetkých detí z územia UMR Martin bolo v roku 2021 umiestnených v mestských materských školách (z toho 74,3% v meste Martin).

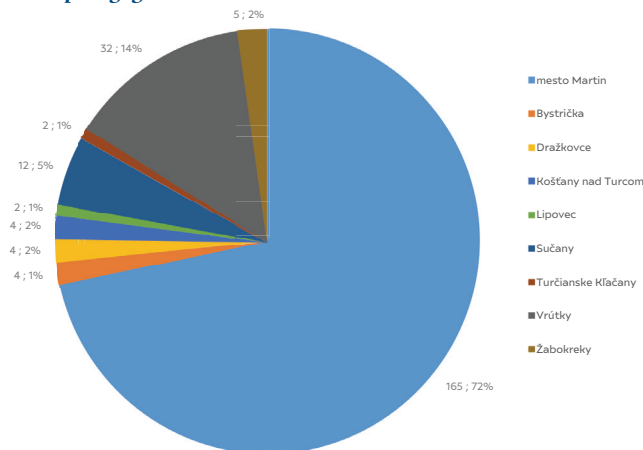
Počet materských škôl UMR Martin v roku 2021

Počet tried v MŠ UMR Martin v roku 2021

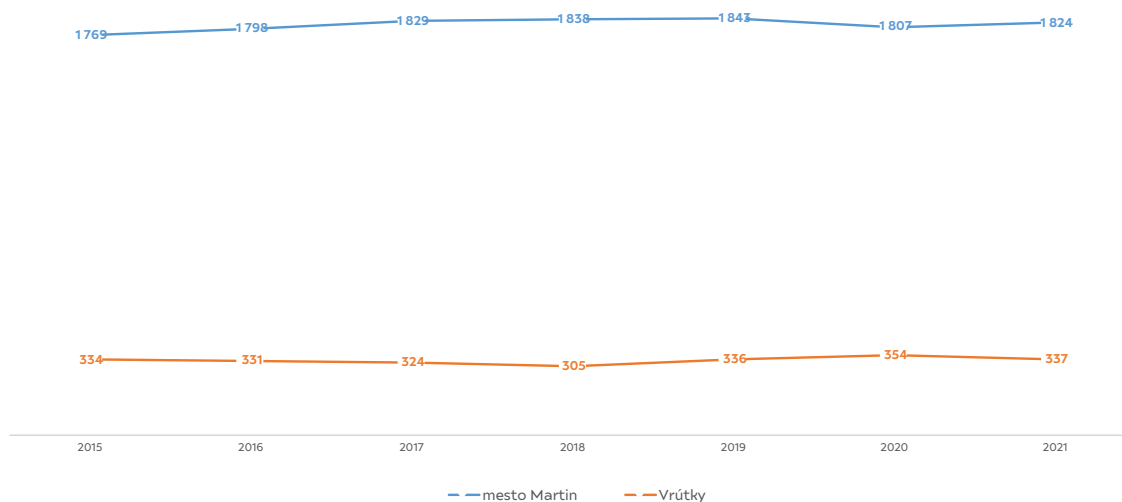

Počet pedagógov MŠ UMR Martin v roku 2021

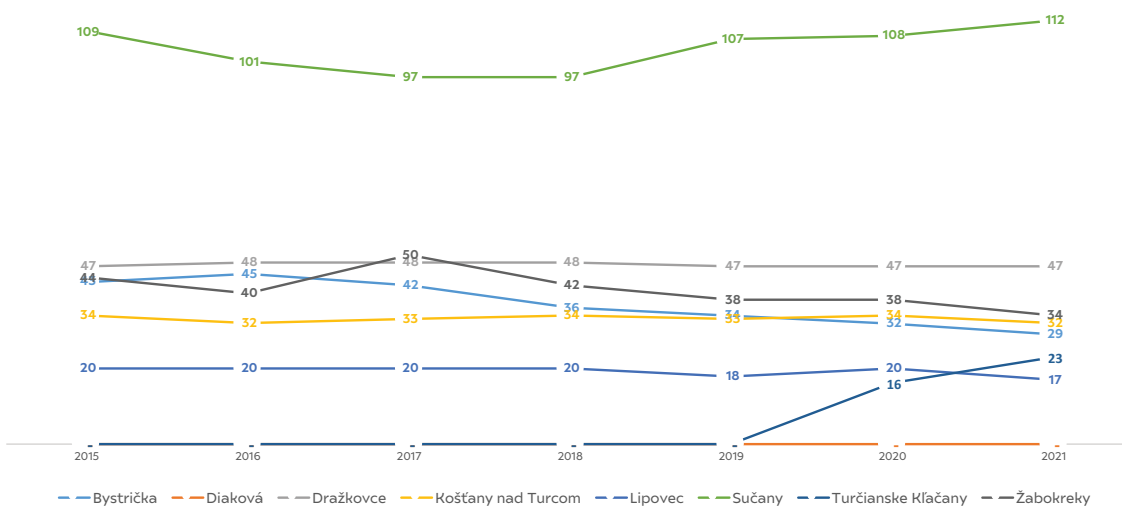

Zdroj : ŠÚSR, sv5001rr

Vývoj počtu detí v MŠ v mestách UMR Martin za roky 2015 - 2021

Vývoj počtu detí v MŠ v obciach UMR Martin za roky 2015 - 2021

Zdroj : ŠÚSR, sv5001rr

Počty tried na území UMR Martin za sledované obdobie rokov 2015 a 2021 vzrástli o 8 (7,3%), najviac v meste Martin o 8 tried a v meste Vrútky o 1 triedu, kým počet detí vzrástol o 55 detí (2,3%), najviac v meste Martin o 55 detí a v meste Vrútky o 3 deti. Najviac detí za sledované obdobie rokov 2015 – 2021 ubudlo v obciach Žabokreky (10 detí) a Bystrica (14 detí), z dôvodu blízkosti alternatív v meste Martin. Vývoj počtu detí v materských školách v Žilinskom kraji bol za toto obdobie na úrovni rastu o 8,2%. Zaoštvávanie UMR Martin v tomto trende rastu záujmu o materské školy súvisí s negatívnym demografic-

kým vývojom v meste Martin a odchodom mladých rodín z mesta aj okresu (rast počtu detí na úrovni okresu Martin za sledované obdobie bol na úrovni 3,8%). Priemerne najviac detí v triede mali v roku 2021 Dražkovce (24 žiakov) a najmenej Lipovec a Žabokreky (po 17 žiakov).

Nárast dopytu po materských školách je uspokojivý najmä súkromnými zriaďovateľmi v meste Martin, kde za sledované obdobie rokov 2015 – 2021 pribudlo 61 detí a 6 tried, kým na štátnych materských školách pribudli 2 triedy a odbudlo 12 detí.

ZÁKLADNÉ ŠKOLY

Rok 2021	Počet základných škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet pedagógov
mestá UMR Martin	15	71,4%	270	86,8%
8 obcí UMR Martin	6	28,6%	41	13,2%
Územie UMR Martin	21	311	6152	499

Zdroj : ŠÚSR, sv5002rr

V sledovanom období rokov 2015 – 2021 bolo na území UMR Martin zriadených 21 základných škôl, z toho 6 v obciach UMR Martin a 15 v mestách (z toho 13 v meste Martin). Ich počet sa za sledované obdobie rokov 2015 – 2021 nezmenil. **Bez základnej školy sú obce Lipovec a Diaková.** Obce Bystrica, Dražkovce, Turčianske Kľačany a Žabokreky majú zriadené základné školy len s prvým stup-

ňom 1. – 4. ročník. Obce Košťany nad Turcom a Sučany majú zriadené školy pre I. aj II. stupeň (1. – 9. ročník), podobne ako všetky mestské základné školy miest Martin a Vrútky. V roku 2021 z 13 základných škôl na území mesta Martin, bolo mesto zriaďovateľom 9 základných škôl (štátne ZŠ) a mimo nich na území mesta Martin pôsobia ešte 2 súkromné a 2 cirkevné základné školy.

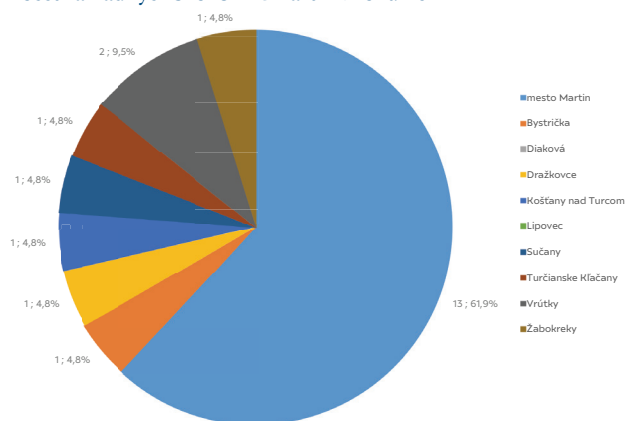
Názov základnej školy zriaďovanej mestom Martin		Počet žiakov k 15. 9. 2022	Zameranie
1	ZŠ Jozefa Kronera 25	278	
2	ZŠ Nade Hejnej 4	616	
3	ZŠ P. Mudroňa 3	410	
4	ZŠ s MŠ Podhájska	409 / 95	Hokej
5	ZŠ s MŠ Hurbanova 27	688 / 185	futbal, orientačný beh
6	ZŠ A. Stodolu 60	353	
7	ZŠ s MŠ Priehradná 11	168 / 97	
8	ZŠ s MŠ J. V. Dolinského 2	389 / 125	

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu v Martine

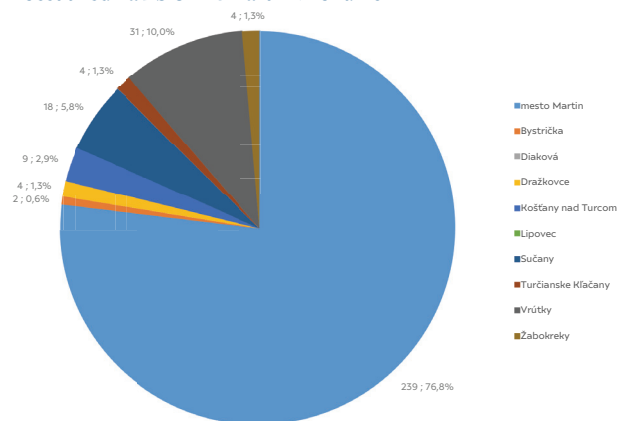
Počtom základných škôl sa územie UMR Martin v roku 2021 podieľalo na Žilinskom kraji 8,1% (67,7% na okrese Martin) a počtom žiakov 10,2% (až 83,2% na okrese Mar-

tin). Väčšina žiakov okresu Martin navštevuje základnú školu v meste Martin (65,2% žiakov okresu Martin).

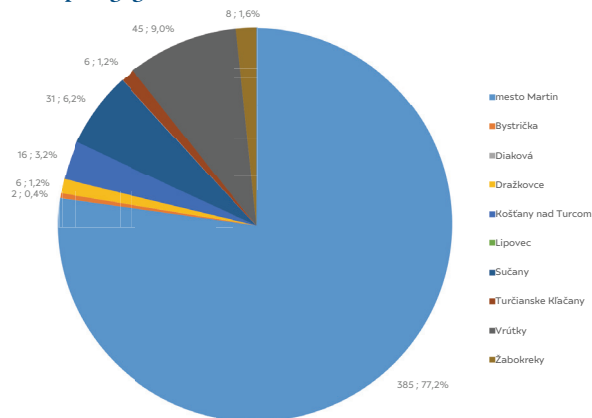
Počet základných škôl UMR Martin v roku 2021

Počet tried na ZŠ UMR Martin v roku 2021

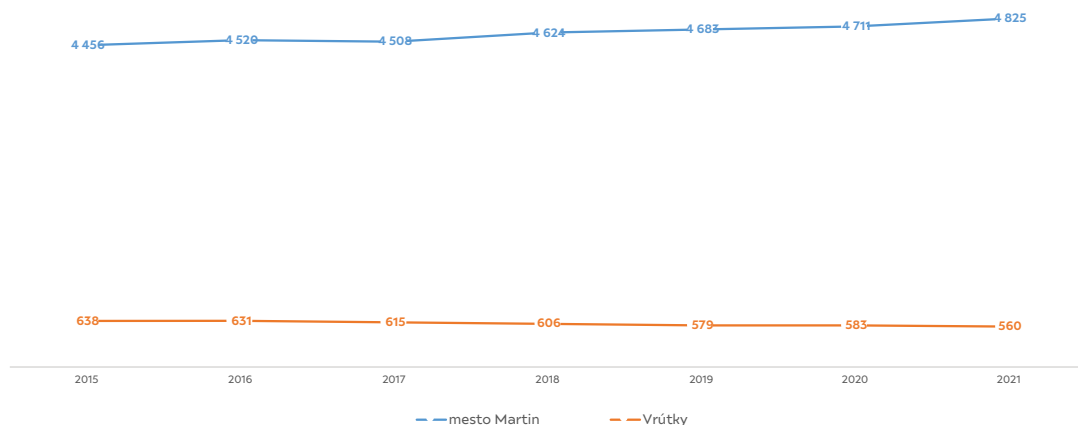

Počet pedagógov na ZŠ UMR Martin v roku 2021

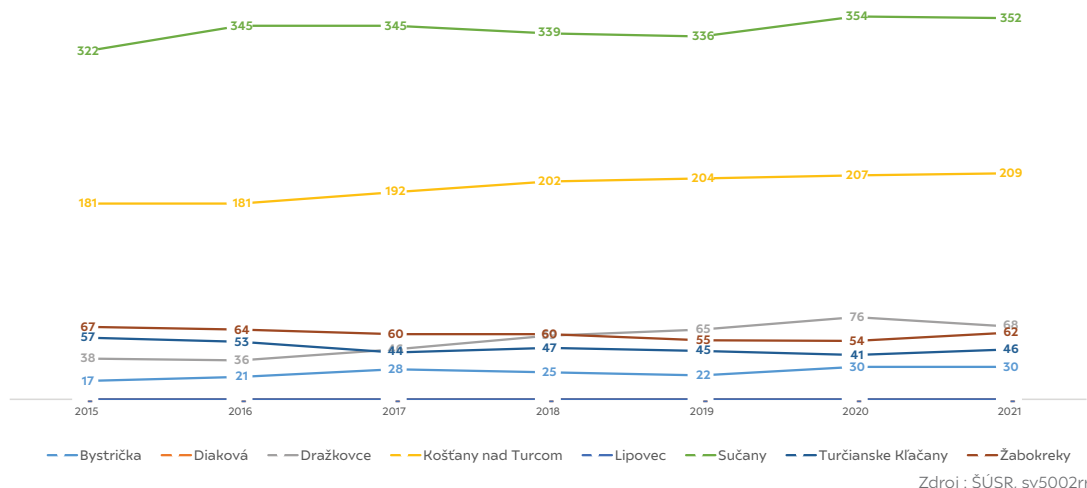

Zdroj : ŠÚSR, sv5002rr

Vývoj počtu žiakov základných škôl v mestách UMR Martin v rokoch 2015-2022

Vývoj počtu žiakov základných škôl v mestách UMR Martin v rokoch 2015-2022

73% žiakov územia UMR Martin v roku 2021 navštevovalo mestské základné školy, z toho 65% v meste Martin. Za sledované obdobie rokov 2015 – 2021 vzrástol počet tried na území UMR Martin o 17 (5,8%), kým počet žiakov vzrástol o 376 (6,5%) a počet pedagógov o 38 (8,2%). Triedy pribudli najmä v meste Martin (17 tried), kde sa počet žiakov navýšil o 369 a 38 pedagógov. Mesto Vrútky naopak zrušilo 2 triedy, prišlo o 78 žiakov a 12 pedagógov. Obec Sučany zriadila 2 triedy, navýšila počet žiakov o 30 a pedagogický zbor o 7 pedagógov. Počet žiakov za sledované obdobie rástol v obciach Bystrička (+13 žiakov), Dražkovce (+30 žiakov), Košťany nad Turcom (+28 žiakov), naopak v obci Žabokreky ako v jedinej obci klesal (-5 žiakov).

Priemerne najviac detí v triede mali v roku 2021 Košťany nad Turcom (23 žiakov) a najmenej Turčianske Kľačany (po 12 žiakov).

Tak ako pri materských školách, aj v infraštruktúre základných škôl, ktorých zriaďovateľom je samospráva vrátane školských klubov detí, jedální, telocviční a ostatnej infraštruktúry (centier voľného času a základných umeleckých škôl) nie je odstránený investičný dlh, ktorý v tejto infraštruktúre vznikol pred delimitáciou kompetencií v oblasti vzdelávania na miestnu samosprávu. Vzhľadom na zvyšujúce sa ceny energií sa tiež javí potreba realizovať ďalšie opatrenia na znižovanie energetickej náročnosti týchto objektov.

Investície sú tiež potrebné do modernizácie vybavenia tried s cieľom skvalitniť systémy vzdelávania. Všetky základné školy majú prístup na internet a postupne rozširujú svoje vybavenie modernými informačnými a komunikačnými technológiami.

ZÁKLADNÉ UMELECKÉ ŠKOLY

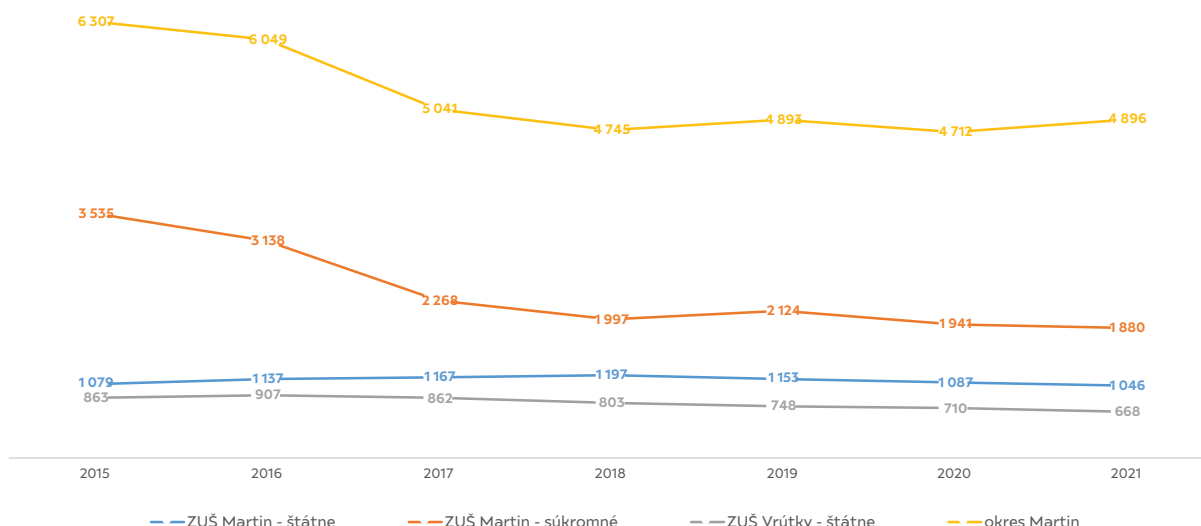
Rok 2021	Počet ZUŠ	Počet odborov * údaj za rok 2022	Počet žiakov	Počet pedagógov
mestá UMR Martin	7		3594	133
8 obcí UMR Martin				
Územie UMR Martin	7	n/a	3594	133

Zdroj : ŠÚSR, sv5007rr

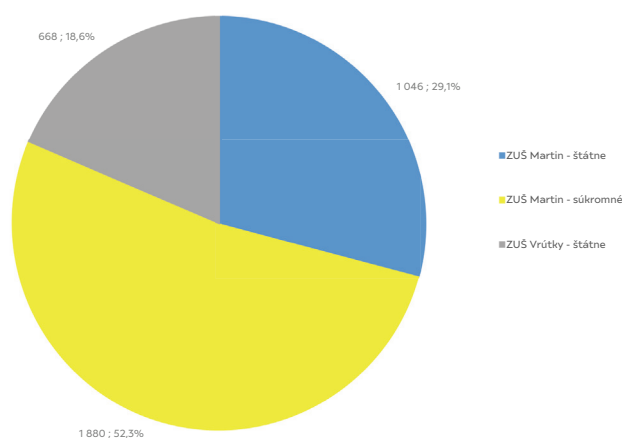
V mestách Martin a Vrútky je zriadených po jednej štátnej základnej umeleckej škole. Súkromných ZUŠ je zriadených v meste Martin 5 so 70 pedagógmi a 1880 žiakmi (priemerne 376 žiakov a 14 pedagógov). Ide o Súkromnú hudobnú ZUŠ Hviezdoslavova 21, Súkromnú výtvarnú ZUŠ Jahodnícka 1, Súkromnú ZUŠ ul. Aurela Stodolu 60 a Súkromnú ZUŠ ul. Maše Haľamovej, ktorá je najväčšou súkromnou ZUŠ primárne zameranou na tanec,

no má všetky umelecké odbory. Verejnú ZUŠ v Martine (ZUŠ P. Mudroňa 6) v roku 2021 navštevovalo 1046 žiakov a vo Vrútkach (ZUŠ F. Kafendu) 668 žiakov. Ide o väčšie ZUŠ ako v prípade súkromných ZUŠ. Záujem u žiakov o ZUŠ od roku 2015 klesá (menej na štátnych ZUŠ ako na súkromných). V roku 2021 tvorili počty žiakov súkromných ZUŠ 52,3% a na jedného pedagóga v nich pripadlo toľko žiakov ako v štátnych ZUŠ v Martine (26,8 žiaka).

Vývoj počtu žiakov ZUŠ na území UMR Martin

Počet žiakov ZUŠ na území UMR Martin v roku 2021

Zdroj : ŠÚSR, sv5007rr

ZUŠ na území mesta Martin k 15. 9. 2022	Počet odborov	Celkový počet žiakov bez ohľadu na financovanie	Počet žiakov*	Počet pedagógov
ZUŠ P. Mudroňa 6 (zriaďovateľ mesto Martin)	4	1048	969	42
Súkromná ZUŠ Aurela Stodolu 60	2	507	499	**
Súkromná ZUŠ Jahodnícka 1	1	50	50	**
Súkromná ZUŠ M. Haľamovej 21	4	946	791	**
Súkromná ZUŠ Michaeliho 6	4	491	450	**
Súkromná ZUŠ, Námestie S. H. Vajanského 2	3	59	59	**
CELKOM	18	3101	2818	

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu v Martine

Poznámka: * počet členov záujmových útvarov, na ktorých bude poskytnutá dotácia z mesta Martin; ** údaje nie sú známe

CENTRÁ VOĽNÉHO ČASU							
Rok 2021	Počet CVČ		Počet odborov		Počet žiakov		Počet pedagógov
mestá UMR Martin	7						
8 obcí UMR Martin	0						
Územie UMR Martin	7		n/a		n/a		n/a

Z desiatich centier voľného času v okrese Martin má podľa údajov za rok 2021 až 6 centier sídlo na území mesta Martin a jedno v meste Vrútky (mestské CVČ Domino). Mesto Martin je zriaďovateľom jedného centra CVČ

Kamarát na Šoltésovej 25 ostatné sú súkromné, pričom je druhým najnavštevovanejším CVČ po Súkromnom centre Tanečného klubu Deep.

Stav k 15. 9. 2022	Počet záujmových útvarov (ZÚ)	Počet členov ZÚ	Počet členov ZÚ podľa VZN*	Počet pedagógov
CVČ Kamarát, Šoltésovej 25 (zriaďované mestom Martin)	147	2583	1509	4 + externisti
JM CENTRUM – CVČ pri ZŠ A.Bernoláka, Ul. S. Tomášika 1	56	951	174	**
Súkromné CVČ M. R. Štefánika 1010/25	18	398	142	**
Súkromné CVČ Malá hora 3	32	937	29	**
Súkromné CVČ pri Súkromnej ZŠ Východná 1144/18B	9	186	60	**
Súkromné CVČ Tanečného klubu Deep, M. Haľamovej 21	249	5733	324	**
CELKOM	511	10788	2238	

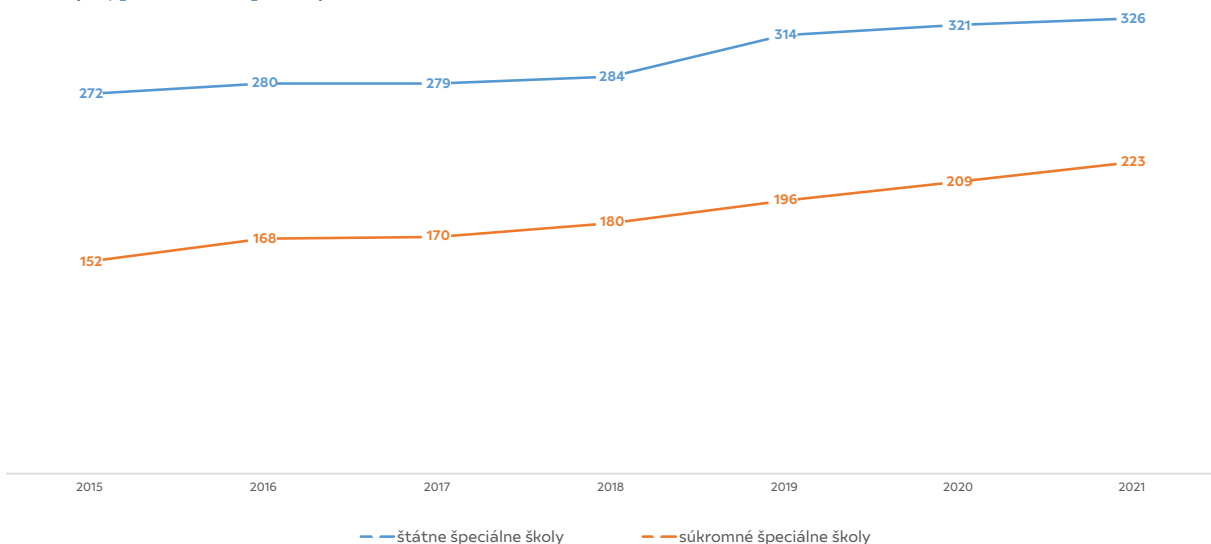
Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu v Martine
Poznámka: * počet členov záujmových útvarov, na ktorých bude poskytnutá dotácia z mesta Martin; ** údaje nie sú známe

ŠPECIÁLNE ŠKOLY				
Rok 2021	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet pedagógov
mestá UMR Martin	9	n/a	556	91
8 obcí UMR Martin				
Územie UMR Martin	9	n/a	556	91

V meste Martin bolo v roku 2021 evidovaných 9 špeciálnych škôl, kým v roku 2015 ich bolo 7, z čoho 4 sú súkromné s 223 žiakmi a 56 pedagógmi (4 žiaci na pedagóga). Na súkromnú školu pripadlo 56 žiakov. Na štátnej

špeciálnej škole pripadlo na jedného pedagóga až 9,3 žiaka a na školu priemerne 65 žiakov. Špeciálne školy od roku 2015 evidujú kontinuálny nárast záujmu (viac na súkromných špeciálnych školách ako štátnych).

Vývoj počtu žiakov špeciálnych škôl na území UMR Martin

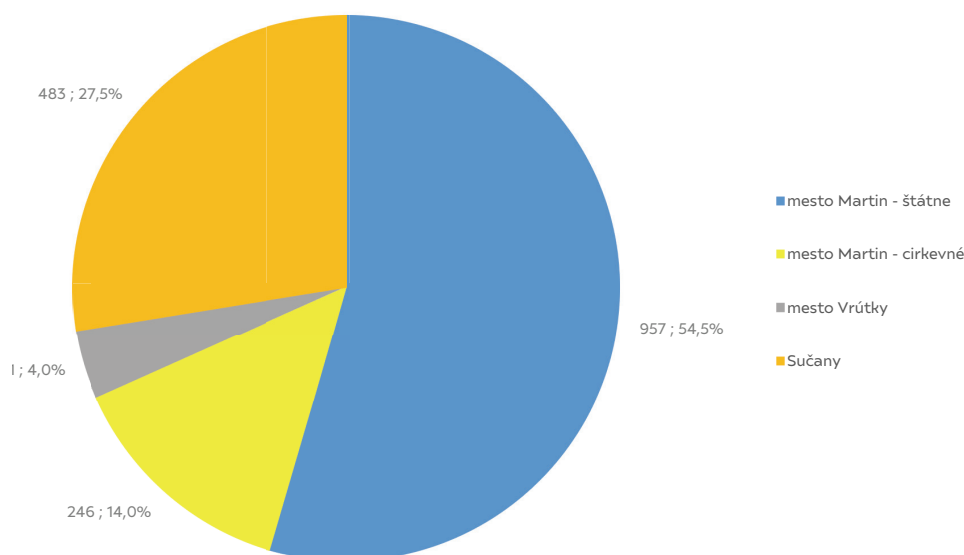
Zdroj : ŠÚSR, sv5006rr

GYMNÁZIÁ								
Rok 2021	Počet gymnázií		Počet tried		Počet študentov		Počet pedagógov	
mestá UMR Martin	4	80%	104	83,9%	1274	72,5%	146	93%
8 obcí UMR Martin	1	20%	20	16,1%	483	27,5%	11	7%
Územie UMR Martin	5		124		1757		157	

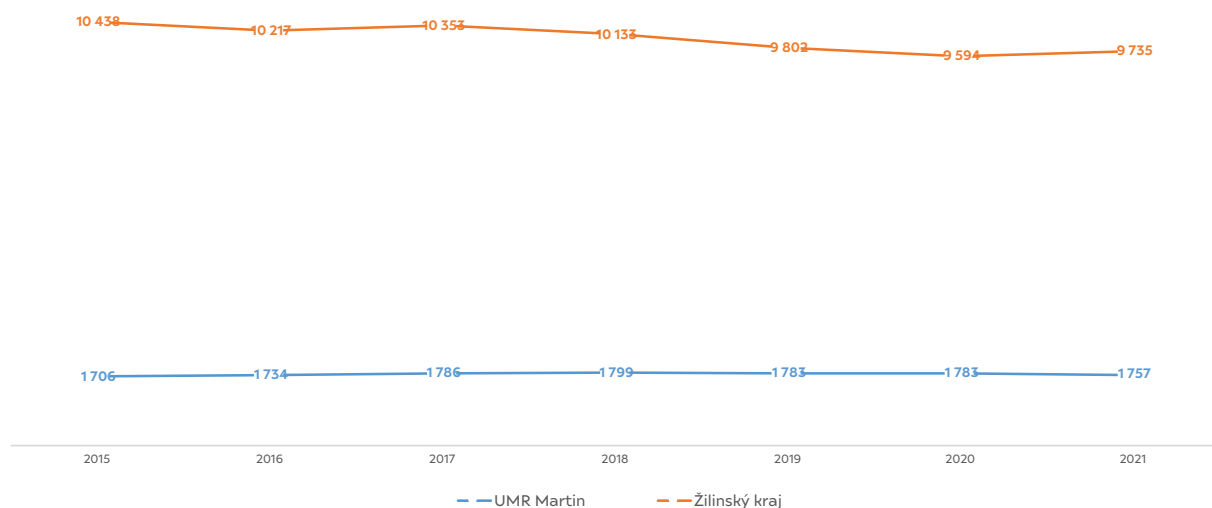
Záujem o štúdium na gymnáziu je na území UMR Martin stabilný. V okrese Martin je zriadených 5 gymnázií, z toho 3 sa nachádzajú v meste Martin a jedno v meste Vrútky. Ich počet sa od roku 2015 nezmenil. Jedno gymnázium z troch v meste Martin je cirkevné a v roku 2021 na ňom študovalo 246 študentov, čo predstavuje 14%

všetkých študentov gymnázií v UMR Martin, kým v roku 2015 to bolo 8,3% (141 študentov). V roku 2021 navštevovalo Bilingválne gymnázium Milana Hodžu v Sučanoch 483 študentov (v 35 triedach s 38 pedagógmi), kým v roku 2015 to bolo 478 študentov.

Študenti gymnázií v UMR Martin v roku 2021

Vývoj počtu študentov gymnázií na území UMR Martin v rokoch 2015 - 2021

Zdroj : ŠÚSR, sv5003rr

Názov gymnázia	Počet žiakov k 30. 6. 2022	Počet tried	Počet pedagógov	Zriaďovateľ
Bilingválne gymnázium Milana Hodžu, Sučany	480	20	37	Okresný úrad Žilina
Gymnázium Jozefa Lettricha v Martine	451	16	39	ZASK
Gymnázium Viliama Paulínyho -Tótha Martin	513	19	45	ZASK
Gymnázium Jozefa Cígera Hronského Vrútky	72	4	9	ZASK

Zdroj: Údaje zo správ o výchovno-vzdelávacej činnosti školy

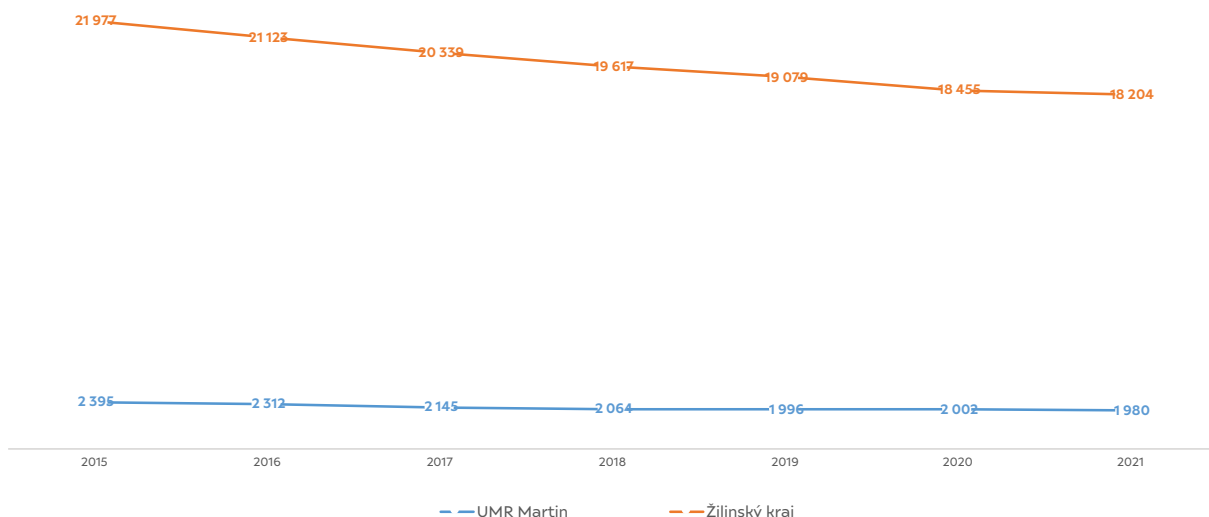
STREDNÉ ODBORNÉ ŠKOLY				
Rok 2021	Počet stredných škôl	Počet tried	Počet študentov	Počet pedagógov
mestá UMR Martin	6	106	1980	203
8 obcí UMR Martin	0	0	0	0
Územie UMR Martin	6	106	1980	203

Zdroj : ŠÚSR, sv5004rr

Zo 6 odborných stredných škôl na území okresu Martin sa 5 nachádza v meste Martin, z toho 5 je štátnych škôl zriadených VÚC Žilinským samosprávnym krajom a 1 je v meste Turany (Spojená škola – stredná priemyselná škola Turany). Okres Martin sa na počte stredných odbor-

ných škôl aj na počte študentov Žilinského kraja v roku 2021 podieľal 10,9%. Záujem o štúdium na stredných odborných školách medziročne klesá. Trend poklesu počtu žiakov na stredných školách bude vzhľadom k demografickému vývoju pokračovať aj v nasledujúcich rokoch.

Vývoj počtu študentov stredných odborných škôl na území UMR Martin v rokoch 2015 - 2021

Zdroj : ŠÚSR, sv5004rr

Názov strednej školy	Počet žiakov k 30. 6. 2022	Počet tried	Počet pedagógov	Zriaďovateľ	Zameranie
Stredná odborná škola dopravná Martin	269	29	33	ŽASK	
Stredná odborná škola obchodu a služieb Martin	450	26	49	ZASK	
Spojená škola – Stredná odborná škola podnikania Martin	463	26	57	ZASK	Elektroodborné, informatika, mechanika, strojárstvo
Obchodná akadémia Martin	274	13	29	ZASK	
Stredná priemyselná škola technická Martin	303 *	16 *		ZASK	Mechatronika, elektrotechnika, IT, logistika, technické lýceum

Zdroj: Údaje zo správ o výchovno-vzdelávacej činnosti školy
Poznámka: * údaj k 31. 8. 2020

Napriek univerzitnému zázemiu lekárskej fakulty v Martine tu nepôsobí žiadna stredná zdravotnícka škola. Tá je najbližšie v Liptovskom Mikuláši alebo v Žiline.

V Žilinskom kraji pôsobí aj **13 centier odborného vzdelávania a prípravy (COVP)**¹⁰ pri stredných odborných školách v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja, z nich dve sa nachádzajú na území mesta Martin. **Pilotné Centrum odborného vzdelávania a prípravy pre strojárstvo a ostatnú kovospracovaciu výrobu** vzniklo pri Spojenej škole v Martine vzhľadom na koncentráciu strojárskych a automobilových podnikateľských subjektov v meste Martin je zamerané na strojárstvo. Ďalšie centrum bolo zriadené v roku 2018 na Strednej odbornej škole dopravnej Martin – Priekopa ako **Centrum odborného vzdelávania a prípravy pre dopravu, pošty a telekomunikácie.**

Systém duálneho vzdelávania: V zmysle Regionálnej stratégie výchovy a vzdelávania v stredných školách

v Žilinskom samosprávnom kraji je jedným z hlavných cieľov odboru školstva a športu Žilinského samosprávneho kraja podpora vytvárania systému odborného vzdelávania a prípravy, ktorý zabezpečí jeho absolventom čo najúspešnejšie uplatnenie sa na trhu práce. Hlavnou prioritou odborného vzdelávania a prípravy na stredných odborných školách (SOŠ) sa stal **systém duálneho vzdelávania (SDV)**, ktorý je založený na realizácii odbornej prípravy a praktickej výučby schopnej adekvátne a pružne reagovať na požiadavky zamestnávateľov. V školskom roku 2022/2023 bolo do SDV na území Žilinského kraja zaradených 26 SOŠ v spolupráci so 162 zamestnávateľmi pre 1197 žiakov v 40 študijných a učebných odboroch.¹¹ Ako uvádza prehľad nižšie, v regióne Turiec ponúkajú zapojenie do SDV **4 SOŠ v Martine pre 34 zamestnávateľov**, a to v 24 odboroch so **162 učebnými miestami**, čo predstavuje 20,98% všetkých zapojených zamestnávateľov v kraji.

Prehľad stredných odborných škôl zaradených do Systému duálneho vzdelávania v školskom roku 2022/2023

Okres	Stredná odborná škola	Počet odborov	Názov odboru v SDV	Počet učebných miest 2022 / 2023	Zamestnávateľ	Sídlo zamestnávateľa
Martin	Stredná odborná škola dopravná, Zelená 2 036 08 Martin – Priekopa	8	operátor prevádzky a ekonomiky dopravy	2	Železnice Slovenskej republiky	Bratislava
			mechanik elektrotechnik	2	Železnice Slovenskej republiky	Bratislava
				5	ŽOS Vrútky, a. s.	Vrútky
				10	Železničná spoločnosť Slovensko, a. s.	Bratislava
				1	TTS Martin, s. r. o.	Rakovo

¹⁰ <https://www.mojastredna.sk/centra-odborneho-vzdelavania-a-pripravy/>

¹¹ www.mojastredna.sk

Prehľad stredných odborných škôl zaradených do Systému duálneho vzdelávania v školskom roku 2022/2023

Okres	Stredná odborná škola	Počet odborov		Názov odboru v SDV	Počet učebných miest 2022 / 2023	Zamestnávateľ	Sídlo zamestnávateľa
Martin	Stredná odborná škola dopravná Zelená 2 036 08 Martin – Priekopa	8	3762 H	železničiar	2	Železnice Slovenskej republiky	Bratislava
			3770 H	mechanik železničnej prevádzky	2	Železnice Slovenskej republiky	Bratislava
			2466 H 10	mechanik opravár – koľajové vozidlá	5	TSS Grade, a. s.	Bratislava
			2683 H 11	elektromechanik – silno-prúdová technika	5	ŽOS Vrútky, a. s.	Vrútky
			2675 L	elektrotechnika – výroba a prevádzka strojov a zariadení	7	ŽOS Vrútky, a. s.	Vrútky
			3763 H	manipulant poštovej prevádzky a prepravy	6	ŽOS Vrútky, a. s.	Vrútky
					5	Slovenská pošta, a. s.,	Banská Bystrica
				CELKOM	52		
	SOŠ obchodu a služieb Ul. Stavbárska 11 036 80 Martin	6	6445 K	kuchár	2	Hotel Turiec a.s.,	Martin
					6	Radovan Krčula	Martin
					1	MartInn, s. r. o.,	Martin
					2	Yeti, s.r.o	Valča
					1	Hotel Bystrička,	Martin
					1	Slovenské liečebné kúpele Turčianske Teplice, a. s.	Turčianske Teplice
			6444 K	časník, servírka	2	Hotel Turiec a.s.,	Martin
					6	Radovan Krčula	Martin
					1	MartInn, s. r. o.	Martin
					2	Yeti, s.r.o	Valča
					1	Hotel Bystrička,	Martin
					1	Slovenské liečebné kúpele Turčianske Teplice, a. s.	Turčianske Teplice
			2964 H	cukrár	1	Hotel Turiec a.s.,	Martin
					1	Radovan Krčula	Martin
					1	KVAPKA.SK s.r.o.,	Martin
			3457 K	operátor tlače	4	Neografia a.s.,	Martin
			3473 H 08	polygraf-knihár	3	Neografia a.s.,	Martin
			6442 K	obchodný pracovník	3	Lidl Slovenská republika, v.o.s.	Bratislava
					1	Jysk Slovensko, s. r. o.	Bratislava
				CELKOM	40		
	Obchodná akadémia Bernolákova 2 036 37 Martin	1	6317 M	obchodná akadémia	1	ECCO Slovakia, a.s.,	Martin
					3	TAX Econ, s.r.o.,	Martin
					1	ABEKO, s.r.o.,	Sučany
					1	KraussMaffei Technologies, spol.s r. o.,	Sučany
					1	VIENA INTERNATIONAL, s.r.o.,	Martin
					1	MTS Reality, s.r.o.,	Martin
					1	Flavi s.r.o.,	Príbovce
					1	PREFA INVEST a.s.,	Sučany
					0	ADVICE CENTRE, s.r.o.,	Martin
					1	STATON, s.r.o.,	Turany
					0	GGB Slovakia s. r. o	Sučany
				CELKOM	11		
	Spojená škola Martin Československej armády 24 036 01, Martin	9	2697 K	Mechanik elektrotechnik	2	MAR SK, s.r.o.	Sučany
					2	ECCO Slovakia, a.s.,	Martin
					2	KraussMaffei Technologies, spol. s r.o.	Sučany
					3	ŽOS Vrútky, a.s.	Vrútky
					2	ATTACK, s.r.o	Vrútky
					1	STATON, s.r.o.,	Turany
			2411 K	Mechanik nastavovač	7	Volkswagen Slovakia a.s	Martin
					2	ZWL Slovakia, s. r. o.	Sučany
					3	ATTACK, s.r.o	Vrútky
					1	STATON, s.r.o.,	Turany

Prehľad stredných odborných škôl zaradených do Systému duálneho vzdelávania v školskom roku 2022/2023

Okres	Stredná odborná škola	Počet odborov	Názov odboru v SDV		Počet učebných miest 2022 / 2023	Zamestnávateľ	Sídlo zamestnávateľa
Martin	Spojená škola Martin Československej armády 24 036 01, Martin	9	2411 K	Mechanik nastavovač	4	PROTEAM, s.r.o.	Martin
			2433 H	Obrábač kovov	1	GGB Slovakia, s. r. o.	Sučany
					2	P M R, s.r.o.	Martin
					5	ZWL Slovakia, s. r. o.	Sučany
					2	ŽOS Vrútky, a.s.	Vrútky
			2426 K	Programátor obrábacích a zváracích strojov a zariadení	1	STATON, s.r.o.,	Turany
					3	KIA Slovakia s.r.o.	Žilina
					2	ATTACK, s.r.o	Vrútky
					1	STATON, s.r.o.,	Turany
			2679 K	Mechanik mechatronik	1	GGB Slovakia, s. r. o.	Sučany
					2	ZWL Slovakia, s. r. o.	Sučany
					2	KraussMaffei Technologies, spol. s r.o.	Sučany
					2	ZWL Slovakia, s. r. o	Sučany
			6341 M	Škola podnikania	0	P M R, s.r.o.	Martin
			2683 H 11	Elektromechanik – silno-prúdová technika	2	ZWL Slovakia, s. r. o.	Sučany
					3	ŽOS Vrútky, a.s.	Vrútky
			3693 K	Technik energetických zariadení budov	1	GGB Slovakia, s. r. o.	Sučany
			2413 K	Mechanik strojov a zariadení	0	ŽOS Vrútky, a.s.	Vrútky
			CELKOM	59			
	SPOLU	24			162	34 zamestnávateľov	

Zdroj: Interná evidencia Úradu Žilinského samosprávneho kraja, www.mojastredna.sk

Aj v sektore vzdelávania je stále zrejmy **investičný dlh do infraštruktúry školských zariadení ako aj do moderného vybavenia**. Takmer všetky stredné školy na území mesta Martin realizovali v programovom období 2007 – 2014 projekty podporené z Európskeho sociálneho fondu (ESF) zamerané na modernizáciu svojich vzdelávacích procesov, vďaka ktorým tiež modernizovali vybavenie učební. Projekty s podporou Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) zamerané na modernizáciu infraštruktúry a znižovanie jej energetickej náročnosti boli

realizované na Gymnázium Viliama Paulínyho – Tótha, Obchodnej akadémie Martin.

V programovom období 2014 – 2020 sa na území UMR Martin zrealizovali s finančnou podporou EŠIF projekty v celkovom objeme NFP 2,48 mil. eur, z toho dva sa týkali stavebných úprav a zníženia energetickej náročnosti budovy na Bilingválnom gymnázium v Sučanoch a na MŠ Žabokreky, ostatné riešili skôr zlepšenie kvality vzdelávania a vybavenia.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Základná škola Slovenského národného povstania	Sučany	Zlepšenie vzdelávacích výsledkov žiakov so ŠVVP a zo SZP v ZŠ Slovenského národného povstania, Sučany	26.07.2019	76 608,00 €
Bilingválne gymnázium Milana Hodžu	Sučany	Zníženie energetickej náročnosti budovy Bilingválne gymnázium Milana Hodžu Sučany	22.12.2020	499 204,48 €
Evanjelická spojená škola, M. R. Štefánika 19	Martin	Inkluzívne vzdelávanie	06.08.2019	207 423,00 €
Evanjelická spojená škola, M. R. Štefánika 19	Martin	Zvýšenie kvality vzdelávania viditeľným myslením	04.10.2019	265 744,38 €
Gymnázium Viliama Paulínyho - Tótha	Martin	Zvýšenie kvality vzdelávania v Gymnázium Viliama Paulínyho- Tótha vMartine	07.12.2019	299 892,26 €
Spojená škola, Československej armády 24	Martin	Zvýšenie kvality odborného vzdelávania a prípravy na Spojenej škole vMartine	08.09.2020	213 891,15 €
Stredná odborná škola dopravná	Martin	Zvýšenie kvality odborného vzdelávania a prípravy na Strednej odbornej škole dopravnej	03.09.2020	177 351,80 €
Obec Žabokreky	Žabokreky	Modernizácia a prestavba budov a areálu Materskej školy Žabokreky - stavebné úpravy	17.05.2018	259 333,98 €
Mesto Vrútky	Vrútky	Zvýšenie kapacity Materskej školy Francúzskych partizánov 2979/19, Vrútky	28.11.2017	311 885,00 €
Obec Košťany nad Turcom	Košťany nad Turcom	Zvyšujeme technické zručnosti žiakov ZŠ Košťany nad Turcom	13.12.2019	79 650,96 €
Obec Sučany	Sučany	Skvalitnenie vzdelávania v ZŠ SNP Sučany	20.11.2019	91 597,01 €
SUMA CELKOM				2 482 582,04 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

VYSOKÉ ŠKOLY				
Rok 2021	Počet škôl	Počet tried	Počet študentov	Počet pedagógov
mestá UMR Martin	1	n/a	1765	204
8 obcí UMR Martin	0		0	0
Územie UMR Martin	1	n/a	1765	204

Zdroj: Interná evidencia Jesseniova lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Jesseniova lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave (JLF UK) je jednou z troch lekárskech fakúlt v Slovenskej republike a jedinou vysokoškolskou inštitúciou so sídlom v Martine. Bola zriadená v roku 1969. JLF UK v Martine má v správe celkom 25 objektov. Fakulta uskutočňuje vysokoškolské štúdium bakalárske, magisterské, doktorské, doktorandské a tiež celoživotné vzdelávanie. Jesseniova lekárska fakulta UK v Martine

zamestnávala v roku 2021 v priemernom prepočítanom počte celkom 475 zamestnancov, z toho 204 vysokoškolských učiteľov a 55 výskumných pracovníkov.

Vzdelávanie zabezpečuje v 5 akreditovaných študijných odboroch, pričom 76,5% absolventov v školskom roku 2021/2022 študovalo odbor Všeobecné lekárstvo, z čoho takmer polovica študentov (44,6%) ho študovala v anglickom jazyku (zahraniční študenti prevažne z Nórska).

Študijný program	Počty absolventov v školskom roku 2021/2022
Všeobecné lekárstvo – v slovenskom jazyku	103
Všeobecné lekárstvo – v anglickom jazyku	83
Zubné lekárstvo	7
Ošetrovateľstvo – bakalárske štúdium – denná forma	23
Ošetrovateľstvo – magisterské štúdium – denná forma	8
Verejné zdravotníctvo – bakalárske štúdium – denná forma	5
Verejné zdravotníctvo – magisterské štúdium – denná forma	5
Pôrodná asistancia – bakalárske štúdium – denná forma	9
CELKOM	243

Zdroj: Interná evidencia Jesseniova lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

V akademickom roku 2021/2022 na JLF UK v Martine študovalo celkom 1765 študentov, z toho v dennej forme štúdia 1716 študentov a v externej forme štúdia študovalo 49 študentov. Počet študentov v I. ročníku bol

oproti predošlému školskému roku o 2,5× väčší (nárast o 150%). V študijnom odbore všeobecné lekárstvo študovalo 783 slovenských študentov a 645 študentov študujúcich v anglickom jazyku.

Počet študentov JLF UK k 31. 10. 2021							
Študijný program	I. roč.	II. roč.	III. roč.	IV. roč.	V. roč.	VI. roč.	SPOLU
Doktorandské štúdium							
Všeobecné lekárstvo – v slovenskom jazyku	114	143	110	190	120	106	783
Všeobecné lekárstvo – v anglickom jazyku	645	109	128	123	107	89	645
Zubné lekárstvo	11	10	8	9	9	8	55
Bakalárske štúdium							
Ošetrovateľstvo – bakalárske štúdium – denná forma	50	42	24				116
Ošetrovateľstvo – bakalárske štúdium – externá forma	12	5					17
Verejné zdravotníctvo – bakalárske štúdium – denná forma	15	9	5				29
Pôrodná asistancia – bakalárske štúdium – denná forma	14	20	9				43
Magisterské štúdium							
Ošetrovateľstvo – magisterské štúdium – denná forma	21	10					31
Ošetrovateľstvo – magisterské štúdium – externá forma	0	0					0
Verejné zdravotníctvo – magisterské štúdium – denná forma	9	5					14
Pôrodná asistancia – magisterské štúdium – externá forma	19	11	2				32
CELKOM	910	364	286	322	236	203	1765

Zdroj: Interná evidencia Jesseniova lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Fakulta postupne rozširuje a modernizuje svoju vzdelávaciu infraštruktúru. V roku 2012 s podporou Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) pribudla medzi objekty fakulty aj nová budova **Knižnično-informačného, výpočtového a simulačného výučbového centra**. Akademická knižnica a audiovizuálne stredisko v nej umožňuje študentom vďaka videokonferenčnému systému sledovať aj priamy prenos z operačných zákrokov.

Fakulta v rokoch 2015 – 2022 realizovala/realizuje v rámci zdrojov EŠIF tieto investície:

- vybudovala výskumné pracovisko s názvom **Martinské centrum pre biomedicínu – BioMed Martin**,
- modernizovala výučbu zubného lekárstva,
- obstarala systém roboticky asistovanej rádiointervencie s názvom CorPath pre Rádiologickú kliniku JLF UK a UNM,

- obstarala systém roboticky asistovanej chirurgie s názvom Da Vinci pre lekárske disciplíny urológia, gynekológia a chirurgia,
- začala **budovať národnú biobanku – BIOBANKA MARTIN**,
- realizuje výskumné projekty dlhodobého strategického výskumu:
 - Integratívna stratégia v rozvoji personalizovanej medicíny vybraných zhubných nádorových ochorení a jej vplyv na kvalitu života,
 - Dlhodobý strategický výskum prevencie, intervencie a mechanizmov obezity a jej komorbidít,
- realizuje výskumné projekty v súvislosti s pandémiou COVID-19:
 - Nové možnosti laboratórnej diagnostiky a masívneho skriningu SARS-Cov-2 a identifikácia mechanizmov správania sa vírusu v ľudskom organizme,
 - Nové možnosti manažmentu závažných ochorení v liečebno-preventívnej starostlivosti s ohľadom na bezpečnosť zdravotníckych profesionálov,
 - Výskum a rozvoj telemedicínskych riešení na podporu boja proti pandémie vyvolanej ochorením COVID-19 a znižovaní jej negatívnych následkov monitorovaním zdravotného stavu ľudí s cieľom eliminovať riziko nákazy u rizikových skupín obyvateľstva,
 - Výskum a vývoj telemedicínskeho systému na podporu monitorovania možného šírenia ochorenia COVID-19 s cieľom rozvoja analytických nástrojov slúžiacich na znižovanie rizika nákazy.

JLF UK je vo vedecko-výskumnej činnosti vyprofilovaná do **4 komplexných výskumných oblastí: (1) onkológia, (2) molekulová biológia, (3) neurovedy a (4) respirológia**. Výskum v týchto oblastiach sústreďuje podstatnú časť ľudských a ekonomických kapacít JLF UK zásadne prispieva k tvorbe výsledkov vedecko-výskumnej činnosti a k zvyšovaniu kvalifikovanosti zamestnancov JLF UK.

Vo vzťahu k programovému obdobiu 2014 – 2020 došlo k integrácii výskumných a inovačných kapacít fakulty do veľkého rozvojového projektu **Martinského centra pre biomedicínu**.

Zdravotná starostlivosť

Najčastejšími príčinami úmrtí obyvateľov v SR, ako aj v Žilinskom kraji, sú dlhodobé choroby obehovej sústavy, nádory, vonkajšie príčiny, choroby dýchacej sústavy a choroby tráviacej sústavy. Kým počet úmrtí na choroby obehovej sústavy postupne klesá, úmrtia na nádory sa zvyšujú. U mužov boli treťou najčastejšou príčinou úmrtí vonkajšie príčiny úmrtnosti (dopravné nehody, náhodné poranenia a úmyselné sebaopoškodenia), u žien sa na tretie miesto radia choroby dýchacej sústavy (u mužov štvrtá príčina). Náročné obdobie pandémie COVID-19 významne a výrazne zanechalo krátkodobu aj dlhodobu

dopad na zdravie obyvateľstva, čo malo, má a bude mať dopady aj na výkony zdravotnej starostlivosti.

Od roku 2026 bude mať významný dopad na úroveň zdravotnej starostlivosti nová **Nemocnica sv. Martina v Martine** postavená „na zelenej lúke“, ktorá bude prirodzene napojená aj na vzdelávací a výskumný proces na JLF UK. Na konci roka 2022 dostala definitívne zelenú a môže sa začať stavať. Bude mať 660 lôžok, 19 operačných sál a najmodernejšie vybavenie. Stavať ju budú z peňazí z Plánu obnovy za takmer 400 miliónov eur. Okrem súčasných pracovísk v nej bude fungovať moderný urgentný príjem druhého typu, centrálna laboratórium či polysonografické centrum. Prvých pacientov by mala nemocnica prijímať v roku 2026.

Univerzitná nemocnica Martin zriadená Ministerstvom zdravotníctva plní úlohu **nemocnice nadregionálneho významu**. Celkový počet lôžok v Univerzitnej nemocnici Martin je 838, z toho 769 je akútnych a 69 chronických a pracuje tu 2506 zamestnancov. V okrese Martin popri Univerzitnej nemocnici Martin zabezpečujú ústavnú zdravotnú starostlivosť aj ďalšie dve zariadenia: **Psychiatrická liečebňa Sučany a Rieka, s. r. o., liečebňa (Šútovo)**.

V roku 2021 bolo v okrese Martin zaevidovaných **18 619 hospitalizácií**, čo je 197,9 hospitalizácie na 1000 obyvateľov okresu. V porovnaní so Žilinským krajom, kde bolo evidovaných 198,9 hospitalizácií na 1000 obyvateľov kraja, ide o mierne podpriemernú hodnotu. Priemerný ošetrovací čas hospitalizovaných pacientov predstavoval 7,5 dňa, čo je nadpriemer voči priemeru Žilinského kraja na úrovni 6,1 dňa

Ambulantnú zdravotnú starostlivosť poskytujú na území mesta Martin tri neštátne polikliniky: Poliklinika Zdravie, s. r. o., Poliklinika ADMEUM, s. r. o., Martinská Poliklinika, s. r. o. a jedna vo Vrútkach IŽOS Medika, s. r. o.).

Na základe údajov z roku 2020 eVÚC ostatnú sieť zdravotníckych zariadení reprezentuje v okrese Martin **44 zariadení ambulantnej zdravotnej starostlivosti pre dospelých a 14 ambulancií pre deti**, čo vzhľadom na stanovený normatív NR11/2022 Z. z. (1600 pacientov na 1 VLD), ktorý je v prepočte 45,2 ambulancií u dospelých a 14,69 u detí, vychádza uspokojivo.

Ambulantné pohotovostné služby poskytujú 4 ambulance. K dispozícii je 48 lekární a výdajní zdravotných pomôcok a 4 agentúry domácej ošetrovateľskej starostlivosti – z toho tri v meste Martin (ADOS – Majzlíková, s. r. o., ADOS – MEDIK-M, s. r. o., ADOS – BEST DAY, s. r. o. a ADOSPA) a jedna v Sučanoch (ADOS Schvartzová Aleňa). Záchraná zdravotná služba má v okrese Martin tri staničenia: dve v Martine a jednu vo Vrútkach.

V programovom období 2014 – 2020 boli v Univerzitnej nemocnici Martin zrealizované dva projekty financované z EŠIF v celkovej sume 3,7 mil. eur a týkali sa najmä zníženia dopadov COVID-19.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Univerzitná nemocnica Martin	Martin	Zníženie dopadov pandémie COVID-19 v Univerzitnej nemocnici Martin	02.06.2021	3 545 859,85 €
Univerzitná nemocnica Martin	Martin	Rozvoj governance a úrovne informačnej a kybernetickej bezpečnosti UNM	01.10.2022	196 621,80 €
SUMA CELKOM				3 742 481,65 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

Športom k sociálnej inklúzii

Mesto Martin je zapojené do medzinárodnej iniciatívy „Zdravé mesto“, čo má vplyv na viaceré jeho mestské politiky a ktoré rieši najmä v oblasti prevencie zdravia. V meste bola v minulosti s cieľom podporiť tieto iniciatívy zriadená Kancelária Zdravé mesto, ako operatívny orgán, ktorý iniciuje a koordinuje aktivitu ľudí v meste a ochotu niečo pre svoje zdravie urobiť, sprostredkuje vzťah medzi Mestským úradom a jeho jednotlivými odborníkmi a aktívnymi partnermi z radov verejnosti.

Koncepcia rozvoja športu je plne napojená na sieť školských zariadení vo všetkých stupňoch vzdelávania a významne prispieva k budovaniu mesta Martin a jeho okolia ako Zdravého mesta pre všetky vekové kategórie. Šport a pohybové aktivity v každom veku vykonávané individuálne alebo v komunite, sa tak stávajú významným nástrojom pre sociálnu inklúziu.

Podpora pozitívneho vzťahu detí a mládeže k športu sa v meste Martin buduje najmä cez aktivity, ako je podpora a propagácia športových podujatí pre deti a mládež (Turčianske hry mládeže, MCROŠ a iné), podpora detí a mládeže v športových kluboch a zväzoch, podpora športu na školách (telesná výchova), podpora ducha a myšlienok olympionizmu cez Olympijský klub Turiec,

o. z. (Martinské olympijské hviezdičky, Beh olympijského ohňa, Olympijský odznak všestrannosti), podpora vládnych programov „Národný program prevencie obezity“ a „Národný program starostlivosti o deti a dorast“.

Z iniciatívy početnej skupiny učiteľov telesnej výchovy na Slovensku vznikla **Slovenská asociácia športu na školách (SAŠŠ)**. Okresná rada SAŠŠ pre okres Martin má sídlo na ZŠ s MŠ na ul. J. V. Dolinského v Martine. Aktivity v oblasti organizovania podujatí na území mesta Martin významne podporuje aj **Martinský klub medikov**.

Podpora športu pre znevýhodnené skupiny obyvateľov ja významnou súčasťou koncepcie športu, dáva jej

istý sociálny rámec. Ide nielen o zdravotne postihnutých občanov, ale aj o seniorov a inak znevýhodnené skupiny obyvateľov. Významnými partnermi pre mesto sú v tomto smere Slovenský zväz telesne postihnutých, Jednota dôchodcov Slovenska, Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska a Slovenský paraolympijský výbor.

Sociálna starostlivosť

Prirodzené starnutie populácie sa nevyhýba ani regiónu Turiec, čo vytvára zvýšené nároky nielen na nárast výkonov a kvality poskytovanej zdravotnej starostlivosti, ale aj na sociálne služby, ktoré poskytuje ohrozeným skupinám obyvateľov regionálna samospráva (VÚC), miestne samosprávy a neverejní poskytovatelia, a to v zmysle kompetencií vyplývajúcich zo zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov. Významný vplyv na poskytovanie sociálnych a zdravotných služieb ohrozeným skupinám obyvateľstva mala aj pandemická situácia spôsobená šírením koronavírusu Covid-19 v rokoch 2020 – 2021.

V Koncepcii rozvoja zdravotníctva Žilinského samosprávneho kraja z roku 2022 sa konštatuje, že **v okrese Martin je nedostatok resocializačných zariadení a nepostačujúca kapacita sociálnych zariadení**.

Samosprávy poskytujú sociálne služby najmä seniorom a občanom s ťažkým zdravotným postihnutím. Nemali by však byť ľahostajní k žiadnym občanom, ktorí sa ocitli v núdzi, podľahli závislosti alebo im bola diagnostikovaná nejaká civilizačná choroba, alebo tiež z dôvodu ohrozenia ich rodiny, detí a mládeže. Koncepciu práce v sociálnej oblasti majú samosprávy spracovanú v **Komunitných plánoch sociálnych služieb**.

V zmysle spomenutých komunitných plánov zastrešujú samosprávy na území UMR Martin tieto kľúčové sociálne služby:

Druh sociálnej služby	Mesto Martin	Mesto Vrútky	Obce UMR Martin
Opatrovateľská služba – v prirodzenom (domácom) prostredí klienta	ÁNO	ÁNO	Sučany, Žabokreky, Lipovec
Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb	ÁNO ¹²	ÁNO ¹³	
Denné centrum pre seniorov s jedálňou	ÁNO	ÁNO	Žabokreky
Detské jasle	ÁNO		
Komunitné centrum	ÁNO		Sučany
Útulok pre občanov bez prístrešia	ÁNO		
Zariadenie núdzového bývania	ÁNO		
Nocľaháreň	ÁNO		
Denný stacionár pre seniorov a zdravotne znevýhodnené osoby			

Zdroj: eVÚC evidencia – Sociálne služby v Žilinskom kraji

Denné centrum je prevádzkované Mestom Martin v troch lokalitách (I. Kolónia, Tomčany a ul. Škultétyho) a mesto Vrútky v dvoch lokalitách (ul. Kalocsaya a ul. Kafendova).

Mesto Martin aj mesto Vrútky zabezpečujú tiež **opatrovateľskú službu**, ktorá je zďaleka najžiadanejšou formou sociálnej služby od občanov. Dopyt po nej v oboch mestách neustále narastá. Mesto Martin zabezpečuje poskytovanie opatrovateľskej služby jednak vlastnými zamestnancami, jednak formou spolupráce s neverejnými poskytovateľmi sociálnej služby ECAV – Diakónia, Samaritán, n. o., MEDIK – M, n. o. a Senior, n. o. S neverejnými

poskytovateľmi sociálnych služieb mesto spolupracuje aj v oblasti prepravnej služby, kde popri mestskej prepravnej službe poskytuje túto službu aj prostredníctvom Medik-M, n. o. a sociálnu službu v nízkoprahovom dennom centre poskytuje aj prostredníctvom Diecéznej charity Žilina – Domu charity sv. Krištofa. Mesto Vrútky si zabezpečuje opatrovateľskú službu vlastnými kapacitami.

Mesto Martin poskytuje sociálne služby prepravy, stravovania (jedáleň), zariadenia komunitného centra, núdzového bývania, útulku, nízkoprahovej sociálnej služby pre deti a rodinu, nízkoprahového denného centra, denného centra, pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa

¹² Centrum sociálnych služieb Podháj (od januára 2023); <https://www.martin.sk/centrum-socialnych-sluzieb-podhaj-zariadenie-pre-seniorov/ms-92661>

¹³ Mestské Zariadenie pre seniorov s názvom SENIOR: <http://www.seniorvrutky.sk/cms/>

a terénnu sociálnu službu krízovej intervencie. Poskytuje tiež sociálne poradenstvo a jednorazové dávky v hmotnej núdzi a sociálnej pomoci a prevádzkuje detské jasle na ul. Š. Furdeka. Mesto Vrútky prevádzkuje jedine jedáleň na ul. M. R. Štefánika pre 90 osôb a svoje vlastné zariadenie SENIOR ako DSS a zariadenie pre seniorov s kapacitou 58 klientov. Zo strany občanov mesta Martin je záujem o vybudovanie podobného zariadenia vo Vrútkach aj v Martine. Záujem obyvateľov je aj o poskytovanie stravovania, či už v jedálni, alebo formou donášky stravy do domácnosti.

Na území UMR Martin zabezpečuje sociálne služby aj Žilinský samosprávny kraj, štát a viacerí neverejní poskytovatelia. Žilinský samosprávny kraj poskytuje sociálne služby prostredníctvom **dvoch zariadení pre seniorov**: DSS Méta a Centra sociálnych služieb Ľadoveň. Prevádzky DSS Méta sa mimo Martina nachádzajú aj v Lipovci a v Sučanoch (špecializované zariadenie). Neverejní poskytovatelia poskytujú na území mesta Martin sociálne služby pobytovou formou v štyroch zariadeniach pre seniorov (MEDIK – M, n. o., SENIOR Martin, n. o., BENETRIX n. o. – zariadenie pre seniorov a Dom sv. Martina).

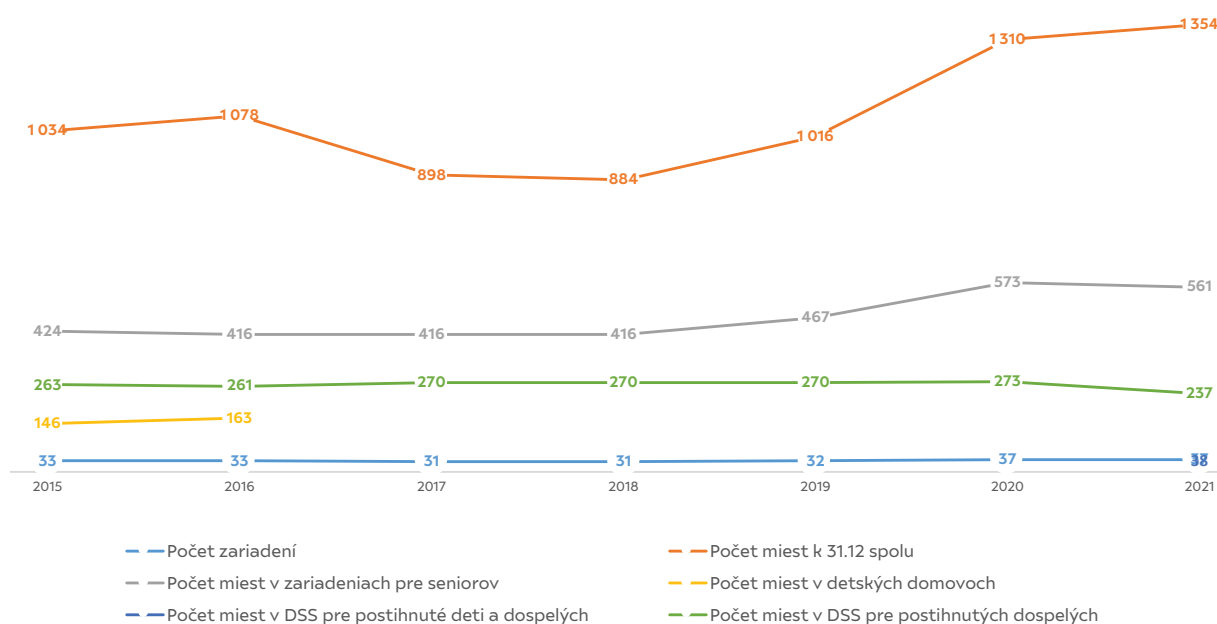
Sociálna starostlivosť na úseku sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je v okrese Martin poskyto-

vaná štátom v troch zariadeniach, z toho dve sídlia na území mesta Martin (detský domov, resocializačné zariadenie).

V oblasti poskytovania sociálnych služieb sú najaktívnejšie **obce Lipovec, Žabokreky a Sučany**, kde funguje opatrovateľská služba. V Sučanoch obec prevádzkuje komunitné centrum a Stredisko evanjelickej diakonie, Diakonické centrum Sučany pre nich poskytuje služby Zariadenia pre seniorov a Špecializovaného zariadenia. Obec Žabokreky má ako jediná obec zriadené Denné centrum. Služby DSS poskytuje obci Lipovec DSS Méta v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja.

ŠÚSR eviduje oficiálne štatistické údaje o kapacitách zariadení sociálnych služieb na území okresu Martin a tieto sú uvedené v tabuľke a grafe nižšie. Podľa nich počet sociálnych zariadení za sledované obdobie rokov 2015-2021v okrese Martin vzrástol o 12,1% a počet miest v nich vzrástol až o 30,9%. Kým v roku 2015 pripadalo na jedno zariadenie 31,3 miest, tak v roku 2021 to bolo o 5,3 miest viac (36,6 miest). Najviac narástla kapacita miest v zariadeniach pre seniorov o 32,3%, kým v Žilinskom kraji vzrástla len o 8%. Od roku 2016 nie je v okrese Martin poskytovaná sociálna služba detského domova.

Vývoj kapacity pre sociálne služby v okrese Martin v rokoch 2015 - 2021

KAPACITY SOCIÁLNYCH SLUŽIEB	rok 2015		rok 2021			zmena 2021 - 2015	
	Okres Martin	Žilinský kraj	Okres Martin	Žilinský kraj	podiel okres Martin na ZA kraji	Okres Martin	Žilinský kraj
Počet zariadení	33	189	37	165	22,4%	12,1%	-12,7%
Počet miest k 31.12 spolu	1 034	6 238	1 354	5 944	22,8%	30,9%	-4,7%
Počet miest v zariadeniach pre seniorov	424	1 820	561	1 965	28,5%	32,3%	8,0%
Počet miest v detských domovoch	146	514	0	0		-100,0%	-100,0%
Počet miest v DSS pre postihnuté deti a dospelých	0	0	38	300	12,7%		
Počet miest v DSS pre postihnutých dospelých	263	3 200	237	2 680	8,8%	-9,9%	-16,3%
Počet miest v DSS pre postihnuté deti	0	56	0	103	0,0%		83,9%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:so3005rr

Vzhľadom k širokému spektru sociálnych služieb a veľkej diferenciacii poskytovaných sociálnych služieb v rámci jednotlivých zariadení sú klientmi mnohých zariadení

v meste Martin aj obyvatelia okolitých miest a obcí a naopak obyvatelia mesta Martin sú často klientmi iných zariadení sociálnych služieb v rámci okresu Martin.

POBYTOVÉ A AMBULANTNÉ SLUŽBY na území UMR Martin podľa Zákona 448/2008 o sociálnych službách	Forma	paragraf zákona	Počet poskytovateľov	Počet zariadení	Kapacita zariadenia
Domov sociálnych služieb (DSS)	pobytová – ročná	§38	4	4	58
	ambulantne		3	3	45
	týždenná		1	1	16
Špecializované zariadenie	pobytová – ročná	§39	4	4	104
Zariadenie pre seniorov	pobytová – ročná	§35, ods.1	7	7	367
	ambulantne		1	1	40
Zariadenie starostlivosti o deti do 3 rokov veku dieťaťa (detské jasle)	ambulantne	§32b	6	6	115
Zariadenie podporovaného bývania	pobytová – ročná	§36	1	1	8
Zariadenie núdzového bývania	pobytová – ročná	§29 ods.1	1	1	15
Útulok	pobytová – ročná	§26 ods.1	1	1	22
Stredisko osobnej hygieny	ambulantne	§60	1		
Nocľaháreň	pobytová – ročná	§25	1	1	32
Komunitné centrum (KC)	ambulantne	§24D	2	2	69
Jedáleň	ambulantne / osobný odber	§58, ods.1	2	2	160
Denný stacionár	ambulantne	§40	2	2	40
Zariadenie opatrovateľskej služby	pobytová – ročná	§36 ods.1	3	3	19
Nízkoprahová soc. služba pre deti a rodinu	ambulantne	§28	1	2	32
Nízkoprahové denné centrum	ambulantne	§24b	2	2	40
Denné centrum (DC)	ambulantne	§56	3	6	270
Opatrovateľská služba	terénna	§41	9		
Terénna soc. služba krízovej intervencie	terénna	§24a	1		
Prepravná služba	terénna	§42	3		
Pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa	terénna	§31	1		
Služba včasnej intervencie	ambulantne	§33	1	1	3
Sociálna rehabilitácia	ambulantne	§21	1	1	
Sociálne poradenstvo – špecializované	ambulantne	§19 ods.3	2		
Sociálne poradenstvo – základné	ambulantne	§19 ods.2	3		

Zdroj: eVÚC evidencia – Sociálne služby v Žilinskom kraji

PREHĽAD POSKYTOVATEĽOV POBYTOVÝCH A AMBULANTNÝCH SLUŽIEB na území UMR Martin			
Pobytové a ambulantné služby	Mesto Martin		
Domov sociálnych služieb (DSS)	Centrum soc.služieb Ladoveň (30 os.)	Dom sv. Martin - Priehradka 692 (1 os.)	
	DSS MÉTA - J.Palkoviča 1 (22 os.)	DSS MÉTA - A. Medňanského 48 (20 os.)	
	DSS MÉTA - J.Palkoviča 1 (16 os.)	Centrum soc.služieb Podháj (40 os.)	
Špecializované zariadenie	Centrum soc.služieb Ladoveň (42 os.)	Dom sv. Martin (19 os.)	
Zariadenie pre seniorov	Centrum soc.služieb Ladoveň (38 os.)	BENETRIX n.o. - zariadenie pre seniorov (90 os.)	Dom sv. Martin (10 os.)
	MEDIK - M, n.o. - Východná 4016 (46 os. + 18 os.)	SENIOR Martin, n.o. - A.Pietra 406 (60 os.)	Centrum soc. služieb Podháj (40 os.)
	MEDIK - M, n.o. - Východná 4016 (40 os.)		
Zariadenie starostlivosti o deti do 3 rokov veku dieťaťa (detské jasle)	Broncco, s.r.o. - Jasle Cukríkovo (22 os.)	Leviča s.r.o. - Jasle Leviča (20 os.)	Rodinné opatrovateľské centrum Ľubka (8 os.)
	Mestské detské jasle na Š.Furdeka (20 os.)	MTSJ s.r.o. - Veselé jasičky (20 os.)	PhDr. Michal Beňadik - agentúra IN "Ako u mamy" (25 os.)
Zariadenie podporovaného bývania			
Zariadenie núdzového bývania	Mesto Martin - Záturčianska 1806 (15 os.)		
Útulok	Mesto Martin - Na kamení 6149/2 (22 os.)		
Stredisko osobnej hygieny	Dom charity sv. Krištofa - Diecézna charita ŽA		
Nocľaháreň	Nocľaháreň - Na Kamení 2 (32 os.)		
Komunitné centrum (KC)	KC Bambusky (49 os.)		
Jedáleň	Jedáleň na Škultétyho 4692 (70 os.)		
Denný stacionár	MEDIK - M, n.o. - Východná 4016 (10 os.)	SENIOR Martin, n.o. (30 os.)	

PREHĽAD POSKYTOVATEĽOV POBYTOVÝCH A AMBULANTNÝCH SLUŽIEB na území UMR Martin

Zariadenie opatrovateľskej služby	MEDIK - M, n.o. - Východná 4016 (7 os.)	SENIOR Martin, n.o. - A.Pietra 406 (2 os.)	BENETRIX n.o. - zariadenie pre seniorov (10 os.)
Nízkoprahová soc. služba pre deti a rodinu	DC I.Kolónia (16 os.)	DC Záturčianska (16 os.)	
Nízkoprahové denné centrum	Dom charity sv. Krištofa (25 os.) - Diecézna charita ŽA	Nízkoprahové DC - Na kameni 2 (15 os.)	
Denné centrum (DC)	DC I.Kolónia (50 os.)	DC Tomčany (40 os.)	DC Škultétyho (70 os.)
Opatrovateľská služba	Mesto Martin	Diecézna Charita Žilina // MEDIK - M, n.o. // Samaritán, n.o. // Senior Martin, n.o.	
Terénna soc. služba krízovej intervencie	Mesto Martin		
Prepravná služba	Mesto Martin	MEDIK - M, n.o. - Východná 4016	Centrum soc. služieb Horný Turiec
Pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa	Mesto Martin		
Služba včasnej intervencie	Centrum včasnej intervencie Žilina, n.o. - V.P.Tótha 56 (3 os.)		
Sociálna rehabilitácia	Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska - B.Bullu		
Sociálne poradenstvo - špecializované	Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska - B.Bullu	Dom charity sv. Krištofa - Diecézna charita ŽA	
Sociálne poradenstvo - základné	Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska - B.Bullu	Poradenské centrum OZ Dom Nádeje - P.O.Hviezdoslava 85	Dom charity sv. Krištofa - Diecézna charita ŽA
Pobytové a ambulantné služby	Mesto Vrútky		Obce UMR Turiec
Domov sociálnych služieb (DSS)			DSS MÉTA - Lipovec (27 os.) DSS MÉTA - Lipovec (3 os.)
Špecializované zariadenie	SENIOR - zar. pre seniorov a DSS Vrútky (18 os.)		Stredisko evanjelickej diakonie, Diakonické centrum Sučany (25 os.)
Zariadenie pre seniorov	SENIOR - zar. pre seniorov a DSS Vrútky (40 os.)		Stredisko evanjelickej diakonie, Diakonické centrum Sučany (25 os.)
Zariadenie starostlivosti o deti do 3 rokov veku dieťaťa (detské jasle)			
Zariadenie podporovaného bývania			DSS MÉTA - Lipovec (8os.)
Zariadenie núdzového bývania			
Útulok			
Stredisko osobnej hygieny			
Nocľaháreň			
Komunitné centrum (KC)			KC Sučany - Hlavná 300 (20 os.)
Jedáleň	Jedáleň na ul. M.R.Štefánika (90 os.)		
Denný stacionár			
Zariadenie opatrovateľskej služby			
Nízkoprahová soc. služba pre deti a rodinu			
Nízkoprahové denné centrum			
Denné centrum (DC)	DC Kalocsaya (20 os.)	DC Kafendova (70 os.)	DC Žabokreky (20 os.)
Opatrovateľská služba	Mesto Vrútky		Obec Sučany // obec Žabokreky // obec Lipovec
Terénna soc. služba krízovej intervencie			
Prepravná služba	Centrum soc. služieb Horný Turiec		
Pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa			
Služba včasnej intervencie			
Sociálna rehabilitácia			
Sociálne poradenstvo - špecializované			
Sociálne poradenstvo - základné			

Vysvetlivky: Zriaďovateľ je Žilinský samosprávny kraj Poskytovateľ je samospráva

Zdroj: eVÚC evidencia – Sociálne služby v Žilinskom kraji

Vďaka dotácii z rozpočtu mesta Martin na základe VZN č.130 a 131 pôsobí v oblasti sociálnej práce a starostlivosti o rôzne hendikepované sociálne skupiny okolo **30 občianskych združení a neziskových organizácií** ako napríklad ILCO – Klub stomikov, Záchranári Martin, Turčianske Venuše (ženy po onkologických ochoreniach), Zväz diabetikov Slovenska – Diamart Martin; Dom nádeje, Život bez násilia, Žena v tiesni (rieši domáce násilie); MANUS (komunitné aktivity), Matka a dieťa Turca, Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom Turiec, základné organizácie Jednoty dôchodcov Slovenska, miestny klub Združenia kresťanských seniorov Slovenska, Radostná staroba, Funkčnosť Centrum, Kardioklub regiónu Turiec, Leporelo, pobočka Slovenskej únie proti osteoporóze,

Bodkáčik – združenie pre deti, mládež a rodiny s kožnými chorobami, Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím, Matias n. o. (aquaterapia), Ad'kov prístav.

V programovom období 2014 – 2020 sa podarilo samosprávam na území UMR Martin zrealizovať viaceré projekty v sociálnej oblasti v celkovej hodnote NFP 1,7 mil. eur. Mesto Vrútky a obec Sučany čerpali na zriadenie a združenie MOPS – miestnych občianskych poriadkových hliadok. Obec Sučany tiež zrekonštruovala Komunitné centrum a mesto Martin zrekonštruovalo detské jasle a vyriešilo prestupové bývanie. Finančnú podporu na opatrovateľskú službu získala obec Sučany a mesto Martin.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Mesto Vrútky	Vrútky	Miestna občianska poriadková služba v meste Vrútky	23.11.2017	47 882,57 €
Mesto Vrútky	Vrútky	Miestna občianska poriadková služba v meste Vrútky, 2. etapa	05.02.2022	32 631,25 €
Obec Sučany	Sučany	Miestna občianska poriadková služba Sučany	15.11.2017	95 765,13 €
Obec Sučany	Sučany	Miestna občianska poriadková služba Sučany	20.01.2022	64 154,41 €
Obec Sučany	Sučany	Komunitné centrum Sučany	23.08.2017	136 683,60 €
Mesto Martin	Martin	Rekonštrukcia detských jasí Martin - Záturčie	01.12.2020	343 742,71 €
Mesto Martin	Martin	Prestupné bývanie v meste Martin	12.06.2020	417 637,61 €
Mesto Martin	Martin	Poskytovanie opatrovateľskej služby v meste Martin	01.12.2021	489 600,00 €
Obec Sučany	Sučany	Podpora opatrovateľskej služby II v obci Sučany	01.12.2021	48 960,00 €
SUMA CELKOM				1 677 057,27 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

Subjekty verejnej správy (Ústav na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých v Sučanoch) a neziskového sektora (Žena v tiesni, Centrum pre rodinu a rozvoj

osobnosti, Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom) získali na projekty sociálnej oblasti z EŠIV v programovom období 2014 – 2020 ďalších 1,3 mil. eur.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Ústav na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých	Sučany	Modernizácia administratívnej budovy ÚVTOS pre mladistvých Sučany	04.03.2020	529 509,60 €
Žena vtiesni	Martin	Monitoring násilia na ženách, ako nástroj k scitlivovaniu verejnej správy	29.03.2018	116 843,26 €
Žena vtiesni	Martin	Násilie na ženách nie je mýtus	23.08.2018	199 909,67 €
BRIEŽDENIE	Martin	Bezpečný ženský dom POKOJ	07.11.2018	196 155,11 €
Centrum pre rodinu a rozvoj osobnosti Martin	Martin	Centrum pre flexi starostlivosť o deti v predškolskom veku	27.09.2018	106 587,07 €
Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom - Turiec	Martin	Podpora zlepšovania študijných výsledkov a kompetencií detí s autizmom a odborných pracovníkov	24.09.2020	179 837,70 €
SUMA CELKOM				1 328 842,42 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

2.4. Kultúra a podpora kreatívneho priemyslu

Kultúrno-spoločenský život mesta Martin je natrvalo spojený s rokom 1848 a pôsobením štúrovskej generácie, ktoré v Martine a okolí získalo pozitívny ohlas a natrvalo sa zapísalo do dejín mesta. Na Memorandovom námestí, pred Evanjelickým kostolom sa dňa 6. až 7. júna 1861 konalo memorandové zhromaždenie slovenského národa a bol podpísaný prvý ucelený program samostatnej slovenskej politiky – Memorandum národa slovenského. Hneď vedľa Memorandového námestia sa nachádza prvá budova Matice slovenskej, v ktorej sa v 19. storočí sústredili všetky tvorivé a kultúrne sily národa. V súčasnosti v ňom sídli Slovenské národné literárne múzeum so stálymi expozíciami s názvom Najstaršia slovenská literatúra a Národná dvorana. Druhú budovu Matice slovenskej postavili v rokoch 1925 až 1926 podľa návrhu Jána Palkoviča. Dnes je sídlom pracovísk Matice slovenskej (vydavateľstva a redakcie Národných novín a Slovenských pohľadov) a sídli tu aj pracoviská Slovenského národného literárneho múzea. Významným miestom Martina je aj Národný cintorín, kde je pochovaná väčšina osobností slovenského národa, kultúrnych inštitúcií a spolkov, peňažných ústavov a priemyselných podnikov. Slovenská národná knižnica v Martine je najstaršou, najväčšou a najvýznamnejšou národnou a vedeckou knižnicou na Slovensku.

Významnosť mesta Martin v historickom vývoji Slovákov bola v roku 1994 zdôraznená prijatím Zákona č. 241/1994 Z. z. o meste Martin ako centre národnej kultúry Slovákov.

Najstaršou pamiatkou v meste Martin je Rímskokatolícky kostol sv. Martina. Kostol bol postavený v románskom slohu v druhej polovici 13. storočia a sú v ňom zachované fresky zo 14. storočia, hoci viackrát vyhorel. Nachádza sa v ňom hrobka rodiny Révayovcov, významného rodu Turčianskej stolice, ako aj obraz Panny Márie ustavičnej pomoci od národného umelca Martina Benku. Bývalý Župný dom – lokalizovaný oproti kostolu, bol postavený v roku 1772. Od roku 1987 je sídlom Turčianskej galérie so stálou expozíciou Slovenského moderného umenia 20. storočia. Galéria cyklicky usporadúva aj jedinečné medzinárodné podujatia – Bienále fantázie (pre deti) a Bienále knižného umenia (pre tvorcov a milovníkov krásnych kníh). Početné požiare v minulosti výrazne zredukovali historické centrum, ktoré netvorí veľa historických budov. Väčšina pochádza z konca 19. a začiatku 20. storočia a sú vybudované v štýle Art Nouveau (secesia). Významným objektom je budova Národného domu postavená v rokoch 1888 až 1890 podľa plánu Blažaja Bullu. Od II. svetovej vojny je sídlom Slovenského komorného divadla. K Slovenskému komornému divadlu patrí

aj Štúdio, postavené v roku 1994, ktoré je jedným z najmodernejších a najlepšie vybavených divadiel na Slovensku. Ďalšou zaujímavosťou je budova Tatra Banky, v ktorej dňa 30. októbra 1918 slovenská politická a kultúrna reprezentácia podpísala Deklaráciu slovenského národa o pripojení Slovenska k spoločnej republike s Čechmi.

V strede hlavného námestia sa nachádza dielo súčasnej architektúry – presklený objekt Millenium, ktorý získal najvýznamnejšie ocenenie v rámci Slovenska „Stavba roka 2003“.

Mesto Martin vypracovalo dva **kandidátske projekty na Európske hlavné mesto kultúry** (v roku 2011 aj v roku 2021). Ani s jedným nepostúpilo do druhého kola medzi tri kandidujúce mestá.

Mesto Martin nemá spracovanú Konceptiu podpory kreatívneho priemyslu, Konceptiu rozvoja kultúry, ani zmapovaný rozvojový potenciál v tejto oblasti.

Jedným z najväčších múzeí v Martine i na Slovensku je Slovenské národné múzeum, s tromi najnavštevovanejšími expozíciami (múzeami): Etnografické múzeum, Múzeum Andreja Kmeťa a Múzeum slovenskej dediny. Keď budova pôvodného múzea už nestačila pre potreby a narastajúce zbierky Muzeálnej slovenskej spoločnosti, táto sa v rokoch 1929 až 1932 rozhodla postaviť podľa projektu M. Harminca novú budovu. Jej súčasťou je travertínové schodisko so sochou Andreja Kmeťa a botanická záhrada z roku 1934. Z pôvodných zbierok tu zostali národopisné zbierky využívané v 3 stálych expozíciách: Človek a pôda, Človek a materiál a Človek a odev. V Múzeu Andreja Kmeťa sídli špecializované pracovisko zamerané na výskum prírody, ktoré spravuje vyše 160 tisíc zbierkových predmetov a ponúka stálu expozíciu o prírode Turca. SNM zriaďuje na území Martina ďalšie štyri expozície (múzeá): Múzeum Martina Benku, Múzeum Karola Plicku, Múzeum kultúry Čechov na Slovensku a Múzeum kultúry Rómov na Slovensku. Najväčší skanzen na Slovensku je práve v Martine – Múzeum slovenskej dediny, ktorý prezentuje ľudové staviteľstvo, bývanie a život tradičných slovenských dedinských spoločenstiev. Na ploche 15,5 ha je sústredených takmer 150 obytných, hospodárskych, technických, spoločenských a sakrálnych stavieb z regiónov Orava, Turiec, Kysuce a Liptov.

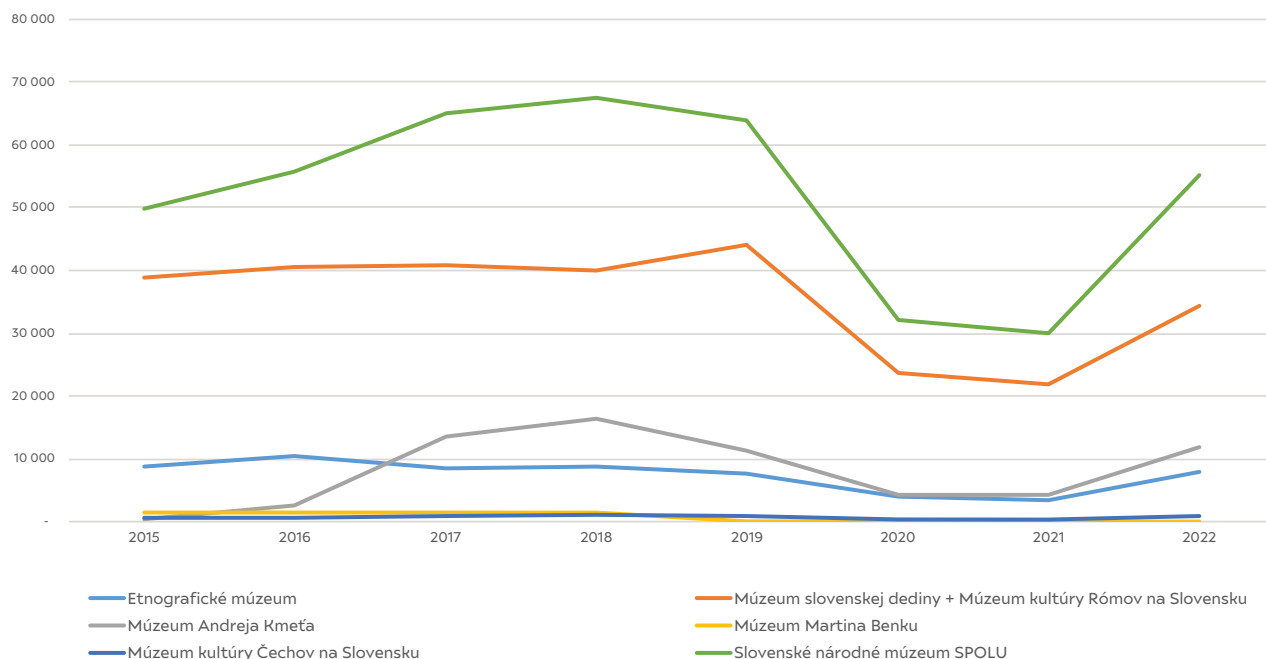
Návštevnosť všetkých expozícií Slovenského národného múzea v Martine dosiahla rekord v roku 2018 (67 517 návštevníkov), z čoho 59% tvorilo Múzeum slovenskej dediny. V období pred pandémiou sa medzi rokmi 2015 a 2019 návštevnosť zvýšila o 28%. Pandémia v rokoch 2019-2020 ju však znížila o 50%, pričom v roku 2022 sa na úroveň roku 2019 nedostala, ale bola o 13% nižšia.

NÁVŠTEVNOSŤ SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA v Martine v rokoch 2015 - 2022

rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2015 / 2019	2019 / 2022	2019/2022
Etnografické múzeum	8 692	10 441	8 355	8 644	7 614	3 984	3 407	7 993	-12%	-48%	5%
Múzeum slovenskej dediny + Múzeum kultúry Rómov na Slovensku	38 791	40 697	40 872	39 975	44 090	23 588	21 870	34 433	14%	-47%	-22%
Múzeum Andreja Kmeťa	378	2 709	13 514	16 385	11 182	4 184	4 281	11 885	2858%	-63%	6%
Múzeum Martina Benku	1 377	1 407	1 337	1 433	82	-	-	-	-94%	-	-100%
Múzeum kultúry Čechov na Slovensku	537	523	833	1 080	940	343	447	1 015	75%	-64%	8%
Slovenské národné múzeum SPOLU	49 775	55 777	64 911	67 517	63 908	32 099	30 005	55 326	28%	-50%	-13%

Zdroj: interná evidencia SNM v Martine

Návštevnosť expozícií Slovenského národného múzea v Martine v rokoch 2015 - 2022

Kultúrno-spoločenský život sa v meste Vrútky začal významne aktivizovať výstavbou Košicko-bohumínskej železnice v roku 1870 a štátnej železnice MAV zo Šalgotariánu do Vrútok (1872). Začali sa tu stavať železničné dielne a vytvárať pracovné príležitosti. Na konci 19. storočia sa Vrútky premenili zo zemianskej osady na významný železničný uzol. Bol tu čulý spoločenský život. Pôsobili tu ochotnícke divadlá, spevokol, športové kluby, vytvorili sa kasína. V sále hotela Urania sa premietali filmy. V roku 1910 vo Vrútkach postavili **neologickú synagógu** pre vrútockú Židovskú náboženskú obec. V roku 1918 boli Vrútky obsadené československým vojskom a následne prichádzali i českí železniční zamestnanci, ktorí obsadzovali miesta prednostov a vyšších úradníkov, výhybkárov a výpravcov. V rokoch 1925 – 1926 sa postavil **Robotnícky dom, Sokolovňa a Obecný dom**. Ďalej bol založený Katolícky kultúrny spolok (1924) a postavený **Katolícky kultúrny dom** (1937). **Rímskokatolícky kostol sv. Jána Krstiteľa** bol úplne prestavaný v neogotickom štýle v roku 1905 a v tom istom čase (1900 – 1903) postavili evanjelici rovnako nový kostol v obdobnom štýle. **Evanjelický kultúrny dom** bol postavený v roku 1943. V meste dnes pôsobí **Mestská knižnica Hany Zelinovej** a mesto

prevádzkuje **Stálu expozíciu železničného mesta Vrútky a Pamätnú izbu Hany Zelinovej**. Na organizáciu kultúrno-spoločenských podujatí využíva **Kultúrnu sálu Kriváň** a Robotnícky dom (**Kino 1. máj**).

Ako je uvedené vyššie, mesto Martin a mesto Vrútky nie sú z pohľadu kultúry len statickými miestami zachovávaní a pripomínania si významných historických udalostí a s tým spojeného kultúrneho dedičstva v podobe pamiatkových objektov a miestnych pamätihodností, ale je pre ne charakteristická aj pestrá žánrová ponuka kultúrnych aktivít. Vyššie spomenuté **celoslovensky významné profesionálne kultúrne inštitúcie** okrem výskumnej činnosti, archivačnej a dokumentačnej činnosti, zbierkotvornej a akvizičnej činnosti, edičnej a publikačnej činnosti, metodologickej a odbornej pomoci, rozvoji publika a starostlivosti o stále výstavy a expozície organizujú vo svojich priestoroch podujatia pre verejnosť (prednášky, besedy, príležitostné výstavy, tvorivé dielne a workshopy, vyučovacie hodiny pre základné školy a kultúrno-výchovné podujatia).

Z profesionálnych (zriaďovaných) kultúrnych inštitúcií pôsobia na území UMR Martin nasledovné subjekty:

Zriaďovateľ	Sídlo inštitúcie		
	Mesto Martin	Mesto Vrútky	Obce UMR Martin
Samospráva	Kultúrna scéna Martin Turčianske kultúrne stredisko	Mestská knižnica Hany Zelinovej Pamätná izba Hany Zelinovej Stále expozícia železničného mesta Vrútky	Miestne ľudové knižnice v obciach Bystrička, Dražkovce, Košťany nad Turcom, Lipovec, Sučany, Turčianske Kľačany, Žabokreky
Mimovládne organizácie	Bar museum		
VÚC – Žilinský samosprávny kraj	Turčianska galéria Slovenské národné divadlo Turčianska knižnica v Martine		
Štátna inštitúcia	SNM – Etnografické múzeum SNM – Múzeum Andreja Kmeťa SNM – Múzeum slovenskej dediny SNM – Múzeum kultúry Rómov na Slovensku SNM – Múzeum Martina Benku SNM – Múzeum Karola Plícku SNM – Múzeum kultúry Čechov a Slovákov Slovenská národná knižnica Slovenské národné literárne múzeum		

Zdroj: Vlastné spracovanie autora zo zdrojov z internetu.

Nezávislú kultúru v meste Martin reprezentuje **Kultúra na platforma Parta a BAR museum**.

V meste Martin pôsobí v oblasti neprofesionálnej a nezriadovanej tradičnej a súčasnej kultúry do 50 aktívnych združení, ktoré na svoje aktivity poberajú aj dotácie z rozpočtu mesta podľa dvoch všeobecne záväzných nariadení (VZN č. 130 a VZN č.131). Patria medzi ne napríklad Miestny odbor Matice slovenskej, Živena – spolok slovenských žien, Detský folklórny súbor Turiec, Folklórna spoločnosť Turiec, OZ Dubáček, OZ Maďarský spolok Turca, Český spolok v Martine, Združenie Martinských rómov – Romale progress, Martinský klub priaznivcov cestovania, OZ Podoby slova, OZ CREA-EDU, Fotoklub Karola Plicku, OZ Ľudia Turca, Kultúrne centrum Museum, OZ Turčianske čriepky, OZ Združenie priateľov Detského divadelného súboru Kamarát, City Art Center, STEP ART, TUZLUK – Turčianske združenie pre šírenie a ochranu tradičnej a ľudovej kultúry, Cantica Collegium

Kultúrna inštitúcia	Lokalizácia	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Múzeá a galérie	mesto Martin	8	9	6	6	3	3	2
	Vrútky	1	1	0	0	0	0	0
	UMR Martin	9	10	6	6	3	3	2
	okres Martin	10	11	7	7	4	4	3
	Žilinský kraj	48	48	42	42	40	42	42

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5005rr

V roku 2021 na území UMR Martin pôsobili 2 **stále kiná** s 808 sedadlami, a to obidve v meste Martin. Ich podiel predstavoval 13,3% v Žilinskom kraji. V roku 2016 to boli dokonca 4 stále kiná s 1255 sedadlami. Z 10 zariadení pre voľný čas a záujmovú činnosť pre deti

Kultúrna inštitúcia	Lokalizácia	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Zariadenia na voľný čas a záujmovú činnosť pre deti a mládež	mesto Martin	8	8	7	7	7	7	7
	Vrútky	1	1	1	1	1	1	1
	Košťany nad Turcom	1	1	1	1	1	1	1
	Sučany			1	1	1	1	1
	UMR Martin	10	10	10	10	10	10	10
	okres Martin	10	10	10	10	10	10	10
	Žilinský kraj	81	81	80	79	78	78	78

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5006rr

Na území UMR Martin bolo v roku 2021 evidovaných 4,3% počtu verejných knižníc Žilinského kraja a 32,1% počtu knižníc okresu Martin, pričom ale až 76,6% knižničných jednotiek okresu Martin. V oboch mestách UMR Martin bola evidovaná 1 knižnica a v 7 obciach UMR Martin (s výnimkou obce Diaková) rovnako po jednej knižnici (celkovo 9 knižníc s 200 276 knižničnými jednotkami). Za sledované obdobie rokov 2015 – 2021 sa počet knižníc na území UMR Martin nezmenil, kým počet knižničných jed-

musicum, Roots, Združenie turčianskych muzikantov, Turiec film, Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov.

V obciach UMR Martin majú zriadené **ochotnícke divadlo** obce Bystrica (Divadelný súbor Pišinger), Dražkovce, Lipovec a Žabokreky. V Sučanoch je aktívny Miestny odbor Živeny a Miestny odbor Matice slovenskej. Miestne odbory Matice slovenskej pôsobia aj v obciach Žabokreky a Bystrica. Obec Bystrica je veľmi kultúrne činná. Pôsobí tu Folklórny súbor Hrádok, Hudobná skupina Návrat, Dychová hudba Bystrica, Hudobná skupina Veselí chlapci.

Na území UMR Martin, v meste Martin pôsobí jedno stále **divadlo** s vlastnou divadelnou scénou. V roku 2021 v meste Martin pôsobili **2 múzeá a galérie, ktoré mali 4,8%-ný podiel na počte múzeí a galérií v Žilinskom kraji**. Ich počet sa podľa štatistického zisťovania medzi rokmi 2015 a 2021 znížil o 7 múzeí a galérií, a to 6 v meste Martin a jedno v meste Vrútky.

Kultúrna inštitúcia	Lokalizácia	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Divadlá	mesto Martin	1	1	1	1	1	1	
	Vrútky	0	0	0	0	0	0	
	UMR Martin	1	1	1	1	1	1	
	okres Martin	1	1	1	1	1	1	
	Žilinský kraj	4	4	5	5	6	5	

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5009rr

a **mládež** prevádzkovaných v UMR Martin aj v okrese Martin je 7 v prevádzke v meste Martin, jedno v meste Vrútky a dve v obciach UMR Martin (Sučany a Košťany nad Turcom). Na počte týchto zariadení v Žilinskom kraji zaberajú 12,8%.

Kultúrna inštitúcia	Lokalizácia	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stále kiná	mesto Martin	3 / 1110	4 / 1255	2 / 991	3 / 937	2 / 808	2 / 808	2 / 808
	Vrútky	0	0	0	0	0	0	0
	UMR Martin	3	4	2	3	2	2	2
	okres Martin	3	4	2	3	2	2	2
	Žilinský kraj	16	16	16	18	15	17	15

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5003rr

notiek klesol o 15 689 (7,3%). Počet knižničných jednotiek vzrástol v meste Turčianske Kľačany (20,5%), Žabokreky (17,2%), Košťany nad Turcom (13%) a Bystrica (3%). **Počet knižničných jednotiek mestských knižníc je vyšší ako vo všetkých obciach UMR Martin** (16%-ný podiel na okrese Martin). Najviac knižničných jednotiek je v meste Martin (49,2%-ný podiel na okrese Martin), kde sa nachádza Slovenská národná knižnica v Martine a Turčianska knižnica v Martine.

Kultúrna inštitúcia	Lokalizácia	Počet knižníc								Počet knižničných jednotiek								
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	podiel	2021/2015	v %
Verejné knižnice	mesto Martin	1	1	1	1	1	1	1	139 824	143 449	143 152	142 942	141 360	135 393	128 661	49,2%	-11 163	-8,0%
	Vrútky	1	1	1	1	1	1	1	30 916	31 354	32 035	32 315	29 892	29 758	29 654	11,3%	-1 262	-4,1%
	Bystrička	1	1	1	1	1	1	1	5 687	5 653	5 631	5 601	5 642	5 668	5 860	2,2%	173	3,0%
	Diaková	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0%	-	-
	Dražkovce	1	1	1	1	1	1	1	3 804	3 857	3 959	3 996	4 108	3 061	2 932	1,1%	-872	-22,9%

Kultúrna inštitúcia	Lokalizácia	Počet knižníc							Počet knižničných jednotiek									
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	podiel	2021/2015	v %
Verejné knižnice	Košťany nad Turcom	1	1	1	1	1	1	1	2 227	4 513	2 350	2 395	2 448	2 494	2 517	1,0%	290	13,0%
	Lipovec	1	1	1	1	1	1	1	3 317	3 337	3 350	3 159	3 181	3 204	3 220	1,2%	-97	-2,9%
	Sučany	1	1	1	1	1	1	1	22 996	23 080	33 300	33 376	18 805	18 855	18 855	7,2%	-4 141	-18,0%
	Turčianske Kľačany	1	1	1	1	1	1	1	4 460	4 610	4 763	4 940	5 115	5 321	5 374	2,1%	914	20,5%
	Žabokreky	1	1	1	1	1	1	1	2 734	2 927	3 003	3 294	3 401	3 077	3 203	1,2%	469	17,2%
	2 mestá UMR Martin	2	2	2	2	2	2	2	170 740	174 803	175 187	175 257	171 252	165 151	158 315	60,5%	-12 425	-7,3%
	8 obcí UMR Martin	7	7	7	7	7	7	7	45 225	47 977	56 356	56 761	42 700	41 680	41 961	16,0%	-3 264	-7,2%
	UMR Martin	9	9	9	9	9	9	9	215 965	222 780	231 543	232 018	213 952	206 831	200 276	76,6%	-15 689	-7,3%
	okres Martin	33	31	30	28	28	28	28	286 188	290 802	297 612	291 450	272 124	265 272	261 492	100,0%	-24 696	-8,6%
	Žilinský kraj	237	230	224	219	214	211	207	2 191 597	2 172 258	2 179 751	2 141 305	2 085 152	2 026 872	1 960 320		-231 277	-10,6%

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5008rr

Turčianska knižnica v Martine mala v roku 2022, kedy bola až do apríla otvorená len v obmedzenom režime, priemernú dennú návštevnosť vrátane sobôt 315 používateľov. Najvyššia denná návštevnosť predstavovala 656 používateľov. Zorganizovala 299 podujatí pre deti a mládež, 119 pre dospelých, ktorých sa zúčastnilo 12 475 návštevníkov. **Údaje o návštevnosti Turčianskej knižnice svedčia o tom, že ide o miesto, ktoré je navštevované a využívané, čím prispieva aj k zvyšovaniu kultúrnej gramotnosti nielen Slovákov.**

Kultúrna scéna Martin je príspevková organizácia zriadená mestom Martin. Hlavným poslaním je organizovanie mestských podujatí situovaných najmä na Divadelnom námestí v Martine, ale aj v iných mestských častiach a ich kultúrnych domoch. Okrem hlavného poslania plní aj úlohy koordinátora občianskych združení a neziskových organizácií, spolupracuje s kultúrnymi a vzdelávacími inštitúciami v meste Martin a podporuje profesionálnu a amatérsku umeleckú činnosť. Aktívne sa podieľa sa na organizovaní najvýznamnejších mestských podujatí ako Slovesná jar v Martine, Fašiangy (február/marec), Veľkonočné trhy (marec/apríl), Mesto deťom (jún), Dni mesta Martin spojený s Martinským dňom tanca a Martinským bicyklovým dňom (jún), Martinské kultúrne leto, Cyklomaratóň po ceste SNP (august), Dni sv. Martina – Martinské hody (november), Mikuláš v meste (december), Silvester (december). Spolupracuje aj na významných podujatiach konaných v meste ako Turčianske slávnosti folklóru, Scénická žatva (100-ročný festival neprofesionálneho divadla), Dožinky v Múzeu slovenskej dediny, Dotyky a spojenia (showcasový festival slovenského divadla – najväčšia a najreprezentatívnejšia prehliadka tvorby divadiel zo Slovenska).

V meste Vrútky je kultúra organizovaná Referátom kultúry a tlače mestského úradu. Prevádzkujú dve sály na kultúrne podujatia (Kino 1. máj a kultúrna sála Kriváň). Organizujú aj tradičné podujatia ako Vrútocká hudobná jar, Stavanie mája, Dni mesta Vrútky (september) a Memorál Stopami ukrývaných detí (júl).

Súčasný stav technického a interiérového vybavenia **kultúrnych domov v mestách aj obciach UMR Martin** si vyžaduje pozornosť a investície. Mestu Martin chýba kultúrno-spoločenský priestor a plánuje v najbližších rokoch investovať do rekonštrukcie budovy **Kina Moskva**

a jeho transformácie na kultúrne centrum, ktoré v meste chýba.

V okrese Martin sa z pohľadu **ochrany pamiatkového fondu** v zmysle Zákona č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu nachádzajú **dve pamiatkové zóny** – Mesto Martin a Kláštor pod Znievom. Historické jadro mesta Martin bolo 20. októbra 1994 vyhlásené za pamiatkovú zónu mestského typu.

Región Turiec eviduje 24,5% národných kultúrnych pamiatok Žilinského kraja (434 NKP). 85,7% z nich sa nachádza v okrese Martin.

Územie UMR Martin eviduje 162 NKP, čo predstavuje 37,3% NKP z celého regiónu Turiec a 43,5% okresu Martin, pričom mesto Martin má v evidencii 139 NKP (37,4% okresu Martin). V 5 obciach UMR Martin je lokalizovaných 17 NKP, najviac v obci Sučany (8 NKP). Obce Turčianske Kľačany, Žabokreky a Diaková neevidujú žiadnu NKP.

Register NKP	počet	podiel na		
		okres Martin	región Turiec	Žilinský kraj
mesto Martin	139	37,4%		
Vrútky	6			
Bystrica	3			
Diaková	-			
Dražkovce	1			
Košťany nad Turcom	2			
Lipovec	3			
Sučany	8			
Turčianske Kľačany	-			
Žabokreky	-			
2 mestá UMR Martin	145	39,0%	33,4%	
8 obcí UMR Martin	17	4,6%	3,9%	
UMR Martin	162	43,5%	37,3%	37,3%
okres Martin	372		85,7%	21,0%
okres Turčianske Teplice	62		14,3%	3,5%
región Turiec	434			24,5%
Žilinský kraj	1 769			

Zdroj: Register NKP, Pamiatkový úrad SR

PREHĽAD EVIDOVANÝCH NÁRODNÝCH KULTÚRNYCH PAMIATOK na území UMR Martin podľa Registra NKP

Lokalizácia	Významná kultúrna pamiatka
Martin	• Rímskokatolícky kostol sv. Martina • tolerančný evanjelický kostol a fara • Slovenské národné múzeum + Staré slovenské národné múzeum • 2 budovy Matice slovenskej • Prvé slovenské patronátne gymnázium • Múzeum Martina Benku • Župný dom/Turčianska galéria • Rolnícka vzájomná pokladnica • Budova prijatia Martinskej deklarácie, Memorandové zhromaždenie 1861 (pamätne miesto) • Divadlo SNP/Národný dom • Štátny ústav zveľaďovania živností • Štefánikov ústav • Štátna meštianska škola, Evanjelická cirkevná škola, Štátne gymnázium • Mestská sporiteľňa, Hasičský dom, Advokátska komora, Tatradoj, Vila Dr. Kohúta, Živena / Sociálny dom, Vila Jesenských, Mudroňov dom, Lilgovský dom (pôsobisko Jozefa Gregora Tajovského), Hronského vila (pôsobisko Jozefa Cígera Hronského), Pôsobisko J. Škultétyho, Horákovský dom, • Národný cintorín (63 hrobových miest ako NKP) • Hradište, Hrádok a Attilov hrob • Reichlovský kaštieľ • Dávidovská kúria
Vrútky	• Rímskokatolícky kostol sv. Jána Krstiteľa • Evanjelický kostol Dr. Martina Luthera • Hlavné železničné dielne • Robotnícky dom
Bystrička	• Pamätná vila T.G. Masaryka • Hradisko Hrádok
Dražkovce	• Filiálny rímskokatolícky kostol sv. Heleny
Košťany nad Turcom	• baroková kúria
Lipovec	• pomníky (pamätne miesto povstaleckých bojov, spoločný hrob partizánov, pomník vypálenia obce)
Sučany	• bývalé patrocínium – sv. Žofia • Rodný ľudový dom J. Langsfelda • Hradisko Skala • Stará evanjelická fara

Zdroj: Register NKP, Pamiatkový úrad SR

V oblasti kultúry boli zo zdrojov EŠIF v programovom období 2014 – 2020 podporené dva projekty subjektov verejného a tretieho sektora v celkovej výške NFP 163 tis. eur.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Slovenské komorné divadlo Martin	Martin	Zvýšenie kvality poskytovaných služieb SKD Martin v súvislosti s pandemickou situáciou	19.10.2022	198 941,91 €
Bod - spoločnosť pre podporu umeleckého vzdelávania	Martin	Posilnenie kultúrno-umeleckej gramotnosti	28.10.2020	163 294,73 €
SUMA CELKOM :				163 294,73 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPCMiner

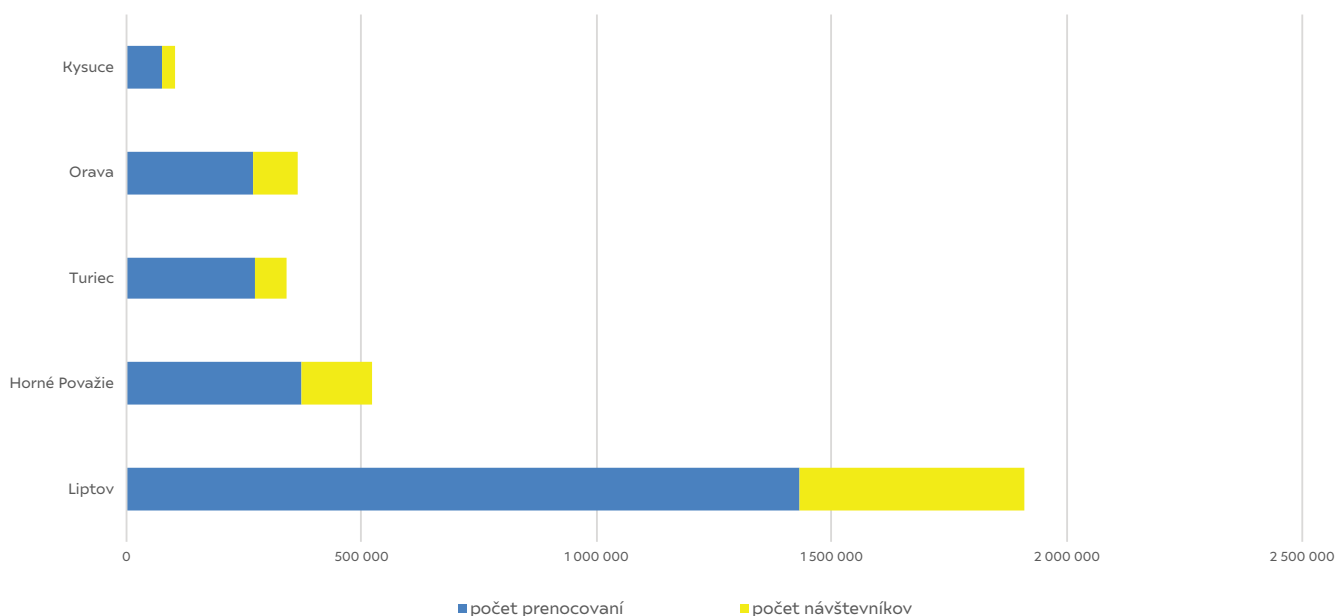
2.5. Cestovný ruch a aktívne trávenie voľného času

Región Turiec je výnimočný svojou polohou na cestnej trase Košice – Bratislava – Vrútky – Zvolen aj atraktivitou z pohľadu cestovného ruchu postaveného od mája do októbra najmä na možnostiach pešej turistiky a cykloturistiky tzv. Turčianskou záhradkou a v zimnej sezóne nenáročnými lyžiarskymi terénmi vo viacerých strediskách zimných športov (Valča, Jasenská dolina, Martin-ské hole), z toho najvýznamnejšími je lyžiarske stredisko Martinky na Martiniských holiach. V kombinácii s pobytom pri termálnej vode v Turčianskych Tepliciach je možné celoročne aktívne tráviť čas v regióne. Centrom letnej turistiky pre peších turistov a horských cyklistov je pohorie Malá Fatra a Veľká Fatra. Rozvoj podnikania v cestovnom ruchu v regióne Turiec dotvára mesto Martin svojou ponukou kultúrnych zariadení s celoslovenskou pôsobnosťou, ale aj kultúrny potenciál prejavujúci

sa v množstve kultúrnych pamiatok a ponuke kultúrno-spoločenského využitia v podobe podujatí.

Región Turiec je podľa údajov za rok 2020 v Žilinskom kraji v poradí 3. turistickým regiónom, čo sa týka počtu prenocovaní a 4. v poradí podľa počtu návštevníkov. Zo všetkých regiónov Žilinského kraja, však vykazuje najdlhší pobyt (4,2 dňa). V roku 2021 tvorili prenocovania v okrese Martin 3,3% Žilinského kraja a okres vygeneroval 4,2% počtu návštevníkov Žilinského kraja (v roku 2019 to bolo 5,4%), z čoho vyplýva, že okres Martin je menej turisticky pobytovo zameraný ako okres Turčianske Teplice. V rekordnom roku 2019, podľa počtu prenocovaní aj návštevníkov na Slovensku, región Turiec generoval 12,2% prenocovaní Žilinského kraja a 8,8% jeho návštevníkov, v roku 2020 to bolo 11,3% prenocovaní a 8% návštevníkov.

Žilinský turistický kraj v roku 2020

poradie	1.	2.	3.	4.	5.	Žilinský kraj	podiel Turiec
ROK 2020	Liptov	Horné Považie	Turiec	Orava	Kysuce		
počet prenocovaní	1 432 608	372 803	274 025	270 351	75 716	2 425 503	11,3%
počet návštevníkov	478 009	149 070	65 237	94 798	28 754	815 868	8,0%
dĺžka pobytu	3,00	2,50	4,20	2,85	2,63	2,97	

Zdroj: ŠÚSR a Žilinský turistický kraj

PREHĽAD PRIMÁRNEJ PONUKY CESTOVNÉHO RUCHU na území UMR Martin				
	PRÍRODA	KULTÚRA A HISTÓRIA	ŠPORT	ATRAKcie
Mesto Martin	Nástup na turistický chodník Ferrata HZS a Martin-ské hole	SNM – Múzeum slovenskej dediny	Lyžiarske stredisko Martin-ské hole	Lanové centrum Segoland
	SNM - Múzeum Andreja Kmeťa		Ferrata HZS na Martin-ských holiach	Detský sen Martin-Sever
	Jazierko a lokalita Hrádok	SNM - Etnografické múzeum	Bežecké trasy a lyžiarske bežecké trate v lesoparku Jedľoviny	Hvezdáreň – Astronomická pozorovateľňa M.R. Štefánika
	Záhrada Slovenského národného múzea (bývalá botanická záhrada)	Turčianska galéria	Skatepark v Priekope	Hasičské múzeum areál SIM
		Bar museum	Letné mestské kúpalisko	Pivovar Martins

PREHĽAD PRIMÁRNEJ PONUKY CESTOVNÉHO RUCHU na území UMR Martin

	PRÍRODA	KULTÚRA A HISTÓRIA	ŠPORT	ATRAKcie
Mesto Martin		Slovenské komorné di- vadlo Martin	Mestská plaváreň	Požičovňa kostýmov a krojov (1800 krojových ženských, mužských a det- ských kompletov z výše 40 regiónov Slovenska)
		Slovenská národná knižni- ca (SNK)	Športpark Pltníky – Pumptrack a Skatepark	
		Literárne múzeum SNK		
		Turčianske kultúrne stre- disko		
		Dom Jozefa Cígera Hron- ského		
		Memorandové námestie a budovy Matice sloven- skej		
		budovy Matice Slovenskej Národný cintorín		
Mesto Vrútky	Nástup na turistické chodníky Lúčanskou Malou Fatrou smerom na Minčol s prechodom na Martinské hole	Železničná história mesta - železničné depo a Želez- ničné múzeum	Letné mestské kúpalisko s ohrievanou filtrovanou vodou	
	Cyklocestička nábrežím Turca	Pamätná izba Hany Zeli- novej	Bežecké lyžovanie v zim- nom prímestskom stredis- ku Piatrová	
	Cyklotrasa po Turčiansko - Važsko - Fatranskej ceste s nástupom vo Vrútkach cez Lipovec, Turč. Kľačany, Sučany, Turč. Štiavničku, Podhradie, Nolčovo, Rat- kovo až do Krpelian.	neologická židovská synagóga		
Bystrička	Nástupné miesto na turistické chodníky na Martinské hole	Bývalé letné sídlo T.G.Ma- saryka (terajší obecný úrad)		
	Cyklorozhľadňa nad Bys- tričkou			
Diaková				
Dražkovce		Kostol sv. Heleny		
Košťany nad Turcom				
Lipovec	Nástupné miesto na turis- tiku v Malej Fatre		Vodná nádrž pri obci Lipo- vec (Lipovecké jazerá)	
			Nástupné miesto na splav po Váhu smer Strečno a Žilina	
Sučany	Nástupné miesto na turis- tiku v Malej Fatre - výstup na Malý Kriváň	Stĺp hanby – námestie Sučany	Sučianska skala – skalole- zecko	
		rodný dom Juraja Langsfelda		
		Sučiansky historicko-ná- učný chodník		
Turčianske Kľačany	Nástupné miesto na turis- tiku v NP Malá Fatra - na PR Kľačiansku Maguru - po horskom chodníku hre- beňom Krivánskej Malej Fatre od Suchého vrchu až po Veľký fatranský Kriváň.			

PREHĽAD PRIMÁRNEJ PONUKY CESTOVNÉHO RUCHU na území UMR Martin				
	PRÍRODA	KULTÚRA A HISTÓRIA	ŠPORT	ATRAKcie
Turčianske Kľačany	Vychádzky Krivánskou Malou Fatrou môžu viesť cez Chleb, Stoh, Veľký Rozsutec resp. južným smerom cez Mojžišove pramene k Šútovskému vodopádu, prípadne severným smerom do Vrátnej doliny.			
Žabokreky				Dirt Park BREH

Zdroj: Vlastné spracovanie autora zo zdrojov internetu.

Oficiálnou autoritou na manažment rozvoja cestovného ruchu a marketing regiónu Turiec je od 26. marca 2012 **Oblasťná organizácia cestovného ruchu (OOCR) Turiec**, ktorá do 1. 1. 2020 vystupovala ako OOCR Turiec – Kremnicko. Je členom Krajskej organizácie cestovného ruchu (KOOR) Žilinský turistický kraj. OOCR Turiec je persónálne poddimenzovaná organizáciou a nachádza sa

v počiatočnej fáze svojho rozvoja. V činnosti sa primárne zameriava na marketingové aktivity regiónu ako aktívneho regiónu pre peších turistov a cykloturistov, prípadne milovníkov adrenalínu, na správu destinačného portálu www.zazimartin.sk, www.turiec.com a na podporu miestnych podujatí členov.

ČLENSKÁ ZÁKLADŇA OOCR Turiec k 30.10.2022				
Samosprávy		Podnikateľské a nepodnikateľské subjekty		
1	Mesto Martin	1	Nadácia Turčianskej vodárenskej spoločnosti	
2	Mesto Turčianske Teplice	2	Technické služby Turčianske Teplice, s.r.o.	
3	obec Mošovce	3	Hasičský zbor Priekopa	
4	obec Necpaly	4	Tradičné je dobré, s.r.o.	
5	obec Háj	5	Nord Sighthound Club	
6	mesto Turany	6	Pro ski, a.s.	
		7	Regionálne rozvojová agentúra Turiec	
		8	Horolezecký klub NEOLIT, s.r.o.	
		9	OBJAVUJ SVET, s.r.o.	
		10	Skialp klub Kriváň	
		11	FATRA SKI, s.r.o.	
		12	METRO	

Zdroj: Register oblastných organizácií cestovného ruchu, Ministerstvo dopravy a výstavby SR, Sekcia cestovného ruchu.

K 30. 10. 2022 mala OOCR Turiec 18-člennú členskú základňu zloženú zo 6 samospráv a 12 podnikateľských a nepodnikateľských subjektov, ktoré prejavili záujem o členstvo. Je členom krajskej organizácie cestovného ruchu Žilinský turistický kraj.

Na území UMR Martin pôsobí aj **miestna akčná skupina OZ „Partnerstvo pre MAS Turiec“**¹⁴ ako verejno-súkromné partnerstvo, ktoré pokrýva 33 obcí vrátane mesta Martin. Schválená CLLD stratégia miestneho rozvoja na princípe LEADER vníma región Turiec ako značku pre cestovný ruch, rozvoj poľnohospodárstva a výrobu potravín.

Región Turiec je regiónom vhodným pre peších turistov aj cykloturistov. Je výnimočným aj **dĺžkou zna-**

čených peších turistických trás a cyklotrás. 72 turistických trás a značených trás v celkovej dĺžke viac ako 504 km prevažne lokalizovaných v podhorí Malej Fatry a Veľkej Fatry.¹⁵ Zároveň v regióne Turiec eviduje **sieť značených cykloturistických trás s celkovou dĺžkou 420 km.**¹⁶ Značenie nových cyklotrás, údržbu a obnovu zabezpečuje (každoročne) **Turčianska bicyklová skupina JUS.** Najdlhšia cyklotrasa **Turčianska cyklomagistrála** (červená trasa) prechádza z Vrútok cez Lipovec, Turčianske Kľačany, Sučany a obce na úpätí Veľkej Fatry až do Turčianskych Teplíc a má dĺžku 55 km a sú na nej umiestnené 3 rozhľadne a 2 cykloodpočívadlá.

Príklad dobrej praxe

Z cyklopointu Vrútky vybudovaného mestom Vrútky a plne vybaveného prístreškom, parkovacími miestami, stojanmi pre bicykle, nabíjacou stanicou pre elektromobily aj pre elektrobicykle, pumpou a servisnou výbavou pre menšie opravy bicyklov, možno vyraziť po žlté značenej cyklotrase vedúcej po novovybudovanej cyklocestičke na nábreží Turca do Martina s napojením na pestrú sieť turčianskych cyklotrás.

¹⁴ <https://www.mas-turiec.sk/strategia-mas-turiec/>

¹⁵ Celková dĺžka vyznačených chodníkov na Slovensku je viac ako 14 tisíc km.

¹⁶ Prehľad cyklotrás v Žilinskom kraji <https://za.cykloportal.sk/cyklotrasy-na-mape/>.

Z pohľadu cestovného ruchu je v regióne Turiec evidovaných **32 turistických samospráv**, ktoré štatisticky vykazujú výkony v cestovnom ruchu. V prípade 22 samospráv údaje z **ubytovacej štatistiky** nie sú k dispozícii

a sú označené ako „utajované“ (symbol „D“). Z „utajovaných“ turistických obcí pripadá na okres Martin 19 samospráv a na UMR Martin 7 samospráv.

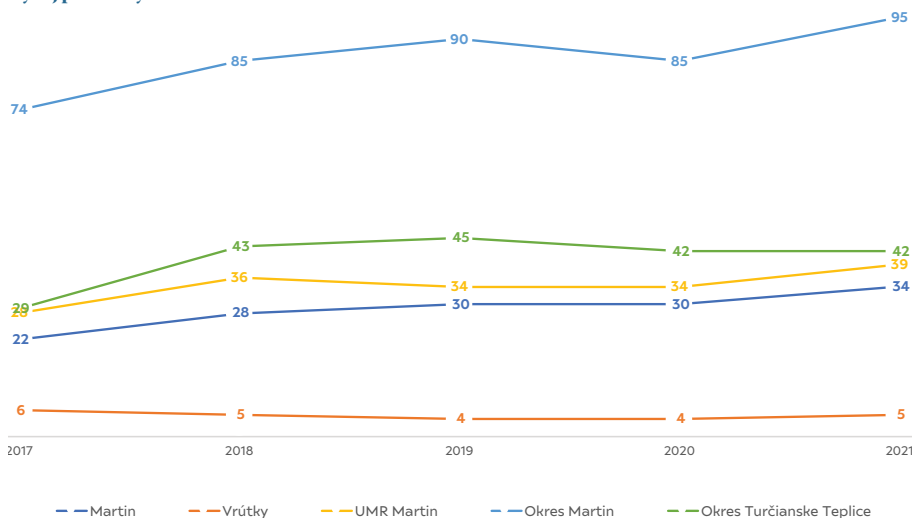
TURISTICKÉ SAMOSPRÁVY	Neutajované štatistické údaje	počet	Utajované štatistické údaje	počet	Počet CELKOM
okres Martin	mesto Martin, mesto Vrútky, Belá - Dulice, Blatnica, Valča	5	Benice, Bystrička, Dolný Kalník, Dražkovce, Kláštor pod Znievom, Košťany nad Turcom, Krpeľany, Lipovec, Necpaly, Nolčovo, Podhradie, Slovany, Sučany, Sútkovo, Turany, Turčianske Kľačany, Vrúcko, Žabokreky, Turčianske Jaseno	19	24
okres Turčianske Teplice	Mesto Turčianske Teplice, Čremošné, Mošovce, Sklené, Turček	5	Háj, Horná Štubňa, Rakša	3	8
región Turiec		10		22	32
UMR Martin	mesto Martin, mesto Vrútky	2	Bystrička, Dražkovce, Košťany nad Turcom, Lipovec, Sučany, Turčianske Kľačany, Žabokreky	7	9

Zdroj: ŠÚSR, ubytovacia štatistika a vlastné spracovanie

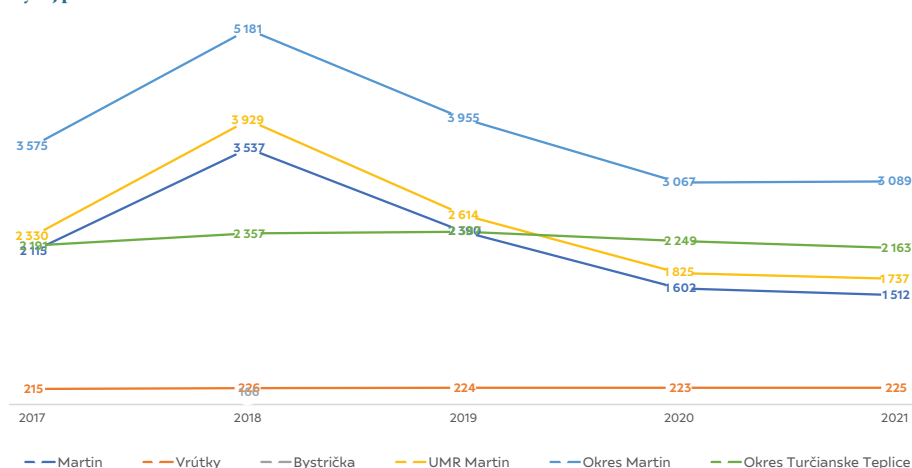
Región Turiec v roku 2019, v rekordnom predpandemickom roku z pohľadu prenocovaní, disponoval **135 ubytovacích zariadeniami** s lôžkovou kapacitou 6342 lôžok. Na jedno ubytovacie zariadenie pripadalo priemerne 47 lôžok a 16,7 izieb. Do vypuknutia pandémie sa v regióne Turiec za sledované obdobie rokov 2017 – 2019 otváralo priemerne 10 ubytovacích zariadení ročne so 192 lôžkami. V pandemickom období rokov 2018 a 2020 počet zariadení klesol o jedno zariadenie, 318 izieb a 2222 lôžok (z toho 1935 lôžok v meste Martin).

Pravdepodobne z dôvodu ukončenia prevádzky veľkokapacitného ubytovacieho zariadenia. Za sledované obdobie rokov 2017 – 2021 sa počet ubytovacích zariadení v regióne zvýšil o 34 (33%), z toho 21 zariadení pribudlo v okrese Martin (11 v UMR Martin) pri súčasnom poklese počtu lôžok o 514 (8,9 %), kým v Žilinskom kraji sa ich počet zvýšil o 11,9%. Najväčší pokles je evidovaný v meste Martin o 603 lôžok (28,5% lôžkovej kapacity).

Vývoj počtu ubytovacích zariadení v rokoch 2017 - 2021

Vývoj počtu lôžok UZ v rokoch 2017 - 2021

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Turistická samospráva	Celkový počet ubytovacích zariadení k dispozícii					zmena 2017 - 2019		zmena 2018 - 2020		zmena 2017 - 2021	
	2017	2018	2019	2020	2021		v %		v %		v %
Martin	22	28	30	30	34	8	36,4%	2	7,1%	12	54,5%
Vrútky	6	5	4	4	5	-2	-33,3%	-1	-20,0%	-1	-16,7%
Bystrička		3									
UMR Martin	28	36	34	34	39	6	21,4%	-2	-5,6%	11	39,3%
Okres Martin	74	85	90	85	95	16	21,6%	-	0,0%	21	28,4%
Okres Turčianske Teplice	29	43	45	42	42	16	55,2%	-1	-2,3%	13	44,8%
región Turiec	103	128	135	127	137	32	31,1%	-1	-0,8%	34	33,0%
Žilinský kraj	947	1 157	1 254	1 178	1 211	307	32,4%	21	1,8%	264	27,9%
Slovenská republika	3 656	4 257	4 839	4 532	4 667	1 183	32,4%	275	6,5%	1 011	27,7%

Turistická samospráva	Celkový počet lôžok k dispozícii					zmena 2017 - 2019		zmena 2018 - 2020		zmena 2017 - 2021	
	2017	2018	2019	2020	2021		v %		v %		v %
Martin	2 115	3 537	2 390	1 602	1 512	275	13,0%	-1 935	-54,7%	-603	-28,5%
Vrútky	215	226	224	223	225	9	4,2%	-3	-1,3%	10	4,7%
Bystrička		166									
UMR Martin	2 330	3 929	2 614	1 825	1 737	284	12,2%	-2 104	-53,6%	-593	-25,5%
Okres Martin	3 575	5 181	3 955	3 067	3 089	380	10,6%	-2 114	-40,8%	-486	-13,6%
Okres Turčianske Teplice	2 191	2 357	2 387	2 249	2 163	196	8,9%	-108	-4,6%	-28	-1,3%
región Turiec	5 766	7 538	6 342	5 316	5 252	576	10,0%	-2 222	-29,5%	-514	-8,9%
Žilinský kraj	44 651	49 442	52 625	50 742	49 953	7 974	17,9%	1 300	2,6%	5 302	11,9%
Slovenská republika	218 322	234 283	249 861	229 744	226 403	31 539	14,4%	-4 539	-1,9%	8 081	3,7%

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Región Turiec v roku 2021 tvoril 11,3 % počtu ubytovacích zariadení v Žilinskom kraji a 10,5 % počtu lôžkovej kapacity kraja. **Okres Martin tvoril 58,8% lôžkovej ka-**

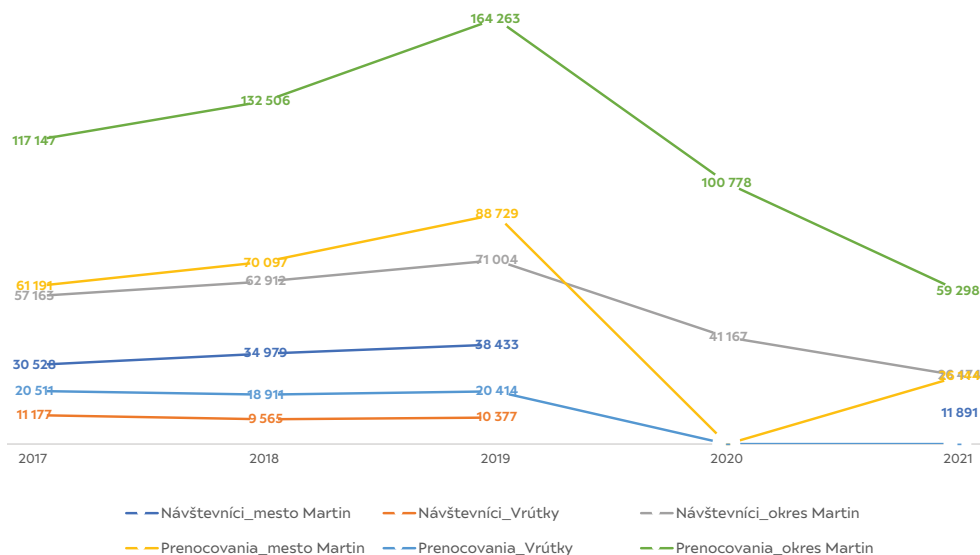
pacity regiónu Turiec, z toho hlavný podiel malo mesto Martin 28,8% a UMR Martin 33,1%.

Ubytovacia štatistika v roku 2021	Počet ubytovacích zariadení	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	Počet izieb	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	Počet lôžok	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK
Martin	34	35,8%	24,8%		591	51,7%	31,3%		1 512	48,9%	28,8%	
Vrútky	5	5,3%	3,6%		85	7,4%	4,5%		225	7,3%	4,3%	
UMR Martin	39	41,1%	28,5%	3,2%	676	59,1%	35,8%	4,5%	1 737	56,2%	33,1%	3,5%
Okres Martin	95		69,3%	7,8%	1 143		60,5%	7,6%	3 089		58,8%	6,2%
Okres Turčianske Teplice	42		30,7%	3,5%	745		39,5%	5,0%	2 163		41,2%	4,3%
región Turiec	137			11,3%	1 888			12,6%	5 252			10,5%
Žilinský kraj	1 211				14 960				49 953			
Slovenská republika	4 667				75 466				226 403			

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Vývoj prenocovaní a návštevnosti v rokoch 2017 a 2021 vo výraznej miere poznačila pandémia COVID-19.

Vývoj prenocovaní a návštevnosti na území UMR Martin v rokoch 2017 - 2021

Počet návštevníkov v okrese Martin medzi rokmi 2017 a 2021 klesol o 53,7%, kým počet prenocovaní o 49,4%, viac ako v Žilinskom kraji a na Slovensku. V meste Martin to bolo dokonca až 61% návštevníkov a 57,3% prenocovaní. Kým v predpandemickom období rokov 2017

až 2019 počet prenocovaní výrazne rástol o 40,2% (v meste Martin až o 45%) a počet návštevníkov o 24,2%. **Pokles prenocovaní aj návštevníkov pokračoval aj medzi rokmi 2020 a 2021.**

Ukazovateľ		2017	2018	2019	2020	2021	zmena 2017 - 2019	v %	zmena 2018 - 2020	v %	zmena 2017 - 2021	v %
Návštevníci	mesto Martin	30 528	34 979	38 433	-	11 891	7 905	25,9%			-18 637	-61,0%
	Vrútky	11 177	9 565	10 377	-	-	-800	-7,2%				
	okres Martin	57 163	62 912	71 004	41 167	26 474	13 841	24,2%	-21 745	-34,6%	-30 689	-53,7%
	Žilinský kraj	1 035 225	1 119 677	1 315 559	815 868	632 827	280 334	27,1%	-303 809	-27,1%	-402 398	-38,9%
	Slovenská republika	5 375 473	5 596 407	6 432 934	3 210 007	2 724 587	1 057 461	19,7%	-2 386 400	-42,6%	-2 650 886	-49,3%
Prenocovania	mesto Martin	61 191	70 097	88 729	-	26 144	27 538	45,0%			-35 047	-57,3%
	Vrútky	20 511	18 911	20 414	-	-	-97	-0,5%				
	okres Martin	117 147	132 506	164 263	100 778	59 298	47 116	40,2%	-31 728	-23,9%	-57 849	-49,4%
	Žilinský kraj	2 896 764	3 097 483	3 633 294	2 425 503	1 805 298	736 530	25,4%	-671 980	-21,7%	-1 091 466	-37,7%
	Slovenská republika	14 936 762	15 515 083	17 703 695	9 790 597	8 169 505	2 766 933	18,5%	-5 724 486	-36,9%	-6 767 257	-45,3%

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Pandémia výrazne zmenila aj pomer zahraničných návštevníkov na celkovej návštevnosti v regióne. Kým v roku 2021 sa zahraniční návštevníci podieľali na návštevnosti okresu Martin 13,5%, tak v roku 2019 to bolo až 23,7%, v meste Martin dokonca 30,1%, čo sa blížilo

k Žilinskému kraju (31,6%). V roku 2021 sa okres Martin podieľal na celkovej návštevnosti Žilinského kraja 4,2%, kým v roku 2019 bol tento podiel na úrovni 5,4%. Na prenocovaniach Žilinského kraja však menej, v roku 2019 na úrovni 4,5% a v roku 2021 len 3,3%.

Ukazovateľ	Počet návštevníkov	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	Počet zahraničných návštevníkov	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	Počet domácich návštevníkov	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	zahraničný návštevník	domáci návštevník
NÁVŠTEVNÍCI v roku 2021														
Martin	11 891	44,9%			-				-					
Vrútky	-				-				-					
UMR Martin	11 891			1,9%	-				-					
Okres Martin	26 474			4,2%	3 580			3,8%	22 894			4,3%	13,5%	86,5%
Okres Turčianske Teplice	D				D				D					
región Turiec														
Žilinský kraj	632 827				95 022				537 805				15,0%	85,0%
Slovenská republika	2 724 587				575 687				2 148 900				21,1%	78,9%
NÁVŠTEVNÍCI v roku 2019														
Martin	38 433	54,1%			11 558	68,7%			26 875	49,6%			30,1%	69,9%
Vrútky	10 377	14,6%			1 761	10,5%			8 616	15,9%			17,0%	83,0%
UMR Martin	48 810	68,7%	42,0%	3,7%	13 319	79,2%	54,4%	3,2%	35 491	65,5%	38,7%	3,9%	27,3%	72,7%
Okres Martin	71 004		61,1%	5,4%	16 820		68,7%	4,0%	54 184		59,1%	6,0%	23,7%	76,3%
Okres Turčianske Teplice	45 139		38,9%		7 649		31,3%		37 490		40,9%		16,9%	83,1%
región Turiec	116 143			8,8%	24 469			5,9%	91 674			10,2%	21,1%	78,9%
Žilinský kraj	1 315 559				416 257				899 302				31,6%	68,4%
Slovenská republika	6 432 934				2 475 094				3 957 840				38,5%	61,5%

Ukazovateľ	Počet prenocovaní	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	Počet prenocovaní zahraničných návštevníkov	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	Počet prenocovaní domácich návštevníkov	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	zahraničný návštevník	domáci návštevník
PRENOCOVANIA v roku 2021														
Martin	26 144	44,1%				0,0%				0,0%				
Vrútky	-													
UMR Martin	26 144			1,4%				0,0%				0,0%		
Okres Martin	59 298			3,3%	8 366			3,1%	50 932			3,3%	14,1%	85,9%
Okres Turčianske Teplice	D				D				D					
región Turiec														
Žilinský kraj	1 805 298				268 445				1 536 853				14,9%	85,1%
Slovenská republika	8 169 505				1 465 243				6 704 262				17,9%	82,1%
PRENOCOVANIA v roku 2019														
Martin	88 729	54,0%			25 304	64,1%			63 425	50,8%			28,5%	71,5%
Vrútky	20 414	12,4%			3 157	8,0%			17 257	13,8%			15,5%	84,5%
UMR Martin	109 143	66,4%	24,5%	3,0%	28 461	72,1%	35,2%	2,3%	80 682	64,6%	22,2%	3,4%	26,1%	73,9%

Ukazovateľ	Počet prenocovaní	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	Počet prenocovaní zahraničných návštevníkov	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	Počet prenocovaní domácich návštevníkov	podiel na okrese	podiel na regióne	podiel na ŽSK	zahraniční návštevníci	domáci návštevníci
Okres Martin	164 263		36,9%	4,5%	39 464		48,8%	3,2%	124 799		34,3%	5,2%	24,0%	76,0%
Okres Turčianske Teplice	280 796		63,1%		41 348		51,2%		239 448		65,7%		14,7%	85,3%
región Turiec	445 059			12,2%	80 812			6,6%	364 247			15,2%	18,2%	81,8%
Žilinský kraj	3 633 294				1 233 562				2 399 732				34,0%	66,0%
Slovenská republika	17 703 695				6 250 865				11 452 830				35,3%	64,7%

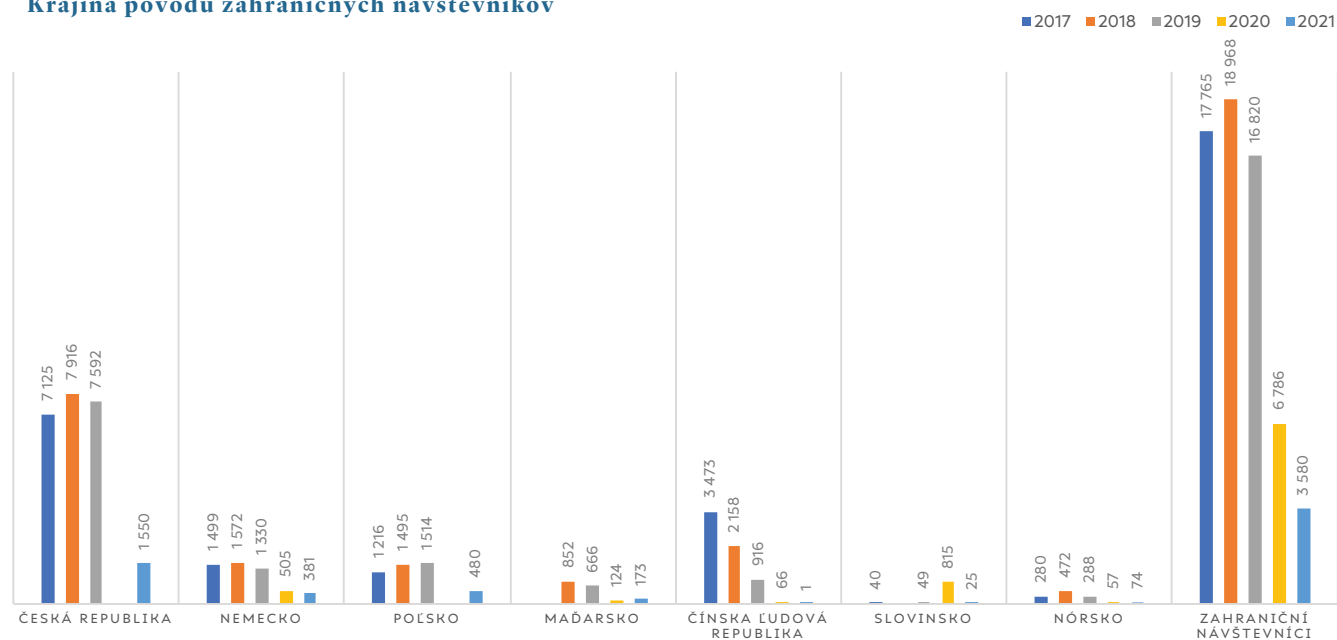
Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Krajiny pôvodu zahraničnej klientely okresu Martin zahŕňajú ako tradičné príjazdové trhy, tak aj krajiny pôvodu návštevníkov netradičné na Slovensku. Okres Martin od roku 2017 do roku 2021 navštevujú najviac návštevníci z Českej republiky, ktorí tvoria ročne od 40 – 45% všetkých zahraničných návštevníkov. V roku 2017 a 2018 bola druhou najpočetnejšou krajinou pôvodu zahraničných návštevníkov Čínska ľudová republika, v roku 2017 tvorili až 19,3% návštevnosti okresu. Tretou krajinou je **Ne-**

mecko, ktoré tvorí na celkovej zahraničnej návštevnosti okolo 8%. Nasledujú tradičné príjazdové krajiny Slovenska a to **Maďarsko** a **Poľsko**. Šiestou krajinou je **Nórsko** najmä z dôvodu početnej nórskej komunity študentov na Lekárskej fakulte v Martine a siedmou krajinou **Slovinsko**, kde prekvapila početná návštevnosť v roku 2020, ktorá tvorila až 12% celkovej zahraničnej návštevnosti okresu v tomto roku.

Krajina pôvodu	Česká republika	Čínska ľudová republika	Nemecko	Poľsko	Maďarsko	Nórsko	Slovinsko	Zahraniční návštevníci
2017 - 2021	24 183	6 614	5 287	4 705	1 815	1 171	929	63 919
	37,8%	10,3%	8,3%	7,4%	2,8%	1,8%	1,5%	
poradie	1	2	3	4	5	6	7	

Krajina pôvodu zahraničných návštevníkov

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:cr3804mr; vlastné spracovanie autora.

Najnavštevovanejšie atrakcie regiónu Turiec, ktoré ležia mimo územia UMR Martin sú (1) Aquapark Turčianske Teplice a (2) Gaderská dolina. Na území UMR Martin leží tretia najnavštevovanejšia atrakcia – Ferrata HZS na Martinské hole. Štatistiky návštevnosti týchto atrakcií však nie sú oficiálne zverejnené a pravdepodobne si ich prevádzkovatelia nevedú.

Správa národného parku Malá Fatra realizuje ako jediná zo správ národných parkov výberový dotazníkový prieskum medzi návštevníkmi národného parku v letnej turistickej sezóne, ktorého výsledky však nie sú oficiálne zverejnené.

Jediné **Turistické informačné centrum (TIC)** na území UMR Martin sídli v budove Millénium v Martine. Za rok

2021 ho navštívilo 2 349 návštevníkov, z toho 487 (20,7%) pochádzalo zo zahraničia.

Aktívne trávenie voľného času športom

So vzrastajúcim objemom voľného času, stúpa aj záujem o aktívny pohyb alebo športovo-rekreačné aktivity najmä v prírode. **Aktívny oddych** to nie je len cykloturistika a pešia turistika v horách, ale aj cielené využívanie športovej infraštruktúry určenej pre verejnosť, profesionálnych aj amatérskych športovcov, počas prípravy na súťaže, ale aj počas samotných súťaží. Rekreačný šport, nazvaný aj šport pre všetkých, bez ohľadu na vek, je pre samosprávy prioritou. Podľa ust. § 64 zákona o športe „obec podporuje organizovanie súťaží športu pre všetkých a podieľa sa na vytváraní podmienok na vykoná-

vane športu pre všetkých v obci". Rekreační športovci považujú šport za formu aktívneho oddychu a zdravého životného štýlu, ktorý regeneruje organizmus po fyzickej aj psychickej stránke. Šport buduje sociálne vzťahy medzi jednotlivcami a má pozitívny vplyv na fyzické a psychické zdravie človeka.

Mesto Martin má momentálne aktualizovanú koncepciu rozvoja športu na roky 2016 – 2021, podľa ktorej naplňalo nielen zábery mestskej politiky budovania „Zdravého mesta“ cez aktívny pohyb, ale prispievalo aj k naplňaniu cieľov štátnej koncepcie športu založenej aj na podpore športu ako odporúčaného spôsobu aktívneho trávenia voľného času širokej verejnosti, najmä detí a mládeže a podpore športovej reprezentácie a prípravy športovo talentovanej mládeže. Podľa spomenutej mestskej koncepcie sa mesto Martin dlhodobo snaží o revitalizáciu existujúcich športových zariadení v centre mesta (krytá plaváreň, futbalové ihriská, futbalový štadión na ul. L. Novomestského, hokejbalové ihrisko, tenisové kurty, športové haly), infraštruktúry pre ľadový hokej a zimné halové športy (zimný štadión a zimné tréningové plochy), obnovu martinského kúpaliska, výstavbu, obnovu športovísk pri školách, školských zariadeniach a na sídliskách a o podporu pozitívneho vzťahu detí a mládeže k športu (organizácia podujatí ako Turčianske hry mládeže, podpora športových klubov a zväzov) a skvalitňovanie cykloturistickej infraštruktúry v meste a jeho okolí. Strategicky má okrem udržiavania a revitalizácie existujúcej športovej infraštruktúry záujem o vybudovanie kabínkovej lanovky na Martinské hole a mestského atletického štadióna pri Spojenej škole Martin. Mesto Martin má svoje športoviská väčšinou v správe príspevkovej organizácie mesta **Správy športových zariadení mesta Martin (SŠZ Martin)**.

Medzi významné **športové podujatia** pre verejnosť s tradíciou na území UMR Martin sú Martinský beh medikov, Beh na Martina v Martine, Duatlon MMD, Beh k srdcu SNP – Memoriál Blažej Ruma a i. V obci Lipovec má 50-ročnú tradíciu výstup na vrch Panošiná, ktorý organizuje miestny Klub slovenských turistov k pamätníku neznámeho vojaka SNP. V Žabokrekoch miestny oddiel

Klubu slovenských turistov organizuje výstup chodníkom Jána Paľu.

Viac o športe na školách je uvedené v kapitole "Vzdelávanie a sociálna inklúzia".

V meste Martin pôsobí odhadom **do 60 aktívnych športových organizácií a športových klubov**, ktoré združujú nielen dospelých, ale aj mládež v rôznych druhoch športov a svojou činnosťou zviditeľňujú a reprezentujú mesto. Mesto Martin každoročne podporuje niekoľko z nich formou poskytovania dotácií z rozpočtu mesta na základe VZN č.130 a 131, na čo má vyčlenených 400 tis. eur. Najväčšia suma ide na podporu Mestského hádzanárskeho klubu a Hokejového klubu Martin.

Mesto Vrútky dosahuje na celoslovenskej úrovni výborné výsledky vo vodnom póle, v mužských aj ženských disciplínach, tiež v hokejbale a kolkoch. V posledných rokoch sa vrútockí hokejbalisti opakovane zapisujú ako víťazi celoslovenských súťaží a dostávajú sa do slovenskej reprezentácie, dokonca tu žijú aj majstri sveta. Kolkári – muži aj ženy – sa v posledných rokoch opakovane stali majstrami republiky. Pôsobí tu do 10 aktívnych športových organizácií a športových klubov.

Vo všetkých obciach UMR Martin má silné zázemie futbal. Obcou s najväčším počtom športových organizácií a klubov sú **Sučany** (futbal, kolky, turistika, skialpinizmus, volejbal, stolný tenis, tenis, rybolov). Kolkársky klub TATRA Sučany dokonca hrá extraligové slovenské aj české súťaže a organizuje kolkárske turnaje na medzinárodnej úrovni. Čo sa týka športovej infraštruktúry, tak modernými multišportovými ihriskami s umelým povrchom disponujú obce Košťany nad Turcom, Žabokrek a Lipovec (aj s workoutovým ihriskom) a tenisovými kurtmi obec Diaková a obec Sučany. V obci Diaková je dokonca vystavaná moderná multifunkčná hala firmy SPORT SERVICE, kde sa konajú rôzne národné aj medzinárodné športové podujatia.

Podľa spracovaného prehľadu sú **najmasovejšími športmi na území UMR Martin futbal** (aj v obciach UMR Martin), **ľadový hokej, hádzaná a bojové umenia**.

PREHĽAD ŠPORTOVÝCH ORGANIZÁCIÍ A ŠPORTOVÝCH KLUBOV na území UMR Martin

Športová disciplína	Mesto MARTIN		Mesto VRÚTKY	obce UMR MARTIN
	Športový klub	Členská základňa mládež / dospelý	Športový klub	Športový klub
ľadový hokej	MHC Martin, a.s.	250/30		Hokejový klub Diaková (momentálne neaktívny)
	MHA Martin, o.z.	200/0		
	Mestský hokejový klub Martin (ženy)	21/42		
krasokorčuľovanie curling	Kraso klub Martin			
	1 Curlingový klub mesta Martin	0/18		
futbal	MŠK FOMAT Martin	308/68	FC ATTACK Vrútky	TJ Dražkovce - futbalový klub
	Mestská liga malého futbalu v Martine	0/452		TJ Slovan Bystrica
	Old Boyd ZTS Fomat			Klub FC IDOP Lipovec
	Turčiansky futbalový zväz			Futbalový oddiel TATRA Sučany
				TJ Turčianske Kľačany - združenie Pokrok
				TJ TURČAN Košťany nad Turcom - futbalový klub
				FK SLOVAN Žabokrek

PREHLAD ŠPORTOVÝCH ORGANIZÁCIÍ A ŠPORTOVÝCH KLUBOV na území UMR Martin

Športová disciplína	Mesto MARTIN		Mesto VRÚTKY	obce UMR MARTIN
	Športový klub	Členská základňa mládež / dospelý	Športový klub	Športový klub
nohejbal	Nohejbalový klub Martin			
florbal	FK Martinské Medvede	150/80		
hokejbal			Kométa Vrútky - Hokejbalový klub	
hádzaná	Turčianska hádzanárska akadémia Martin (THA s.r.o.)	32/7		
	Mestský hádzanársky klub	54/34		
volejbal	Volejbalový klub TASK Martin			Volejbalový klub TATRAN Sučany
lyžovanie	SKI Team Martinské hole	40/20		
horolezectvo	Horolezecký klub Neolit			
skialpinizmus				Skialpový klub Sučany
bojové umenie	SAI CLUB Ju 6 -jitsu	51/23		
	Progressive Gym	2/22		
	ŠK brazílskeho Jiu 9 -jitsu	20/180		
judo	Judo-Club ZŤS Martin			
karate	Karate Klub Fatra Martin			
naturálna kultúra a fitnes	ŠK Naturálka	8/9		
	Paed. Dr. Peter Vons – Gym			
box	Športový klub boxu	17/2		
plávanie	Plavecký klub Martin	81/7	Plavecký a vodnopólový klub (PVK Vrútky)	
	Turčianski raci			
vodáctvo	Vodácky klub Lodenica Štrky			
športové potápanie	Klub športového potápania Hippocampus Martin			
športová strelba	Športovo strelecký klub Mesta Martin			
lukostreľba	Lukostrelecký klub Turiec			
cyklistika	Cyklo Turiec			
	R.T.C. Martin			
orientačný beh	Klub orientačného behu Martin			
triathlon	T.A.T. (Turčiansky amatérsky triatlon)	19/11		
	Triatlonový klub TriMat Martin			
atletika	Atletický klub ZŤS Martin	61/11		
tenis	Tenisový klub mesta Martin	18/30	Tenisový klub Vrútky	športový klub Sučany pri tenisových kurtoch
	T-klub HJT Martin			Tenisový klub Sučany
stolný tenis	Mestský stolnotenisový klub VTJ Martin	10/24	Stolnotenisový klub Lokomotíva Vrútky	TJ Dražkovce - stolnotenisový oddiel
	Oblasťný stolnotenisový zväz			TJ TATRAN Sučany - stolnotenisový oddiel
jazdecko	Jazdecký oddiel Martin 6 - Záturčie	8/8		
paragliding	Aeroklub Martin			
modelárstvo	RC – model klub Martin			
rádioamatéri	Rádioklub Horec		Rádioklub OM3KfV Vrútky	
petang	Petangová amatérska formácia			
kolky	Športový kolkársky klub			Kolkársky klub TATRAN Sučany
šach				TJ Dražkovce - šachový oddiel

PREHĽAD ŠPORTOVÝCH ORGANIZÁCIÍ A ŠPORTOVÝCH KLUBOV na území UMR Martin

Športová disciplína	Mesto MARTIN		Mesto VRÚTKY	obce UMR MARTIN
	Športový klub	Členská základňa mládež / dospelý	Športový klub	Športový klub
rybolov				Slovenský rybársky zväz - obvodná org. Sučany
pešia turistika			Klub slovenských turistov Vrútky	Klub slovenských turistov Lipovec
				Klub slovenských turistov Sučany
				Klub slovenských turistov Žabokreky
tanec	Deep Dance Club Martico New Age			
Všestrannosť	Združenie športových klubov a oddielov Mesta Martin (Judo, bežecké lyžovanie, orientačný beh, hokej, šach, nohejbal, športová strelba, volejbal, basketbal, hokejbal)	475/135	TJ Sokol Vrútky: Základná a rekreačná telesná výchova ženy, Základná a rekreačná telesná výchova muži, Kondičná gymnastika, Športová gymnastika dievčat, Oddiel judo, Futbalový oddiel nepočujúcich	
	Olympijský klub Turiec			
	Martinský klub medikov			
	TJ Slávia Medik Martin			
	Športový klub polície Martin			
	Mestský STK VTJ			
hendikepovaní športovci	Kardioklub - združenie občanov so srdcovými ochoreniami Martin			
	Mestský športový klub zrakovo postihnutých športovcov mesta Martin			
	Slovenský zväz zdravotne postihnutých - okresná rada Martin			

Zdroj: Koncepcia rozvoja športu mesta Martin na roky 2016 – 2021, vlastné zisťovanie autora z dostupných zdrojov

3. Trendy rozvoja

Pre zmapovanie súčasných trendov rozvoja územia UMR Martin sme rovnako ako pri SWOT analýze vychádzali zo spracovanej analytickej časti v PHSR Žilinského samosprávneho kraja 2021+.¹⁷

Socio-ekonomický rozvoj

Starnutie obyvateľstva predstavuje pre Slovensko aj pre okres Martin jednu z najväčších výziev 21. storočia, ktorá zasiahne existujúci sociálny systém vrátane trhu práce a bude si vyžadovať flexibilné riešenia komunitného charakteru.

V súvislosti s medzinárodnými záväzkami SR sa bude podporovať **zelené inovatívne podnikanie** – prevažne v poľnohospodárstve, priemysle či službách, vrátane podnikov cestovného ruchu, ktoré významnou mierou prispievajú k ochrane či obnove životného prostredia. Posilnenie tohto trendu bude závisieť aj od motivačných nástrojov na prilákanie „mozgov“ do regiónu, ich udržanie a od schopnosti ich integrácie do miestneho podnikateľského a nepodnikateľského prostredia.

Vzrastie aj význam medzisektorovej spolupráce a nových spoločných platforiem na podporu zdieľanej a cirkulárnej ekonomiky. Na vzostupe budú inovácie v oblasti podporných služieb. Zvýšenie miery inovatívnosti si bude vyžadovať systémovú a kontinuálnu podporu ľudského

kapitálu, rozvoja zručností a spoluprácu výskumných inštitúcií a podnikateľského sektora.

Bude nevyhnutné posilniť internacionalizáciu miestneho prostredia naprieč všetkými odvetvami a sektormi a výnimočnú pozornosť venovať tiež medzinárodnej a cezhraničnej spolupráci.

Ako absolútne prioritná a kľúčová sa javí zmena prístupu v **tvorbe a implementácii integrovaných územných politík, podporených inštitucionálnymi kapacitami priamo v regióne**, ktoré budú zastrešovať, koordinovať a zabezpečovať udržateľný, integrovaný, systematický a koncepcný rozvoj smerujúci ku komplexnému zvýšeniu atraktivity územia pre kľúčové odvetvia a všetky životné etapy obyvateľov a k ekonomickej sebestačnosti. Ak sa tento prístup k integrovanému riadeniu rozvoja regiónu nezmení, región bude strácať najvzdelanejších a najaktívnejších mladých ľudí, ktorí sa po odchode na štúdium a za prácou do zahraničia, resp. do viac rozvinutých oblastí Slovenska, už nevrátia.

Doprava a udržateľná mobilita

Pozitívne trendy v oblasti dopravnej infraštruktúry sú vo všeobecnosti spojené s aktivitami a investičnými projektmi z úrovne Žilinského samosprávneho kraja alebo štátu, ako napr. modernizácia a výstavba cestnej a železničnej infraštruktúry v hlavnom sídelnom koridore Bratislava – Žilina – Košice (diaľnica D1 a modernizácia železnice a železničnej infraštruktúry na trase Žilina – Vrútky – Kľačany). Ako nevyhnutné sa javí dobudovanie rýchlostnej cesty R3 Martin – Horná Štubňa, ktoré sa už niekoľko rokov odkladá. Konkrétne riešenia sú navrhnuté v Stratégii udržateľného rozvoja dopravy a mobility Žilinského samosprávneho kraja (ŽSK). Na riešenie je aj investičný dlh spôsobujúci nedostatočnú starostlivosť o cesty II. a III. triedy a ich objekty, starostlivosť o autobusové zastávky, starostlivosť o regionálne železničné trate a ich železničné zastávky/prestupové terminály zabezpečujúce fyzickú dostupnosť vidieckej krajiny a jej osídlenia.

ŽSK pripravuje zavedenie kompletného IDS prepravy osôb prepájajúceho Žilinský a Trenčiansky kraj a sústre-

dí sa na postupné zavádzanie osobných a nákladných automobilov s alternatívnym pohonom do premávky, vozidiel MHD s elektrickou trakciou a alternatívnymi pohonmi. Prioritou sú aj projekty nízkoemisnej mobility zahŕňajúce cyklistickú a pešiu mobilitu pripojenú na IDS, vrátane prioritného riešenia hlavných regionálnych cyklokoridorov ako Vážska cyklomagistrála.

Nástup gigabajtovej spoločnosti, rozvoj vysokorýchlostných pevných chrbticových sietí, sietí poslednej míle a 5G mobilných sietí pripojenia na internet významne ovplyvní rýchlosť komunikačných tokov v oblasti informačnej infraštruktúry.

Situácia spôsobená vojnovým konfliktom na Ukrajine poukázala na akútnosť hľadania riešení energetickej sebestačnosti a zníženia závislosti domácností a verejných budov od plynu, ako aj hľadania energetických úspor v prevádzke budov a výrobných procesoch.

súčasných európskych politík v oblasti životného prostredia a zmeny klímy a ich postupnej implementácie do

¹⁷ https://www.hrajzakraj.sk/wp-content/uploads/2021/11/PHRSR-ZSK-2021_AC.pdf

národnej legislatívy a stratégií naďalej pretrvávajú pokles biodiverzity a nadmerné využívanie prírodných zdrojov v dôsledku urbanizácie a suburbanizácie, dopravných a priemyslových stavieb a ďalších aktivít ekonomického rozvoja. K tomu je potrebné brať do úvahy dopady zmeny klímy, ktoré vedú k nedostatku vody, znižovaniu jej kvality, suchu a s tým súvisiacim zhoršovaním zdravotného stavu lesných porastov. Na druhej strane, pre extrémne výkyvy počasia čelíme povodňam alebo prívalovým dažďom. Nutnosťou preto bude komplexné riešenie protipovodňových plánov s ohľadom na kvalitnú a citlivú údržbu lesov a spravovanie poľnohospodárskej pôdy. Na predchádzanie negatívnych dopadov bude nevyhnutné podporovať riešenie protipovodňovej ochrany a vodozádržných opatrení v krajine formou prírody blízkejších opatrení a posilniť opatrenia na ochranu prírody, biodiverzity či poľnohospodárskej pôdy. Rovnako potrebné bude podporovať prirodzenú (prírode blízku) obnovu lesov, adaptovať voľnú aj urbanizovanú krajinu a mestá na dopady zmeny klímy a radikálne obmedziť vplyvy na klímu prostredníctvom skleníkových plynov, predovšetkým oxidu uhličitého.

Bude tiež nevyhnutné pokračovať v zlepšovaní kvality ovzdušia výmenou kotlov pre domáce vykurovanie, podporovať energetickú hospodárnosť budov a prechod energetického hospodárstva na alternatívne zdroje energie (OZE). Zelený cieľ EÚ prináša vysoké požiadavky na inštaláciu obnoviteľných zdrojov energie, podporu nízkoemisnej dopravy a všeobecne podporu udržateľnej mobility.

Veľkou výzvou v regióne bude riešenie problému obrovského a odpadového hospodárstva. Kapacita skládok na území Žilinského kraja je takmer vyčerpaná a v súvislosti s novou európskou legislatívou už nie je možné

spoliehať sa na skládkovanie TKO. Nutnosťou bude podpora a rozvoj „reuse“ centier, bezobalových obchodov, zdieľanej ekonomiky cez zdieľanie a zapožičiavanie vecí a vybavenia, ale aj hľadanie takého riešenia pre zneškodňovanie TKO, ktoré bude podporovať ekologické energetické hospodárstvo.

Posledné roky sa výrazne zvýšila zaangažovanosť verejnosti na riešeníach životného prostredia. Zároveň sa však prejavuje aj narastajúci trend konzumného spôsobu života a fakt, že miznú skúsenosti detí s prírodou, čo prináša hrozbu následkov do budúcnosti. Riešením je zavedený systém environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvetu.

Napojenie obyvateľov na verejnú kanalizáciu a tam, kde to nie je možné, zavádzanie predčistovania odpadových vôd v domáciach, prípadne lokálnych čistiarnach odpadových vôd, je stále témou aj na území UMR Martin, najmä v periférnych obciach Lipovec a Turčianske Kľačany. Do budúcnosti sa celkovo predpokladá podpora trendu šetrenia vodou, ďalšie využívanie predčistených odpadových vôd a zlepšenie nakladania so zrážkovými vodami (podpora ich vsakovania, zadržiavania v krajine a opätovného využitia).

Riešenie znečistenia povrchových i podzemných vôd pesticídmi, ktoré sa do vôd dostávajú intenzívnym obhospodarovaním poľnohospodárskej pôdy, sa ponúka zmenou prístupu k hospodáreniu v krajine smerom k jeho udržateľnosti a ekologizácii (ekologizácia výroby, agroekológia, diverzifikácia poľnohospodárskych činností). Trendom v oblasti lesného hospodárstva zas bude posilnenie mimoprodukčných funkcií lesa a podpora ekosystémových služieb.

Vzdelávanie, sociálna starostlivosť a sociálna inklúzia

Zmeny v ťažiskových priemyselných odvetviach, ale aj v doplnkových odvetviach budú ovplyvnené technologickými a netechnologickými zmenami: nástupom elektromobility, automatizácie, digitalizácie procesov, robotizácie a podpory využívania technológií šetrných k prírode, čo by sa malo odraziť v nastavení vzdelávacích programov na školách. V dlhodobom horizonte bude rásť potreba špecialistov v oblasti informačných a komunikačných technológií, zdravotníctve a sociálnych službách, odpadovým hospodárstvom, v službách spojených s ekológiou a životným prostredím a v podpore rodinného podnikania, vrátane remesiel.

Vzdelávací systém sa bude musieť vyrovnávať s výzvami ako digitalizácia a individualizácia obsahu vzdelávania, využitie nových technológií a foriem vzdelávania, zmena poskytovania vzdelávacích služieb, flexibilné prepojenie vzdelávania s lokálnym trhom práce, rastúci význam a potreba celoživotného vzdelávania.

Starnutie obyvateľstva bude vyžadovať, aby sa sociálna a zdravotná starostlivosť stala dostupnejšou a bola zabezpečená individualizácia uspokojovania potrieb klientov. Nevyhnutné bude zabezpečiť aktívnu účasť seniorov na živote komunity aj na trhu práce. Značné investície budú potrebné na uspokojenie zvyšujúceho sa dopytu po kvalitnej, komplexnej a dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti. Je potrebné vytvoriť podmienky pre podporu nových komunitných služieb, ktoré sa budú zameriavať na pomoc v sociálnej a zdravotnej oblasti a zvládanie ťažkých životných situácií, aj pre ľudí ohrozených chudobou a vylúčením vrátane riešenia

nájomného a prechodného sociálneho bývania najmä v mestách. Ľudí ohrozených stratou bývania bude nevyhnutné podporiť pri zabezpečovaní sociálneho bývania vrátane sprievodných opatrení. Komunitná práca s mládežou sa javí ako prioritná, najmä po dvojročnej sociálnej izolácii mladých z dôvodu pandemickej situácie spôsobenej šírením koronavírusu Covid-19 a ich silnej potrebe sa socializovať zmysluplnými aktivitami v komunite vrátane podpory športu.

Z pohľadu budúcnosti bude tiež kľúčové hľadať aktívne riešenia pre ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením, ako aj opatrenia na zlepšenie udržateľnosti bývania pre takéto ohrozené osoby vrátane detí, rodín s jedným rodičom a ľudí bez domova. Preto bude nevyhnutné zabezpečiť rozvoj sociálneho bývania, a to aj prostredníctvom sociálnych podnikov bývania a pridruženej sociálnej služby, ktorá prispeje k úspešnej integrácii obyvateľov do bežného života.

V oblasti sociálnych služieb krízovej intervencie je potrebné rozširovať kapacity a zabezpečenie udržateľnosti terénnej sociálnej práce a komunitných centier.

Ekonomická sila regiónov podmieňuje tiež dostupnosť integrovanej zdravotnej starostlivosti vrátane starostlivosti o duševné zdravie, sociálnych služieb poskytovaných aj na komunitnej úrovni, ako aj efektívnej a prepojenej dlhodobej zdravotno-sociálnej starostlivosti o osoby odkázané na pomoc inej osoby. Očakáva sa posilnenie miery systémovej podpory pre znevýhodnené skupiny, najmä pre deti a mladých ľudí so zdravotným postihnutím.

Kultúra a kreatívny priemysel

Na kultúru sa bude potrebné pozerieť ako na príležitosť pre posilnenie ekonomiky zážitku (Experience Economy) a jej integrované využitie v podpore ponuky cestovného ruchu. To by malo viesť zároveň k posilneniu sektorov kreatívneho priemyslu. V oblasti kultúry bude rásť záujem obyvateľstva o hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo ako súčasť hľadania a posilňovania kultúrnej identity vrátane atraktívneho celosvetového kultúrneho

Cestovný ruch a aktívne trávenie voľného času

Oblasť cestovného ruchu sa z pohľadu potreby znižovania uhlíkovej stopy bude výraznejšie orientovať na domáci cestovný ruch. Významným rizikom v tejto oblasti sú prípadné obmedzenia súvisiace s aktuálnymi a budúcimi pandemickými a prírodnými udalosťami. Bude rásť dopyt po udržateľnom cestovnom ruchu a pobyte v menej regulovanej prírode. V regióne Turiec sú výborné predpoklady aj pre budovanie udržateľných foriem cestovného ruchu, ktoré sú tu málo systematicky podporované (prírodný a ekologický turizmus, komunitný turizmus, vidiecky cestovný ruch a agroturizmus). V budúcnosti budú viac vyhľadávané malé a rodinné ubytovacie zariadenia, ktoré majú lepšiu odolnosť a adresne umocňujú zážitok návštevníka z miestnej kultúry, prírody a miestnej špecifickej identity. Cestovný ruch zároveň zohrá významnú úlohu katalyzátora miestnej ekonomiky, a to vytváraním reťazcov pridanej hodnoty v oblasti prepájania produktov ekosystémových služieb, kultúry a športu, s existenciou a službami tradičnej supraštruktúry cestovného ruchu. Dôraz bude kladený na vytváranie integrovaných produktov a služieb, uceleného auten-

dedičstva (UNESCO). Miestna živá tradičná i moderná kultúra bude zohrávať významnejšie miesto pri vytváraní živých miestnych komunit prostredníctvom posilňovania ich identity. Aj napriek tomu, že v regióne Turiec jeho obyvatelia pociťujú veľmi silnú regionálnu a sociálnu súdržnosť, bude potrebné aj ďalšie udržanie vzťahu k regiónu a podpora regionálneho vzdelávania prepojeného aj na environmentálnu výchovu.

tického zážitku spojeného s identitou a kultúrou daného regiónu a na zvyšovanie kvality služieb v destinácii. Dôležitým faktorom sa stane vnímanie celkového vizuálu prírody a pôvodnej krajiny.

Posilňovať sa budú národné, regionálne a miestne ekonomiky a ich produkčné systémy (relokalizácia) tam, kde je najvyšší potenciál a ide zároveň o ekosystémové služby. Z iniciatívy zdola nahor bude podporované vytváranie a rozvoj diverzifikovaných miestnych a regionálnych potravinových a produkčných systémov a reťazcov. Trendom je obnova potravinových tradícií a podpora zdravých lokálnych tradičných potravín aj v kontexte Stratégie EÚ z Farmy na tanier (Farm to Fork) a s nástrojmi novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky.

V oblasti športu bude potrebné pracovať so všetkými vekovými úrovňami vrátane dobudovania športovej infraštruktúry, ktorá sa bude vzájomne dopĺňať a bude zázemím aj pre všetky úrovne vzdelávacieho systému od materských škôl cez základné, stredné až po vysoké školstvo.

4. SWOT analýza za územie UMR Martin

Analýza silných a slabých stránok a príležitostí a ohrození územia UMR Martin (ďalej ako SWOT analýza) vychádza zo spracovanej analytickej časti v Programe hospodárskeho a sociálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja 2021+ za subregión Turiec¹⁸ a je tiež doplnená o ďalšie kľúčové zistenia pri spracovaní integrovanej územnej stratégie UMR Martin počas pracovných stretnutí s územnými a tematickými aktérmi, ktoré sú zhrnuté v Prílohe 3 a zo zistení dotazníkového prieskumu, ktorého výstupy sú uvedené v Prílohe 4 tohto dokumentu.

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
Všeobecná oblasť: Socio-ekonomický rozvoj	
• vybudované silné väzby spolupráce na úrovni obecných samospráv, • pomerne vysoká mzdová úroveň v regióne, • etablovaní zamestnávateľia v regióne.	• starnutie obyvateľstva v regióne Turiec, • výrazný prepád počtu obyvateľov v meste Martin medzi rokmi 2020 a 2021, • vysoké ceny prenájmu nehnuteľností v meste Martin z dôvodu prítomnosti zahraničných študentov • sťahovanie ľudí z miest do okolitých obcí (IBV), • odliv mladých ľudí z regiónu, • len dva registrované sociálne podniky (Martin, Žabokreky), • chýbajúce integrované dáta o rozvoji regiónu na jednom mieste, ich vyhodnocovanie a využitie pre podporu plánovania, • chýbajúce odborné kapacity pre regionálny a miestny rozvoj, • chýbajúca medzisektorová spolupráca, cezhraničná spolupráca a partnerstvá, aj so zameraním na inovácie a prenos know-how v SMART a zelených riešeniach a v témach „zdravé“ mesto.
Tematická oblasť: Doprava a udržateľná mobilita	
• výborná dopravná poloha v európskom a národnom kontexte – križovatka cestnej a železničnej siete Z TEN-T, • rozvinutá sieť ciest II. a III. triedy, • existujúca koncepcia budovania cyklo dopravy vrátane dochádzania do práce a do centier služieb, • päťkrát po sebe mesto Martin získalo prvenstvo v kampani „Do práce na bicykli“, • vybudovaný cyklochodník Vrútky – Martin ako príklad dobrej praxe, • Dopravný podnik mesta Martin v 100%-nom vlastníctve mesta Martin.	• zatiaľ nefunkčná intermodálna doprava, • významný pokles záujmu o prepravu verejnou mestskou a prímestskou autobusovou dopravou a nárast počtu vlastníkov automobilov, • oddiaľovanie výstavby rýchlostnej cesty R3 Martin – Horná Štubňa ako obchvatu mesta Martin, • viaceré dopravné a kolízne miesta, • rozdrobené vlastnícke vzťahy pre vysporiadanie pozemkov pod cyklocesty a cyklochodníky, • bezpečnosť cestnej premávky a cyklo dopravy v mestských sídlach, • nedobudovaná a neprepojená sieť cyklotrás a cyklochodníkov, • chýbajúce zázemie a kapacity Regionálneho cyklokoordinátora pre celý región Turiec, • nevyhovujúci stav dopravného uzla železničnej a autobusovej dopravy vo Vrútkach, • chýbajúca masívna propagácia a osвета pre využívanie verejnej dopravy a cyklo dopravy.

¹⁸ https://www.hrajzakraj.sk/wp-content/uploads/2021/11/PHRSR-ZSK-2021_AC.pdf

Tematická oblasť: Životné prostredie a klimatická zmena	
- vstupná brána do 2 národných parkov – NP Malá Fatra a NP Veľká Fatra, - splavná rieka Váh, - funkčná a rozsiahla kanalizačná a vodovodná sieť (s výnimkou periférnych obcí), - dostatok vodných zdrojov (minerálne pramene, podzemná voda a pitná voda), - dobro etablované Envirocentrum v Martine na environmentálne vzdelávanie s funkčnými vzťahmi so základnými školami, - silný partner v oblasti odpadového hospodárstva Brantner Fatra.	- rozsiahla suburbanizácia na úkor poľnohospodárskej pôdy, - málo verejnej zelene, slabá starostlivosť o existujúcu mestskú zeleň a čistotu verejného priestoru v Martine – chýbajúci vlastný podnik služieb, - chýbajúca prioritizácia zelených riešení v území, - zhoršená kvalita ovzdušia najmä z dôvodov lokálneho vykurovania – nerealizovaný žiadny projekt na zlepšenie tohto stavu, - chýbajúce študijné programy na stredných školách v oblasti obhospodarovania pôdy, ekológie a využívania krajiny, - nízka prioritizácia samospráv pre projekty vodozádržných opatrení, energetických úspor na verejných budovách a využívania OZE, - zastaralá sieť vodovodnej sústavy vyžadujúca rozsiahle investície (investičný dlh), - minimálna infraštruktúra odpadového hospodárstva vo vlastníctve samospráv.
Tematická oblasť: Vzdelávanie, sociálna starostlivosť a sociálna inklúzia	
- stabilná sieť školských zariadení, - Bilingválne gymnázium v Sučanoch s dobrým menom v celoslovenskom meradle, - zavedený systém duálneho vzdelávania v okrese Martin, - investícia z Plánu obnovy do vybudovania novej modernej nemocnice v Martine, - mesto Martin ako člen Asociácie zdravých miest Slovenska, - medicínske zázemie Jeseniovej lekárskej fakulty (univerzita, výskumno-vývojové pracoviská), - budovanie národnej biobanky – BIOBANKA MARTIN a Martinského centra pre biomedicínu – BioMed Martin, 50% študentov Jeseniovej lekárskej fakulty odboru Všeobecné lekárstvo je zo zahraničia, - prepracovaný systém podpory športu na školách a na verejnosti pre všetky vekové kategórie a členstvo v Slovenskej asociácii športu na školách, - celoslovenské úspechy pre vodné pólo vo Vrútkach, - najväčší nárast počtu miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov.	- chýbajúce modernizované športoviská dostupné verejnosti pre všetky vekové kategórie, - chýbajúca stredná škola so zdravotníckym a environmentálnym zameraním v regióne Turiec, - chýbajúce denné centrá pre seniorov a opatrovateľská služba v obciach UMR Martin, - chýbajúci kampus pre študentov Bilingválneho gymnázia v Sučanoch, - výrazné zastúpenie súkromných zriaďovateľov materských škôl, základných umeleckých škôl, centier voľného času, - slabá podpora pre aktívny trh práce s inkluzívnym vzdelávaním a efektívnou komunikačnou platformou samospráva, školy a podnikateľský sektor, - chýbajúca platforma pre podporu participácie a komunitného zaangažovania, - slabé zapájanie mládeže, študentov (vrátane zahraničných) do verejného života a podpora dobrovoľníctva pre prospech komunity, - slabá prioritizácia pre inkluzívne a špeciálne vzdelávanie, - nízka miera debarierizácie verejných budov.
Tematická oblasť: Kultúra a kultúrny priemysel	
- vlastný zákon o meste Martin ako centre národnej kultúry Slovákov (Zákon č. 241/1994 Z. z.), - hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo celoslovenského významu, - silné zázemie v zriaďovaných národných a regionálnych kultúrnych inštitúciách so sídlom v Martine (Slovenské národné múzeum, Matica slovenská, jedno z prvých slovenských gymnázií, Národný cintorín, Slovenská národná knižnica a i.), - etablované združenie aktivitami naviazanými na silnú železničarsku tradíciu vo Vrútkach, - zabehnutá spolupráca regionálnej knižnice so školami, - zanietení ľudia pracujúci v kultúre.	- chýbajúce koncepčné dokumenty rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu, - chýbajúca platforma, ktorá by koordinovala a prepájala kultúrnych operátorov a subjekty kreatívneho priemyslu a propagovala ich činnosť, - nevyužitý potenciál štatútu pre mesto Martin ako centra národnej kultúry Slovákov, - administratívne sídla kultúrnych inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti štátu lokalizované mimo mesta Martin ako prekážka koordinácie aktivít v kultúrnej oblasti, - dvakrát neúspešná kandidatura Martina na Európske hlavné mesto kultúry, - chýbajú atraktívnejšie a interaktívnejšie expozície hodné 21. storočia, - práca s publikom nie je profesionálne zastrešená a koordinovaná, - chýbajúce kreatívne startupy, coworkingové a kreatívne centrá.
Tematická oblasť: Cestovný ruch a aktívne trávenie voľného času	
- turisticky atraktívne a pomerne zachovalé prírodné prostredie národných parkov (Veľkej Fatry a Malej Fatry), aj Turčianskej kotliny, - perspektívne celoročne využiteľné stredisko na Martinských holiach, - zahraniční študenti medicíny, - Nemecko ako tretia zahraničná príjazdová krajina pre región Turiec, - dôvera partnerov v rozvoji vidieka v MAS Turiec, - silná tradícia bylinkárstva a olejkárstva.	- nerozvinutý destinačný manažment; OOCR Turiec nie je vnímaná ako autorita cestovného ruchu, - nedobudované atraktivity a atrakcie v cestovnom ruchu založené na jedinečnosti regiónu Turiec, - slabá rozpoznateľnosť značky Turiec v regióne a chýbajúca koncepcia budovania regionálnej značky a identity regiónu, - chýbajúce registrované ubytovanie na vidieku, - chýbajúce služby cestovného ruchu, - chýbajúce športové zázemie pre atletiku, vodné pólo (Vrútky) a plávanie, - potreba budovania a obnovy infraštruktúry pre voľnočasové aktivity na sídliskách a v areáloch škôl vrátane vybudovania komplexného športovo-rekreačného areálu.

PRÍLEŽITOSTI		OHROZENIA	
Všeobecná oblasť: Socio-ekonomické pomery			
• cieľená podpora migrácie do regiónu, • cieľená podpora sociálnych inovácií a sociálneho podnikania, • možnosti EŠIF a iných grantových mechanizmov pre financovanie rozvoja.		• nepriaznivá perspektíva demografického vývoja, • zhoršujúca sa ekonomická situácia obyvateľstva v dôsledku pandémie a energetickej krízy, • nízka absorpčná schopnosť čerpania dotácií a grantov v regióne Turiec, • politické cykly ovplyvňujúce stabilitu riadenia a systematickosť realizácie odvetvových a rozvojových politík, • tlak developerov na individuálnu bytovú výstavbu v obciach, • časté zmeny legislatívy ovplyvňujúce financovanie samospráv, • neadresná finančná politika štátu s previazaním na výkonnosť území, • chýbajúca národná/regionálna podpora budovania podporovaných a poradenských kapacít v oblasti rozvoja „zdola“.	
Tematická oblasť: Doprava a udržateľná mobilita			
• sfunkčnenie Integrovaného dopravného systému (IDS) Žilinského kraja s ohľadom na jeho ekologizáciu a udržateľnosť, • dostavba diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová a modernizácia hlavnej železničnej trate Žilina – Vrútky – Liptovský Mikuláš zlepši parametre dopravnej obslužnosti regiónu a bezpečnosť premávky, • dobudovaná Vážska cyklomagistrála v Žilinskom kraji, • dobudovaná bezpečná cestná infraštruktúra rešpektujúca cyklistov i chodcov a požiadavky na ochranu životného prostredia, • dobudovaná inteligentná a bezemisná cestná doprava v regióne Turiec (Martin – Vrútky).		• majetkovoprávne vysporiadanie pozemkov pod miestnymi komunikáciami a cyklocestami/cyklochodníkmi, • chýbajúce a neuskutočnené projekty Integrovaného dopravného systému (IDS) v Žilinskom kraji súvisiace najmä s modernizáciou hlavnej železničnej trate v úseku Žilina – Vrútky – Liptovský Mikuláš – Poprad, • nevybudovaná cyklistická komunikácia Žilina – Varín – Vrútky spôsobí neprepojenosť kostrovej siete cyklistických komunikácií ŽSK.	
Tematická oblasť: Životné prostredie a klimatická zmena			
• podpora malých a stredných podnikov v zavádzaní ekologických inovácií, • prebiehajúca reforma národných parkov na Slovensku, • koordinácia subjektov podieľajúcich sa na zabezpečovaní kvality životného prostredia v regióne Turiec, • motivačné finančné nástroje na využívanie OZE.		• negatívny dopad klimatických zmien na životné prostredie • nízke prevzdušňovacie schopnosti Turčianskej kotliny • aktivity súkromných spoločností zamerané na vybudovanie zariadení na spracovanie komunálneho odpadu ako riziko zhoršenia kvality ovzdušia.	
Tematická oblasť: Vzdelávanie, sociálna starostlivosť a sociálna inklúzia			
• strategický prístup k integrácii mladých a seniorov, • systematická podpora striebornej ekonomiky.		• šírenie patologických javov z dôvodu sociálnej izolácie počas pandémie spôsobenej Covid-19, • nedocenenie významu nadregionálnych príležitostí (napr. projektu BIOMED...)	
Tematická oblasť: Kultúra a kultúrny priemysel			
• sieť funkčných a spolupracujúcich organizácií, • zvýšená internacionalizácia a participácia na medzinárodných projektoch, • funkčný systém starostlivosti o pamiatkový fond SR z národnej úrovne, • funkčný systém spolupráce v kreatívnom priemysle, • rastúci záujem o prírodné materiály a ekologické témy v umení.		• degradácia pamiatkového a zbierkového fondu nedostatočnou starostlivosťou a chýbajúcou obnovou. • vysoká naviazanosť na investície štátu v oblasti obnovy kultúrnych pamiatok	
Tematická oblasť: Cestovný ruch a aktívne trávenie voľného času			
• sieť funkčných a spolupracujúcich organizácií, • rastúci záujem o lokálne produkty a služby z vidieka, • rozvoj partnerstiev a medzinárodnej a cezhraničnej spolupráce (s Poľskou a Českou republikou), • vnímanie Turca ako regiónu cestovného ruchu zo strany Žilinského kraja.		• rozhodovanie o investíciách v území, • obmedzenia zo strany ochrany prírody a životného prostredia pri rozvoji služieb a infraštruktúry cestovného ruchu.	

Strategicko- programová část

Strategicko-programová časť

Východiskovým dokumentom pre vypracovanie strategicko-programovej časti integrovanej územnej stratégie UMR Martin do roku 2030 (ďalej ako IÚS UMR Martin) je analytická časť tohto strategického dokumentu a Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja 2021+.

Analytická časť identifikovala hlavný rozvojový potenciál územia UMR Martin a jeho limity a trendy rozvoja vyplývajúce z nastavenia podporných nástrojov pre stimulovanie regionálneho rozvoja z úrovne EÚ, najmä pre čerpanie EŠIF pre roky 2021 - 2027, ako aj

implementácie Programu Slovensko a Plánu obnovy a odolnosti.

Strategicko-programová časť IÚS UMR Martin obsahuje návrh „stromu cieľov“ zloženého z nasledovných častí:

1 vizia a 1 hlavný cieľ	6 strategických cieľov v 6 prioritách: (1) Vyvážený socio-ekonomický rozvoj, (2) Vzdelávaním k sociálnej inklúzii, (3) Životné prostredie adaptované na zmenu klímy, (4) Udržateľná mobilita, (5) Kultúrou ku kreativite, (6) Aktívne trávený voľný čas, ktoré vychádzajú z PHRSR Žilinského samosprávneho kraja 2021+	21 špecifických cieľov	64 opatrení
---	--	-------------------------------------	-----------------------

Vízia

Územie UMR Martin, ktoré je územím udržateľného mestského rozvoja 8 obcí a 2 miest (jadrové mesto Martin a mesto Vrútky) do roku 2030 realizovať také aktivity a budovať také partnerstvá, ktoré posilnia jadrové mesto Martin v jeho iniciatíve „Zdravé mesto“ a zároveň tak synergicky podporia aj jeho okolie v zdravom a aktívnom životnom štýle, vyváženom socio-ekonomickom rozvoji a odolnosti voči klimatickým zmenám.

Hlavný cieľ pre samosprávy na území UMR Martin: Ďalší rozvoj územia UMR Martin je podmienený schopnosťou samospráv a kľúčových aktérov participatívne, spoločne a integrovane reagovať na problémy a výzvy a tieto priebežne koordinovať s jadrovým mestom Martin, ktorým spoločne čelia, pri plnom využití potenciálu

územia a príležitostí z neho vyplývajúcich v prioritných tematických oblastiach: (1) Vyvážený socio-ekonomický rozvoj, (2) Vzdelávaním k sociálnej inklúzii, (3) Životné prostredie adaptované na zmeny klímy, (4) Udržateľná mobilita, (5) S kultúrou ku kreativite a (6) Aktívne trávený voľný čas.

Priorita	Strategický cieľ
1. Vyvážený socio-ekonomický rozvoj	1 Vytvárať podmienky pre prosperitu územia UMR Martin a dobré spravovanie vecí verejných.
2. Vzdelávaním k sociálnej inklúzii	2 Dosiahnuť udržateľnú kvalitu života na území UMR Martin vytváraním podmienok pre kvalitné vzdelávanie vedúce k sociálnej inklúzii a podporovať dostupnosť komunitných sociálnych služieb.
3. Životné prostredie adaptované na zmenu klímy	3 Zachovať prírodné hodnoty, krajinný ráz a biodiverzitu a podporiť adaptáciu sídiel na dopady zmeny klímy a energetickú krízu.

Priorita	Strategický cieľ
4. Udržateľná mobilita	4 Budovať a udržiavať infraštruktúru podporujúcu udržateľnú mobilitu zlepšujúcu kvalitu života a bezpečnosť.
5. Kultúrou ku kreativite	5 Podporovať rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu angažovaním miestnych zdrojov a dostupných skúseností.
6. Aktívne trávený voľný čas	6 Budovať aktívny región Turiec, ktorý napreduje vďaka udržateľnému využívaniu svojho kultúrno-historického a prírodného potenciálu.

Ako kľúčové na meranie úspechu pre hlavný cieľ sú navrhnuté nasledovné indikátory (viď **príloha 1**): (1) Migračné saldo, (2) HDP na obyvateľa v bežných cenách, (3) Výsledky národného testovania študentov – maturita, (4) Podiel energie z OZE na konečnej energetickej spotrebe

samosprávy, (5) Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením.

Pre každý špecifický cieľ zo stromu cieľov uvedený v tabuľke nižšie je zadefinovaná východisková situácia, opatrenia, ich typové aktivity a kľúčové indikátory úspechu.

Priorita	Špecifický cieľ
1. Vyvážený socio-ekonomický rozvoj	1.1 SMART prístupmi skvalitniť služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy
	1.2 Podporovať medzisektorovú spoluprácu, inovačné aktivity a vzdelávanie v samospráve
	1.3 Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku
	1.4 Budovať a podporovať partnerstvá na podporu územnej spolupráce
2. Vzdelávaním k sociálnej inklúzii	2.1 Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie
	2.2 Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl
	2.3 Aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania pre podporu sociálnej inklúzie
	2.4 Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby
3. Životné prostredie adaptované na zmenu klímy	3.1 Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja miest a obcí
	3.2 Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy
	3.3 Zabezpečovať ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)
	3.4 Zlepšovať kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov
	3.5 Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej (obehovej) ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom
	3.6 Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov
	3.7 Podporovať riešenia energetickej efektívnosti
4. Udržateľná mobilita	4.1 Zabezpečovať udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi
	4.2 Aktívne podporovať cyklomobilitu
5. Kultúrou ku kreativite	5.1 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo
	5.2 Profesionalizovať riadenie kultúry a podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru
6. Aktívne trávený voľný čas	6.1 Profesionalizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinačného manažmentu a destinačného marketingu v spolupráci s partnermi
	6.2 Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie všetkých občanov a podporovať rozvoj športových tradícií regiónu

Dôležitým zdrojom informácií pre stanovenie cieľov, opatrení a typových aktivít bolo **10 participatívnych stretnutí** (4 stretnutia územných pracovných skupín, 5 stretnutí tematických pracovných skupín a 1 stretnutie expertnej skupiny) so zástupcami 10 zainteresovaných samospráv a ich socio-ekonomickými partnermi z úze-

mia UMR Martin. Celkovo participovalo na príprave strategicko-programovej časti **65 zainteresovaných osôb** z územia UMR Martin.

Návrh strategicko-programovej časti bol konzultovaný s 8-člennou expertnou skupinou.

PRIORITA 1

Vyvážený socio–ekonomický rozvoj

Strategický cieľ 1

Vytvárať podmienky pre prosperitu územia UMR Martin a dobré spravovanie vecí verejných

Špecifické ciele

1.1	SMART prístupmi skvalitniť služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy
1.2	Podporovať medzisektorovú spoluprácu, inovačné aktivity a vzdelávanie v samospráve
1.3	Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku
1.4	Budovať a podporovať partnerstvá na podporu územnej spolupráce

Špecifický cieľ 1.1

SMART prístupmi skvalitniť služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy

Východisková situácia: Víziou EÚ je verejná správa, ktorá bude otvorená, efektívna a inkluzívna, a ktorá bude poskytovať cezhraničné, personalizované a používateľsky prívetivé elektronické verejné služby všetkým občanom a podnikateľom v EÚ. Pri dizajne a poskytovaní lepších služieb sa budú využívať inovatívne prístupy a moderné digitálne technológie v súlade s potrebami a požiadavkami občanov a podnikateľov.

Proces digitalizácie ekonomiky a elektronizácie služieb verejnej správy významne ovplyvňuje aj fungovanie samosprávy a kladie na poskytovanie verejných služieb

nové nároky, ktoré je potrebné analyzovať a reflektovať novými riešeniami. Verejnosť vyžaduje čoraz viac otvorené vládnutie a otvorené spravovanie vecí verejných a čo najväčšiu mieru zapájania sa do rozhodovania (participácia s verejnosťou), v čom vie byť digitalizácia veľkým prínosom. Plánovanie rozvoja regiónu a samospráv bez zberu a vyhodnocovania dát je v dnešnej dobe neustálych zmien nevyhnutnosťou. Pri zavádzaní SMART prístupov je potrebné venovať pozornosť zberu, analýze a vyhodnocovaniu kvantitatívnych a kvalitatívnych dát.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia

1.1.1	Efektívne, otvorene a transparentne komunikovať s občanmi
1.1.2	Zabezpečovať otvorenie samosprávy a podnikania pre nové elektronické služby a digitalizáciu dát
1.1.3	Skvalitňovať existujúce informačné služby samospráv a rozširovať ich služby digitálnym spôsobom

Opatrenie 1.1.1

Efektívne, otvorene a transparentne komunikovať s občanmi

- zaviesť procesy participácie s verejnosťou najmä v oblasti prípravy a pripomienkovania strategických a koncepcných dokumentov, zapojenia verejnosti do prípravy spoločných projektov,
- pravidelne monitorovať spokojnosť občanov so službami samosprávy formou prieskumov a prostredníctvom panelových diskusií na rôzne odborné témy,

- využívať všetky dostupné mediálne kanály na poskytovanie aktuálnych informácií o dianí v samospráve (rozhlas, TV, tlačene a online periodiká, sociálne siete),
- modernizovať a spravovať vlastné tradičné a online mediálne kanály vo vlastníctve samosprávy,
- pravidelne organizovať stretnutia s občanmi (mládež, študenti, seniori, podnikatelia atď.) k získavaniu spätnej väzby a zberu podnetov,
- podporovať zverejňovanie informácií nad rámec zákona na princípe „otvorenej samosprávy“.

Opatrenie 1.1.2

Zabezpečiť otvorenie samosprávy a podnikania pre nové elektronické služby a digitalizáciu dát

- pravidelne aktualizovať informačné systémy samosprávy a verejnej správy pre efektívne riadenie a rozhodovanie,
- zabezpečiť efektívnejšie využívanie existujúcich modulov informačných systémov (IS) samosprávy a verejnej správy,
- rozširovať oblasti práce s informáciami v samospráve a verejnej správe tak, aby tieto mali podobu otvorených dát a boli komplexne a konzistentne zhromažďované a spracované v jednom IS,
- rozširovať eGovernment v prospech občanov, podnikateľov a ďalších subjektov pôsobiach na území samosprávy,
- podporovať digitálnu transformáciu samosprávy, verejnej správy a nové typy elektronických služieb a zabezpečiť prístup k službám pre všetkých občanov vrátane zdravotne postihnutých a znevýhodnených osôb a umožniť im vybavenie požiadaviek prostredníctvom elektronickej komunikácie,
- podporovať zavedenie elektronických služieb samosprávy pre podnikateľov,
- identifikovať a podporovať inovačný potenciál samosprávy a verejnej správy využívaním otvorených dát,
- vytvárať dátovú základňu a príklady dobrej praxe v koordinácii so Štatistickým úradom SR,
- podporovať pilotné projekty v oblasti dátového manažmentu a využívania geografických informácií v geografickom informačnom systéme (GIS) na úrovni regiónu (zdieľané dátové pracovisko),
- zlepšovať a rozširovať poskytovanie geografických informácií pre verejnosť prostredníctvom GIS portálu,
- rozširovať a skvalitňovať GIS databázu dát z kompetenčných oblastí samosprávy,

- podporovať manažment údajov verejnej správy a kybernetickú bezpečnosť,
- implementovať elektronický, plne automatizovaný portálový systém nahlasovania podnetov a požiadaviek občanov,
- podporovať digitalizáciu podnikania (tvorba a modernizácia e-shopov, podpora online prezentácie),
- podporovať spoločné cezhraničné a medzinárodné projekty a SMART prístupy vo verejných službách.

Opatrenie 1.1.3

Skvalitňovať existujúce informačné služby samospráv a rozširovať ich služby digitálnym spôsobom

- modernizovať technické a softvérové vybavenie zariadení miestností a kontaktných miest s občanmi,
- zabezpečiť moderné a výkonné technické vybavenie pre spoľahlivú a bezporuchovú prevádzku informačných systémov a prácu zamestnancov,
- modernizovať registratúrne pracovisko,
- vytvoriť digitálny archív dokumentov a zdieľané pracovisko na digitalizáciu dokumentov s dostatočným technickým vybavením (skenery) a personálnym zabezpečením.
- skvalitňovať, zefektívňovať a integrovať poskytované služby na miestach prvého kontaktu s občanom a návštevníkom (klientské pracoviská a zóny, turistické informačné centrá),
- zlepšiť dostupnosť služieb pre občanov v klientskom centre a pre návštevníkov v turistickom informačnom centre zvýšením počtu parkovacích miest, zlepšením možnosti parkovania bicyklov a i.,
- vybudovať zóny pre občanov v klientských zónach a turistických bodoch záujmu vrátane turistických informačných centier s prístupom na internet,
- realizovať a rozširovať verejnú Wi-Fi sieť vo verejných inštitúciách a vo verejnej hromadnej doprave.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet projektov a aktivít mesta a obcí pripravovaných participatívnym spôsobom
Voliteľné	• Rozšírenie poskytovania geografických informácií pre verejnosť prostredníctvom webového GIS portálu • Podiel obyvateľov, ktorí sú spokojní s mierou informovanosti a kvalitou informácií o dôležitých opatreniach, rozhodnutiach a aktivitách mesta • Podiel obyvateľov, ktorí majú pocit, že sa môžu zapojiť do chodu mesta

Špecifický cieľ 1.2

Podporovať medzisektorovú spoluprácu, inovačné aktivity a vzdelávanie v samospráve

Východisková situácia: Potenciál pôsobenia jedného vysokoškolského pracoviska s medicínskym centrom v meste Martin (Jesseniova lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave) má potenciál byť lepšie využívaný pre naplnenie vízie Zdravého mesta Martin a okolitých obcí v rámci celého územia UMR Martin. Je potrebné túto spoluprácu medzisektorovo rozvíjať, koncepčne nastaviť a systematicky podporovať. Prospešná bude aj spolupráca s Úradom Žilinského samosprávneho kraja a výskumnými pracoviskami Žilinskej univerzity v oblasti spravovania vecí verejných (doprava, životné prostredie, elektronizácia samosprávy a i.) ako aj pri implementácii inovačnej politiky kraja. Zanedbávaná je aj spolupráca pri implementácii konkrétnych inovatívnych, experimen-

tálnych a pilotných riešení na úrovni samosprávy, neziskového sektora a v podnikateľskom prostredí z dôvodu, že nejde o zavedený riadený proces, ale skôr o aktivitu konkrétného subjektu.

Systematická spolupráca samospráv založená na vzájomnej výmene informácií a skúseností s podnikateľskou obcou a hlavnými zamestnávateľmi nie je ideálna. Aj z tohto dôvodu prepojitelnosť vzdelávacích inštitúcií s podnikateľskou praxou v regióne nie je dostatočná a bude potrebné nájsť také nástroje spolupráce, ktoré tento stav zmenia, aby talentovaní absolventi škôl neodchádzali z regiónu za prácou a mohli s inštitucionálnou podporou realizovať svoje podnikateľské aktivity priamo v regióne.

Pracovníci samosprávy by mali mať lepší prístup k modernému celoživotnému vzdelávaniu vzrastajúcej kvality, aby v každom veku mali možnosť získavať nové vedomosti, zručnosti a skúsenosti, ktoré prispejú k budovaniu kvalitných sociálnych a spoločenských vzťahov

a spravovania vecí verejných. Moderná samospráva si vyžaduje aj iný prístup zo strany úradníckeho aparátu k výkonu „služby verejnosti“, k čomu je potrebné vytvoriť a realizovať atraktívne vzdelávacie programy.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
1.2.1	Podporovať zavádzanie inovatívnych, experimentálnych a pilotných riešení na úrovni samosprávy
1.2.2	Podporovať spoluprácu samospráv s vysokými školami a s výskumnými organizáciami pre potreby lepšieho spravovania vecí verejných
1.2.3	Podporovať spoluprácu samosprávy, škôl a podnikateľského sektora
1.2.4	Zaviesť a podporovať systém celoživotného vzdelávania pre osobnostný a profesijný rozvoj pracovníkov samosprávy a aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie ich kvalifikácie

Opatrenie 1.2.1

Podporovať zavádzanie inovatívnych, experimentálnych a pilotných riešení na úrovni samosprávy

- identifikovať a podporovať inovačný potenciál podnikov v regióne pre SMART a zelené riešenia pre samosprávu,
- podporovať budovanie partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia,
- podporovať investície samospráv do inovácií (modernizácia technológií, procesov a postupov),
- podporovať projekty spolupráce samospráv a výskumných organizácií,
- podporovať digitálnu transformáciu,
- zapájať samosprávu a neziskový sektor do pilotných projektov v oblasti SMART, medzisektorových a zelených riešení.

Opatrenie 1.2.2

Podporovať spoluprácu samospráv s vysokými školami a s výskumnými organizáciami pre potreby lepšieho spravovania vecí verejných

- podporovať modernizáciu a rozvoj infraštruktúry výskumu, vývoja a inovácií najmä na univerzitných, vysokoškolských a výskumných pracoviskách,
- iniciovať a podporovať činnosť existujúcich a nových odvetvových klastrov a klastrových iniciatív, kde sú zapojené samosprávy, ako aj ich sieťovanie v medzinárodnom priestore,
- podporovať vytváranie spoločných inovačných hubov a pracovísk podnikov a výskumu,
- podporovať účasť vedecko-výskumných inštitúcií v schémach Európskej rady pre inovácie (EIC), programu Horizont Európa vrátane programu Digitálna Európa,
- podporovať zriadenie regionálnych inovačných centier (RIC) spoločne s univerzitami a vzdelávanie v oblasti transferu technológií a komercializácie v zahraničí,
- implementovať medzisektorové riešenia a výstupy cezhraničnej/medzinárodnej spolupráce, napr. v oblasti obehového hospodárstva, zdravia, aplikácie zelených riešení a energetiky a pod.

Opatrenie 1.2.3

Podporovať spoluprácu samosprávy, škôl a podnikateľského sektora

- podporovať orientáciu stredných odborných škôl na praktické vyučovanie podľa potrieb zamestnávateľov na území UMR Martin

- podporovať duálne vzdelávanie a užšiu spoluprácu ŠŠ so zamestnávateľmi,
- podporovať pilotné projekty spolupráce škôl s podnikateľmi a zamestnávateľmi v záujme zvyšovania kvality odborného vzdelávania a prípravy reflektujúcej potreby trhu práce,
- zabezpečiť vytvorenie platformy na pravidelnú výmenu informácií o potrebe zručností a vzdelávania,
- podporovať budovanie špecializovaných centier odborného vzdelávania a prípravy (COVP) v spolupráci so zamestnávateľmi,
- zabezpečiť prístup k službám kariérneho poradenstva,
- zaviesť platformu pravidelného stretávania sa zástupcov samosprávy, pracovníkov škôl s podnikateľmi a zamestnávateľmi v regióne s cieľom vymieňať si informácie,
- implementovať pilotné aktivity a spoločné projekty aktérov v oblasti vytvárania a udržiavania pracovných miest pre talenty,
- vytvoriť zoznam podnikateľských subjektov na území UMR Martin s možnosťou školských exkurzií s cieľom oboznámiť sa s reálnym pracovným prostredím,
- koordinovať exkurzie a workshopy pre žiakov základných a stredných škôl u zamestnávateľov so zameraním na praktické zručnosti.

Opatrenie 1.2.4

Zaviesť a podporovať systém celoživotného vzdelávania pre osobnostný a profesijný rozvoj pracovníkov samosprávy a aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie ich kvalifikácie

- zvyšovať atraktivnosť, kvalitu a efektívnosť celoživotného vzdelávania v samospráve s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií,
- navrhnuť, implementovať a aktualizovať systém pravidelného vzdelávania pracovníkov samosprávy,
- aktívne vytvárať a vyhľadávať možnosti pre prehľbovanie a zvyšovanie kvalifikácie pracovníkov samosprávy,
- poskytnúť pracovníkom samosprávy podporu pri ich zvyšovaní kvalifikácie a zručností,
- zabezpečovať skvalitnenie a zefektívnenie pracovného prostredia zamestnancov samosprávy (napr. moderné školiace miestnosti s vybavením, vybudovanie regeneračnej zóny pre zamestnancov so sociálnym zázemím a i.).

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	- Počet vytvorených partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia - Účast 25 - 64-ročných na vzdelávaní
Voliteľné	- Počet implementovaných pilotných riešení na úrovni samosprávy pre potreby lepšieho spravovania vecí verejných v spolupráci s akademickou obcou a podnikateľským prostredím - Počet vytvorených miest pre talenty formou pilotných projektov v samospráve - Fungujúca platforma na pravidelnú výmenu informácií zástupcov samosprávy, škôl, podnikateľov a zamestnávateľov - Počet pracovníkov samosprávy, ktorí sa zúčastňujú pravidelného vzdelávania

Špecifický cieľ 1.3

Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku

Východisková situácia: Úroveň bezpečnosti a zabezpečovania prevencie proti kriminalite a negatívnym javom v spoločnosti je významným atribútom hodnotenia kvality života. Samosprávy by túto oblasť nemali podceňovať a venovať jej náležitú pozornosť.

Mestské polície obidvoch miest na území UMR Martin venujú oblasti zabezpečovania verejného poriadku a osвете ako kľúčovému opatreniu predchádzania kriminality a sociálno-patologických javov adekvátnu pozornosť. Rovnako dobre organizované sú dobrovoľné hasičské zbory pri riešení mimoriadnych situácií a predchádzaní mimoriadnym situáciám. Držia krok s aktuálnymi poznatkami a trendmi aj v oblasti vybavenosti policajných a hasičských staníc, pre riešenie mimoriadnych situácií, pre monitorovanie verejných a súkromných priestorov a zabezpečenie požadovaných výkonov. Súčasné požiadavky na digitalizáciu služieb a potreba znižovania emisií sklení-

kových plynov bude mať dopad aj na zlepšenie vybavenia potrebného na poskytovanie služieb mestských polícii a hasičských zborov. Kľúčové bude dovybaviť záchranné zložky systémami včasného varovania najmä v súvislosti s hrozbami, ktoré prináša klimatická zmena.

K zvýšenej úrovni bezpečnosti by mali v budúcnosti prispieť efektívne preventívne programy za účasti všetkých kľúčových aktérov, novovytvorený jednotný a zdieľaný systém zberu dát o trestnej a protispoločenskej činnosti, ako aj zavedenie monitoringu ohrozených skupín obyvateľstva. Narastajúcim negatívnym javom v spoločnosti, ktorým by sa mali zaoberať tieto programy prevencie, je zvýšenie nárastu trestnej činnosti mladistvých pod vplyvom návykových látok a negatívneho vplyvu sociálnych sietí. Aj z tohto dôvodu je potrebné angažovať viac kvalifikovaných pracovníkov, resp. dobrovoľníkov pôsobiach v oblasti prevencie kriminality.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia
1.3.1 Zabezpečovať verejný poriadok a predchádzanie kriminalite
1.3.2 Zlepšovať prevenciu sociálno-patologických javov

Opatrenie 1.3.1

Zabezpečovať verejný poriadok a predchádzanie kriminalite

- vytvoriť jednotný informačný systém zberu údajov o trestnej a inej protispoločenskej činnosti,
- modernizovať kamerový systém a rozširovať možnosti pripojenia na Pult centrálnej ochrany,
- zvyšovať bezpečnosť a ochranu osôb a majetku samosprávy zavedením monitorovania vnútorných priestorov verejných budov,
- dobudovať pripojenie elektronického monitorovacieho zariadenia pre monitoring seniorov a osamelých ľudí,
- priať preventívne opatrenia na zníženie kriminality a vandalizmu monitorovaním verejných priestranstiev,
- zabezpečovať verejný poriadok v rizikových lokalitách zvýšenou hliadkovou činnosťou a monitorovaním,
- vytvárať a podporovať partnerstvá v oblasti prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti,
- budovať kapacity poskytovateľov služieb pri ochrane zdravia, života a majetku obyvateľov a návštevníkov,
- prepájať verejných a neverejných poskytovateľov služieb pri ochrane zdravia, života a majetku obyvateľov a návštevníkov,
- vytvárať podmienky pre vznik a činnosť poskytovateľov služieb pri ochrane zdravia, života a majetku oby-

vateľov a návštevníkov,

- ochraňovať občanov rizikových skupín pred tým, aby sa stali obeťou trestnej činnosti, prednáškovou a preventívnou činnosťou v predškolských zariadeniach, školách, kluboch dôchodcov a iných zariadeniach,
- pre zvyšovanie bezpečnosti chodcov, cyklistov a in-line korčuliarov na území mesta organizovať dopravnú výchovu a praktickú výchovu na dopravnom ihrisku,
- zvyšovať vzdelanie, odbornú prípravu a zručnosti pracovníkov mestskej polície,
- organizovať prednáškovú a preventívnu činnosť v predškolských zariadeniach, školách, kluboch dôchodcov a iných zariadeniach,
- viest informačné a osvetové kampane.

Opatrenie 1.3.2

Zlepšovať prevenciu sociálno-patologických javov

- zabezpečovať pravidelný monitoring subjektívneho vnímania bezpečnosti občanmi s dôrazom na rizikové skupiny obyvateľstva,
- podporovať občiansku participáciu a deradikalizáciu v rámci prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti,
- podporovať preventívne programy zamerané na vybrané socio-patologické javy na školách a u ďalších ri-

- zikových skupín obyvateľstva s dôrazom na minoritné skupiny obyvateľstva,
- podporovať vytváranie nízkoprahových centier pre

deti a mládež,

- viesť informačné a osvetové kampane a zabezpečovať vzdelávanie.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet evidovaných trestných činov a inej protispoločenskej činnosti za rok • Počet nových lokalít monitorovaných kamerovým systémom
Voliteľné	• Vybudovaný a fungujúci systém pripojenia elektronického monitorovacieho zariadenia pre monitoring seniorov a osamelých ľudí • Objem finančných prostriedkov samosprávy určených na podporu aktivít podporujúcich komunitný život za rok • Počet evidovaných trestných činov maloletých a mladistvých páchatelov za rok

Špecifický cieľ 1.4

Budovať a podporovať partnerstvá na podporu územnej spolupráce

Východisková situácia: Na území UMR Martin by mala nastať významná zmena v oblasti vytvárania integrovaného systému územnej spolupráce najmä podporou a angažovaním aktívnych komún, budovaním projektových partnerstiev, zlepšením koordinácie medzi inštitúciami verejnej správy, inštitúciami celoživotného vzdelávania a poradenstva, strednými odbornými školami, inštitúciami vysokoškolského vzdelávania, inštitúciami vedy, výskumu a inovácií, podnikateľskými subjektmi a subjektmi neziskového sektora na vytvorenie územného partnerstva pre udržateľný rozvoj regiónu. Príležitosťou na posilnenie udržateľného rozvoja je využitie jeho

strategickej polohy pre posilňovanie cezhraničnej spolupráce s Poľskom a Českou republikou, zapájanie sa do medzinárodných iniciatív a projektových spoluprác, ako aj prehĺbovanie medzinárodných spoluprác v oblastiach posilňujúcich udržateľný rozvoj.

Súčasťou systému územnej spolupráce by malo byť vytváranie a udržanie zdieľaných kapacít pre riadenie regionálneho a miestneho rozvoja so špecializáciou pre všetky sféry sociálneho a hospodárskeho života regiónu vrátane environmentálnych výziev a spoločného spravovania krajiny.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenie
1.4.1 Posilňovať miestnu a regionálnu spoluprácu aktérov územnej spolupráce
1.4.2 Posilňovať nadregionálnu, cezhraničnú a medzinárodnú spoluprácu aktérov územnej spolupráce

Opatrenie 1.4.1

Posilňovať miestnu a regionálnu spoluprácu aktérov územnej spolupráce

- vytvoriť a udržať zdieľané administratívne a analyticko-strategické kapacity pre riadenie regionálneho a miestneho rozvoja na území UMR Martin,
- podporovať systém spolupráce a transferu know-how pre zavádzanie inovácií vrátane sociálnych inovácií do regionálneho rozvoja a tvorby politík,
- podporovať vznik klastrov, záujmových združení a sieťovania na miestnej a regionálnej úrovni,
- podporovať existujúce miestne záujmové združenia (MAS, OOCR, mikroregiony, regionálne ZMOŠy a i.),
- pravidelne organizovať koordinačné územné a tematické stretnutia aktérov územnej spolupráce v rámci kľúčových sektorov regionálneho rozvoja.

Opatrenie 1.4.2

Posilňovať nadregionálnu, cezhraničnú a medzinárodnú

spoluprácu aktérov územnej spolupráce

- posilniť kapacity územnej a záujmovej samosprávy pre medzinárodnú spoluprácu,
- podporovať vznik klastrov, záujmových združení a sieťovania na nadregionálnej a medzinárodnej úrovni,
- podporovať prioritné a kľúčové rozvojové projekty a iniciatívy cezhraničnej spolupráce s Poľskou republikou a Českou republikou,
- aktívne vyhľadávať cezhraničných a medzinárodných projektových partnerov pre aktérov územnej spolupráce a organizovať s nimi pracovné stretnutia,
- byť aktívni v účasti na cezhraničných a medzinárodných odborných podujatiach k prenosu know-how a skúseností zo zahraničia do regiónu,
- podporovať spoluprácu s členskými krajinami Karpatského dohovoru (aktivity v rámci jednotlivých protokolov) v kontexte podpory budúcej európskej makro-regionálnej stratégie pre karpatský región.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet nových medzisektorových partnerstiev na miestnej, regionálnej, cezhraničnej a medzinárodnej územnej spolupráci
Voliteľné	• Počet aktérov, ktorí sú súčasťou partnerstiev územnej spolupráce • Počet zrealizovaných podujatí s regionálnymi partnermi • Počet projektov realizovaných s regionálnymi partnermi • Počet nových medzinárodných partnerstiev • Počet realizovaných medzinárodných podujatí • Počet cezhraničných projektov

PRIORITA 2

Vzdelávaním k sociálnej inklúzii

Strategický cieľ 2

Dosiahnuť udržateľnú kvalitu života na území UMR Martin vytváraním podmienok pre kvalitné vzdelávanie vedúce k sociálnej inklúzii a podporovať dostupnosť komunitných sociálnych služieb

Špecifické ciele

2.1	Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie
2.2	Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl
2.3	Aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania pre podporu sociálnej inklúzie
2.4	Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby

Špecifický cieľ 2.1

Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie

Východisková situácia: Infraštruktúra a vybavenosť vzdelávacích inštitúcií musí zohľadňovať moderné požiadavky a ponuka ich služieb súčasne štandardy digitálnej doby, aby tieto boli stále dostatočne atraktívne pre svojich užívateľov. Za posledné roky sa modernizáciou školskej infraštruktúry a vybavenia školských zariadení na všetkých stupňoch vzdelávania podarilo pozitívne prispieť k zvýšeniu kvality vzdelávacieho procesu. V tomto trende je potrebné pokračovať. Negatívnym trendom posledných rokov je zriaďovanie súkromných vzdelávacích inštitúcií na území UMR Martin na všetkých stupňoch vzdelávania a chýbajúci kvalifikovaný personál s pedagogickým vzdelaním. Pozornosť je potrebné

venovať aj očakávaniam na rastúcu kvalitu vzdelávacieho procesu, k čomu môže významne prispieť zdieľanie vedomostí a skúseností medzi pedagogickými a nepedagogickými pracovníkmi, budúcimi zamestnávateľmi a verejnými inštitúciami. Zážitkové formy vzdelávania a podpora inkluzívneho vzdelávania vie rozvinúť v deťoch a mládeži také hodnoty, ktoré spoločnosť potrebuje kultivovať a povedú k vyššej sociálnej inklúzii. Aj z tohto dôvodu by sa im na všetkých stupňoch vzdelávania mala venovať väčšia pozornosť. Bilingválne gymnázium v Sučanoch, jedno z vlajkových gymnázií Žilinského kraja, by si zaslužilo vlastný kampus, ktorý škola nemá vybudovaný.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia

2.1.1	Zabezpečovať modernizáciu budov, vybavenia a dobrého spravovania škôl a školských zariadení na všetkých stupňoch vzdelávania
2.1.2	Kvalitným vzdelávaním zvyšovať vedomostnú úroveň a zručnosti žiakov a študentov, a tým ich uplatniteľnosť na trhu práce
2.1.3	Podporovať neformálne a zážitkové vzdelávanie v školskej aj mimoškolskej činnosti
2.1.4	Vytvárať podmienky pre špeciálne a inkluzívne vzdelávanie

Opatrenie 2.1.1

Zabezpečovať modernizáciu budov, vybavenia a dobrého spravovania škôl a školských zariadení na všetkých stupňoch vzdelávania

- zabezpečovať rozširovanie predškolskej výchovy detí od 3 do 5 rokov vrátane rozšírenia kapacity materských škôl,
- rekonštruovať, modernizovať a stavebne upravovať objekty škôl, školských zariadení a detských jasí s cieľom

lom zlepšiť ich tepelno-izolačné vlastnosti a zvýšiť energetickú efektívnosť budov,

- vybudovať alebo modernizovať internáty pre stredné školy a gymnáziá a budovať areály „kampusov“,
- podporovať budovanie integrovaných špecializovaných vzdelávacích centier a zdieľanej vzdelávacej infraštruktúry,
- na základných a stredných školách budovať a rekonštruovať odborné učebne a laboratóriá pre polytechnickú výchovu, technické a prírodovedné zameranie, zvyšovanie remeselných zručností, jazykové učebne a učebne IKT,
- skvalitňovať materiálo-technické vybavenie škôl a školských zariadení a zatriktívňovať školské prostredie,
- podporovať rekonštrukcie, modernizáciu a zlepšovanie technického vybavenia školských knižníc,
- revitalizovať areály škôl vrátane detských ihrísk, športových zariadení pre deti a mládež – uzavretých aj otvorených s možnosťou celoročnej prevádzky a využitia verejnosťou, záhrad vrátane prvkov zážitkového a inkluzívneho vzdelávania,
- zvyšovať bezpečnosť detí, žiakov, personálu a majetku školských zariadení (napr. kamerové systémy),
- vytvárať podmienky pre kvalitnú výuku dopravnej výchovy na školách,
- zlepšovať podmienky pre dochádzanie žiakov a personálu školy do školských zariadení na bicykli (cyklochodníky, cykloprístrešky, cyklostojany a i.).

Opatrenie 2.1.2

Kvalitným vzdelávaním zvyšovať vedomostnú úroveň a zručnosti žiakov a študentov, a tým ich uplatniteľnosť na trhu práce

- podporovať tvorbu, inovácie a realizáciu vzdelávacích programov zameraných na zvýšenie prírodovedných, matematických, environmentálnych, jazykových, IKT zručností vrátane finančnej gramotnosti, podnikateľských vedomostí a ekonomického myslenia,
- zvyšovať profesijné kompetencie pedagogických a odborných zamestnancov škôl v procese odborného vzdelávania a prípravy v súlade s kvalifikačnými požiadavkami, potrebami školy a trhu práce,
- zabezpečiť spoluprácu medzi materskými, základnými a strednými školami v regióne a fakultami VŠ pripravujúcimi učiteľov vrátane podpory sieťovania vzdelávacích organizácií na všetkých stupňoch vzdelávania,
- zabezpečovať kontinuálne zlepšovanie kľúčových kompetencií žiakov základných a stredných škôl,
- podporovať vzdelávacie aktivity zamerané na chápanie súvislostí a mäkké zručnosti,
- podporovať zavádzanie nových študijných a učebných odborov zameraných na odvetvia RIS3, starostlivosti o zdravie a zelené témy (obehové hospodárstvo, Miestna agenda 21 a pod.), príp. iné odvetvia žiadané na regionálnom trhu práce,
- podporovať aktivity zamerané na vytvorenie podmienok pre hybridné a dištančné vzdelávanie,
- podporovať spoluprácu v oblasti výmeny skúseností vo výchovno-vzdelávacom procese,
- podporovať spoluprácu medzi poskytovateľmi vzdelávania so zameraním na prípravu, vzdelávanie a profesijnú mobilitu učiteľov, asistentov učiteľov a iného podporného personálu pre vzdelávací proces,

- vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov, dôstojné životné podmienky a dostupnejšie bývanie (nájomné bývanie) pre pedagogických a odborných zamestnancov škôl,
- podporovať verejnoprospešné projekty realizované žiakmi a študentmi ZŠ a SŠ pre verejný a súkromný sektor,
- zintenzívniť propagačné aktivity na podporu stredoškolského vzdelávania,
- využívať platformu na pravidelnú výmenu informácií o inováciách vo vzdelávaní a o najlepšej praxi,
- podporovať sieťovanie vzdelávacích organizácií na všetkých stupňoch vzdelávania.

Opatrenie 2.1.3

Podporovať neformálne a zážitkové vzdelávanie v školskej aj v mimoškolskej činnosti

- adaptovať školské zariadenia na zariadenia s prvkami zážitkového vzdelávania,
- využívať mimoškolské zariadenia na realizáciu programov zážitkového vzdelávania,
- organizovať pracovné stretnutia pre učiteľov o programoch podpory zdravia, kultúrnych a športových inštitúcií a ich využitie na zážitkové učenie pre dané vekové kategórie detí a žiakov,
- podpora nových foriem a obsahu záujmového vzdelávania.

Opatrenie 2.1.4

Vytvárať podmienky pre špeciálne a inkluzívne vzdelávanie

- adaptovať školské zariadenia na zariadenia s prvkami inkluzívneho vzdelávania a modernizovať priestory pre inkluzívne vzdelávanie (triedy, učebne, spoločné priestory, internáty, areály a i.) súvisiace s inováciami vo vzdelávaní,
- zabezpečovať bezbariérové prostredie na školách a v školských zariadeniach,
- podporovať tvorbu, resp. inovácie a realizáciu programov kontinuálneho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov s dôrazom na inkluzívny aspekt,
- preventívnymi opatreniami znižovať a zabráňovať predčasnému ukončeniu školskej dochádzky najmä u detí a mládeže z MRK a podporovať prístup ku kvalitnému základnému vzdelávaniu pre všetky deti bez rozdielu,
- podporovať tvorbu, inováciu a realizáciu vzdelávacích programov zameraných na podporu inkluzívneho vzdelávania, napr. realizácia celodenného výchovného systému, pôsobenie pedagogických asistentov a odborných zamestnancov,
- zvyšovať vzdelanostnú úroveň príslušníkov marginalizovaných komunit na všetkých stupňoch vzdelávania s dôrazom na predprimárne vzdelávanie,
- sprístupňovať služby infraštruktúry škôl pre integráciu detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami,
- zlepšovať kvalitu, efektívnosť a prístup k terciárnemu a ekvivalentnému vzdelávaniu s cieľom zvýšiť počet študujúcich a úroveň vzdelania, hlavne v prípade znevýhodnených skupín.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	- Zapojenie rómskych detí do predprimárneho vzdelávania (miera zaškolenosti detí zo znevýhodneného prostredia, resp. účasť rómskych detí na predprimárnom vzdelávaní) - Výsledky národného testovania študentov – maturita
Voliteľné	- Počet zrekonštruovaných objektov škôl a školských zariadení s cieľom zvýšiť ich energetickú efektívnosť - Primeraná úspešnosť žiakov ZŠ v Testovaní 5 a Testovaní 9 - Miera predčasného ukončenia ZŠ (%) - Percento absolventov SŠ, ktorí pokračovali v štúdiu na VŠ - Počet podporených pilotných aktivít a projektov inkluzívneho vzdelávania a zážitkového vzdelávania

Špecifický cieľ 2.2

Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl

Východisková situácia: Koncepčná a všestranná práca s talentmi v kultúre a v športe, ako aj všeobecná podpora práce s mládežou významne prispieva k zvyšovaniu kvality života regiónu. Územie UMR Martin má aj vďaka mestám Martin a Vrútky výborné výsledky v koncepcnej športovej príprave talentovaných detí a mládeže. V budúcnosti je potrebné venovať zvýšenú pozornosť nielen kvalite práce s talentmi, ale aj kvalitnému zázemiu a modernizovanému vybaveniu v súlade so súčasnými

trendmi. Talentom a ich pedagógom je potrebné v čo najväčšej miere umožniť účasť na medzinárodných podujatiach, aby sa neustále učili a zlepšovali. Zvýšenie atraktivity regiónu Turiec pre udržanie mladých ľudí a prilákanie nových vzdelaných, angažovaných a kreatívnych ľudí si vyžaduje nové komplexné prístupy k službám v oblasti vzdelávania, podnikania, informačným a poradenských službám a zabezpečeniu vhodných pracovných príležitostí umožňujúcich podporu talentu a rozvoj nadania.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
2.2.1	Podporovať kultúrne voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, ZUŠ, CVČ a zapájanie do aktivít záujmových združení vo voľnočasových kluboch
2.2.2	Podporovať športové voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, CVČ, športových klubov a zapájanie do aktivít záujmových združení
2.2.3	Podporovať mládežnícke projekty, združovanie mladých a ich zapájanie do dobrovoľníckych aktivít

Opatrenie 2.2.1

Podporovať kultúrne voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, ZUŠ a CVČ a zapájanie do aktivít záujmových združení vo voľnočasových kluboch

- rekonštruovať budovy, priestory a areály CVČ, ZUŠ, voľnočasových klubov,
- budovať a modernizovať odborné učebne v CVČ, ZUŠ, voľnočasových kluboch a skvalitňovať ich materiálno-technické vybavenie,
- podporovať rozvoj hudobných, tanečných, rytmických, dramatických a estetických činností zameraných na zmysluplné využívanie voľného času detí a mládeže,
- zapájať deti predškolského veku do činnosti ZUŠ,
- zabezpečiť poradenstvo pre rodičov pri rozhodovaní o ďalšom štúdiu detí s umeleckým zameraním,
- zlepšiť informovanosť žiakov, rodičov, pedagógov a verejnosti o kultúrnych a ďalších kreatívnych aktivitách detí a mládeže,
- implementovať pilotné aktivity a projekty v oblasti podpory mladých kreatívnych talentov a nadania.

Opatrenie 2.2.2

Podporovať športové voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, CVČ, športových klubov a zapájanie do aktivít záujmových združení

- revitalizovať areály základných a stredných škôl pre systematickú športovú činnosť na školách, voľnočasové aktivity CVČ, v športových kluboch, prípadne záujmových združeníach,
- budovať a revitalizovať indoorové a outdoorové špor-

tové zariadenia a telocvične pre deti a mládež s možnosťou celoročnej prevádzky,

- skvalitňovať materiálno-technické vybavenie športových zariadení a telocviční,
- sprístupniť športoviská a športové areály pre všetky cieľové skupiny obyvateľov, t. j. nielen pre miestne športové organizácie a športovcov, ale aj širokej verejnosti vrátane seniorov a obyvateľov so zdravotným postihnutím,
- zapájať deti predškolského veku do činnosti športových klubov, diagnostikovať ich pohybové schopnosti a ich následný rozvoj,
- zabezpečiť poradenstvo pre rodičov pri rozhodovaní o ďalšom športovom zameraní detí a mládeže,
- zlepšiť informovanosť žiakov, rodičov, pedagógov a verejnosti o športových aktivitách detí a mládeže,
- implementovať pilotné aktivity a projekty v oblasti podpory mladých športových talentov a nadania.

Opatrenie 2.2.3

Podporovať mládežnícke projekty, združovanie mladých a ich zapájanie do dobrovoľníckych aktivít

- posilňovať miestne iniciatívy, dobrovoľnícke aktivity a inštitucionálne rámce prostredníctvom programov verejnej správy pre prácu s mládežou (napr. Rada mládeže, mládežnícke parlamenty atď.),
- obnoviť a udržiavať neformálne stretávanie sa a prácu mládeže na území UMR Martin,
- podporovať vybrané projekty mladých, ktoré ich motivujú k stretávaniu sa a k spoločným verejnoprospeš-

ným aktivitám v spolupráci s vysokými školami, odbornými organizáciami štátnej správy, miestnymi samosprávami a tretím sektorom,

- podporovať zavedenie nových alebo inovatívnych foriem podpory mladých s cieľom ich vzdelávania, hľadania zamestnania a stáží,
- stimulovať mladých k medzinárodnej mobilite aj prostredníctvom programov EÚ,
- integrovať aj vylúčené komunity mladých ľudí, ktorí nie

sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy na trh práce vrátane mladých ľudí ohrozených sociálnym vylúčením a mladých ľudí z marginalizovaných komunít,

- podporovať programy cezhraničnej výmeny a vzdelávania pre študentov a učiteľov v sektore vzdelávacích inštitúcií profesijnej a odbornej prípravy,
- zlepšiť informovanosť pedagógov, rodičov a verejnosti o aktivitách mládeže.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Pilotné aktivity a projekty pre rozvoj kreativity a talentu detí a mládeže
Voliteľné	• Počet pilotných aktivít a projektov v oblasti podpory mladých umeleckých a športových talentov • Podiel detí a mladých ľudí nad 15 rokov (15 - 30), ktorí využívajú voľnočasovú ponuku CVČ v kontexte celkového počtu (bez ohľadu na vek) účastníkov činností CVČ • Miera spokojnosti žiakov, rodičov, pedagógov a verejnosti s rozsahom informovanosti o umeleckých a športových aktivitách detí a mládeže

Špecifický cieľ 2.3

Aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania pre podporu sociálnej inklúzie

Východisková situácia: Pre vyvážený socio-ekonomický rozvoj je kľúčovým faktorom zapojenie do ekonomickej aktivity všetkých obyvateľov bez ohľadu na vek a sociálne postavenie. Z dôvodu starnutia obyvateľstva a legislatívnych opatrení v sociálnej oblasti sa predlžuje obdobie ekonomickej aktivity obyvateľov, čo si vyžaduje nové prístupy k službám zamestnanosti a kladie nové nároky na programy celoživotného vzdelávania. Príležitosťou je sociálne podnikanie. Pilotnými subjektmi sociálnej ekonomiky na území UMR Martin je v meste Martin (Soci-

álny podnik mesta Martin) a v obci Žabokreky (Obecný podnik Žabokreky, s.r.o.).

Nevyhnutnosťou sa javí tiež systematická a koordinovaná podpora funkčného systému služieb zamestnanosti, informačných služieb a poradenstva zameraného na zlepšenie prístupu pre všetky vekové skupiny a znevýhodnené skupiny obyvateľstva k dobrým pracovným príležitostiam vrátane sociálnej ekonomiky, ktorý bude viesť k zvýšeniu ekonomickej aktivity obyvateľstva a rastu zamestnanosti predovšetkým na vidieku.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia
2.3.1 Podporovať vytváranie pracovných príležitostí a aktivít pre znevýhodnené skupiny obyvateľov a pre sociálnu ekonomiku

Opatrenie 2.3.1

Podporovať vytváranie pracovných príležitostí a aktivít pre znevýhodnené skupiny obyvateľov a pre sociálnu ekonomiku

- iniciovať a podporovať vytváranie zdieľaných podnikateľských služieb a infraštruktúry v mestách aj na vidieku,
- iniciovať a podporovať pilotné aktivity a spoločné projekty a iniciatívy v oblasti zamestnanosti znevýhodnených skupín obyvateľstva,
- podporovať služby so zameraním na zosúladovanie rodinného a pracovného života s dôrazom na mladé rodiny,

- podporovať ekosystém sociálneho podnikania na území regiónu,
- podporovať miestne dodávateľsko-odberateľské vzťahy od sociálnych podnikateľov v samospráve aj v podnikateľskom prostredí a využívať pri tom výhody zo sociálnych aspektov verejného obstarávania,
- zavádzať prístup riadenia rozmanitosti (diversity management),
- spracovať a aktívne prezentovať príklady dobrej praxe vo vytváraní pracovných príležitostí pre znevýhodnené skupiny obyvateľov (napr. so zdravotným postihnutím) a v sociálnom podnikaní.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Zamestnanosť • Miera zamestnanosti vo vekovej skupine 50+
Voliteľné	• Miera zamestnanosti osôb so zdravotným postihnutím • Podiel dlhodobo nezamestnaných v celkovom počte nezamestnaných (v %) • Počet realizovaných pilotných aktivít a spoločných projektov a iniciatív v oblasti zamestnanosti znevýhodnených skupín obyvateľstva a v sociálnej ekonomike

Špecifický cieľ 2.4

Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby

Východisková situácia: Demografické starnutie obyvateľstva a zhoršujúci sa zdravotný stav obyvateľstva v regióne a s tým súvisiace sociálne a zdravotné služby čaká v budúcnosti viacero zmien. Jednou z požadovaných zmien je vybudovanie moderných, kvalitných a dostupných sociálnych služieb na princípe integrovaného systému so zdravotnými službami ako aj integrovanej zdravotnej starostlivosti. Prioritne je potrebné zvýšiť úroveň a dostupnosť služieb s dôrazom na prácu s komunitou a zaviesť komplexný prístup v riešení sociálnych problémov prostredníctvom spolupráce: zapájaním do spolupráce špecializovaných kľúčových aktérov v regióne, podporou dobrovoľníckej služby a zohľadňovaním individuálnych potrieb pri poskytovaní sociálnych služieb.

Problematickou v oblasti sociálnych služieb je dnes potreba zvyšovania úrovne a dostupnosti sociálnych služieb s dôrazom na seniorov; slabá orientácia na prácu s komunitou; nízka úroveň spolupráce kľúčových aktérov pre zvýšenie komplexného prístupu v riešení sociálnych problémov, v predchádzaní sociálno-patologických javov a v prevencii telesného a duševného zdravia; chýbajúce zohľadnenie individuálnych potrieb pri poskytovaní sociálnych a zdravotných služieb; nedostatok služieb pre ľudí so špecifickými potrebami (marginalizované komunity s dôrazom na MRK); nedostatok pracovníkov pre terénne služby a nízka úroveň informovanosti občanov o poskytovaných sociálnych službách a súvisiacich zdravotných službách a ich poskytovateľoch v regióne.

Stav zdravotníctva vo všeobecnosti bol významne preverený pandemiou Covid-19, z ktorej je potrebné sa poučiť, ak by sa takéto globálne ohrozenie zdravia opätovne vyskytlo. S ohľadom na zdravotný stav obyvateľstva poznačený civilizačnými chorobami je kľúčové venovať pozornosť prevencii a osвете v oblasti zdravia, čo sa následne priaznivo prejaví v znížení nárokov na lekárske a medicínske výkony. V oblasti zdravotnej starostlivosti je kľúčové nájsť riešenia, ako modernizovať existujúcu sieť zdravotníckych zariadení a zlepšovať poskytované zdravotnícke služby, zlepšiť nedostatočne saturovanú sieť poskytovateľov zdravotnej starostlivosti pre všeobecnú ambulantnú a špecializovanú starostlivosť; vyriešiť nedostatočné kapacity pre niektoré služby – paliatívna starostlivosť, hospicová starostlivosť, domáca ošetrovateľská starostlivosť; ako zvýšiť atraktivitu niektorých lokalít pre výkon zdravotníckych povolání; aplikovať telemedicínske technológie do praxe; rozšíriť objemy rehabilitačných a terapeutických služieb; dobudovať viaceré typy zdravotníckych zariadení, napr. pre pacientov s neurodegeneratívnymi ochoreniami či pre stavy vyžadujúce intenzívnu starostlivosť vrátane zariadení opatrovateľskej starostlivosti a pod. Veľmi priaznivo na zmenu tohto stavu na území UMR Martin môže vplývať nové nemocničné zariadenie v Martine - v lokalite Veľká hora, ktoré vytvorí moderný medicínsky komplex s Jeseňovou lekárskou fakultou Univerzity Komenského, Výskumným centrom BioMed a novou budovou Biobanky.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
2.4.1	Skvalitňovať a rozvíjať infraštruktúru sociálnych a zdravotných služieb
2.4.2	Udržiavať a rozširovať služby pre seniorov, znevýhodnené osoby a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii a kontinuálne zvyšovať ich kvalitu
2.4.3	Zvyšovať kvalitu života MRK nachádzajúcich sa v nepriaznivých životných situáciách
2.4.4	Posilňovať prevenciu a podporu duševného a telesného zdravia
2.4.5	Rozširovať možnosti a vytvárať príležitosti pre podporu dobrovoľníctva
2.4.6	Zvyšovať atraktivnosť práce v sociálnych a zdravotných službách
2.4.7	Podporovať a posilňovať spoluprácu aktérov v oblasti komunitných služieb a komunitnej práce

Opatrenie 2.4.1

Skvalitňovať a rozvíjať infraštruktúru sociálnych a zdravotných služieb

- investovať do výstavby a modernizácie stavieb a vybavenia zariadení sociálnych služieb,
- podporovať investície do výstavby a modernizácie infraštruktúry zdravotnej starostlivosti,
- podporovať modernizáciu vybavenia existujúcich a rozvoj novovznikajúcich zdravotníckych zariadení,
- podporovať etablovanie inovatívnych zdravotníckych zariadení a foriem poskytovanej starostlivosti, napr. neurorehabilitačné centrá, centrá pre pacientov s neurodegeneratívnymi ochoreniami, centrá pre stavy vyžadujúce intenzívnu starostlivosť, centrá podpory, zariadenia pre poskytovanie rehabilitačných a terapeutických služieb a pod.,
- rekonštruovať budovy a modernizovať vybavenie denných centier pre seniorov,
- rozvíjať infraštruktúru potrebnú pre poskytovanie no-

vých a moderných druhov sociálnych služieb vrátane rodinných druhov služieb,

- vybaviť zariadenia sociálnych služieb tradičnými a inovatívnymi pomôckami (kreslá pre imobilných, antikubitné matrace, evakuačné pomôcky a pod.),
- rekonštruovať existujúce zariadenia na zariadenia komunitného typu za účelom deinštitucionalizácie pobytových sociálnych služieb, služieb sociálno-právnej ochrany a sociálnej kurately,
- budovať zariadenia opatrovateľskej starostlivosti so zdravotníckymi službami.
- podporovať infraštruktúru pre špecializované služby,
- rekonštruovať, rozširovať a modernizovať vhodné stavebné objekty pre vytvorenie priestorových podmienok na poskytovanie a zabezpečenie komunitnej starostlivosti v súlade s princípmi deinštitucionalizácie,
- rekonštruovať a rozšíriť ubytovne pre sociálne slabých,
- zriadiť a prevádzkovať zariadenia núdzového bývania pre matky s deťmi, útulku pre ženy a matky s deťmi

- a ďalšie skupiny sociálne odkázaných obyvateľov,
- budovať a rozvíjať zázemie terénnych a ambulantných sociálnych služieb,
- podporovať a rozvíjať terénne formy zdravotnej starostlivosti,
- podporovať ambulantnú lekársku starostlivosť s cieľom jej lepšej dostupnosti,
- podporovať výstavbu, rekonštrukciu a modernizáciu zariadení služieb starostlivosti o dieťa do troch rokov veku (jasle) v záujme zosúladenia rodinného a pracovného života s cieľom zvýšiť energetickú hospodárnosť budovy a zlepšiť materiálno-technické vybavenie,
- podporovať zariadenia a služby pre deti s cieľom zosúladiť rodinný a pracovný života (jasle, škôlky, opatrovatelky detí),
- vytvárať a implementovať efektívne nástroje pre začleňovanie rodičov s malými deťmi na trh práce po návrate z rodičovskej dovolenky,
- podporovať transformáciu veľkokapacitných zariadení pre poskytovanie sociálnych služieb sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately SPODaSK s celoročným pobytom a rozvoj alternatívnych sociálnych služieb komunitného charakteru.
- podporovať integráciu a využívanie telemedicínskych technológií a digitalizácie do praxe v zdravotníctve,
- sústrediť pozornosť na aktivity vedúce k prevencii a podpore zdravia obyvateľstva.

Opatrenie 2.4.2

Udržiavať a rozširovať služby pre seniorov, znevýhodnené osoby a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii a kontinuálne zvyšovať ich kvalitu

- zabezpečenie nástrojov na pravidelný monitoring a vyhodnocovania potrieb občanov, požiadaviek seniorov, znevýhodnených osôb a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii,
- podporovať využívanie moderných technológií v sociálnych službách,
- podporovať vznik partnerstiev na miestnej a regionálnej úrovni pri plánovaní opatrení v sociálnej oblasti,
- podporovať zrovnoprávnenie financovania verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb a vyššia miera zapájania neverejných poskytovateľov do poskytovania sociálnych služieb,
- podporovať integráciu poskytovaných sociálnych služieb s inými druhmi verejných služieb (ako napr. služby zamestnanosti, zdravotnej služby atď.) s cieľom realizovať tzv. case management,
- podporovať inovatívne typy pobytových služieb na komunitnej úrovni,
- podporovať zriadenie integrovaného poradenského centra právnych služieb v oblasti sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti,
- podporovať vznik a fungovanie poskytovateľov schopných zabezpečovať potrebné spektrum sociálnych služieb, služieb sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately,
- posilňovať prácu s komunitou a scitlivovanie verejnosti k prijímateľom sociálnych služieb,
- podporovať a rozvíjať terénne formy sociálnych služieb, napĺňanie a využívanie informačného systému o poskytovaní sociálnych služieb,

- riešiť debarierizáciu a odstraňovať bariéry pre telesne, zrakovo, sluchovo a inak postihnutých vo verejných budovách a na verejných priestranstvách,
- podporovať prepravnú službu (sociálny taxík),
- podporovať projekty zabezpečujúce pomoc pre občanov bez prístrešia,
- organizovať prednášky v denných centrách seniorov a v kluboch ZŤP osôb,
- podporovať prechod poskytovania sociálnych služieb sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately (SPODaSK) v zariadení na komunitnú formu a podporovať vytváranie vhodných priestorových podmienok pre tento druh služby,
- zlepšovať kvalitu služieb SPODaSK vrátane vzdelávania zamestnancov, prípravy prijímateľov, prípravy komunity a riešenia priestorových podmienok, v ktorých sa poskytuje príslušná starostlivosť.

Opatrenie 2.4.3

Zvyšovať kvalitu života MRK nachádzajúcich sa v nepriaznivých životných situáciách

- podporovať terénnu sociálnu prácu v MRK komunitách formou zriaďovania a prevádzkovania komunitných centier s potrebným vybavením a zázemím pre terénne pracovníčky,
- realizovať projekty zamerané na osvetu v oblasti starostlivosti o zdravie, zvýšenie kultúrnej a národnej identity Rómov,
- rozvíjať spoluprácu a podporovať činnosť organizácií a združení zameraných na prácu s Rómami,
- zvýšiť finančnú gramotnosť, zamestnatelnosť a zamestnanosť príslušníkov MRK,
- podporiť prístup k zdravotnej starostlivosti a verejnému zdraviu vrátane preventívnej zdravotnej starostlivosti, zdravotníckej osvetu a k zlepšeniu štandardov hygieny bývania,
- podporovať zriaďovanie a fungovanie MOPS (miestnej občianskej poriadkovej služby).

Opatrenie 2.4.4

Posilňovať prevenciu a podporu duševného a telesného zdravia

- podporovať zriadenie zdravotníckych centier prevencie podpory duševného a telesného zdravia,
- podporovať skvalitnenie vzdelávania a výchovy k zdravému životnému štýlu (vo všetkých vekových kategóriách obyvateľov vrátane výchovy k zdraviu na školách),
- zabezpečovať pravidelný monitoring a hodnotenie zdravotného stavu obyvateľov,
- zaviesť pozície školských a komunitných sestier,
- realizovať preventívne a terapeutické programy v oblasti duševného a telesného zdravia,
- podporovať rozvoj športových a pohybových aktivít ako preventívneho modelu podpory zdravia a sociálnej inklúzie.

Opatrenie 2.4.5

Rozširovať možnosti a vytvárať príležitosti pre podporu dobrovoľníctva

- dobudovať a modernizovať zariadenia/priestory pre dobrovoľnícke aktivity,
- zaviesť systematickú podporu dobrovoľníctva,

- podporovať rozvíjanie spoločenskej zodpovednosti súkromného sektora,
- nastaviť finančné schémy na podporu dobrovoľníctva,
- podporovať budovanie kapacít aktérov realizujúcich dobrovoľnícke aktivity.

Opatrenie 2.4.6

Zvyšovať atraktivitu práce v sociálnych a zdravotných službách

- spracovať analýzu potrieb pracovníkov v zariadeniach sociálnych a zdravotných služieb,
- zabezpečiť investície do zlepšenia pracovného prostredia pracovníkov v sociálnych a zdravotných službách,
- podporovať rozširovanie kapacít o nových pracovníkov sociálnych a zdravotných služieb,
- zaviesť systém duálneho vzdelávania v sociálnych službách a sociálnych zariadeniach a zdravotných služieb,
- zaviesť systém odborného celoživotného vzdelávania pre sociálnych a zdravotných pracovníkov.

Opatrenie 2.4.7

Podporovať a posilňovať spoluprácu aktérov v oblasti komunitných služieb a komunitnej práce

- vytvoriť finančné a nefinančné nástroje na podporu miestneho rozvoja vedeného komunitou, spolupráce komunit a dobrovoľníctva (napr. mikrogranty, regratové schémy),
- podporovať modernizáciu infraštruktúry pre voľnočasové aktivity v komunite,
- investovať do revitalizácie nevyužívaných objektov vo vlastníctve samosprávy v prospech iniciatív a projektov podporujúcich komunitný život vrátane kultúrnych a športových služieb (knížnice, čítárne, kluby, telocvične a pod.),
- dobudovať a modernizovať zariadenia/priestory pre športové aktivity a záujmovú činnosť,
- podporovať vznik partnerstiev na miestnej a regionálnej úrovni pri plánovaní a poskytovaní služieb pre komunitu,
- nastaviť finančné schémy na podporu komunitného života na miestnej úrovni,
- zaviesť nové formy práce s komunitou,
- podporovať budovanie kapacít aktérov realizujúcich aktivity na posilnenie komunity,
- podporovať ekosystém pre fungovanie sociálnej ekonomiky.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením • Pomer klientov zo zariadení zapojených do procesu DI, ktorí zostali v zariadení, voči klientom, ktorí bývajú samostatne
Voliteľné	• Počet zastabilizovaných poskytovateľov zdravotnej starostlivosti v okrese podľa aktuálnych potrieb a kritérií na dostupnosť • Podiel obyvateľov, ktorí sú informovaní o sociálnej politike samosprávy • Podiel obyvateľov, ktorí sa aktívne zapájajú do mestského a obecného diania prostredníctvom dobrovoľníckych aktivít • Počet kompletne bezbariérových služieb v meste (obci) • Kapacity terénnych, ambulantných a pobytových sociálnych služieb (počet klientov) • Počet poberateľov pomoci v hmotnej núdzi

PRIORITA 3

Životné prostredie adaptované na zmeny klímy

Strategický cieľ 3

Zachovať prírodné hodnoty, tradičný krajinný ráz a biodiverzitu a podporiť adaptáciu sídiel na dopady zmeny klímy a energetickú krízu

Špecifické ciele

3.1	Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja miest a obcí
3.2	Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy
3.3	Zabezpečovať ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)
3.4	Zlepšovať kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov
3.5	Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej (obehovej) ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom
3.6	Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov
3.7	Podporovať riešenia energetickej efektívnosti

Špecifický cieľ 3.1

Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja miest a obcí

Východisková situácia: Urbanizácia obcí v oblasti individuálnej bytovej výstavby (IBV) má dopad na tradičné krajinné štruktúry a prírodný kapitál. V dôsledku zástavby dochádza v niektorých lokalitách aj k úbytku poľnohospodárskej pôdy. Z urbanistického a krajinárskeho hľadiska je potrebné zachovať a podporovať priepust-

nosť a spojitosť krajiny, zabrániť jej ďalšej fragmentácii, a tým zastaviť pokles biodiverzity a podporovať zachovanie tradičného krajinného rázu. Klimatická kríza prináša do architektonického a územného rozvoja dôležitosť zelených a udržateľných riešení, čo bude potrebné v ďalších rokoch akceptovať.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia

3.1.1	Venovať zvýšenú pozornosť tvorbe, revitalizácii a estetizácii verejných priestranstiev a aplikovať udržateľné riešenia aj vo voľnej krajine
-------	---

Opatrenie 3.1.1

- urbanisticky doriešiť a zatriktívniť centrá obcí a miest, zabezpečiť revitalizáciu mestských sídlisk a nových mestských aj obecných štvrtí určených na bývanie (osvetlenie, sadové úpravy, zeleň, parkovanie, chodníky, mobiliár, oddychové zóny, čistota a bezpečnosť a i.),
- zvyšovať estetickú hodnotu krajiny prostredníctvom ochrany nosných prvkov estetickej kvality a typického charakteru krajiny,
- vypracovať a implementovať urbanisticko-architektonické štúdie vytypovaných verejných priestranstiev

a krajinných celkov s dôrazom na vodozadržné opatrenia,

- vypracovať, prerokovať a implementovať urbanisticko-krajinársku štúdiu využitia a udržateľného rozvoja Martinských holí na rekreačné účely a cestovný ruch,
- humanizovať sídliská a mestské časti a vybudovať oddychové zóny s kompletným mobiliárom a drobnou architektúrou, komunitné centrá, detské ihriská a občiansku vybavenosť s ohľadom na riešenie pre znížovanie negatívnych dopadov zmeny klímy,
- revitalizovať a udržiavať mestský a obecný verejný

- mobiliár, ako aj reklamné a informačné prvky na území mesta a obce,
- revitalizovať a udržiavať existujúce zariadenia na detských ihriskách,
- podporovať umiestňovanie jednotných prvkov drobnej architektúry vhodnej do mestského alebo vidieckeho prostredia,

- vytvárať nové verejné oddychové a športové zóny pre všetky vekové kategórie,
- pravidelnou údržbou zabezpečiť čistotu miest a obcí,
- zlepšovať životné prostredie prostredníctvom malých zelených lokalít (intervencií) v urbanizovanom prostredí (tzv. environmentálna mestská alebo vidiecka architektúra).

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet vybudovaných oddychových zón s kompletným mobiliárom a drobnou architektúrou s ohľadom na riešenie pre znižovanie negatívnych dopadov zmeny klímy
Voliteľné	• Vypracovaná a schválená urbanisticko-krajinárska štúdia využitia a udržateľného rozvoja Martinských hólí na rekreačné účely a cestovný ruch

Špecifický cieľ 3.2

Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy

Východisková situácia: Adaptácia sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy sa javí ako nevyhnutnosť a veľká naliehavosť v uplatňovaní koncepčného a systematického prístupu zo strany miest a obcí územia UMR Martin. Silnejšie dopady zmien klímy sa prejavujú nedostatkom vody v krajine (sucho), rastúcimi teplotami v mestách, extrémnymi javmi ako napríklad povodňami, búrlivým vetrom, postupnými zmenami v biodiverzite i produktivite ekosystémov a krajiny atď. Udržateľný rozvoj regiónu Turiec je ohrozený predovšetkým obmedzením rozvoja podnikania v odvetviach ako poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo či cestovný ruch a celkovým znížením bezpečnosti a kvality života obyvateľov. Nevhodné regulácie vodných tokov, znižovanie hladiny vôd a zvyšovanie znečistenia vodných tokov, nevhodné lesohospodárske i poľnohospodárske postupy a zvýšená urbanizácia na pôvodnej poľnohospodárskej pôde majú významné nepriaznivé vplyvy na stav klímy a kvalitu i potenciálne využitie vody v kraji. Povrchové aj podzemné vody sú ďalej ohrozené

priemyselným a komunálnym znečistením. Na území UMR Martin existujú periférne sídla, ktoré nie sú odkanalizované (podhorské obce Lipovec a Turčianske Kľačany).

Žilinský samosprávny kraj (ZASK) bude riešiť dopady zmeny klímy komplexne, strategicky a účinne v súlade s požiadavkami udržateľného rozvoja a jeho väčšej odolnosti voči zmenám klímy. Vypracuje „Stratégiu adaptácie kraja na dopady zmeny klímy“, ktorá bude vychádzať z národnej stratégie a bude rešpektovať špecifiká prirodzených regiónov. Stratégia začlení existujúce a pripravované adaptačné opatrenia a zelené riešenia v sídlach aj v krajine aj na území UMR Martin. Adaptačné opatrenia zameria najmä na lepšiu distribúciu vody v krajine a tieto bude kombinovať s mitigačnými opatreniami v oblasti energetiky, ako je obnova budov, inštalácia OZE a i. Útvár hlavného architekta mesta Martin má v spracovaní adaptačnú stratégiu na dopady zmeny klímy mesta Martin, ktorá by mala byť dokončená v závere roka 2023.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenie	
3.2.1	Navrhovať a implementovať riešenia predchádzania a eliminácie dopadov zmeny klímy v sídlach a v krajine
3.2.2	Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídiel, architektúre budov a v dizajne verejných priestranstiev
3.2.3	Budovať vodozádržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy v sídlach a v krajine a zabezpečiť ochranu pred povodňami
3.2.4	Zavádzať systém krízového riadenia a včasného varovania v súvislosti s rôznymi ohrozeniami z dôvodu klimatických zmien

Opatrenie 3.2.1

Navrhovať a implementovať riešenia predchádzania a eliminácie dopadov zmeny klímy v sídlach a v krajine

- spracovať a implementovať strategické dokumenty pri riešení dopadov zmeny klímy miest a obcí na regionálnej úrovni vrátane opatrení environmentálnej politiky,
- zabezpečiť rozvoj partnerskej spolupráce na miestnej, regionálnej a národnej úrovni v oblasti adaptácie na dopady zmeny klímy,
- podporovať environmentálne komunitné aktivity a aktivity záujmových združení mimovládneho sektora,
- podporovať cezhraničné a medzinárodné projekty a iniciatívy na riešenie dopadov zmeny klímy na obce a mestá,
- integrovať princípy a adaptačné riešenia dopadov zmeny klímy do prípravy a realizácie projektov v ďalších oblastiach regionálneho rozvoja.

Opatrenie 3.2.2

Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídiel, architektúre budov a v dizajne verejných priestranstiev

- podporovať znižovanie emisií CO₂ v oblasti materiálov pre výstavbu, prevádzku, údržbu a odstraňovanie stavieb bytového a nebytového fondu,
- spracovať a pravidelne aktualizovať Generel zelene a Koncepciu starostlivosti o verejnú zeleň a dreviny v mestách a v obciach,
- vypracovať štúdie revitalizácie mestských parkov a verejných priestranstiev vrátane sídliskových vnútroblokov,
- zabezpečiť regeneráciu vnútroblokov sídlisk s uplatnením ekologických princípov tvorby a ochrany zelene,
- podporovať kvalitu ekosystémových služieb prostredníctvom udržovania a budovania zelenej a modrej infraštruktúry,

- podporovať rozširovanie a budovanie zelených parkov a zelených stien,
- zabezpečiť dostatok zelene v sídlach, kvalitné sadovnícke úpravy a pravidelnú údržbu,
- podporovať rozširovanie a revitalizáciu mestskej zelene,
- realizovať aktivity na zníženie dopadov tepelných ostrovov,
- podporovať aktivity v oblasti dopravnej infraštruktúry: zelené koridory pozdĺž miestnych komunikácií, cyklochodníkov a cyklotrás (aleje, živé ploty, remízky) v súvislosti s podporou biodiverzity,
- zakladať komunitné mestské záhrady a ovocné sady.

Opatrenie 3.2.3

Budovať vodozádržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy v sídlach a v krajine a zabezpečiť ochranu pred povodňami

- podporovať vodozádržné opatrenia a zadržiavanie a opätovné využívanie zrážkovej vody v sídlach,
- zavádzať osobitné zberné systémy na odpadovú a dažďovú vodu, úpravy spevnených plôch s cieľom zadržať vodu v teréne,

- budovať dažďové nádrže a prečisťovať dažďové vody (ochladzovacie koridory v urbanizovanom prostredí),
- zabezpečovať opatrenia na zlepšenie distribúcie vody v krajine a manažment vodných plôch v krajine,
- zabezpečovať opatrenia proti deštruktívnemu pôsobeniu vody a sucha a prevencia dopadov extrémnych poveternostných udalostí (zosuvy, rýchle povodne, vietor, obnažovanie substrátu a i.),
- realizovať chýbajúce protipovodňové opatrenia.

Opatrenie 3.2.4

Zavádzať systém krízového riadenia a včasného varovania v súvislosti s rôznymi ohrozeniami z dôvodu klimatických zmien

- navrhnuť, vypracovať a zaviesť systém postupov a opatrení včasného varovania a riešenia krízových situácií v súvislosti s ohrozeniami z dôvodov klimatických zmien,
- vypracovať a realizovať vzdelávací program na systém včasného varovania pred hrozbami z dôvodu klimatických zmien,
- systém včasného varovania podporiť digitálnymi riešeniami.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet projektov adaptačných opatrení
Voliteľné	• Počet partnerov zapojených do partnerskej spolupráce na miestnej, regionálnej a národnej úrovni v oblasti adaptácie na dopady zmeny klímy • Počet realizácií zelených ulíc s obnovou stromov alebo s alternatívnou formou zelene • Počet m² parkovo upravených plôch v priamej správe mesta

Špecifický cieľ 3.3

Zabezpečovať ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)

Východisková situácia: Narastajúca nevhodná urbanizácia, fragmentácia a straty biotopov dopravnými stavbami, nevhodné lesohospodárske a poľnohospodárske postupy a ďalšie aktivity ohrozujú a znehodnocujú prírodný kapitál. V posledných rokoch vznikol na Slovensku celospoločenský tlak na zabránenie ďalším dopravným stavbám, nevhodnej urbanizácii, intenzívnemu lesnému hospodárstvu a poľnohospodárstvu na hodnotné časti prírody, zmenu prístupu k cestovnému ruchu a rozvoj jeho udržateľných foriem. V tomto smere je kľúčový koordinovaný a komplexný prístup s cieľom zastaviť pokles biodiverzity a podporovať jej zachovanie a rozvoj ekosystémových služieb. Súčasťou je tiež ochrana pôdy, ochrana lesov (ochranných i lesov osobitného ur-

čenia), obnova hospodárskych lesov s nevhodným drevinovým zložením, lesov poškodených pôsobením sucha a škodcov a obmedzenia šírenia inváznych a rozpínavých druhov organizmov. Degradácia významnej časti lesných porastov v dôsledku kombinácie vplyvov nevhodného drevinového zloženia (zvlášť nepôvodné smrečiny), sucha a škodcov má významný vplyv na vodný režim krajiny, klímu a kvalitu pôd s dopadmi na kvalitu života obyvateľov. V dôsledku zástavby dochádza k úbytku poľnohospodárskej pôdy a v dôsledku nevhodného spôsobu obhospodarovania k jej degradácii. Povrchové vody sú ohrozené leso-hospodárskym i poľnohospodárskym (dusičnany, nerozpustné látky), priemyselným a komunálnym znečistením.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
3.3.1	Podporovať zastavenie poklesu biologickej a krajinej biodiverzity, strát biotopov, poškodzovania ekosystémov a degradácie krajiny
3.3.2	Podporovať ochranu vôd, zásobovanie pitnou vodou a čistenia odpadových vôd
3.3.3	Prispievať k ochrane lesov a poľnohospodárskej pôdy

Opatrenie 3.3.1

Podporovať zastavenie poklesu biologickej a krajinej biodiverzity, strát biotopov, poškodzovanie ekosystémov a degradácie krajiny

- zabrániť ďalšiemu zhoršeniu stavu zachovania významných druhov a strátam prioritných a inak významných biotopov,

- realizovať analýzu problémov, bariér a príležitostí pre integrovaný systém spoločného spravovania prírody a krajiny z pohľadu vlastníkov, správcov a užívateľov územia a ich záujmových skupín,
- navrhnuť systém pravidelného komplexného monitorovania udržateľnosti územia – prírody, krajiny a ekosystémových služieb,

- podporovať kvalitu ekosystémových služieb prostredníctvom udržovania a budovania zelenej a modrej infraštruktúry,
- podporovať tvorbu prirodzených krajinných prvkov, ktoré môžu slúžiť ako ekokoridory,
- metodicky podporovať územný rozvoj samospráv (zmeny a doplnky územných plánov) v zmysle integrovaného manažmentu krajiny vrátane podpory vytvárania krajinnno-ekologických plánov,
- obnovovať najcennejšie časti prírodného dedičstva (druhovných populácií, biotopov, segmentov krajiny),
- zabezpečiť ochranu krajiny pred šírením invázií a nepôvodných druhov a zabezpečiť odstraňovanie invázií druhov rastlín,
- zlepšiť spoluprácu so ŠOP SR a správami národných parkov s cieľom zlepšiť manažment národných parkov prostredníctvom rád národných parkov vrátane urýchlenia prijatia zonácií národných parkov.

Opatrenie 3.3.2

Podporovať ochranu vôd, zásobovanie pitnou vodou a čistenia odpadových vôd

- spracovať, zverejniť a implementovať koncepciu ochrany, zadržiavania a využívania vôd,
- spracovať projekt revitalizácie vodných tokov na území sídiel a ich bezprostredného okolia,
- zabezpečiť dopracovanie projektových dokumentácií pre územia ohrozené povodňami,
- zrealizovať protipovodňové opatrenia,
- zabezpečiť ochranu existujúcich zdrojov povrchových a podzemných vôd,
- rekonštruovať a intenzifikovať existujúce vodárenské zdroje podzemných vôd pri súčasnom zabezpečení splnenia požiadaviek na ich kvalitatívnu a kvantitatívnu ochranu,
- podporovať budovanie nových vodárenských zdrojov

podzemných vôd,

- zabezpečovať zvýšenie retencie vody v území,
- zvýšiť podiel zásobovania obyvateľstva pitnou vodou verejnými vodovodmi na základe výsledkov analýzy zásobovania pitnou vodou a zistenia kapacity existujúcich vodojemov,
- podporovať výstavbu, rekonštrukciu a údržbu verejnej vodárenskej infraštruktúry (riešenie zásobovania pitnou vodou, riešenie čistenia komunálnych odpadových vôd v oblastiach s nízkym podielom odkanalizovania),
- zavádzať alternatívny spôsob nakladania s odpadovými vodami tam, kde nie je vybudovaná kanalizačná sieť (domové čističky odpadových vôd).

Opatrenie 3.3.3

Prispievať k ochrane lesov a poľnohospodárskej pôdy

- pri aktualizácii alebo vypracovaní územno-plánovacích dokumentácií prioritizovať ochranu lesov a poľnohospodárskej pôdy do záväznej časti územných plánov miest a obcí v regióne,
- zabezpečiť ochranu a udržateľnú obnovu lesa podľa podmienok biotopov, prirodzeného drevinového zloženia, multifunkčného využitia, vhodného manažmentu a očakávaných dopadov zmeny klímy,
- v lesnom prostredí realizovať protierózne, vodozádržné, brehoochranné a podobné opatrenia,
- zabezpečiť ochranu poľnohospodárskej pôdy pred zástavbou, nevhodnou urbanizáciou a infraštruktúrou ako skladovacie priestory, dopravné stavby a i.
- zabrániť vysychaniu poľnohospodárskej pôdy a podporovať napr. zakladanie remízok v poľnohospodárskej krajine,
- zmierniť povrchový odtok vytváraním vsakovacích území na poľnohospodárskych plochách agrotechnickými opatreniami.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čistením odpadových vôd • Podiel vodných útvarov v dobrom stave • Podiel poľnohospodárskej pôdy s ekologickým hospodárením
Voliteľné	• Vypracovaný integrovaný plán obnovy udržateľnej krajiny s osobitným cieľom zachovať charakteristický ráz krajiny • Vypracovaný projekt revitalizácie vodných tokov na území sídiel a ich bezprostredného okolia

Špecifický cieľ 3.4

Zlepšovať kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov

Východisková situácia: Situácia s kvalitou ovzdušia v regióne Turiec a v Turčianskej kotline, nie je priaznivá z dôvodu nevhodnej palivovej základne u domácností. V najbližších rokoch dôjde prijímanými opatreniami proti znečisťovaniu ovzdušia z lokálneho vykurovania, dopravy, priemyselných zdrojov, ťažbou piesku a kameňa k zníženiu existujúcich koncentrácií škodlivín v ovzduší, a tým aj k zníženiu vplyvov na zdravie obyvateľov a zraniteľných ekosystémov. Dôjde tiež k znížovaniu produkcie a zvyšovaniu sekvencie skleníkových plynov, ktoré umožní naplnenie požiadaviek Zelené dohody (Green

Deal) a ďalších požiadaviek EÚ na obdobie rokov 2021 - 2027 a zníženie emisií oxidu uhličitého o 55% do roku 2030 na úroveň z roku 1990 (Fit for 55 v rámci Zelené dohody). Jednou z hlavných oblastí, ktoré tiež prispievajú k očakávanej zmene, je energetika, a to prostredníctvom zmien palivovej základne a energetických úspor vrátane zvýšenia energetickej efektivity budov zvýšením podielu OZE, uskladňovaním elektriny a i.

Kľúčovou úlohou regiónu bude iniciovať spoluprácu v tejto oblasti, monitoring a koordináciu prijímania opatrení.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
3.4.1	Znižovať emisie zo zdrojov znečistenia ovzdušia
3.4.2	Prispievať k zlepšeniu bilancie skleníkových plynov

Opatrenie 3.4.1

Znižovať emisie zo zdrojov znečistenia ovzdušia

- zaviesť a udržiavať systém monitorovania kvality ovzdušia a o výsledkoch monitorovania pravidelne informovať obyvateľov,
- vypracovať, implementovať a vyhodnocovať koncepčný dokument s návrhom systémových opatrení na znižovanie znečistenia ovzdušia,
- participovať na spoločných projektoch so zapojením krajov/vojvodstiev, univerzít, mimovládnych organizácií, podnikov i verejnosti,
- spolupracovať na zlepšovaní kvality ovzdušia v oblastiach s riadenou kvalitou ovzdušia s využitím medzinárodných a národných projektov (napríklad program LIFE),
- podporovať výmeny kotlov na tuhé palivo v domácnostiach vrátane podpory sociálne slabších obyvateľov, ktorí nedosiahnu na štandardné podmienky financovania výmeny kotlov.

Opatrenie 3.4.2

Prispievať k zlepšeniu bilancie skleníkových plynov

- využívať metodickú podporu a koordináciu v oblasti mitigačných opatrení s cieľom znížiť produkciu skleníkových plynov v sídlach (nízkouhlíková stratégia Žilinského kraja, podpora tvorby SECAP, komunitnej energetiky a i.),
- spracovať a implementovať nízkouhlíkovú stratégiu pre mestá a obce a podporovať princípy prechodu na

nízkouhlíkové hospodárstvo,

- vybudovať a podporovať regionálne centrum udržateľnej energetiky,
- identifikovať a využívať možnosti zachytávania uhlíka s dôrazom na prírodu blízke opatrenia (ochrana rozsiahlejších starých lesov, mokradí a pod.),
- zabezpečovať komplexné riešenia na znižovanie emisií oxidu uhličitého a ďalších skleníkových plynov do roku 2030,
- dosahovať znižovanie produkcie skleníkových plynov pri výrobe energie (zvyšovanie účinnosti pri výrobe energie, zámena palív, energetické využívanie odpadov, uskladňovanie elektriny a i.),
- podporovať využívanie energií z obnoviteľných zdrojov a zabezpečiť zvyšovanie podielu obnoviteľných zdrojov v domácnostiach a vo verejných objektoch,
- zvyšovať energetickú efektívnosť verejných budov a dosahovať energetické úspory budov v majetku alebo správe miest a obcí vrátane rozširovania obnoviteľných zdrojov energie (OZE),
- zabezpečovať výsadbu a regeneráciu izolačnej zelene oddelujúcej obytnú zástavbu od priemyselných stavieb, komerčných areálov alebo frekventovaných dopravných koridorov,
- podporovať budovanie protihlukových stien a bariér a realizáciu protihlukovej výsadby v meste,
- koordinovať riadenie svetelnej signalizácie na križovatkách ako tzv. „zelené vlny“.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Oblasť riadenia kvality ovzdušia – ORKO • Emisie znečisťujúcich látok
Voliteľné	• Priemerná ročná koncentrácia znečisťujúcej látky NO₂ v ovzduší v mikrogramoch na meter kubický (µg/m³) • Priemerná ročná koncentrácia znečisťujúcej látky PM 2,5 v ovzduší v mikrogramoch na meter kubický (µg/m³) • Priemerná ročná koncentrácia znečisťujúcej látky PM10 v ovzduší v mikrogramoch na meter kubický (µg/m³) • Počet prekročení dennej limitnej hodnoty pre PM10 za rok

Špecifický cieľ 3.5

Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej (obehovej) ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom

Východisková situácia: V pozitívnom trende triedenia odpadu v okrese Martin je potrebné pokračovať a podporovať recykláciu všetkých komponentov. Najväčším ohrozením je uzavretie skládok tuhého komunálneho odpadu (TKO) do roku 2030 a hľadanie technologicky najvhodnejšej a verejnosťou akceptovateľnej alternatívy na likvidáciu TKO. Výstavba nových skládok TKO nie je

žiadúca z hľadiska cieľov EÚ v oblasti nakladania s TKO ani kvality životného prostredia. Je potrebné čo najskôr nájsť dlhodobé koncepčné riešenie pre tento problém, rovnako ako podporiť potrebnú zmenu v nakladaní s komunálnym odpadom s cieľom predchádzať vzniku odpadov a znížiť mieru jeho skládkovania v prospech jeho energetického a materiálového zhodnocovania.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
3.5.1	Podporovať predchádzanie vzniku odpadov a ich opätovné využitie, recykláciu odpadov vrátane spracovania biologicky rozložiteľných odpadov
3.5.2	Podporovať zber a dobudovanie, intenzifikáciu a rozšírenie systémov triedeného zberu komunálnych odpadov
3.5.3	Podporovať zhodnocovanie odpadov v súlade s EÚ legislatívou

Opatrenie 3.5.1

Podporovať predchádzanie vzniku odpadov a jeho opätovné využívanie

- viesť informačno-propagačnú kampaň na predchádzanie vzniku odpadu, podporu triedenia odpadu a prípravu na opätovné použitie odpadu,
- realizovať osvetové aktivity v oblasti predchádzania vzniku biologicky rozložiteľných komunálnych odpadov formou podpory domáceho kompostovania,
- začleniť zásady obehového hospodárstva do verejného obstarávania samospráv,
- zapájať región a samosprávy do inovačných projektov v oblasti obehového hospodárstva,
- podporovať budovanie siete reuse centier – centier opätovného využitia odpadov,
- vybudovať a podporovať regionálne centrum obehového hospodárstva - RCOH TURIEC.

Opatrenie 3.5.2

Podporovať zber a dobudovanie, intenzifikáciu a rozšírenie systémov triedeného zberu komunálnych odpadov

- vykonávať pravidelný monitoring množstva a štruktúry odpadov a zverejňovať jeho výsledky,
- viesť informačno-propagačnú kampaň na podporu triedenia odpadu,
- propagovať a podporovať kompostovanie biologického odpadu v domácnostiach, v stravovacích zariadeniach aj v prevádzkach zariadení cestovného ruchu,
- dobudovať, vybaviť technikou a modernizovať miestne kompostárne,
- rozšíriť systém zberu organického odpadu,

- podporovať zber a triedenie odpadov vrátane modernizácie techniky na manipuláciu s odpadom a budovania zberných dvorov, triediacich liniek na zmesový komunálny odpad a recyklačných liniek,
- dovybaviť domácnosti kontajnermi na triedenie komunálneho odpadu v rodinných domoch,
- realizovať výstavbu uzamykateľných stojísk na sídliskách pre nádoby na triedenie komunálneho odpadu vrátane siete podzemných a polopodzemných kontajnerov,
- zefektívniť systém triedeného zberu odpadu z papiera, skla a plastov v podnikateľskej sfére (verejné inštitúcie, školské zariadenia a i.).

Opatrenie 3.5.3

Podporovať zhodnocovanie odpadov v súlade s EÚ legislatívou

- spracovať a zaviesť systém odmien a pokút udeľovaných pri kontrole nakladania s odpadom,
- spracovať a zaviesť systém množstvového zberu odpadov,
- podporovať riešenia uzatvárania skládok tuhého komunálneho odpadu v regióne,
- podporovať riešenia zamerané na znižovanie zneškodňovaného množstva komunálnych odpadov na skládkach odpadov,
- pravidelne monitorovať kvalitu životného prostredia, spracovať systém zberu informácií o kvalite životného prostredia, čiernych skládkach a podobne, pravidelne informovať občanov o jeho vývoji,
- zabezpečovať odstránenie nezákonne uloženého komunálneho odpadu (čiernych skládok),
- byť aktívni v likvidácii starých environmentálnych záťaží a regenerácii kontaminovaných lokalít.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Podiel zmesového komunálneho odpadu ukladaného na skládky • Množstvo zmesového odpadu a množstvo vytriedeného odpadu v kilogramoch na obyvateľa/rok
Voliteľné	• Podiel triedenia, recyklácie, energetického zhodnotenia a skládkovania v nakladaní s odpadmi • Množstvo zhodnoteného odpadu kompostovaním odpadu • Počet a rozloha environmentálnych záťaží (EZ) rôzneho stupňa evidovaných v informačnom systéme

Špecifický cieľ 3.6

Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov

Východisková situácia: Napriek tomu, že mesto Martin má dlhé roky úspešne fungujúce Environmentálne centrum, toto zostáva osamotené bez podporných štruktúr v samospráve a v mimovládnom sektore, pre ochranu a komplexné riadenie udržateľného využívania prírodného potenciálu Turca. Prijímanie strategických environmentálne udržateľných opatrení pre región si v súčasnosti vyžaduje aktívne zapojenie verejnosti. Je to aj z toho dôvodu, že veľká časť verejnosti v regióne stále odmieta niektoré zelené riešenia, ako sú energetické

využitie komunálneho odpadu, obmedzenie individuálnej automobilovej dopravy, inštaláciu OZE, zníženie intenzity lesníctva a poľovníctva, niektoré adaptačné opatrenia atď. Rozvoj cestovného ruchu je v konflikte s ochranou prírody. Je potrebné navrhnuť a realizovať dlhodobú a systematickú osvetu a nastaviť systém pre environmentálne vzdelávanie a výchovu pre všetky vekové kategórie. Takýmto spôsobom sa zabezpečí, že sa verejnosť bude aktívne podieľať na prevencii a riešení kľúčových environmentálnych problémov regiónu.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
3.6.1	Zavádzať a podporovať systém environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvetu (EVVO)
3.6.2	Organizovať osvetové aktivity pre verejnosť

Opatrenie 3.6.1

Zavádzať a podporovať systém environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvetu (EVVO)

- využívať metodickú podporu Žilinského kraja podľa koncepcie EVVO Žilinského kraja, podporu miestnej Agendy 21 a podporu environmentálneho manažmentu (napr. EMAS),
- metodicky podporovať subjekty aktívne v EVVO oblasti v regióne,
- vytvoriť kooperačné partnerstvá s inými subjektmi zaoberajúcimi sa EVVO (napríklad ŠOP SR, Správy národných parkov, mimovládne organizácie, školy a i.) a realizovať spoločné vzdelávacie programy,
- podporovať fungovanie, činnosť a prevádzku Environmentálneho centra pre širokú verejnosť,
- využívať možnosti cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce v oblasti environmentálneho manažmentu, inovácií a zapojenia verejnosti do rozhodovania.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet uskutočnených aktivít zameraných na podporu EVVO
Voliteľné	• Počet uskutočnených aktivít zameraných na podporu EVVO organizovaných organizáciami mesta ročne • Počet uskutočnených aktivít zameraných na podporu EVVO organizovaných v MŠ, ZŠ, SŠ a ďalšími organizáciami (podnikateľský sektor, akademický sektor, verejná správa, tretí sektor) ročne.

Špecifický cieľ 3.7

Podporovať riešenia energetickej efektívnosti

Východisková situácia: Z pohľadu zelených riešení dopadov klímy na životné prostredie, ale aj rizík v distribúcii tepla spojených s vojnovým konfliktom na Ukrajine a najmä závislosti domácností na Turci na vykurovaní plynom alebo tuhým palivom, bude nevyhnutný postupný prechod na obnoviteľné zdroje energie (OZE) v oblasti

vykurovania a zásobovania teplom. Verejné osvetlenie, ako aj viaceré budovy vo vlastníctve verejnej správy a samosprávy na území UMR Martin neprešli doteraz znižovaním ich energetickej náročnosti, preto ich táto úprava v najbližších rokoch nevyhnutne čaká.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia
3.7.1 Vytvárať podmienky pre efektívny rozvoj v sektore vykurovania
3.7.2 Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím OZE

Opatrenie 3.7.1

Vytvárať podmienky pre efektívny rozvoj v sektore vykurovania

- podporovať výstavbu nových systémov diaľkového vykurovania,
- modernizovať systémy diaľkového vykurovania,
- navrhnuť a realizovať pilotné projekty na využitie OZE na diaľkové vykurovanie,
- podporovať rozširovanie centrálného zásobovania teplom, zdroje tepla na báze OZE ako vodná para, biomasa a geotermálna energia a i.,
- podporovať získavanie solárnej energie vo verejných budovách vlastných samosprávou,
- budovať a rekonštruovať vo verejných objektoch tepelné hospodárstvo a palivové základne
- aktualizovať Energetickú koncepciu mesta Martin v týchto súvislostiach.

Opatrenie 3.7.2

Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím OZE

- podporovať výstavbu nízkoenergetických budov na území obcí a miest,
- vypracovať energetické audity objektov vo vlastníctve samosprávy s návrhom opatrení na energetické úspory,
- projekčne pripravovať a realizovať zníženie energetickej spotreby v budovách vo vlastníctve samosprávy,
- podporovať projekty zlepšovania tepelno-technických vlastností bytových domov a verejných budov vo vlastníctve samosprávy ich rekonštrukciou a modernizáciou (zateplenie a výmena otvorových konštrukcií, zateplenia obvodových múrov a striech, výmena elektroinštalácie a počítačových sietí, modernizácia osvetlenia, hydraulické vyregulovanie vykurovacieho systému, klimatizácia a vzduchotechnika priestorov, a i.),
- modernizovať vykurovacie systémy vrátane rozvodov a hydraulického vyregulovania, inštalácie termoregulačných ventilov, inštalácie systémov merania a riadenia s cieľom znížiť spotrebu energie,
- uzatvárať a rozvíjať partnerstvá/kooperácia/pilotné projekty s dodávateľmi tepla, OZE a elektrickej energie na území UMR Martin,

- podporovať modernizácie bytových domov – osvetlenie a rekonštrukcie výťahov s cieľom znížiť spotrebu energie,
- zabezpečiť modernizáciu, ekologizáciu a rozširovanie verejného osvetlenia vrátane rekonštrukcie rozvodov a výmeny výbojkových svietidiel za úsporné osvetlenie, napr. LED svietidlá,
- zefektívniť prevádzkový systém verejného osvetlenia.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Podiel energie z OZE na konečnej energetickej spotrebe samosprávy (%) • Počet obnovených budov samosprávy s energetickým certifikátom/vyčíslené úspory na energiách
Voliteľné	• Výdavky samosprávy na podporu OZE v eurách • Nové realizované projekty prenosovej a distribučnej elektrifikačnej sústavy v regióne • Dosiahnutá miera energetických úspor v bytových domoch • Energetická certifikácia významne obnovených budov – počet obnovených budov samosprávy s energetickým certifikátom/vyčíslené úspory na energiách

PRIORITA 4

Udržateľná mobilita

Strategický cieľ 4

Budovať a udržiavať infraštruktúru podporujúcu udržateľnú mobilitu zlepšujúcu kvalitu života a bezpečnosť

Špecifické ciele

4.1	Zabezpečovať udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi
4.2	Aktívne podporovať cyklomobilitu na území UMR Martin

Špecifický cieľ 4.1

Zabezpečovať udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi

Východisková situácia: Na území Žilinského kraja sa vykonáva druhý najvyšší objem výkonov cestnej nákladnej dopravy v SR, čo súvisí s polohou kraja, s jeho cezhraničnými väzbami. Na území UMR Martin sú autobusové spoje pravidelnej verejnej dopravy s dostatočným množstvom cestujúcich a sú zabezpečované dvomi spoločnosťami: SAD Žilina, a. s. a Dopravným podnikom mesta Martin, s. r. o. (pre mestá Martin a mesto Vrútky a obce Lipovec, Turčianske Kľačany a Bystrička), ktorý začal svoje dopravné výkony vo verejnom záujme poskytovať od 1.1.2022 vďaka 35 novým nízkoemisným autobusom.

Dopyt po železničnej osobnej doprave v Žilinskom kraji mal v období do konca roku 2014 stagnujúci až klesajúci trend. Od roku 2015 bol zaznamenaný nárast počtu prepravených osôb v železničnej osobnej doprave, ktorý spôsobilo zavedenie bezplatnej prepravy v novembri 2014. Od roku 2017 vývoj prepravy osôb so zostávajúcimi krajinami stagnuje.

Regionálna cestná sieť sa vyznačuje výskytom bodových a líniových chýb, kritických nehodových lokalít a nedoriešenou problematikou kvality existujúcich cestných pŕietahov cez obce, resp. výstavbou obchvatov na cestách II. a III. triedy.

Očakávané zlepšenie dopravnej dostupnosti nastane realizáciou infraštruktúrnych, prevádzkovo-organizačných projektov cestnej, železničnej a cyklistickej dopravy a realizáciou projektov Integrovaného dopravného systému Žilinského kraja. V uvedenom kontexte sa za kľúčové v Turci považujú: kompletizácia a digitalizácia siete diaľnice D1 a jej odpočívadiel, rekonštrukcie pŕietahov a realizácie obchvatov na cestách I. až III. triedy, modernizácia železníc a železničných staníc a zabezpečenie pravidelnej regionálnej medzinárodnej leteckej dopravy z Letiska Žilina.

V decembri 2019 bola oznámená európska Zelená dohoda, ktorá reprezentuje stratégiu, prostredníctvom ktorej sa má do roku 2050 dosiahnuť klimatická neutralita. Následný súbor návrhov na revíziu a aktualizáciu právnych predpisov EÚ Fit 55 uvádza záväzok zníženia emisií uhlíka o 55% do roku 2030. Dohoda sa priamo prelietne v opatrení zvyšovania atraktivity nízkoemisnej cestnej dopravy a nemotorovej dopravy.

Proces zmeny je nastavený na zvrátenie dlhodobého trendu poklesu prepravných výkonov verejnej prepravy osôb. V cieľovom stave sa očakáva zníženie dopravnej záťaže na cestnej sieti, zníženie objemov produkcie škodlivín dopravou a v konečnom dôsledku zlepšenie kvality životného prostredia.

V uvedenej kategórii zmien regionálna a mestská samospráva dosiahne požadovaný stav nákupom nízkoemisných alebo bezemisných vozidiel vo verejnej hromadnej preprave osôb, podporou lokalizácie servisnej vybavenosti pre elektromobilitu, vytváraním priaznivých podmienok pre vznik a fungovanie nízkoemisných a bezemisných zón v osídlení. Sem patŕi aj pokračujúca podpora pre cyklistickú a pešiu dopravu výstavbou cyklistických a cyklistických/peších komunikácií a trás v mestských aglomeráciách a v extraviláne sídiel.

Vzájomný pomer počtu vozidiel so spaľovacím motorom a vozidiel s elektrickým a hybridným pohonom je na Slovensku značne nevyrovnaný. Viac ako stonásobne viac je osobných automobilov a motorových vozidiel so spaľovacím motorom. Rozvoj nízko- a bezemisnej mobility ovplyvňuje najmä vybavenosť pre prevádzku vozidiel s alternatívnym pohonom. Vzhľadom na skoro nulové zastúpenie vozidiel s vodíkovým pohonom v premávke v SR ide o infraštruktúru viazanú najmä na elektromobilitu (nabíjacie stanice, servisy pre elektromobily). V eu-

rópskom porovnaní poskytovania služieb elektromobility (z registrácií elektrických vozidiel, vyspelosti nabíjacej infraštruktúry a z vládnych stimulov) je SR zaradená medzi najmenej pripravené štáty.

Kľúčovým aspektom mobility ako služby je posun spôsobu dopravy od osobného vlastníctva k mobilite po-

skytovanej ako služba kombináciou dopravných služieb od poskytovateľov verejnej a súkromnej dopravy, za ktorú môžu zákazníci platiť prostredníctvom jedného účtu. Zavedené bude integrované plánovanie cesty, platby na princípe jedného nákupu a inteligentné prvky riadenia a vzájomného previazania dopravy.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
4.1.1	Priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru tak, aby podporovala udržateľný rozvoj sídiel
4.1.2	Vytvárať podmienky pre rozvoj parku nízkoemisných dopravných prostriedkov a prostriedkov na alternatívny pohon
4.1.3	Podporovať zriadenie nízkoemisných a bezemisných zón s použitím systémov inteligentnej mobility v mestách, obciach a v rekreačnom území
4.1.4	Podporovať záujem o využívanie verejnej osobnej dopravy zvyšovaním jej kvality a znižovaním CO ₂
4.1.5	Navrhovať, zavádzať a prioritne podporovať systém intermodálnej dopravy medzi sídlami a rekreačnými centrami vrátane parkovacej politiky
4.1.6	Zvyšovať bezpečnosť cestnej premávky a pešej dopravy

Opatrenie 4.1.1

Priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru tak, aby podporovala udržateľný rozvoj sídiel

- priebežne monitorovať stav a kvalitu cestných komunikácií,
- aktualizovať Generel dopravy mesta Martin v nadväznosti na samosprávy UMR Martin, aby bol v súlade s Plánom udržateľnej mobility Žilinského samosprávneho kraja a príslušnými dopravnými plánovacími dokumentmi,
- podporovať výstavbu diaľnic a rýchlostných ciest v úsekoch uvoľňujúcich miestne komunikácie,
- vypracovať a aktualizovať digitálnu technickú evidenciu miestnych komunikácií a peších chodníkov,
- koordinovane vypracovať akčný plán údržby a rekonštrukcie cestných komunikácií v spolupráci s Regionálnou správou ciest, Slovenskou správou ciest a Národnou diaľničnou spoločnosťou (NDS),
- investične pripraviť a zrealizovať obchvaty miest a obcí podľa projektových dokumentácií,
- priebežne dobudovať, rekonštruovať a opravovať existujúcu cestnú sieť vrátane mostných objektov tak, aby podporovala hospodársky rozvoj miest a zlepšovala priepustnosť cestných komunikácií,
- odstraňovať bodové chyby a kritické nehodové lokality,
- rekonštruovať priedahy ciest cez obce,
- realizovať koordináciu a údržbu križovatiek na cestách I. triedy a realizovať konštrukčno-technické úpravy úrovňových križovatiek,
- dobudovať sieť parkovísk a garáží v mestách,
- dobudovať a rekonštruovať chodníky pre peších v mestách a obciach,
- spracovať revíziu dopravného značenia a podľa potreby ho dopĺňať a obnovovať vodorovné a zvislé dopravné značenie,
- zavádzať zariadenia Inteligentných dopravných systémov na cestnej sieti a križovatkách, na železničnej sieti, na termináloch, prestupných bodoch a zastávkach Intermodálneho dopravného systému (IDS).

Opatrenie 4.1.2

Vytvárať podmienky pre rozvoj parku nízkoemisných

dopravných prostriedkov a prostriedkov na alternatívny pohon

- podporovať rozvoj servisnej infraštruktúry pre elektromobilitu a vodíkovú mobilitu vrátane nákupu a umiestňovania nabíjajúcich staníc,
- podporovať rozvoj servisnej infraštruktúry pre nákladné vozidlá na vodíkový pohon, vodíkové čerpace stanice lokalizované prioritne na cestnej TEN-T,
- zabezpečovať rozvoj prímestskej, mestskej hromadnej dopravy a nekonvenčných autobusov na zavolanie realizovať na báze vozidiel s alternatívnym pohonom.

Opatrenie 4.1.3

- **Podporovať zriadenie nízkoemisných a bezemisných zón s použitím systémov inteligentnej mobility v mestách, obciach a v rekreačnom území**
- podporovať reštrikcie voči osobným automobilom so spaľovacím motorom v nízkoemisných zónach,
- podporovať zriadenie obytných zón v mestách a obciach s upraveným dopravným režimom (napr. trendových Zón 30),
- podporovať stavebné úpravy obytných ulíc,
- podporovať dopravnú obsluhu zón nízkoemisnou a bezemisnou dopravou,
- začať využívať dostupné SMART technológie v statickej doprave,
- zavádzať do praxe technologické zariadenia a kompletné inteligentné dopravné systémy na sieti ciest a železníc.

Opatrenie 4.1.4

Podporovať záujem o využívanie verejnej osobnej dopravy zvyšovaním jej kvality a znižovaním CO₂

- zlepšovať infraštruktúru verejnej osobnej dopravy,
- zavádzať kontroly a monitorovania autobusov verejnej hromadnej dopravy,
- modernizovať vozidlový park verejnej hromadnej dopravy,
- zavádzať autobusy na zavolanie ako súčasť konceptu mobility na zavolanie pre nízkoosídlené lokality,
- podporovať, modernizovať, debarierizovať a dekarbonizovať vozový park verejnej hromadnej dopravy,
- zabezpečiť vyššiu kvalitu dopravy pre osoby so zní-

ženou schopnosťou pohybu alebo orientácie vrátane debarierizácie,

- dopĺňať a modernizovať zastávky verejnej osobnej dopravy,
- propagáciou a osvetou zvyšovať atraktivitu verejnej osobnej dopravy,
- zavádzať zariadenia Inteligentných dopravných systémov vo vozidlách verejnej osobnej dopravy.

Opatrenie 4.1.5

Navrhovať, zavádzať a prioritne podporovať systém intermodálnej dopravy medzi sídlami a rekreačnými centrami vrátane parkovacej politiky

- realizovať riadiace centrum Intermodálneho dopravného systému (IDS) vrátane parkovacej politiky a inteligentnej mobilnej aplikácie pre koncových užívateľov;
- rekonštruovať cestné komunikácie a odstavné plochy vrátane parkovísk zabezpečujúce prístup do turisticky atraktívnych zón, rekreačných oblastí a k turistickým bodom záujmu,
- podporovať stavby, modernizácie a elektrifikácie železničných tratí v rámci IDS systému,
- podporovať modernizáciu vozového parku železničnej dopravy,
- podporovať rekonštrukciu a modernizáciu vybavenosti železničných a autobusových staníc a ich bezprostredného okolia,
- podporovať a realizovať výstavbu debarierizovaných terminálov IDS ako moderných prestupných bodov integrujúcich prevádzku železničných a autobusových staníc a nástupných cyklistických bodov s dostatkom miest na parkovanie,
- podporovať nízkoemisné a bezemisné dopravné riešenia na území národných parkov a lokalít európsky a svetovo významného kultúrneho a prírodného dedičstva,

- podporovať a realizovať digitalizovanú výstavbu záchytných, odstavných a parkovacích plôch integrovanej autobusovej dopravy, doplnkovej cyklistickej vybavenosti v mestách a obciach v okolí autobusových a železničných staníc, terminálov a prestupných bodov,
- vybudovať, udržiavať a modernizovať systém záchytných parkovísk pre jednodňových návštevníkov v rekreačných zónach a v turistických bodoch záujmu,
- dobudovať a rekonštruovať chodníky pre peších v rekreačných lokalitách a lokalitách s turistickým bodom záujmu,
- využiť odpočinkové a odstavné miesta na diaľniciach a rýchlostných komunikáciách pre komunikáciu s návštevníkmi regiónu,
- osádzať prvky upokojenia dopravy na vstupných komunikáciách do rekreačných oblastí,
- podporovať modernizáciu a bezpečnosť letiska Žilina v parametroch určených pre pravidelnú regionálnu medzinárodnú leteckú dopravu.

Opatrenie 4.1.6

Zvyšovať bezpečnosť cestnej premávky a pešej dopravy

- osádzať prvky upokojenia dopravy na vstupných komunikáciách do miest a obytných zón,
- osvetľovať priechody pre chodcov,
- zvyšovať bezpečnosť zraniteľných účastníkov cestnej premávky (odstránenie úzkych miest v pešej doprave, odstraňovanie bariér pri prestupovaní atď.) a cestnej motorovej dopravy, minimalizovať jej negatívne vplyvy na obyvateľstvo a životné prostredie,
- zabezpečovať bezbariérovosť na miestnych komunikáciách (úpravy priechodov pre chodcov),
- dobudovať a rekonštruovať chodníky pre peších v mestách a obciach.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Objem prepravy vo verejnej osobnej doprave (VOD) a integrovanej doprave (ID) Žilinského kraja v okrese Martin • Dĺžka nových/modernizovaných úsekov cestnej a železničnej siete v okrese Martin
Voliteľné	• Rozsah Integrovanej dopravy Žilinského kraja na území okresu Martin • Monitoring kvality ovzdušia ovplyvnenej dopravou (lokálne znečistenie ovzdušia merané na monitorovacích stáciách v okrese Martin)

Špecifický cieľ 4.2

Aktívne podporovať cyklomobilitu na území UMR Martin

Východisková situácia : Zníženie objemov produkcie škodlivín dopravou a v konečnom dôsledku zlepšenie kvality životného prostredia je možné aj systematickou a koncepčnou podporou cyklomobility medzi jednotlivými sídlami. Podpora pre cyklistickú a pešiu dopravu možno dosiahnuť najmä výstavbou cyklistických a cyklistických/peších komunikácií v mestských aglomeráciách a cykloturistických trás v extraviláne sídiel aj ako súčasť vzájomne zosúladeného a previazaného IDS systému (infraštruktúra a služby autobusovej, železničnej, leteckej, cyklistickej a pešej dopravy).

Cyklomobilita na území UMR Martin sa každoročne zlepšuje, ale je poznačená nedostatkom cyklochodníkov medzi jednotlivými sídlami v požadovanom štandarde

a nedostatkom odborných personálnych kapacít na riešenie prepojení obcí s mestom Vrútky a mestom Martin. Agenda cyklomobility je na Mestskom úrade v Martine prierezová. Čiastočnú agendu údržby cykloznačenia a cykloinfraštruktúry rieši samostatné oddelenie, ktoré rieši i miestne komunikácie a parkoviská. Plánovanie, koncepcia cyklotrás a mestskej mobility je v náplni práce ďalšieho zamestnanca. Ako cyklokoordinátor pôsobí vedúci projektového oddelenia a úzko spolupracuje s Útvárom hlavného architekta. Investičná implementácia častí je na oddelení investícií (agenda budovania cyklociest a cyklochodníkov, budovanie doplnkovej infraštruktúry pre cyklistov vrátane cykloturistov a iné).

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia

4.2.1	Zvyšovať záujem o nemotorovú cyklistickú dopravu rozširovaním hlavnej a doplnkovej infraštruktúry
4.2.2	Systematicky podporovať budovanie a údržbu cyklocest, cyklochodníkov a cyklotrás

Opatrenie 4.2.1

Zvyšovať záujem o nemotorovú cyklistickú dopravu rozširovaním hlavnej a doplnkovej infraštruktúry

- aktualizovať existujúce alebo vypracovať nové strategické a koncepčné dokumenty pre oblasť cyklistickej a nemotorovej dopravy na území UMR Martin v súlade s koncepčným dokumentom kostrovej siete Žilinského kraja, každoročne prioritizovať navrhované investičné zámery a vyhľadávať mimorozpočtové zdroje na ich financovanie, na prioritné zámery pripravovať projektové dokumentácie,
- podporovať budovanie kapacít na strategické a operatívne riadenie rozvoja cyklomobility na území UMR Martin,
- zvyšovať bezpečnosť cyklistickej dopravy,
- realizovať zariadenia umožňujúce prepravu bicyklov v železničnej a autobusovej doprave,
- propagáciou a osvetou zvyšovať atraktivitu cyklistickej dopravy.

Opatrenie 4.2.2

Systematicky podporovať budovanie a údržbu cyklo-

ciest, cyklochodníkov a cyklotrás

- podporovať, realizovať a udržiavať cyklistické, cyklistické/pešie komunikácie a ich značenie,
- aktualizovať vypracovanú feasibility study k systému bike sharing na území mesta Martin, získať prehľad aktuálneho záujmu zo strany užívateľov o túto službu a prehodnotiť jej ekonomickú náročnosť,
- zabezpečiť rekonštrukciu, modernizáciu a výstavbu infraštruktúry pre nemotorovú dopravu (cyklistické komunikácie, doplnková cyklistická infraštruktúra a vybavenosť – chránené parkoviská pre bicykle a parkovacie zariadenia typu Park & Ride, odstavné zariadenia, cyklostojany, odpočívadlá, servisné miesta, garáže, systémy automatickej požičovne bicyklov – bike sharing, hygienické zariadenia, nabíjacie stanice pre e-biky, dopravné značenie, informačný systém a i.),
- podporovať budovania cyklodopravných prepojení do priemyselných parkov v rámci dostupnosti 5 km (dochádzanie do práce), vytvárať partnerstvá so zamestnávateľmi a spolupracovať pri výstavbe,
- podporovať budovanie Vážskej cyklomagistrály,

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Dĺžka nových komunikácií kostrovej siete Žilinského kraja vyhradených pre cyklistickú dopravu v okrese Martin
Voliteľné	• Rozsah Integrovannej dopravy Žilinského kraja na území okresu Martin • Monitoring kvality ovzdušia ovplyvnenej dopravou (lokálne znečistenie ovzdušia merané na monitorovacích staniach v okrese Martin)

PRIORITA 5

Kultúrou ku kreativite

Strategický cieľ 5

Podporovať rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu angažovaním miestnych zdrojov a dostupných skúseností

Špecifické ciele

5.1	Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo
5.2	Profesionalizovať riadenie kultúry, podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru

Špecifický cieľ 5.1

Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo

Východisková situácia: Mesto Martin má štatút národného centra kultúry Slovákov a sídli v ňom niekoľko kultúrnych inštitúcií zriaďovaných štátom a Žilinským samosprávnym krajom. Je bohatý na profesionálne aj neprofesionálne kultúrne inštitúcie a spolky v oblasti zriaďovanej i nezriaďovanej kultúry. Miera ich spolupráce na regionálnej úrovni však nie je systematizovaná a chýba synergické medzisektorové prepájanie oblastí umenia, dizajnu, architektúry, urbanizmu, tvorby verejných

priestorov, socio-ekonomických aktivít, tvorby a zachovania tradičnej krajiny. Ak by sa v regióne podarilo takúto spoluprácu kultúrnych operátorov naštartovať a naviazať ju na komercializáciu služieb, tradičných produktov a inovatívnych zážitkov využiteľných v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu, región by výrazne pozdvihol svoju prosperitu aj v oblastiach kultúrneho a kreatívneho priemyslu.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia

5.1.1	Citlivo obnovovať a renovovať kultúrne pamiatky a miestne pamätihodnosti
5.1.2	Cielene zhodnocovať a systematicky oživovať kultúrne dedičstvo prostredníctvom kultúrneho turizmu, a tak podporovať jeho zachovanie a ochranu

Opatrenie 5.1.1

Citlivo obnovovať a renovovať kultúrne pamiatky a miestne pamätihodnosti

- vypracovať odborné odporúčania pre urbanizmus, architektúru, záchranu tradičnej architektúry a obnovu krajiny a ich súlad s miestne jedinečnými hodnotami krajiny i urbanizovaného územia so zámerom podporovať lokálny „genius loci“;
- zmapovať a spracovať pasportizáciu aktuálneho stavu kultúrnych pamiatok vrátane technických pamiatok a miestnych pamätihodností a označiť ich aj s využitím digitálnych technológií;
- obnovovať, rekonštruovať a revitalizovať pamiatkové objekty a miestne pamätihodnosti vo vlastníctve štátu, samosprávy, cirkvi, neziskového a súkromného sektora, s možnosťou ich využitia pre rôzne kultúrno-spoločenské a osvetové účely, na poskytova-

nie vzdelávania a atraktívne trávenie voľného času a s tým spojené obstaranie vybavenia, vrátane IKT vybavenia,

- renovovať, kreatívne zhodnocovať a oživovať nevyužívanú infraštruktúru a rôzne zanedbané domy, objekty a areály v mestách a obciach, využívať ich na rôzne kultúrne, komunitné i podnikateľské aktivity;
- obnovovať a udržiavať hroby a náhrobky významných osobností a dejateľov na mestských i miestnych cintorínoch;
- medzisektorovo rozvinúť program Nový európsky Bauhaus v podmienkach regiónu.

Opatrenie 5.1.2

Cielene zhodnocovať a systematicky oživovať kultúrne dedičstvo prostredníctvom kultúrneho turizmu, a tak podporovať jeho zachovanie a ochranu

- vypracovať systém záchrany a obnovy hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva ako súčasti produktov cestovného ruchu a miestnej ekonomiky,
- cielene pasportizovať kultúrne a historické dedičstvo v regióne využiteľné v cestovnom ruchu, vrátane miestnych príbehov, zbierkových predmetov, nálezov a i.,
- podporovať živú kultúru ako súčasť posilňovania identity, miestnej ekonomiky a mobilizácie potenciálu záujmových komún,
- zavádzať digitalizáciu do prezentácie a interpretácie kultúrneho dedičstva s využitím moderných inovatívnych prístupov,
- budovať zážitkové a náučné chodníky o miestnej histórii a osobnostiach pre všetky vekové kategórie,
- zlepšiť spoluprácu zriaďovanej a nezriaďovanej kultúry pri zdieľaní a výmene skúseností,
- zachraňovať, vhodne využívať a rozvíjať jedinečné oblasti miestnej kultúry ako súčasti identity územia a miestnej ekonomiky,
- podporiť v centrách miest a rekreačných centrách ponuku dizajnových, remeselných a tradičných výrobkov na jednom mieste.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet podporených projektov na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva
Voliteľné	• Počet podporených projektov na záchranu a rozvoj tradičnej ľudovej kultúry • Percento respondentov spokojných s kvalitou a dostupnosťou ponuky kultúrnych organizácií • Percento kapitálových výdavkov mestského (obecného) rozpočtu investovaných do kultúrnych pamiatok vo vlastníctve samosprávy národného, európskeho alebo svetového významu • Percento bežných výdavkov mestského (obecného) rozpočtu investovaných do kultúrnych pamiatok vo vlastníctve samosprávy národného, európskeho alebo svetového významu • Výdavky samosprávy na kultúru na obyvateľa v eurách • Vývoj tržieb v kreatívnom priemysle

Špecifický cieľ 5.2

Profesionalizovať riadenie kultúry, podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru

Východisková situácia: Celosvetovo rastie ekonomický a spoločenský význam kreatívneho a kultúrneho priemyslu pre miestnu ekonomiku a miestne komunity. Aj v celoeurópskom kontexte sa kultúrna politika čoraz viac zameriava na budovanie partnerstiev a podporu komúnit miestnych kultúrnych operátorov a kultúrnych inštitúcií, podporuje aktívne využívanie verejných priestorov a objektov pre kultúru a najnovšie kultúra preniká aj do zavádzania udržateľnosti v urbanizme a architektúre (koncept „Nový európsky Bauhaus“).

Pre rozvoj kultúry je žiaduce udržiavať a zvyšovať záujem miestnych obyvateľov o rôzne formy kultúry, pretože

to významne súvisí s generovaním základného dopytu po službách, produktoch a zážitkoch v kultúre, samotným rozvojom miestnych komúnit, posilňovaním identity regiónu a budovaním vzťahu miestnych ľudí k tradičným a súčasným hodnotám.

Na území UMR Martin chýbajú odborné personálne kapacity na koordináciu kultúrnych aktivít, ale najmä vytvorenie spoločnej koncepcie „kultúrnych operátorov a kultúrnych inštitúcií, ktorá by určila smerovanie mesta Martin v širokej dimenzii kultúrneho diania.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
5.2.1	Systémovo budovať a revitalizovať kultúrnu infraštruktúru
5.2.2	Navrhovať, tvoriť, inovovať a propagovať ponuku kultúrnych inštitúcií
5.2.3	Podporovať rozvoj kultúrneho a kreatívneho priemyslu a jeho operátorov

Opatrenie 5.2.3

Systémovo budovať a revitalizovať kultúrnu infraštruktúru

- rekonštruovať a modernizovať budovy a vybavenie tradičných domov kultúry (kultúrnych domov) vrátane obstarania modernej audiovizuálnej techniky a vybavenia súvisiaceho s organizáciou podujatí aj vo vonkajšom priestore,
- modernizovať expozície múzeí a galérií s využitím najmodernejších trendov a techniky vrátane ich sprístupnenia obyvateľom a návštevníkom s rôznym zdravotným postihnutím,
- podporovať budovanie moderných depozitárov zbierkových predmetov múzeí a galérií s odbornou regulačnou a meracou technikou a digitalizačné pracoviská pre digitalizáciu zbierkového fondu,

- podporovať prezentáciu zbierkových predmetov a výsledkov vedecko-výskumnej činnosti modernou interaktívnou formou prostredníctvom múzejnej a galerijnej pedagogiky,
- podieľať sa na modernizácii mestských a obecných knižníc a obnove knižného fondu s cieľom zvyšovať čitateľskú gramotnosť u detí a mládeže a zvyšovať záujem o literatúru a písanie,
- podporiť vznik zdieľaného audiovizuálneho archívu v regióne (pre múzejné inštitúcie, knižnice a pod.),
- budovať moderné múzeá postavené na jedinečnosti regiónu a jeho lokalít a interpretujúce identitu interaktívnou formou.

Opatrenie 5.2.2

Navrhovať, tvoriť, inovovať a propagovať ponuku kultúrnych inštitúcií

- zlepšovať dostupnosť kultúry pre širokú verejnosť, osobitne pre obyvateľov mimo hlavného centra a pre ľudí so zdravotným postihnutím,
- vytvárať podmienky na presadenie technologických a netechnologických inovácií v kultúre,
- sprístupňovať históriu a podporovať tradície regiónu formou tematických interaktívnych aktivít s využitím multimediálnych prezentácií a moderných interpretačných technológií tak, aby sa stali súčasťou ponuky kultúrneho turizmu,
- zavádzať technologické, procesné a sociálne inovácie do riadenia tradičných kultúrnych inštitúcií vrátane SMART riešení,
- podporovať činnosť etablovaných divadelných súborov, folklórnych súborov, tanečných a hudobných zoskupení, umeleckých spolkov atď.,
- podporovať tradičné a etablované podujatia regionálneho, nadregionálneho a národného významu,
- podporovať vydávanie hudobných nosičov s tradičnou hudbou a odborných monografií,
- zavádzať nové a inovatívne formy poskytovania kultúrnych zážitkov,
- zabezpečiť medziodvetvovú spoluprácu a prepájať živú kultúru s komunitným životom a produktami cestovného ruchu,
- pravidelne realizovať prieskum potrieb občanov v oblasti kultúry,
- realizovať moderné marketingové kampane pre ponuku kultúrnych zážitkov,
- zriadiť v kultúrnych inštitúciách moderné predajne publikácií a upomienkových predmetov.

Opatrenie 5.2.3

Podporovať rozvoj kultúrneho a kreatívneho priemyslu a jeho operátorov

- stimulovať podporu udržateľnej zamestnanosti a tvorby pracovných miest v kultúrnom a kreatívnom priemysle prostredníctvom vytvorenia priaznivého prostredia pre rozvoj kreatívneho talentu napríklad formou zriaďovania kreatívnych inkubátorov pre začínajúcich podnikateľov a kultúrnych operátorov,
- podporovať kultúrne huby, iniciatívy, coworkingové a kreatívne centrá, prepájať kultúrno-kreatívny priemysel s podporou podnikania a budovať verejne zdieľanú infraštruktúru,
- podporiť vznik kreatívneho kultúrno-umeleckého centra so zdieľanými službami kreatívco, priestormi na umelecké rezidencie a coworkingové priestory,
- vytvoriť jednu elektronickú platformu pre lepšiu spoluprácu kultúrnych operátorov rôznych zriaďovateľov v regióne a rozšíriť tak možnosti ich vzájomnej propagácie,
- klást dôraz na budovanie kapacít kultúrno-kreatívneho priemyslu a rozvoj ľudských zdrojov v kultúrnych zariadeniach ako najvýznamnejšieho faktora rozvoja kultúry smerom k cieľovým skupinám všetkých vekových kategórií,
- vypracovať a realizovať program celoživotného vzdelávania kapacít pre potreby kultúrno-kreatívneho priemyslu a jeho operátorov,
- stimulovať zapájanie a prepájanie sa kultúrnych operátorov do projektov medzisektorovej spolupráce s cieľom podporovať aktivity tvorivých pracovníkov, výmenu skúseností a zviditeľňovania produktov a služieb kreatívnej tvorby, a to aj v rámci cezhraničnej spolupráce,
- podporovať mobilitu umelcov do kultúrnych inštitúcií na území UMR Martin.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet návštevníkov kultúrnych zariadení ročne
Voliteľné	• Percento respondentov spokojných s kvalitou a dostupnosťou ponuky kultúrnych organizácií • Kapitálové a bežné výdavky samosprávy vynaložené na kultúru na obyvateľa v eurách • Vývoj tržieb v kreatívnom priemysle • Počet vyškolených pracovníkov kultúrnych operátorov

PRIORITA 6

Aktívne trávený čas

Strategický cieľ 6

Prispieť k budovaniu aktívneho regiónu Turiec, ktorý napreduje vďaka udržateľnému využívaniu svojho kultúrno-historického a prírodného potenciálu

Špecifické ciele

6.1	Profesionalizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinačného manažmentu a destinačného marketingu v spolupráci s partnermi
6.2	Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie a pohybové aktivity všetkých občanov a návštevníkov bez ohľadu na vek a sociálne zázemie

Špecifický cieľ 6.1

Profesionalizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinačného manažmentu a destinačného marketingu v spolupráci s partnermi

Východisková situácia: Región Turiec má mimoriadne vysoký endogénny potenciál prírodného a kultúrneho bohatstva a ekosystémových služieb v podobe produkčných služieb poľnohospodárstva, služieb v oblasti kultúry, rekreácie v prírode, udržateľných foriem turizmu a morálnych vzťahov k prírode a krajine. V miestnej ekonomike však nie je dostatočne využitý. Práve orientácia regiónu na podporu miestnej ekonomiky významne zvyšuje odolnosť voči hrozbám negatívnych dopadov klimatickej zmeny, podporuje potravinovú a energetickú sebestačnosť, posilňuje súdržnosť komunit, prispieva k zachovaniu tradičného rázu krajiny a tradičných zvyklostí a postupov, vytvára miestne podnikateľské a pracovné príležitosti (aj pre mladých ľudí) prostredníctvom synergií miestnych spoluprác, a tým prináša na vidiek prosperitu.

Vzhľadom na prírodné hodnoty územia regiónu Turiec by miestna ekonomika mala byť viac orientovaná na udržateľné využívanie prírodných zdrojov. Pre rozvoj tohto zámeru je potrebné podporovať napríklad vytváranie komplexných regionálnych a miestnych potravinových reťazcov, zaradenie miestnych kultúrnych a prírodných špecifik do po-

nuky cestovného ruchu, ekologizáciu výroby a spracovania produktov pôdohospodárstva a potravinárstva, zážitkové spoznávanie prírody, a tým podporu jej ochrany a pod.

Turistická destinácia Turiec je v začiatkoch svojho rozvoja napriek existencii organizácie destinačného manažmentu (OOCR Turiec) od roku 2012. OOCR Turiec nevyhnutne potrebuje podporiť svoju profesionalizáciu, a to vo všetkých oblastiach: (1) práca s miestnym obyvateľstvom pre generovanie miestneho dopytu po ponuke cestovného ruchu, (2) budovanie a obnova turistickej infraštruktúry, (3) budovanie a inovácie turistického produktu (4) strategické plánovanie a práca s dátami, (5) manažment kvality a (6) destinačný marketing, ktorého súčasťou je aj destinačný branding (budovanie značky regiónu), (7) návštevnícky servis. Čo sa týka strategického nastavenia rozvoja turistickej destinácie Turiec v budúcnosti, je žiaduce pracovať na dobudovaní turistickej ponuky pre segment aktívneho turizmu, kultúrno-poznávacieho turizmu, vidieckeho turizmu a prírodného turizmu a jej distribúciu, stimulovať ponuku ubytovacích, stravovacích a doplnkových služieb a koordinovať sieťovanie ich poskytovateľov.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia

6.1.1	Navrhovať, tvoriť a inovovať produkty cestovného ruchu podľa požiadaviek návštevníkov a súčasných trendov a s ohľadom na ich celoročnosť
6.1.2	Systémovo budovať a revitalizovať infraštruktúru cestovného ruchu na turistických bodoch záujmu a v rekreačných centrách
6.1.3	Výkonnostne a hodnotovo orientovať destinačný marketing a branding podľa súčasných trendov
6.1.4	Podporovať vzdelávanie aktérov cestovného ruchu a ich personálu

Opatrenie 6.1.1

Navrhovať, tvoriť a inovovať produkty cestovného ruchu podľa požiadaviek návštevníkov a súčasných trendov a s ohľadom na ich celoročnosť

- vytvárať a posilňovať partnerstvá a modely spolupráce aktérov územnej spolupráce na podporu udržateľného cestovného ruchu v prepojení na ďalšie odvetvia miestnej ekonomiky,
- podporovať tvorbu ucelených tematických produktov založených na využívaní autentického kultúrneho a prírodného dedičstva regiónu,
- podporovať tvorbu a inovácie autentických produktov v historických centrách miest, na vidieku a v turistických bodoch záujmu, ktorá umožní rozptýlenie návštevníkov z najfrekventovanejších lokalít do menej navštevovaných miest a poskytne pestrý a hodnotný zážitok,
- podporovať zatraktívnenie miest vhodných na nenáročnú pešiu turistiku najmä pre rodiny s deťmi,
- v spolupráci s partnermi rozširovať ponuku produktov pre rodiny s deťmi a podporovať kultúrne a spoločenské podujatia zamerané aj na detského diváka,
- vyvíjať a podporovať turisticky atraktívne podujatia,
- podporovať vytváranie ponuky vidieckeho cestovného ruchu diverzifikáciou podnikania farmárov do nepoľnohospodárskych činností,
- udržateľne rozvíjať miestne podnikanie v cestovnom ruchu s udržateľným využitím kultúrnych a prírodných zdrojov a podporou ekosystémových služieb,
- podporovať regionálne gastroprodukty a tradičné regionálne výrobky a vytvárať partnerstvá s ich výrobcami,
- vytvárať podmienky pre rozvoj ponuky kongresového a incentívneho cestovného ruchu najmä v medzisezónnom období.
- navrhnuť model spolupráce aktérov v regióne pri interpretácii hodnôt chránených oblastí vrátane využitia ekosystémových služieb prírodného turizmu, ekoturizmu a ekologickej produkcie pôdohospodárstva pre podporu miestneho rozvoja,
- podporovať vybrané podnikateľské aktivity v oblasti agroturizmu, prírodného turizmu a ekoturizmu,
- znižovať negatívne dopady masového cestovného ruchu zvlášť v chránených a prírodne hodnotných územiach zavedením systému monitoringu, regulácie a manažmentu návštevnosti,
- zavádzať ekologickú dopravu v exponovaných centrách cestovného ruchu,
- vytvárať podmienky pre stimulovanie vzniku malých miestnych výrobných prevádzok a prevádzok s vhodnými environmentálne priaznivými parametrami a zapájať ich do cestovného ruchu,
- vytypovať lokality pre umiestnenie mestských a obecných tržníc a pravidelne organizovať trhy na predaj miestnych výrobkov,
- podporovať regionálnych výrobcov a spracovateľov nákupom technológií a vybavenia prevádzok,
- podporovať vytváranie krátkych dodávateľsko-odberateľských vzťahov, diverzifikovaných predajných kanálov, distribučných a logistických uzlov v regióne aj mimo región,
- zapojiť samosprávy do vytvárania a zdieľaného manažmentu potravinových reťazcov (napr. stravovacie

zariadenia v školských, zdravotníckych a sociálnych zariadeniach) a zavedenie spoločensky zodpovedného a zeleného obstarávania tovarov a služieb s preferenciou spotreby miestnych produktov, programy podpory zdravia obyvateľstva, potreby miestnych produktov a pod.

Opatrenie 6.1.2

Systémovo budovať a revitalizovať infraštruktúru cestovného ruchu na turistických bodoch záujmu a v rekreačných centrách podľa požiadaviek návštevníkov a súčasných trendov

- pri významnejších investíciách do cestovného ruchu pripravovať vopred komplexné dopadové štúdie a uplatňovať integrované plánovanie,
- zabezpečovať ekologickú dostupnosť turistických bodov záujmu a vybudovať celoročný integrovaný dopravný systém orientovaný na prepravu turistov medzi jednotlivými turistickými lokalitami a bodmi záujmu,
- podporovať budovanie vyhlídkových bodov na zelených trasách (greenways), prírodných náučných chodníkoch, tematických kultúrnych trasách, peších turistických a vychádzkových trasách,
- podporovať tvorbu nových tematických prehliadkových trás historickými centrami miest venovaných rôznym oblastiam histórie a súčasnosti,
- v spolupráci so štátnymi orgánmi zaviesť program evidencie ubytovaných návštevníkov (napr. e-visitor, prípadne iné), realizovať podporu legálnych ubytovateľov a koordinovaný postup voči nelegálnym ubytovacím zariadeniam,
- dobudovať vhodné priestory so zázemím pre organizovanie kultúrnych a spoločenských akcií v centrách miest,
- podporovať vybudovanie detských zón a detských mestečiek v blízkosti centier miest a turistických obcí,
- koordinovane zlepšovať prístup ku kultúrnym pamiatkam, prírodným pamiatkam a iným turistickým bodom záujmu (jednotná navigácia, jednotné značenie, hnedé tabule, oddychové zóny, vybavenosť a pod.),
- dobudovať nevyhnutnú infraštruktúru cestovného ruchu vrátane doplnkových služieb, akými sú napr. hygienické zariadenia, parkovacie a logistické systémy, doplnková infraštruktúra trás, návštevnícke centrá a pod.,
- doplniť novú turistickú infraštruktúru v Múzeu slovenskej dediny (informačné stredisko, zázemie pre organizovanie podujatí, záchranné parkovisko, toalety, bufety a i.),
- zaviesť jednotné vizuálne štandardy v centrách miest na umiestňovanie vývesných tabulí a označení na fasády historických budov s cieľom eliminovať vizuálny smog,
- podporovať budovanie priestorov na poskytovanie vzdelávania a organizovanie seminárov, firemných stretnutí, konferencií a kongresov,
- systematicky zveľaďovať a podporovať budovanie stravovacích prevádzok, oddychových miest, infobodov, fotopointov, systémov zberu a triedenia odpadu a hygienického zázemia na najnavštevovanejších turistických lokalitách a turistických bodoch záujmu vrátane tých, ktoré nemajú správcu alebo správca na to sám nestačí a vybaviť ich potrebnou turistickou infraštruktúrou.

Opatrenie 6.1.3

Výkonnostne a hodnotovo orientovať destinačný marketing a branding podľa súčasných trendov

- vypracovať odborné odporúčania pre manažérov značiek, ako vytvoriť systémový rámec (integrovanej) marketingovej komunikácie prostredníctvom zadefinovania typológie a previazaného systému územných a destinačných značiek v regióne, ktorá bude podporovať synergiu marketingovej komunikácie regiónu,
- vytvoriť sieť jednotných a imidžotvorných miest prvého kontaktu s návštevníkom po regióne (informačné centrá, infobody a informačné terminály),
- zavádzať moderné inovatívne komunikačné prostriedky do marketingovej komunikácie založené na zbere a analýze marketingových dát,
- pravidelne vydávať online aj offline informačný magazín o turistickej ponuke a dianí v regióne určený pre návštevníkov,
- podporovať digitalizáciu destinačných služieb a zavádzanie nových technológií na zlepšenie komunikácie s návštevníkom počas jeho pobytu v destinácii (audioguidy, gamifikácia, mobilné aplikácie, e-produkty, chatboty a i.), vrátane digitalizácie interpretácie prírody, kultúry, technických pamiatok, verejných priestranstiev, objektov a i.,

- realizovať kreatívne, efektívne a inovatívne kampane pre cieľové návštevnícke segmenty na cieľových trhoch v online prostredí (s využitím crowdsourcing-u, user generated content-u atď.),
- realizovať propagáciu domácich podnikateľských subjektov a miestnych výrobkov mimo regiónu, cezhranične a v zahraničí,
- podporovať regionálnych výrobcov a spracovateľov jednotným systémom regionálneho značenia, označovania kvality, pôvodu a originality.

Opatrenie 6.1.4

Podporovať vzdelávanie aktérov cestovného ruchu a ich personálu

- zlepšiť informovanosť miestnych obyvateľov o turistickej ponuke v regióne,
- vypracovať a zaviesť ucelený vzdelávací program pre poskytovateľov služieb v cestovnom ruchu s ohľadom na zlepšenie propagácie regiónu a kvality poskytovaných služieb,
- organizovať interpretačné školenia a tréningy pre sprievodcov a zástupcov inštitúcií zapojených do aktivít súvisiacich s ochranou prírodného a kultúrneho dedičstva.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach ročne • Počet podporených projektov zameraných na rozvoj miestnej ekonomiky
Voliteľné	• Počet domácich návštevníkov v ubytovacích zariadeniach ročne • Počet zahraničných návštevníkov v ubytovacích zariadeniach ročne • Vybudovaný integrovaný dopravný systém orientovaný na prepravu návštevníkov medzi turistickými bodmi záujmu • Počet nových malých miestnych výrobcov a prevádzok s vhodnými environmentálne priaznivými parametrami zapojených do cestovného ruchu • Počet zorganizovaných školení pre poskytovateľov služieb v cestovnom ruchu, tréningov pre sprievodcov a zástupcov inštitúcií zapojených do aktivít súvisiacich s ochranou prírodného a kultúrneho dedičstva

Špecifický cieľ 6.2

Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie a pohybové aktivity všetkých občanov a návštevníkov bez ohľadu na vek a sociálne zázemie

Východisková situácia: Šport je pre územie UMR Martin oblasťou, ktorá vzájomne prepája všetkých obidve mestá a 8 zapojených obcí a sú v tejto oblasti aktívne. Aktívny životný štýl väčšiny obyvateľov regiónu a ich záujem o šport, najmä v súvislosti s polohou a možnosťami športového vyžitia v regióne, je významným atribútom konkurencieschopnosti regiónu aj čo sa týka bývania a perspektívne aj v tzv. športovom cestovnom ruchu. Pre posilnenie a rozvoj služieb v oblasti športu je potrebných

niekoľko kľúčových zmien. Sú nimi zlepšenie dostupnosti a modernizácia infraštruktúry a vybavenia pre voľnočasové aktivity a športové aktivity, systematická a koordinovaná práca s ľudskými zdrojmi angažovanými v oblasti športu prostredníctvom vzdelávacích programov a nástrojov motivácie a zavedenie finančných nástrojov na podporu športu na miestnej a regionálnej úrovni pre všetky vekové kategórie, čo ešte zvýši záujem o trávenie voľného času športom.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
6.2.1	Vytvárať a udržiavať spolupracujúcu sieť športových zariadení, športových klubov a organizácií so zameraním na podporu športu
6.2.2	Efektívne budovať, renovovať a modernizovať športovú infraštruktúru pre pohybové aktivity a jej vybavenie.
6.2.3	Podporovať šport ako súčasť zdravého životného štýlu bez ohľadu na vek

Opatrenie 6.2.1

Vytvárať fungujúcu a spolupracujúcu sieť športových zariadení, športových klubov a organizácií so zameraním na podporu športu

- participatívne nastaviť a realizovať systematickú podporu prevádzky a činnosti športových klubov a združení zo strany samosprávy pre masové prioritné športy v regióne a pre ostatné organizované športy vrátane športov vyhľadávaných mladými ľuďmi,
- vypracovať a realizovať program celoživotného a neformálneho vzdelávania pre športových profesionálov etablovaných v regióne,
- vypracovať a pravidelne realizovať odborné monitorovanie talentovaných detí a mládeže v športe v záujme efektívnej práce s ich talentom,
- vytvárať podmienky pre podporu organizovania športových podujatí regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu v záujme zvyšovania záujmu o šport u verejnosti a podpory návštevnosti regiónu,
- systematicky podporovať účasť reprezentantov regiónu na športových podujatiach regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu,
- stimulovať projektové partnerstvá na úrovni regiónu v podpore športového manažmentu a rozvoja športových talentov.

Opatrenie 6.2.2

Efektívne budovať, renovovať a modernizovať športovú infraštruktúru pre pohybové aktivity a jej vybavenie

- podporovať budovanie, modernizáciu, obnovu a údržbu športových areálov a športovísk pre amatér-

sky a profesionálny šport vrátane ich vybavenia,

- podporovať budovanie moderných, funkčných a bezpečných atletických areálov, ktoré bude zodpovedať požiadavkám pre usporiadanie štandardizovaných atletických disciplín,
- podporovať budovanie moderných multišportových hál na všestranný rozvoj pohybu pre všetky vekové kategórie vrátane moderných športovísk, ako napríklad trampolíny, pump track, moderný skatepark, parkur a pod.,
- rekonštruovať, modernizovať a dovybaviť školské telocvične a športové areály škôl, vnútorné a vonkajšie športoviská vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov tak, aby sa jednotlivé športoviská vzájomne podporovali,
- podporovať budovanie a údržbu bežeckých lyžiarskych stôp v zimnom období a legalizovaných cyklotrás a peších turistických trás v letnom období, ktoré prepájajú turisticky významné a vyhľadávané lokality.

Opatrenie 6.2.3

Podporovať šport ako súčasť zdravého životného štýlu bez ohľadu na vek

- organizovať športové podujatia zamerané na rozvoj telesných a pohybových zručností pre laickú verejnosť pod dohľadom športových profesionálov,
- podporovať organizovanie národných a medzinárodných športových súťaží, pretekov a podujatí na území UMR Martin,
- zlepšiť informovanosť širokej verejnosti o organizácii športových podujatí v regióne.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet zrekonštruovaných, zmodernizovaných a dovybavených školských telocviční a športových areálov škôl, vnútorných a vonkajších športovísk vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov
Voliteľné	• Počet športovcov reprezentujúcich región na športových súťažiach a podujatiach regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu ročne • Podiel športovísk a telocviční v areáloch a budovách verejných škôl, ktoré majú otváracie hodiny pre verejnosť • Spokojnosť obyvateľov s dostupnosťou športovej infraštruktúry • Počet podporených projektov zameraných na podporu miestnej ekonomiky

Realizačno- finančná časť

Realizačno-finančná časť

Východiská realizačnej časti

Realizačno-finančná časť integrovanej územnej stratégie pre územie udržateľného mestského rozvoja Martin a okolie do roku 2030 nazvaná UMR Martin je návodom na prácu s dokumentom, jeho implementáciu a financovanie jednotlivých projektových zámerov, ktoré sú súčasťou projektového zásobníka ako dôležitá súčasť Integrovanej územnej stratégie IÚS UMR Martin.

Implementácia strategického dokumentu IÚS UMR Martin si vyžaduje zadefinovanie tzv. integrovaných územných investícií (IUI) ako nástroj integrovaného územného rozvoja s využitím európskych štrukturálnych a investičných fondov EÚ.

Podmienkou kvalitnej implementácie IÚS UMR Martin bude ich pravidelné vyhodnocovanie a sledovanie (monitorovanie) plnenia jednotlivých opatrení na princípe participácie, spolupráce, partnerstva a komunikácie na území 10 samospráv, ktoré tvoria územie UMR Martin pri získavaní potrebných informácií a dát.

To si vyžaduje nastavenie procesov pre zber a vyhodnocovanie dát a informácií a vytvorenie administratívno-analytických kapacít, ktoré tieto procesy budú strážiť a budú za ne zodpovedať. Ideálnym scenárom bude vytvorenie inštitucionálnych odborných kapacít tzv. **Strategicko-analytickej jednotky UMR Martin**, ktorá bude plne zodpovedať za implementáciu IÚS UMR Martin na území udržateľného mestského rozvoja Martin a okolie, a to po obsahovej aj procesnej stránke a bude zároveň úzko spolupracovať s oddeleniami dvoch mestských a ôsmich obecných úradov. Dôležitosť zriadenia strategicko-analytickej jednotky podčiarkuje aj potreba iniciácie a realizácie projektových zámerov v území UMR Martin, ale tiež prirodzeného regiónu Turiec ako súčasť Integrovanej územnej stratégie Žilinského samosprávneho kraja. Zriadenie a fungovanie strategicko-analytickej jednotky by malo byť koordinované v úzkej spolupráci a súčinnosti s Odborom regionálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja.

S prípravou a implementáciou integrovaného strategického dokumentu pre územie, ktoré sa týka viacerých samospráv, majú na území UMR Martin skúsenosti Miestna akčná skupina MAS Turiec zastúpená občianskym združením Partnerstvo pre MAS Turca a ich členské samosprávy. Spracovaná a implementovaná z Programu rozvoja vidieka je CLLD stratégia Spoločne za rozvoj

Turca! zo 6.9.2019. Členská základňa MAS Turiec sa čiastočne prekrýva so subjektmi územnej spolupráce v UMR Martin (6 z 10 samospráv je členom UMR Martin a to sú Martin, Žabokreky, Bystička, Diaková, Dražkovce, Košťany nad Turcom). Prenos skúseností členských samospráv v MAS Turiec pomohol k nastaveniu tejto realizačno-finančnej časti IÚS UMR Martin.

Integrovaná územná stratégia Žilinského samosprávneho kraja 2021+ radí stratégiu územia udržateľného mestského rozvoja UMR Martin medzi základné územné piliere pre jej naplnenie, a aj z toho dôvodu sme previazanosti obidvoch strategických dokumentov venovali značnú pozornosť. Podkladom pre vypracovanie IÚS UMR Martin boli aj Programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja obidvoch miest a 8 obcí na roky 2015 – 2022 ako programy rozvoja obce vypracované, schvaľované, implementované a monitorované na ročnej báze ako si to vyžaduje zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja. PHSR obidvoch miest začlenených do UMR Martin tvorili rámec a východisko pre vypracovanie sektorových stratégií.

Proces implementácie a vyhodnocovania IÚS UMR Martin

Zásadným orgánom pre implementáciu, sledovanie a vyhodnocovanie plnenia integrovanej územnej stratégie UMR Martin na roky 2023 – 2030 je **Kooperačná rada UMR Martin**, ktorá má v zmysle štatútu zodpovedať za jeho integrovaný územný rozvoj. Plnenie bude monitorované Technickým sekretariátom UMR Martin priebežne a vyhodnocované na ročnej báze formou "Správy o implementácii IÚS UMR Martin na roky 2023 – 2030". Sledované bude napĺňanie povinných kľúčových indikátorov úspechu pre jednotlivé špecifické ciele, ako je uvedené v Prílohe 1.

Systém monitorovania IÚS UMR Martin na roky 2023 – 2030

Ako uvádzame vyššie, systém monitorovania je zabezpečovaný aj cez sledovanie sústavy povinných a voliteľných kľúčových indikátorov navrhnutých pre jednotlivé špecifické ciele v strategicko-programovej časti tohto dokumentu a podrobnejšie pre **34 odporúčaných indikátorov hodnotenie plnenia IÚS UMR Martin** uvedených v Prílohe 1, z ktorých 10 navrhujeme sledovať ako hlavné ukazovatele a 24 ako podporné ukazovatele.

Priorita	Relevantné pre hlavný cieľ	Povinný hlavný indikátor pre strategický pilier UMR	Povinné indikátory úspechu
Hlavný cieľ	ÁNO		1 Migračné saldo
	ÁNO		2 HDP na obyvateľa v bežných cenách
P1_Vyvážený socio-ekonomický rozvoj		ÁNO	7 Počet nových medzisektorových partnerstiev na miestnej, regionálnej, cezhraničnej a medzinárodnej úrovni spolupráci
P2_Vzdelávaním k sociálnej inklúzii	ÁNO	ÁNO	9 Výsledky národného testovania študentov - maturita
	ÁNO	ÁNO	13 Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením
P3_Životné prostredie adaptované na zmenu klímy		ÁNO	16 Počet projektov adaptačných opatrení
		ÁNO	23 Množstvo zmesového odpadu a množstvo vytriedeného odpadu v kilogramoch na obyvateľa za rok
		ÁNO	26 Počet obnovených budov samosprávy s energetickým certifikátom/výčíslené úspory na energiách
P4_Udržateľná mobilita		ÁNO	27 Objem prepravy vo verejnej osobnej doprave (VOD) a integrovanej doprave (ID) Žilinského kraja v okrese Martin
		ÁNO	29 Dĺžka nových komunikácií kostrovej siete Žilinského kraja vyhradených pre cyklistickú dopravu v okrese Martin
P5_Kultúrou ku kreativitě		ÁNO	30 Počet podporených projektov na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva
P6_Aktívne trávený voľný čas		ÁNO	34 Počet zrekonštruovaných, zmodernizovaných a dovybavených školských telocviční a športových areálov škôl, vnútorných a vonkajších športovísk vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov

Zdroj : interné spracovanie autora

Indikátory sú zrozumiteľné a dobre sledovateľné. Ku každému z povinných indikátorov je uvedený jeho popis a zdroj pre čerpanie informácií. Mnohé indikátory nemali stanovené východiskové hodnoty, ktoré ani neboli dohľadateľné. Ich stanovenie bude úvodnou implementačnou prácou Technického sekretariátu UMR Martin s odbornými pracovníkmi samospráv zapojených do UMR Martin a Úradu Žilinského samosprávneho kraja. Ich spoločná úvodná implementačná práca sa týka aj zavedenia procesov pre zber a spracovanie dát ako podkladu pre priebežné napĺňanie vlastného informačného systému UMR Martin. Vyhodnocovanie plnenia indikátorov bude súčasťou Správy o implementácii IÚS UMR Martin.

Východiskom pre stanovenie indikátorov bol PHSR vyššieho stupňa, a to PHSR VÚC Žilinského samosprávneho kraja, ktorý vychádza z piatich cieľov politiky súdržnosti EÚ stanovených Európskou komisiou v roku 2018: (1) Inteligentnejšia Európa – inovatívna a inteligentná transformácia hospodárstva; (2) Ekologickejšia, nízkouhlíková Európa; (3) Prepojenejšia Európa – mobilita a regionálna prepojitelnosť IKT; (4) Sociálnejšia Európa – vykonávanie Európskeho piliera sociálnych práv; (5) Európa bližšie k občanom – udržateľný a integrovaný rozvoj mestských, vidieckych a pobrežných oblastí prostredníctvom miestnych iniciatív. Je to aj z toho dôvodu, že na implementácii stratégie IÚS UMR Martin sa vo výraznej miere budú podieľať finančné zdroje z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF), ktorých smerovanie určuje Partnerská dohoda SR na roky 2021 – 2027.

Stanovené cieľové hodnoty indikátorov sú nastavené k reálnemu potenciálu miest a obcí začlenených do UMR Martin na ich napĺňanie a vychádzajú z analytickej časti strategického dokumentu.

Správa o implementácii IÚS UMR Martin bude spracovávaná jedenkrát ročne. Bude ju schvaľovať Kooperačná

rada UMR Martin. Pre naplnenie zásad transparentnosti a otvorenosti verejnej správy bude správa zverejňovaná na webovom sídle IÚS UMR Martin na webstránke www.tu-riec2030.sk. Správa by mala obsahovať nasledovné časti:

1. Odborné zhrnutie plnenia IÚS UMR Martin po špeciálnych cieľoch vrátane porovnania vývoja s predchádzajúcim rokom a plnenia stanovených opatrení v danom roku, za ktorý sa správa schvaľuje;
2. Akčný plán na daný rok (ročný akčný plán) – prehľad projektov/aktivít realizovaných v danom roku a ich odborné zhodnotenie ako súčasť plnenia IÚS UMR Martin a vývoja v zásobníku projektov;
3. Hlavné zistenia a návrhy kľúčových opatrení na nasledujúci rok,
4. Zhodnotenie plnenia povinných kľúčových indikátorov úspechu.

Prvá správa o implementácii IÚS UMR Martin bude vypracovaná za rok 2023 najneskôr do 31.12.2024. Ideálne, ak bude táto správa prerokovaná a schválená skôr než Správa o implementácii PHSRZŠK 2021+, aby bola jej relevantným podkladom, čo si bude vyžadovať koordináciu smerom zhora nadol aj zdola nahor.

Riadenie zmien: V priebehu implementácie strategického dokumentu IÚS UMR Martin môže dôjsť k potrebe čiastkovej zmeny vo forme úpravy cieľa, opatrenia alebo indikátora, čo môže byť spôsobené rozhodnutiami Vlády SR alebo Európskej komisie alebo to vyvstane ako zistenie priebežného monitorovania plnenia stratégie ako dôsledok nevhodne navrhnutého cieľa a opatrenia alebo nežiaduceho vývoja indikátora. Potreba rozhodnutia o zmene by mala byť navrhnutá v Správe o implementácii IÚS UMR Martin a v rámci nej prerokovaná.

Ex-post evaluácia plnenia stratégie: Pred ukončením výhľadového obdobia strategického dokumentu IÚS UMR Martin by mala byť odborne spracovaná komplexná ex-post evaluácia zameraná na vyhodnotenie plnenia stra-

tégie ako celku, ktorá bude základným vstupným podkladom pre tvorbu nového strategického dokumentu.

Riadenie rizík: Pri nastavovaní aj posudzovaní plnenia stratégie je kľúčové zaoberať sa identifikáciou a analýzou rizík a ich dopadov na plnenie cieľov stratégie či už v pozitívnom, alebo negatívnom smere, a samozrejme, prijímať opatrenia, ktoré riziká minimalizujú alebo znižujú ich nežiaduci vplyv. Identifikovaným rizikám je

vhodné priradiť stupeň vplyvu rizika: 1 – zanedbateľný, 2 – nízky, 3 – neutrálny, 4 – významný, 5 – neprijateľný, a tým riziká prioritizovať. Časť identifikácie a hodnotenia rizík by mala byť súčasťou Správy o implementácii IÚS UMR Martin.

Pred prípravou tohto IÚS UMR Martin sme identifikovali nasledovné riziká, ktoré môžu mať vplyv na implementáciu stratégie na území UMR Martin.

Identifikované riziko	Opatrenie na zmiernenie rizika
1. Neochota socio-ekonomických partnerov zapojiť sa do spracovania a implementácie IÚS UMR Martin.	Priebežná komunikácia v procese spracovania a implementácie strategického dokumentu a výzvy smerované na socio-ekonomických partnerov k priebežnému zapojeniu sa.
2. Nedostatok finančných zdrojov na zozbierané projektové zámery v zásobníku projektov.	Prepojenie dokumentu s IÚS ZASK a vzájomné zdieľanie zásobníkov projektov.
3. Územná nevyváženosť realizovaných projektových zámerov v území UMR Martin pri implementácii strategického dokumentu.	Zodpovednosť prenesená na Kooperačnú radu UMR Martin na rešpektovanie proporčnej vyváženosti finančných alokácií na projektové zámery.
4. Chýbajúce odborné kapacity pre implementáciu strategického dokumentu.	Zriadenie strategicko-analytickej jednotky a transparentné výberové konania pri náboe interných a externých odborných kapacít do strategicko-analytickej jednotky.

Zdroj: Vlastné spracovanie autora

Nepredvídateľné zmeny: Situácia spojená so zdravotným rizikom vyvolaná šírením pandémie koronavírusu Covid-19, ako aj zhoršenie bezpečnostnej situácie v Európe a porušovanie ľudských práv vyplývajúce z vojnového konfliktu na Ukrajine (bezpečnostné riziko) a tiež následná energetická kríza z ohrozenia dodávok plynu z Ruska do Európy ukázali, že systém implementácie stratégie by mal byť dostatočne flexibilný na zapracovanie takýchto nepredvídateľných okolností a ich možných dopadov, ktoré významne ovplyvnia implementáciu stratégií rozvoja. Tejto téme je potrebné venovať pozornosť aj v Správe o implementácii v časti „Riadenie rizík“, pokiaľ sa nepredvídateľné zmeny z titulu vyššej moci v predchádzajúcom roku vyskytli, alebo sa v procese prípravy Správy o implementácii dejú. Ako dôsledok vojnového konfliktu na Ukrajine je možné, že zo strany Európskej komisie dôjde k prehodnoteniu kohéznej politiky EÚ a zmene národných priorít. Ak si to mimoriadna situácia vyžaduje, je možné spracovať Mimoriadnu správu o implementácii strategického dokumentu, ktorá bude reflektovať zmenené vonkajšie okolnosti s dopadom na udržateľný rozvoj územia UMR Martin.

Akčný plán IÚS UMR Martin a zásobník projektov

Akčný plán IÚS UMR Martin slúži na podporu realizácie IÚS UMR Martin na roky 2023 – 2030. Vychádza zo zásobníka projektov za územie UMR Martin a je tvorený každý rok. Obsahuje zoznam projektov, ktoré sú alebo budú realizované na území miest a obcí zaradených do UMR Martin podľa pôsobnosti žiadateľa: (1) jadrové mesto Martin, (2) mesto Vrútky a (3) obce UMR Martin. Pri každom projektovom zámere je uvedený žiadateľ a jeho právna forma. Zásobník projektov obsahuje projekty, s ktorými sa počíta do Integrovaných územných investícií (IÚI) a integrovaných projektových balíčkov.

Akčný plán a zásobník projektov obsahujú nasledovné informácie:

- Číslovanie projektu;
- Názov a stručný popis projektu;
- Žiadateľ projektu a jeho odborný garant;

- Kategória žiadateľa (samospráva, podnikateľ, tretí sektor, verejná správa);
- Väzba na špecifický cieľ IÚS UMR Martin;
- Možné zdroje financovania;
- Odhadované náklady na realizáciu;
- Predpokladaný termín realizácie;
- Stav pripravenosti projektu (zámer/projekt v príprave/ projekt v realizácii/dokončený projekt).

Prvotný zásobník projektov bol tvorený z viacerých zdrojov. Využili sme existujúci zásobník projektov na VÚC Žilinskom samosprávnom kraji a získali odtiaľ projektové zámery za obidve mestá a obce združené v UMR Martin. Tiež sme oslovili obidva mestské úrady a požiadali ich o projektové zásobníky. Projektové zámery obcí, ktoré neboli súčasťou zásobníka VÚC Žilinský kraj, sme získali počas osobných územných a tematických stretnutí so starostami alebo nám ich poskytli na vyžiadanie. Odborná a laická verejnosť mala tiež možnosť prostredníctvom formulára na webstránke www.turiec2030.sk prispieť do dotazníka svojimi projektovými zámermi alebo tam prispievala aj počas rokovaní tematických pracovných skupín (zoznam účastníkov a záznam zo stretnutí je uvedený v Prílohe 3). Takto sme získali **146 projektových zámerov** v celkovej predbežnej finančnej hodnote **127,9 mil. eur**. Predložené projekty, ktoré boli hodnotené sú projektami samospráv. Ich prehľad k 31.12.2022 uvádza nasledovná tabuľka.

Územná príslušnosť žiadateľa	Typ žiadateľa	Počet projektov v zásobníku	Alokovaná suma – hrubý odhad
Mesto Martin	Samospráva	70	101 008 699 €
	Podnikatelia		
	Tretí sektor		
	Verejný sektor		
	SPOLU	70	101 008 699 €

Územná príslušnosť žiadateľa	Typ žiadateľa	Počet projektov v zásobníku	Alokovaná suma – hrubý odhad
Mesto Vrútky	Samospráva	16	17 002 250 €
	Podnikatelia		
	Tretí sektor		
	Verejný sektor		
	SPOLU	16	17 002 250 €
Obce UMR Turiec	Samospráva	63	9 896 316 €
	Podnikatelia		
	Tretí sektor		
	Verejný sektor		
	SPOLU	63	9 896 316 €
CELKOM	Samospráva	149	127 907 266 €
	Podnikatelia	0	0 €
	Tretí sektor	0	0 €
	Verejný sektor	0	0 €
	SPOLU	149	127 907 266 €

Zdroj: Vlastné spracovanie z podkladov zo zásobníka projektov. Poznámka: Finančné údaje v tejto tabuľke sú len hrubo odhadnuté. Niektoré projektové zámery boli predložené bez vyčíslenia finančných nárokov a z toho dôvodu sú napríklad kumulované údaje za verejný sektor nulové.

PREHĽAD PROJEKTOV V ZÁSObNÍKU podľa strategických priorit UMR Turiec				
Strategický pilier		Počet projektov	Alokovaná suma - hrubý odhad	podiel
P1	Vyvážený socio-ekonomický rozvoj	12	1 669 200 €	1,3%
P2	Vzdelávaním k sociálnej inklúzii	6	3 660 000 €	2,9%
P3	Životné prostredie adaptované na zmenu klímy	35	26 497 795 €	20,7%
P4	Udržateľná mobilita	52	47 809 458 €	37,4%
P5	Kultúrou ku kreativitě	16	15 121 580 €	11,8%
P6	Aktívne trávený voľný čas	20	32 851 233 €	25,7%
P1 – P6	Technická pomoc/Strategicko-analytická jednotka			
	Financovateľné z IÚS UMR Turiec	141	127 609 266 €	
Iné	Financovateľné mimo UMR	8	298 000 €	0,2%
	Projektový zásobník CELKOM	149	127 907 266 €	

Zdroj: Vlastné spracovanie z podkladov zo zásobníka projektov.

Práca s akčným plánom a zásobníkom projektov je priebežná. Zásobník je rozčlenený na 3 podzásobníky projektov (mesto Martin, mesto Vrútky, obce UMR Martin). Je permanentne otvorený a kontinuálne dopĺňaný a aktualizovaný o nové projektové zámery, za ktoré je zodpovedný Technický sekretariát pri Kooperačnej rade UMR Martin. Tento tiež koordinuje spájanie projektov do balíkov tzv. **integrovateľných územných investícií (IUI)**. Technický sekretariát komunikuje so žiadateľmi a garantmi projektových zámerov, aktualizuje stav pripravenosti projektov, ich odhadované náklady na realizáciu a termín realizácie.

Pri rozhodovaní o podpore aktivít a projektov zo zásobníka projektov by mali mať prednosť tie, ktoré najpozitívnejšie prispievajú k napĺňaniu definovaných špecifických cieľov a opatrení a sú v súlade so 6 strategickými prioritami IÚS UMR Martin.

Pre posúdenie relevantnosti projektov v zásobníku projektov za 3 oblasti územnej príslušnosti žiadateľov (mesto Martin, mesto Vrútky a 8 obcí UMR Martin) a ich prioritáciu sme využili expertné hodnotenie 8 od-

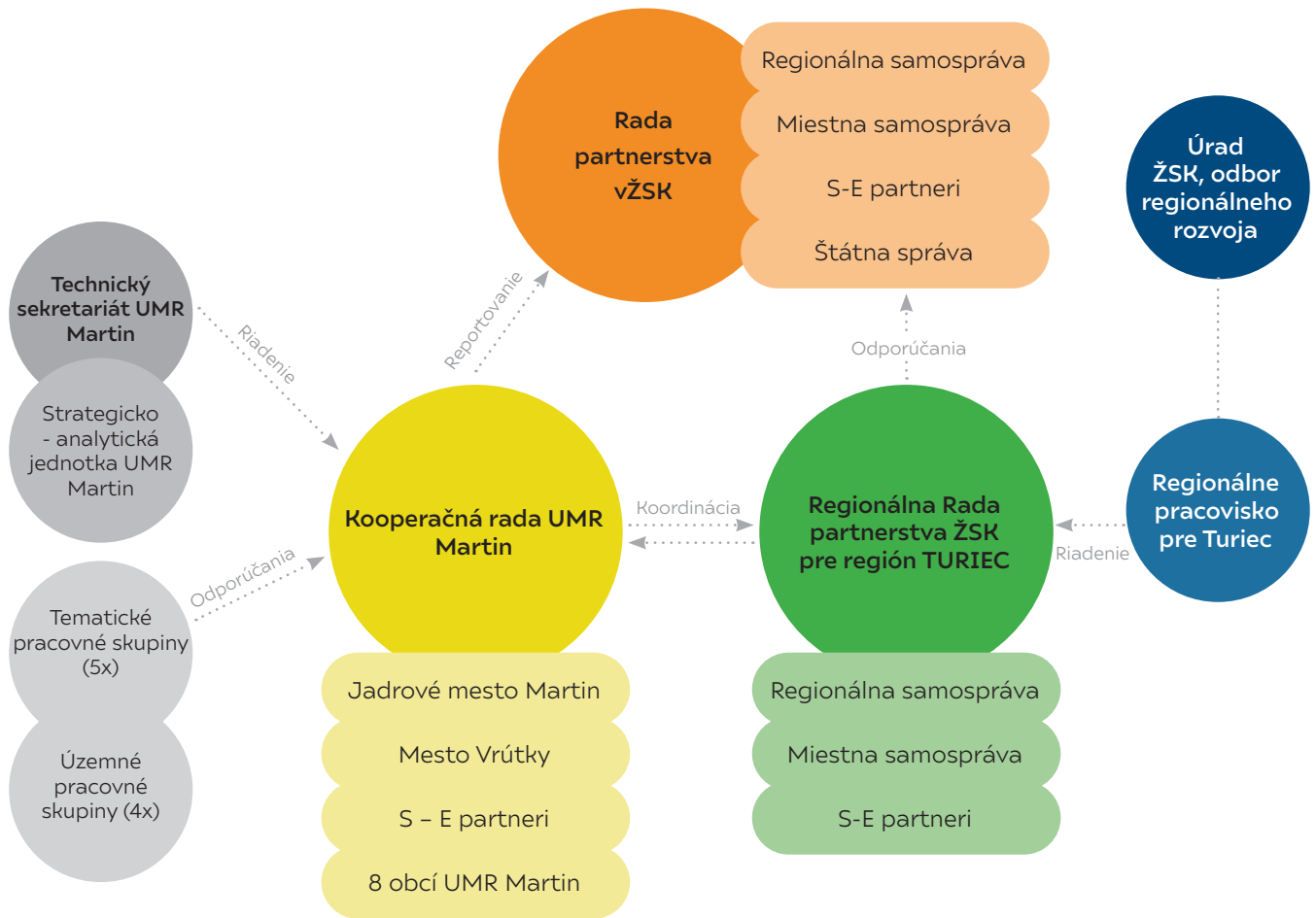
borníkov na regionálny rozvoj (7 členovia tematických a územných pracovných skupín a 1 člen spracovateľského tímu). Hodnotiace kritéria, ktoré boli posudzované expertmi: (1) Integrovanosť projektu (územne a tematicky) a komplexnosť projektu; (2) Inovativnosť projektu; (3) Podpora zdieľanej ekonomiky; (4) Verejnoprospešnosť; (5) Naliehavosť; (6) Finančná udržateľnosť; (7) Pripravenosť projektu. Každý expert mohol pre projekt prideliť od 0 po 2 body podľa toho, ako projekt spĺňal hodnotené kritérium. Prehľad bodového hodnotenia projektov v zásobníku projektov je uvedený v Prílohe 2 tohto strategického dokumentu, má odporúčací charakter a bude podkladom pre rokovanie Kooperačnej rady UMR Martin o výbere projektov na financovanie z finančnej alokácie vyčlenenej pre UMR Martin vo výške 29,6 mil. eur. Finančné hodnoty jednotlivých projektov sú len odhadované a budú upresnené pred rokaním Kooperačnej rady UMR Martin.

Integrované územné investície (IUI) spoločne s **integrovateľnými projektovými balíčkami** sú kľúčovými nástrojmi synergie opatrení a aktivít implementácie integrovaných rozvojových stratégií, vytvárané podľa jednotného metodického rámca pre prípravu Integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021 – 2027. IUI vznikajú prepojením minimálne jednej kľúčovej aktivity/projektu s jednou doplnkovou aktivitou/projektom zo zásobníka projektov, ktoré sú financované z EŠIF v programovom období 2021 – 2027 z Programu Slovensko. Ak je doplnková aktivita financovaná z iného zdroja ako EŠIF, napr. z CLLD stratégie, vlastných rozpočtov samospráv, projektov cezhraničnej spolupráce Interreg a pod., ide o integrovaný projektový balíček. Návrhy na vytváranie integrovaných územných investícií a integrovaných projektových balíčkov spoločne so socio-ekonomickými partnermi a samosprávami v území budú jednou z prioritných aktivít implementácie tohto strategického dokumentu zo strany Strategicko-analytickej jednotky a Technického sekretariátu Kooperačnej rady UMR Martin.

Kooperačná rada udržateľného mestského rozvoja UMR Martin

Kooperačné rady UMR sú kľúčovým inštitucionálnym mechanizmom pre rozvoj mestského územia UMR prostredníctvom IÚS UMR a ich implementáciu v rámci Programu Slovensko. Sú špecifickým typom strategicko-plánovacieho regiónu (SPR), pričom Kooperačná rada UMR nie je komorou Rady partnerstva pre implementáciu IÚS Žilinského samosprávneho kraja 2021+. Predsedom Kooperačnej rady UMR je primátor jadrového mesta regiónu, ktorý koordinuje a informuje o činnosti Kooperačnej rady UMR komory Rady partnerstva pre implementáciu Integrovaných územných stratégií Žilinského samosprávneho kraja. Kooperačná rada nie je inštitucionalizovaná a riadi sa aktuálne platným štatútom, ktorý vychádza z usmernení MIRRI, a mala by byť zárukou nezávislého rozhodovania v prospech vyváženého územného rozvoja na území UMR Martin do roku 2030. Kooperačná rada si môže vytvárať vlastné tematické alebo územné pracovné skupiny z miestnych expertov, ktorých závery z rokovaní majú pre kooperačnú radu odporúčací charakter. Mali by sa podieľať na vypracovaní plánov mestského rozvoja aj IÚS UMR Martin vo svojej tematickej alebo územnej oblasti (mikroregión viacerých obcí), na navrhovaní aktivít a na hodnotení realizácie projektov v zásobníku projektov a v ročnom akčnom pláne.

Model koordinácie procesov strategického plánovania na území UMR Martin

Zdroj: Vlastné spracovanie autora

Východiská finančnej časti

Zhodnotenie programového obdobia EŠIF 2014 – 2020

Z dokumentu spracovanom MIRRI *“Informácia o stave implementácie európskych štrukturálnych a investičných fondov v programovom období 2014 – 2020”* vyplýva, že celková alokácia pre programové obdobie 2014 – 2020 v Slovenskej republike predstavovala k 31.12.2021 sumu 16,68 mld. eur pre:

- 6 operačných programov (OP): OP Ľudské zdroje, OP Integrovaná infraštruktúra, OP Kvalita životného prostredia, OP Integrovaný regionálny, OP Efektívna verejná správa, OP Technická pomoc;
- OP Rybné hospodárstvo;
- Program rozvoja vidieka (PRV);
- Program spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Česká republika (Interreg V-A SK-CZ), Program spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Rakúsko (Interreg V-A SK-AT);
- Program spolupráce Interact III (PS Interact III).

Iniciatíva REACT-EU je balíčkom podpory Európskej komisie na eliminovanie dopadov pandémie Covid-19 na Slovensku. Celková dodatočná alokácia REACT-EU predstavuje 745,18 mil. eur. V nadväznosti na krízu v dôsledku pandémie bola schválená realokácia nezazmluvnených finančných prostriedkov EŠIF na opatrenia v boji proti pandémie Covid-19 a na zmierňovanie jej následkov v celkovej výške 1,11 mld. eur.

Absorpčná schopnosť Žilinského samosprávneho kraja čerpať EŠIF v programovom období 2014 – 2022¹ v porovnaní s ostatnými samosprávnymi krajinami SK8 na základe analýzy dostupných otvorených dát na portáli ITMS2014+ je pomerne nízka. V počte 2618 podaných žiadostí v sume 1,52 mld. eur je na 6. mieste, v počte 1562 schválených žiadostí v sume 0,69 mld. eur na 5. mieste. Pomerom schválených žiadostí voči podaným žiadostiam bol ZASK na 3. mieste, pričom tento pomer predstavoval 59,7%. Priemerná úspešnosť schvaľovania žiadostí za všetky kraje bola na úrovni 58%, pričom v najlepšom Prešovskom kraji predstavovala 62,1% a v druhom najlepšom, Košickom kraji to bolo 60,6%.

V Žilinskom kraji boli schválené žiadosti vo výške 998,99 eur na obyvateľa, kým v najúspešnejšom Bratislavskom kraji to bolo 16453,04 eur na obyvateľa. Žilinský kraj sa tak radí k trom slovenským krajom s najnižšou čiastkou na obyvateľa spoločne s Trenčianskym krajom (930,21 eur na obyvateľa) a Trnavským krajom (813,43 eur na obyvateľa).

Najviac žiadostí bolo podaných v rámci OP Životné prostredie (613 žiadostí s úspešnosťou 58,7%) a najmenej v OP Efektívna verejná správa (16 žiadostí s úspešnosťou 56,25%). Najúspešnejšie žiadosti boli v OP Ľudské zdroje na úrovni 67,05% pri 348 schválených žiadostiach. Najviac zamietnutých žiadostí bolo v programe cezhraničnej spolupráce Interreg V-A SK-CZ (80 zamietnutých žiadostí zo 116 podaných žiadostí).

Programové obdobie EŠIF 2021 – 2027

Integrovaná územná stratégia IÚS UMR Martin rieši problémy územia komplexne prostredníctvom všetkých 5 cieľov politiky súdržnosti EÚ a jej implementácia bude financovaná prevažne z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF). Komplementárnymi finančnými

mi nástrojmi bude aj podpora opatrení prostredníctvom miestneho rozvoja vedeného komunitou z Programu rozvoja vidieka (financovanie prostredníctvom EPFRV v rámci nástroja LEADER) a tiež Plánu obnovy a odolnosti a iných komunitárnych programov a finančných iniciatív EÚ.

Komunitárne programy a finančné iniciatívy Európskej únie

Centrálne riadené európske programy: Okrem štrukturálnych fondov (EŠIF) existuje druhý spôsob financovania z EÚ, a to prostredníctvom fondov, ktoré sú spravované centrálnou, priamo Európskou komisiou alebo ňou poverenými inštitúciami – tzv. centrálnou riadené programy, ktorých finančné alokácie v programovom období 2021 – 2027 porastú. Žiadosti o ich čerpanie sú však náročné na prípravu z dôvodu celoeurópskej konkurencie a ich zamerania, ktoré musí spĺňať atribúty inovatívnosti a kreativity, udržateľnosti a prenosu znalostí v kontexte EÚ. Ide o týchto 11 centrálnych programov:

1. **Horizont Európa/Horizon Europe** (veda, konkurencieschopnosť, inovácia);
2. **Connecting Europe Facility – CEF** (Nástroj pre prepojenie Európy – transeurópska dopravná, energetická a digitálna infraštruktúra);
3. **Erasmus+** (vzdelávanie/odborná príprava, mládež, šport);
4. **Kreatívna Európa/Creative Europe** (delí sa na dve časti: Kultúra a Média; kultúrna a jazyková rozmanitosť, kultúrne dedičstvo a konkurencieschopnosť, audiovizuálna tvorba);
5. **CERV/Citizenship, Equality, Rights and Values** – Práva a hodnoty (nahradil program Europe for Citizens/Európa pre občanov, podporuje európske práva, hodnoty, rovnosť a participáciu občanov);
6. **LIFE** (životné prostredie, zmena klímy);
7. **Program pre jednotný trh** (bezpečnosť potravín, ochrana spotrebiteľa, konkurencieschopnosť MSP, efektívny jednotný trh, európske štatistiky, účinné štandardy);
8. **Program na podporu reforiem** (správa verejných rozpočtov, podnikateľské prostredie, vzdelávanie a odborná príprava/sociálna oblasť, životné prostredie/energetika);
9. **InvestEU** (udržateľná infraštruktúra, výskum/inovácia/digitalizácia, malé a stredné podniky – MSP, sociálne podnikanie a zručnosti);
10. **Digitálna Európa** (výkonná výpočtová technika, umelá inteligencia, kybernetická bezpečnosť a dôvera, pokročilé digitálne zručnosti, využitie digitálnych kapacít a interoperabilita);
11. **European Solidarity Corps** (solidarita a podpora tretím krajinám).

Okrem komunitárnych programov existujú aj ďalšie zdroje a **finančné iniciatívy podporované Európskou komisiou** a zamerané na určitú oblasť alebo cieľovú skupinu. Príkladom je program **European Urban Initiative (EUI)** alebo program **European City Facility (EUCF)**, kde môže byť žiadateľom iba mesto, ktoré zostaví vlastné partnerstvo na lokálnej, regionálnej, národnej či nadnárodnej úrovni na základe potrieb riešeného projektu.

¹ Podľa prepočtov spracovateľov PHSR Žilinský kraj 2021+ k 7.1.2022.

Iniciatíva European Urban Initiative (EUI), ktorá nahrádza predošlú iniciatívu Urban Innovative Actions (UIA), pomáha mestám a ich inováciám. V období rokov 2021 – 2027 je pomoc smerovaná na podporu inovatívnych akcií, budovanie kapacít, znalostí a hodnotenia územného vplyvu, rozvoj politiky a komunikácie. Inšpiráciou je slovenský projekt Košice 2.0², ktorý riešil ekonomickú transformáciu mesta na digitálne a kreatívne mesto, nízku občiansku angažovanosť a infraštruktúru kreatívneho priemyslu v digitálnom veku. Do projektu bola zapojená okrem samotného mesta aj Technická univerzita Košice, neziskové organizácie, podniky a ďalší partneri. Zaujímavý je tiež český projekt CLAIRO – Clear AIR a klimatická adaptácia v Ostrave a ďalších mestách, do ktorého bol zapojený aj Moravsko-sliezsky kraj, niekoľko univerzít vrátane Univerzity Palackého v Olomouci a ďalší partneri.

European City Facility/EUCF poskytuje podporu investičným projektom v oblasti udržateľnej energie, ktoré prispievajú k zlepšeniu energetickej náročnosti a dosiahnutiu energetických úspor. O grant vo výške 60 000 eur na rozvoj investičnej koncepcie v oblasti udržateľnej energie môžu žiadať mestá a obce v EÚ, ktoré majú schválený SEAP/SECAP alebo obdobný záväzný dokument. Prostredníctvom grantu je možné financovať činnosti nevyhnutné pre rozvoj investičných koncepcií (napr. štúdie uskutočniteľnosti, právne analýzy, sociálne štúdie, štúdie trhu, finančné analýzy a pod.). Nástroj pre európske mestá sa zameriava aj na: (1) zlepšenie účinnosti zariadení/vývoj a využívanie integrovaných obnoviteľných zdrojov budov – verejné, obytné budovy a terciárne (mimoobecné) budovy; (2) modernizáciu diaľkového vykurovania alebo prechod na obnoviteľné zdroje; (3) Smartgrids; (4) udržateľnú mestskú mobilitu (napr. verejná doprava, nabíjacie stanice atď.); (5) inovatívnu energetickú infraštruktúru (napr. občianske energetické spoločenstvá); (6) inovatívne prístupy k verejnému osvetleniu, čistiarne odpadových vôd atď. EUCF nepodporuje investície do energetických projektov závislých od fosílnych palív.

Medzinárodný Vyšehradský fond (Visegrad Fund): Je medzinárodná donorská organizácia založená v roku 2000 vládami krajín V4 (Slovenska, Česka, Maďarska a Poľska) na podporu regionálnej spolupráce medzi krajinami V4 a medzi regiónom V4 a ďalšími krajinami (regiónom západného Balkánu a Východného partnerstva). Fond z príspevkov členských krajín V4 poskytuje 8 miliónov eur prostredníctvom grantov, podporou mobilít a štipendií. Ostatné darcovské krajiny (Kanada, Nemecko, Holandsko, Južná Kórea, Švédsko, Švajčiarsko, Spojené štáty americké) poskytli ďalších 10 miliónov eur prostredníctvom rôznych grantových programov vedeckých fondom od roku 2012. Fond podporuje nasledovné oblasti: (1.) Kultúrna a spoločná identita; (2.) Vzdelávanie a budovanie kapacít; (3.) Regionálny rozvoj, životné prostredie a turizmus; (4.) Verejná politika a inštitucionálne partnerstvo; (5.) Inovácia, výskum, vývoj, podnikanie; (6.) Demokratické hodnoty a médiá; (7.) Sociálny rozvoj.

Fondy EHP a Nórska: Slovenská republika je od roku 2004 príjemcom podpory z Nórskeho finančného mechanizmu (EEA grants), ktorý doteraz zafinancoval podporu pre projekty v hodnote 263 mil. eur. V rokoch 2014 – 2021 boli sumou približne 113 mil. eur podporené projekty zamerané na oblasť kultúry, občianskej spoločnosti, dobrej správy vecí verejných, základných práv a slobôd a ďalej na oblasť životného prostredia, energetiky, zmeny klímy a nízkouhlíkového hospodárstva. V nasledujúcom období do roku 2027 je možné opätovne počítať s týmito fondmi.

Plán obnovy a odolnosti: Jednotlivé komponenty programu majú vyviešť slovenskú ekonomiku z krízy vyvolanej pandémie Covid-19, akcelerovať digitálnu a zelenú tranzíciu (transformáciu) ekonomiky, prispieť k splneniu európskych reformných a investičných požiadaviek, a tým zabezpečiť základ pre dlhodobý ekonomický rozvoj SR. Z Plánu obnovy bude možné čerpať 6 miliárd eur, k dispozícii je však aj nevyčerpaných 8 miliárd eur z EŠIF 2014 – 2020.

Komponent	Popis	Finančná alokácia
1. Zelená ekonomika	Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra; obnova budov; udržateľná doprava; dekarbonizácia priemyslu; adaptácia na zmenu klímy.	2,3 mld. EUR
2. Vzdelávanie	Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch; vzdelávanie pre 21. storočie; zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl.	0,9 mld. EUR
3. Veda, výskum, inovácie	Efektívnejšie riadenie a posilnenie financovania výskumu, vývoja, inovácií a digitálnej ekonomiky; lákanie a udržanie talentov.	0,7 mld. EUR
4. Zdravie	Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť; humánna, moderná a dostupná starostlivosť o duševné zdravie; dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť.	1,5 mld. EUR
5. Efektívna verejná správa a digitalizácia	Zlepšenie podnikateľského prostredia; reforma justície; boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí; bezpečnosť a ochrana obyvateľstva; zdravé verejné financie; digitálne Slovensko – štát v mobile; kybernetická bezpečnosť; rýchly internet pre každého; digitálna ekonomika.	1,1 mld. EUR
Spolu		6,5 mld. EUR

Zdroj: Plán obnovy a odolnosti SR.

EPC financovanie: Hlavným predmetom energetických služieb so zaručeným výsledkom (Energy Performance Contracting – EPC) je návrh, projektovanie a realizácia investičných úsporných opatrení v existujúcej budove, areáli alebo inej prevádzkovej jednotke vrátane energetického manažmentu. Investičné náklady hradí dodávateľ, úsporné opatrenia sú niekoľko rokov splácané

z dosiahnutých úspor. Pre celý projekt je len jeden dodávateľ (poskytovateľ energetických služieb/ESCO), ktorý na seba berie väčšinu finančných aj technických rizík. Metóda EPC je všeobecne vhodná pre objekty s vysokou spotrebou energie a s horšou energetickou účinnosťou. Výhody tejto metódy financovania sú: záruka úspešnosti projektu, dlhodobo dosahované zníženie spotreby ener-

² <https://www.cike.sk/project/urban-innovative-action/>

gie, jeden dodávateľ, rovnaká motivácia dodávateľa i zákazníka, možnosť zaistenia financovania projektu, zlepšenie kvality pracovného a životného prostredia. Táto metóda je predovšetkým vhodná pre štátne inštitúcie a organizácie, pre kraje, mestá, obce a ich príspevkové organizácie.

Modernizačný fond: Hlavným cieľom je podporiť členské štáty EÚ modernizáciou a dekarbonizáciou ich energetických systémov. Fond bude podporovať projekty, ktoré pomôžu splniť ciele pre znižovanie emisií skleníkových plynov, zvyšovanie energetickej účinnosti a rozvoj obnoviteľných zdrojov energie. Podpora z fondu bude dopĺňať podporu z Programu Slovensko tak, aby sa neprekrývali, a zároveň aby bola podpora prístupná čo najširšiemu okruhu žiadateľov a ich technologickým riešeniam.

React EÚ: Ide o pomoc pri obnove v rámci politiky súdržnosti a pri obnove území po pandémie koronavírusu v Európe ako rozšírenej reakcie na krízu a na opatrenia na zmiernenie a nápravu dôsledkov tejto krízy. Prispeje k zelenej, digitálnej a odolnej obnove hospodárstva. Slovensko by z európskeho protikrizového nástroja malo dostať až 780 miliónov eur.

Programy cezhraničnej spolupráce Interreg Europe a nadnárodnej spolupráce Central Europe a Interreg Danube: Zameriavajú sa na zlepšenie regionálnych po-

litík prostredníctvom výmeny skúseností, inovatívnych postupov a budovania kapacít medzi subjektmi podieľajúcimi sa na implementácii a príprave regionálnych politík. Ide o projekty mäkkého charakteru, kde môžu byť realizované pilotné investičné aktivity v obmedzenom rozsahu. Podpora je zameraná od výskumu a inovácií, životného prostredia, klimatických zmien, sociálnej problematiky, dopravy a mobility až k previazaným oblastiam integrovaného rozvoja.

INTERREG Poľsko – Slovensko 2021 – 2027

Oprávnená oblasť sa rozprestiera na oboch stranách Karpát, prevažne v horských oblastiach. Niekedy práve tieto horské podmienky sťažujú obyvateľom pohraničia a návštevníkom rýchle a pohodlné cestovanie. Rozloha programovej oblasti je viac ako 39 tisíc km², z čoho sa takmer 60% nachádza na poľskej strane. Na Slovensku programová oblasť zahŕňa Žilinský samosprávny kraj, Prešovský samosprávny kraj a okres Spišská Nová Ves v Košickom samosprávnom kraji. V roku 2018 dosiahol počet obyvateľov programovej oblasti takmer 5,2 miliónov, z ktorých približne 70% žilo na poľskej strane. Riadiacim orgánom pre programové obdobie 2021 – 2027 bude Ministerstvo fondov a regionálnej politiky Poľskej republiky. MIRRI SR bude národným implementačným orgánom. Miera spolufinancovania bude 80%.

Priorita	Špecifické ciele	Finančná alokácia bez tech. pomoci
1. K prírode ohľaduplné a bezpečné pohraničie	- Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof a odolnosti s prihliadnutím na ekosystémové prístupy - Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženie všetkých foriem znečistenia	24 830 251 EUR
2. Prepojenejšie pohraničie	Rozvoj a posilňovanie udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobilite	23 005 741 EUR
3. Tvorivé a turisticky atraktívne pohraničie	Posilnenie úlohy kultúry a udržateľného cestovného ruchu v oblasti hospodárskeho rozvoja, sociálneho začlenenia a sociálnej inovácie	62 649 562 EUR
4. Spolupráca medzi inštitúciami a obyvateľmi pohraničia	- Posilňovanie inštitucionálnej kapacity orgánov verejnej moci, najmä tých, ktoré sú oprávnené riadiť osobitné územie, ako aj zainteresovaných strán - Budovanie vzájomnej dôvery najmä propagáciou akcií typu „ľudia ľuďom“	10 342 917 EUR
Spolu		120 828 471 EUR

Zdroj: Program cezhraničnej spolupráce Interreg 2021 – 2027 Poľsko – Slovensko (verzia december 2021).

INTERREG Slovensko – Česko 2021-2027

Programovou oblasťou na Slovensku sú regióny NUTS III Trnavský samosprávny kraj, Trenčiansky samosprávny kraj a Žilinský samosprávny kraj, v Českej republike je to Juhomoravský kraj, Zlínsky kraj a Moravsko-sliezsky kraj.

V programovom období 2021-2027 bude program riadiť Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (MIRRI SR), ktoré pôsobí ako riadiaci orgán, a Spoločný technický sekretariát. Miera spolufinancovania bude 80%.

Priorita	Špecifické ciele	Finančná alokácia bez tech. pomoci
1.1 Životné prostredie	- Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof a odolnosti s prihliadnutím na ekosystémové prístupy - Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženie všetkých foriem znečistenia	19 935 420 EUR
2.1 Vzdelávanie	Zlepšenie rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu	7 176 751 EUR
2.2 Kultúra a cestovný ruch	Posilnenie úlohy kultúry a udržateľného cestovného ruchu v oblasti hospodárskeho rozvoja, sociálneho začlenenia a sociálnej inovácie	43 060 507 EUR

Priorita	Špecifické ciele	Finančná alokácia bez tech. pomoci
3.1 Inštitucionálna spolupráca	Zvyšovanie efektivity verejnej správy podporou právnej a administratívnej spolupráce a spolupráce medzi občanmi, aktérmi občianskej spoločnosti a inštitúciami, najmä s ohľadom na riešenie právnych a iných prekážok v pohraničných regiónoch	4 784 501 EUR
3.2 Miestne iniciatívy	Budovanie vzájomnej dôvery najmä propagáciou akcií typu „ľudia ľuďom“	4 784 501 EUR
Spolu		79 741 680 EUR

Zdroj: Program cezhraničnej spolupráce Interreg Slovensko – Česko 2021 – 2027 (verzia 4.4.2022).

Národné operačné programy

V zmysle partnerskej dohody SR na roky 2021 – 2027 budú operácie financované z EFRR (cieľa Investovanie pre rast a zamestnanosť), ESF+, KF a FST realizované prostredníctvom jedného **Programu Slovensko** (OP Slovensko). Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRV SR) bude riadiacim orgánom pre Strategický plán SPP 2023 – 2027 a bude zodpovedné za jeho prípravu, ako aj za implementáciu ENRAF a zároveň ria-

diacim orgánom pre Operačný program Rybné hospodárstvo na roky 2021 – 2027.

Celková alokácia Programu Slovensko na programové obdobie 2021 – 2027 činí **12,59 mld. eur**, čo je v programe rozdelené v rámci 5 cieľov politik a ich jednotlivých priorít. Najväčšia finančná alokácia je pridelená na prioritu 3P1 Doprava (2,18 mld. eur) a prioritu 2P2 Životné prostredie (2,03 mld. eur). Pre Fond na spravodlivú transformáciu v prioritě 6 bolo vyčlenených celkom 0,44 mld. eur.

Priorita Programu Slovensko	Finančná alokácia	podiel
Cieľ politiky 1: KONKURENCIESCHOPNEJŠIA A INTELIGENTNEJŠIA EURÓPA na presadzovanie inovatívnej a inteligentnej transformácie hospodárstva a regionálnej prepojenosti IKT	1 890 150 000 €	15,01%
1P1: Veda, výskum a inovácie	1 778 050 000 €	14,12%
1P2: Digitálna pripojiteľnosť	112 100 000 €	0,89%
Cieľ politiky 2: ZELENŠIA EURÓPA podporujúca prechod z ekologickejšieho, nízkouhlíkového hospodárstva na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka a odolnú Európu vďaka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, obehového hospodárstva, zmierňovania zmeny klímy a adaptácie na ňu, predchádzania rizikám a ich riadenia a udržateľnej mestskej mobility	4 227 647 279 €	33,57%
2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia	1 306 549 999 €	10,37%
2P2: Životné prostredie	2 030 497 280 €	16,12%
2P3: Udržateľná mestská mobilita	890 600 000 €	7,07%
Cieľ politiky 3: PREPOJENEJŠIA EURÓPA vďaka posilneniu mobility	1 999 903 170 €	15,88%
3P1: Doprava	1 999 903 170 €	15,88%
Cieľ politiky 4: SOCIÁLNEJŠIA A INKLUZÍVNEJŠIA EURÓPA implementujúca Európsky pilier sociálnych práv	3 251 604 336 €	25,82%
4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce	527 471 548 €	4,19%
4P2: Kvalitné a inkluzívne vzdelávanie	623 293 550 €	4,95%
4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu	241 606 000 €	1,92%
4P4: Záruka pre mladých	283 969 292 €	2,25%
4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby	1 169 957 946 €	9,29%
4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít	269 000 000 €	2,14%
4P7: Sociálne inovácie a experimenty	68 153 000 €	0,54%
4P8: Potravinová a materiálna deprivácia	68 153 000 €	0,54%
Cieľ politiky 5: EURÓPA BLIŽŠIE K OBYČIANOM vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja všetkých typov území a miestnych iniciatív	403 637 715 €	3,21%
5P1: Moderné regióny	403 637 715 €	3,21%
Priorita 6: Fond na spravodlivú transformáciu	440 658 242 €	3,50%
6P1: Fond na spravodlivú transformáciu	440 658 242 €	3,50%
Priorita 7: Technická pomoc	380 134 191 €	3,02%
7P1-7P4: Technická pomoc	380 134 191 €	3,02%
CELKOM	12 593 734 933 €	100%

Zdroj: Program Slovensko (schválený vládou SR dňa 28. júna 2022).

V nasledujúcej tabuľke je orientačne znázornené prepojenie priorít Programu Slovensko na špecifické ciele IÚS UMR Martin.

Priorita	Špecifický cieľ IÚS UMR Martin	Program Slovensko
P1 – Vyvážený socio – ekonomický rozvoj	1.1 SMART prístupmi skvalitniť služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy	1P2: Digitálna pripojiteľnosť
	1.2 Podporovať medzisektorovú spoluprácu a inovačné aktivity v samospráve	1P1: Veda, výskum a inovácie
	1.3 Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku	4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít 1P2: Digitálna pripojiteľnosť 2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
	1.4 Budovať a podporovať partnerstvá na podporu územnej spolupráce	5P1: Moderné regióny
P2 – Vzdelávanie k sociálnej inklúzii	2.1 Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie	4P2: Kvalitné a inkluzívne vzdelávanie 4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu
	2.2 Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl	1P1: Veda, výskum a inovácie 4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít 4P4: Záruka pre mladých
	2.3 Aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania pre podporu sociálnej inklúzie	4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce 4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu 4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít 4P7: Sociálne inovácie a experimenty
	2.4 Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby	4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít 4P8: Potravinová a materiálna deprivácia
P3 – Životné prostredie adaptované na zmenu klímy	3.1 Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja miest a obcí	2P2: Životné prostredie 5P1: Moderné regióny
	3.2 Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy	2P2: Životné prostredie
	3.3 Zabezpečiť ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)	2P2: Životné prostredie
	3.4 Zlepšovať kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov	2P2: Životné prostredie 2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
	3.6 Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov	2P2: Životné prostredie 4P4: Záruka pre mladých
	3.7 Podporovať riešenia energetickej efektívnosti	2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
	4.1 Zabezpečovať udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi	3P1: Doprava 2P3: Udržateľná mestská mobilita
P4 – Udržateľná mobilita	4.2 Aktívne podporovať cyklo mobilitu na území UMR Martin	3P1: Doprava 2P3: Udržateľná mestská mobilita
	5.1 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo	5P1: Moderné regióny 4P4: Záruka pre mladých
P5 – Kultúra podporovaná kreativitou	5.2 Profesionlizovať riadenie kultúry a podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru	5P1: Moderné regióny 4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce 4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P4: Záruka pre mladých
	6.1 Profesionlizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinačného manažmentu a destinačného marketingu v spolupráci s partnermi	5P1: Moderné regióny 3P1: Doprava 2P3: Udržateľná mestská mobilita 4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce 4P7: Sociálne inovácie a experimenty 2P2: Životné prostredie
P6 – Aktívny voľný čas	6.2 Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie a pohybové aktivity všetkých občanov a návštevníkov bez ohľadu na vek a sociálne zázemie	2P3: Udržateľná mestská mobilita 5P1: Moderné regióny 4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P4: Záruka pre mladých

Zdroj: Program Slovensko

Na území Slovenskej republiky bude mať 18 strategických plánovacích jednotiek nazvaných UMR z Programu Slovensko pridelených **27 konkrétnych opatrení**, pre ktoré bude zo strany MIRRI navrhnutá finančná alokácia na čerpanie. Ich prehľad uvádza tabuľka nižšie. Strategické

piliere IÚS UMR Martin sme s týmito opatreniami prepojili, rovnako ako zásobník projektov. Každému projektovému zámeru v zásobníku bol pridelený „kód“ opatrenia Programu Slovensko.

kód	OPATRENIA PROGRAM SLOVENSKO pre strategické územia UMR	Strategický pilier IÚS UMR Martin
1	1.1.1. Podpora medzisektorovej spolupráce v oblasti výskumu, vývoja a inovácií a zvyšovanie výskumných a inovačných kapacít v podnikoch	P1 – Vyvážený socio – ekonomický rozvoj
2	1.2.2. Podpora budovania inteligentných miest a regiónov	
3	1.4.1. Zručnosti pre posilnenie konkurencieschopnosti a hospodárskeho rastu a budovanie kapacít pre SK RIS3 2021+	
4	2.1.2. Znižovanie energetickej náročnosti budov	P3 – Životné prostredie adaptované na zmenu klímy
5	2.2.2. Podpora využívania OZE v systémoch zásobovania energiou	
6	2.4.1. Vodozádržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy v sídlach a krajine a/alebo ochranu pred povodňami	
7	2.5.3. Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2000 EO v dobiehajúcich regiónoch	
8	2.5.5. Zabezpečenie prístupu k pitnej vode a nakladania s komunálnymi odpadovými vodami v obciach do 2000 EO v dobiehajúcich regiónoch	
9	2.5.7. Obnova verejnej stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2000 EO	
10	2.6.1. Podpora vybraných aktivít v oblasti predchádzania vzniku odpadov	
11	2.6.2. Podpora zberu a dobudovania, intenzifikácie a rozšírenia systémov triedeného zberu komunálnych odpadov	
12	2.6.3. Podpora prípravy odpadov na opätovné použitie, recyklácie odpadov vrátane anaeróbného a aeróbného spracovania biologicky rozložiteľných odpadov	
13	2.7.3. Podpora biologickej a krajinskej diverzity a kvality ekosystémových služieb prostredníctvom udržiavania a budovania zelenej a modrej infraštruktúry a prevencie a manažmentu invázných nepôvodných druhov	
14	2.7.4. Adaptácia na zmenu klímy v obciach a mestách	P4 – Udržateľná mobilita
15	2.8.1. Rozvoj verejnej dopravy	
16	2.8.2. Podpora cyklo dopravy	
17	3.2.3. Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest II. a III. triedy	P2 – Vzdelávanie k sociálnej inklúzii
18	3.2.4. Miestne komunikácie	
19	RSO4.2 Zlepšenia rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu	
20	RSO4.3 Podpora sociálno-ekonomického začlenenia marginalizovaných komunít, domácností s nízkym príjmom a znevýhodnených skupín vrátane osôb s osobitnými potrebami prostredníctvom integrovaných akcií vrátane bývania a sociálnych služieb	P1 – P6 Technická pomoc
21	RSO4.5 Zabezpečenia rovného prístupu k zdravotnej starostlivosti a zvýšením odolnosti systémov zdravotnej starostlivosti vrátane primárnej starostlivosti, a podpory prechodu z inštitucionálnej starostlivosti na rodinnú, a komunitnú starostlivosť	
22	5.1.1. Investície do rozvoja administratívnych a analyticko-strategických kapacít miestnych a regionálnych samospráv a mimovládnych neziskových organizácií pôsobiach v komunite alebo partnerov pôsobiach v komunite na základe skúseností s podporou analytických kapacít na úrovni ústrednej štátnej správy	
23	5.1.2. Investície zvyšujúce kvalitu verejných politík a odolnosť demokracie prostredníctvom projektov spolupráce v komunite občianskej spoločnosti a komunity partnerov a samosprávy, prípadne intervenčné projekty v komunite občianskej spoločnosti a komunity partnerov a samosprávy na zvýšenie kvality verejných politík a odolnosť demokracie	P1 – Vyvážený socio – ekonomický rozvoj
24	5.1.3. Investície do bezpečného fyzického prostredia obcí, miest a regiónov	
25	5.1.4. Investície do regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, cykloturistiku	
26	5.1.5.A Investície do kultúrneho a prírodného dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch – Infraštruktúra cestovného ruchu – mestské oblasti	P5 – Kultúra podporovaná kreativitou
27	5.1.5.B Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch – Podpora ostatnej infraštruktúry spojennej s kultúrnymi a prírodnými aktivitami regiónov	

Dzroj: Vlastné spracovanie z podkladov zo zászobníka projektov.

PREHĽAD PROJEKTOV V ZÁSOBNÍKU UMR Martin podľa opatrení Programu Slovensko

kód opatrenia	Mesto Martin		Mesto Vrútky		Obce UMR Martin		CELKOM	
	suma	počet	suma	počet	suma	počet	suma	počet
1.1.1.	0,00 €		0,00 €		0,00 €		0,00 €	
1.2.2	0,00 €		0,00 €		78 000,00 €	3	78 000,00 €	
1.4.1	0,00 €		0,00 €		0,00 €		0,00 €	
2.1.2	13 600 000,00 €	6	860 000,00 €	3	2 200 000,00 €	10	16 660 000,00 €	19
2.2.2	5 000 000,00 €	2	0,00 €	0	43 000,00 €	1	5 043 000,00 €	3
2.4.1	652 831,84 €	3	0,00 €		57 400,00 €	2	710 231,84 €	5
2.5.3.	0,00 €		0,00 €		0,00 €	2	0,00 €	2
2.5.5.	0,00 €		0,00 €		0,00 €		0,00 €	
2.5.7	0,00 €		0,00 €		0,00 €		0,00 €	
2.6.1	0,00 €		0,00 €		0,00 €		0,00 €	
2.6.2	60 000,00 €	1	0,00 €		0,00 €		60 000,00 €	1
2.6.3	0,00 €		2 000 000,00 €	1	0,00 €		2 000 000,00 €	1
2.7.3	0,00 €		1 440 000,00 €	1	0,00 €		1 440 000,00 €	1
2.7.4	584 563,03 €	3	0,00 €		0,00 €		584 563,03 €	3
2.8.1	22 600 000,00 €	2	800 000,00 €	1	0,00 €		23 400 000,00 €	3
2.8.2	1 257 509,56 €	9	4 000 000,00 €	1	280 000,00 €	6	5 537 509,56 €	16
3.2.3	10 500 000,00 €	2	0,00 €		275 545,18 €	2	10 775 545,18 €	4
3.2.4	6 453 986,05 €	19	637 817,00 €	2	1 004 600,00 €	8	8 096 403,05 €	29
5.1.1	0,00 €		0,00 €		0,00 €		0,00 €	
5.1.2	0,00 €		0,00 €		0,00 €		0,00 €	
5.1.3.	1 000 000,00 €	1	140 000,00 €	1	451 200,00 €	7	1 591 200,00 €	9
5.1.4	24 200 000,00 €	10	5 164 433,00 €	4	3 486 800,00 €	6	32 851 233,00 €	20
5.1.5 A	12 499 809,00 €	7	1 800 000,00 €	1	0,00 €		14 299 809,00 €	8
5.1.5 B	0,00 €		0,00 €		821 771,00 €	8	821 771,00 €	8
RSO4.2	0,00 €	1	160 000,00 €	1	0,00 €		160 000,00 €	2
RSO4.3	2 600 000,00 €	2	0,00 €		500 000,00 €	1	3 100 000,00 €	3
RSO4.5	0,00 €		0,00 €		400 000,00 €	1	400 000,00 €	1
nezaradené	0,00 €	2	0,00 €		298 000,00 €	6	298 000,00 €	8
SPOLU	101 008 699,48 €	70	17 002 250,00 €	16	9 896 316,18 €	63	127 907 265,66 €	146

Zdroj: Vlastné spracovanie z podkladov zo zásobníka projektov IÚS UMR Martin k 31.12.2022

Prílohy

Príloha 1

Prehľad odporúčaných indikátorov hodnotenia IÚS UMR Martin

Priorita	Relevantný pre hlavný cieľ	Povinný ukazovateľ pre strategický pilier UMR	Špecifický cieľ	Podporné kľúčové indikátory úspechu	Druh indikátora	Merná jednotka	Územie	Východiskový údaj 2020 2021 2022	Expertný návrh vývoja indikátora pre roky 2023-2030
Hlavný cieľ	ÁNO			1 Migračné saldo	výsledok	osoba	okres Martin		Priemerný medziročný rast od roku 2025 o 30 osôb.
	ÁNO			2 HDP na obyvateľa v bežných cenách	výsledok	EUR	okres Martin		Priemerný medziročný rast o 3%.
PT_Vyvážení socio-ekonomický rozvoj			1.1 SMART prístupmi skvalitniť služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy	3 Počet projektov pripravovaných participatívnym spôsobom	výstup	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			1.2 Podporovať medzisektorovú spoluprácu, inovačné aktivity a vzdelávanie v samospráve	4 Počet vytvorených partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia	výstup	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
				5 Účasť 25-64-ročných na vzdelávaní	výstup	%	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
				6 Počet evidovaných trestných činov a inej protispoločenskej činnosti za rok	dopad	počet	územie UMR		Medziročný pokles indikátora o 10%.
			1.4 Budovať a podporovať partnerstvá na podporu územnej spolupráce	7 Počet nových medzisektorových partnerstiev na miestnej, regionálnej, cezhraničnej a medzinárodnej úrovni spolupráci	výsledok	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
P2_Vzdelávaním k sociálnej inklúzii		ÁNO	2.1 Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie	8 Zapojenie rómskych detí do predprimárneho vzdelávania (miera zaškolenosti detí zo znevýhodneného prostredia, resp. účasť rómskych detí na predprimárnom vzdelávaní)	výstup	%	okres Martin		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
	ÁNO	ÁNO		9 Výsledky národného testovania študentov - maturita	výsledok	%	okres Martin		Zastabilizovanie indikátora na min. 50% priemeru Slovenska.
			2.2 Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl	10 Pilotné aktivity a projekty pre rozvoj kreativity a talentu detí a mládeže	výstup	počet	okres Martin		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			2.3 Aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania pre podporu sociálnej inklúzie	11 Zamestnanosť	výsledok	%	okres Martin		Medziročný priemerný rast ukazovateľa o 5%.
				12 Zamestnanosť vo vekovej skupine 50+	výsledok	%	okres Martin		Medziročný priemerný rast ukazovateľa o 5%.
	ÁNO	ÁNO	2.4 Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby	13 Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením	výsledok	%	okres Martin		Udržiavanie indikátora na 14% priemeru Slovenska.

Priorita	Relevantný pre hlavný cieľ	Povinný ukazovateľ pre strategický pilier UMR	Špecifický cieľ	Podporné kľúčové indikátory úspechu	Druh indikátora	Merná jednotka	Územie	Východiskový údaj 2020 2021 2022	Expertný návrh vývoja indikátora pre roky 2023-2030
P2_Vzdelávacím k sociálnej inklúzii				14 Pomer klientov zo zariadení zapojených do procesu DJ, ktorí zostali v zariadení voči klientom, ktorí bývajú samostatne	výsledok	% pomer	okres Martin		Medziročný priemerný rast ukazovateľa o 10%.
				15 Počet vybudovaných oddychových zón riešených pre znižovanie negatívnych dopadov zmeny klímy	výstup	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.
			3.1 Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja miest a obcí	16 Počet projektov adaptačných opatrení	výstup	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
		ÁNO	3.2 Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy	17 Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čistením odpadových vôd	výstup	%	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.
			3.3 Zabezpečiť ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)	18 Podiel vodných útvarov v dobrom stave	výstup	%	okres Martin		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
				19 Podiel poľnohospodárskej pôdy v ekologickom hospodárení	výstup	%	okres Martin		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			3.4 Zlepšiť kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov	20 Oblasť riadenia kvality ovzdušia - ORKO	dopad	počet zaradených okresov	okres Martin		Každoročné zlepšenie pozície obidvoch okresov v rámci Slovenska
P3_Životné prostredie adaptované na zmenu klímy				21 Emisie znečisťujúcich látok	výstup	t/rok (CO NOx, SO2, pre uhľé látky)	okres Martin		Medziročný priemerný pokles nameraných hodnôt o 5%.
				22 Podiel zmesového komunálneho odpadu ukladaného na skládky	výstup	%	územie UMR		Medziročný priemerný pokles indikátora o 10%.
		ÁNO	3.5 Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšiť nakladanie s odpadom	23 Množstvo zmesového odpadu a množstvo vytriedeného odpadu v kilogramoch na obyvateľa za rok	výsledok	kg	územie UMR		Medziročný priemerný pokles indikátora o 10%.
			3.6 Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov	24 Počet uskutočnených aktivít zaměřených na podporu EVVO	výstup	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast počtu aktivít o 20%.
			3.7 Podporovať riešenia energetickej efektívnosti	25 Podiel energie z OZE na konečnej energetickej spotrebe samosprávy	výstup	%	okres Martin		Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.
		ÁNO		26 Počet obnovených budov samosprávy s energetickým certifikátom/výsledné úspory na energiách	výsledok	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			4.1 Zabezpečiť udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi	27 Objem prepravy vo verejnej osobnej doprave (VOD) a integrovanej doprave (ID) Žilinského kraja v okrese Martin	výsledok	počet osôb	okres Martin		Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.
P4_Udržateľná mobilita		ÁNO		28 Dĺžka nových/modernizovaných úsekov cestnej a železničnej siete v okrese Martin	výsledok	km	okres Martin		Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.
		ÁNO	4.2 Aktívne podporovať cyklomobilitu na území UMR Turiec	29 Dĺžka nových komunikácií kostrovej siete Žilinského kraja vyhradených pre cyklistickú dopravu v okrese Martin	výsledok	km	okres Martin		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.

Priorita	Relevantné pre hlavný cieľ	Povinný hlavný ukazovateľ pre strategický pilier UMR	Špecifický cieľ	Podporné kľúčové indikátory úspechu	Druh indikátora	Merná jednotka	Územie	Východiskový údaj	Expertný návrh vývoja indikátora pre roky 2023-2030
P5_Kultúrou ku kreativitě		ÁNO	5.1 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo	30 Počet podporených projektov na zachranu a obnovu kultúrneho dedičstva	výsledok	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			5.2 Profesionalizovať riadenie kultúry, podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru	31 Počet návštevníkov kultúrnych zariadení ročne	výsledok	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 5%
			6.1 Profesionalizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinačného manažmentu a destinačného marketingu v spolupráci s partnermi	32 Počet podporených projektov na rozvoj miestnej ekonomiky	výsledok	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
P6_Aktívne trávený voľný čas				33 Počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach ročne	výsledok	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 3%.
			6.2 Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie a pohybové aktivity všetkých občanov a návštevníkov bez ohľadu na vek a sociálne zázemie	34 Počet zrekonštruovaných, zmodernizovaných a dovybavených školských telocviční a športových areálov škôl, vnútorných a vonkajších športovísk vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov	výsledok	počet	územie UMR		Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.

Legenda

POPIS INDIKÁTOROV		Kľúčový indikátor úspechu		Popis indikátora		Zdroj	
1	Migračné saldo			Positívne saldo migrácie v rokoch 2020-2030 pri zachovaní stability počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov v pomere k celkovej populácii a nárast podielu detí vo veku 0-14 rokov.		Štatistický úrad SR	
2	HDP na obyvateľa v bežných cenách			Cieľom je podporiť udržanie Žilinského kraja v top 3 najrýchlejšie rastúcich regionálnych ekonomikách v rozmedzí rokov 2020-2030 na Slovensku v HDP na 1 000 obyvateľov (v bežných cenách). Priemerný rast odhadom 3% ročne.		Štatistický úrad SR	
3	Počet projektov pripravovaných participatívnym spôsobom			Hodnotenie aktivity aktérov v oblasti podpory z participatívneho rozpočtu samosprávy.		Vlastný informačný systém UMR Martin	
4	Počet vytvorených partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia			Počet projektov, ktoré sú realizované na území UMR Turiec a sú zamerané na podporu adaptácie na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia.		Vlastný informačný systém UMR Martin	
5	Účasť 25-64-ročných na vzdelávaní			Tento ukazovateľ zahŕňa účasť na formálnom a neformálnom vzdelávaní a odbornej príprave. Ukazovateľ určuje účasť v štyroch týždňoch predchádzajúcich prieskumu u dospelých vo veku 25 až 64 rokov.		Štatistický úrad SR, EUROSTAT	
6	Počet evidovaných trestných činov a inej protispoločenskej činnosti za rok			Celková kriminalita zahŕňa všetky políciou zistené trestné činy jednotlivcov a skupín osôb podľa príslušných ustanovení zákona č. 300/2005 Z.z. (Trestný zákon). Údaje o kriminalite zahŕňajú dokonané trestné činy aj pokusy trestných činov. Celkovú kriminalitu rozdeľujeme na tieto tri základné skupiny: (1) Všeobecná kriminalita, (2) Hospodárska (resp. ekonomická kriminalita), (3) Zostávajúca kriminalita. 1. Všeobecná kriminalita zahŕňa trestné činy majetkové, násilné, mravnostné, ostatné všeobecné. Medzi majetkové trestné činy zaraďujeme krádeže (na osobách, vládami, motorových vozidlách a pod.), ale aj poškodzovanie majetku. Pod pojem násilná kriminalita sa zaraďujú násilné trestné činy ako vražda, lúpež, úmyselné ublíženie na zdraví, nebezpečné vyhrážanie, únos, hrubý nátlak, týranie a pod. Mravnostnú kriminalitu reprezentujú najmä trestné činy ako znásilnenie, sexuálne zneužívanie, detská pornografia alebo kupliarstvo. Medzi ostatné všeobecné trestné činy patrí napríklad výtržníctvo, nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, ale aj marenie výkonu úradného rozhodnutia.		Vlastný informačný systém UMR Turiec v spolupráci s MV SR	

POPIS INDIKÁTOROV		
Kľúčový indikátor úspechu	Popis indikátora	Zdroj
	2. Ekonomická (resp. hospodárska) kriminalita je špecifický druh kriminality, ktorý spôsobuje ekonomické škody štátu, právnickým a fyzickým osobám. Medzi tzv. hospodárske trestné činy patrí napríklad sprenevera, podvod, neoprávnené obstaranie platobnej karty, poškodzovanie spotrebiteľov, prijímanie úplatku, ale aj trestné činy ako ohrozenie životného prostredia alebo pytlactvo. 3. Zostávajúca kriminalita zahŕňa trestné činy ako zanedbanie povinnej výživy, ublíženie na zdraví z nedbanlivosti, dopravné nehody, týranie zvierat a pod. Súčet počtu všeobecných, hospodárskych a zostávajúcich trestných činov je menší ako celkový počet trestných činov, pretože do celkovej kriminality sa zarátavajú aj vojenské trestné činy. Údaje o vojenských trestných činoch (v samostatnej kategórii) sa v tabuľke neuádzajú. Medzi vojenské trestné činy patria trestné činy ako napríklad vyhnanie sa služobnému úkonu či neuposlušnosť rozkazu, ale aj trestné činy proti bezpečnosti, republike a pod. Páchatelia trestných činov sú osoby, ktoré boli stíhané a vyšetrované policiou. Štatistické údaje o páchateľoch sú agregované informácie, ktoré sa pri policajnom vyšetrovaní podarilo o páchateľoch zistiť a zaevidovať. Recidivista je osoba, ktorá sa opakovane dopustila spáchania trestného činu rovnakej povahy. Maloletý páchateľ je osoba, ktorá trestný čin spáchala pred dovŕšením veku 14 rokov. Osoba, ktorá trestný čin spáchala po dovŕšení 14. roku života a zároveň ešte nedovŕšila vek 19 rokov, je mladistvý páchateľ. Ukazovateľ mladiství a maloletí páchatelia (0-18 rokov) reprezentuje súčet počtu páchateľov v oboch vekových kohortách. Objasnenosť trestného činu je stav, keď polícia objasní, kto trestný čin spáchal, t. j. odhalí páchateľa. Strategické medzisektorové implementačné partnerstvá, ktoré sú súčasťou systému územnej spolupráce, tvorby a implementácie strategických sektorových a integrovaných rozvojových politík a územnej spolupráce.	
7 Počet nových medzisektorových partnerstiev na miestnej, regionálnej, cezhraničnej a medzinárodnej úrovni spolupráci	Ukazovateľ je ukazovateľom založeným na zápise a dochádzke dieťaťa do akejkoľvek formy predškolského vzdelávania v súlade s normatívom financovania.	Vlastný informačný systém UMR Turiec
8 Zapojenie rómskych detí do predprimárneho vzdelávania (miera zaškolenosti detí zo znevýhodneného prostredia, resp. účasť rómskych detí na predprimárnom vzdelávaní)		CVTI SR (2019); Štatistická ročenka – materské školy
9 Výsledky národného testovania študentov – maturita	V rámci indikátora sa budú porovnávať výsledky v rámci národného testovania študentov – maturitná skúška (matematika a slovenský jazyk) – voči priemeru SR a priemeru za Žilinský kraj. Poznámka: NÚCEM každoročne meria a porovnáva vedomosti a zručnosti maturantov pomocou jednotného testovacieho nástroja o. i. v predmetoch matematika a slovenský jazyk a literatúra. V rámci tohto merania je možné určiť úspešnosť študentov porovnateľnú medzi jednotlivými krajmi a priemerom SR.	NÚCEM
10 Pilotné aktivity a projekty pre rozvoj kreativity a talentu detí a mládeže	Hodnotenie aktivity aktérov v oblasti podpory kreativity, mladých talentovaných a nadaných ľudí realizujúcich rôzne programy, podujatia a projekty pilotného charakteru pre vybrané cieľové skupiny.	Vlastný informačný systém UMR Turiec
11 Zamestnanosť	Miera zamestnanosti – v percentách vyjadrený podiel počtu pracujúcich osôb z obyvateľstva vo veku od 15 do 89 rokov (do roku 2020 od 15 rokov).	Štatistický úrad SR
12 Zamestnanosť vo vekovej skupine 50+	Miera zamestnanosti – v percentách vyjadrený podiel počtu pracujúcich osôb z obyvateľstva vo veku od 50 rokov na počte obyvateľov od 15 do 89 rokov (do roku 2020 od 15 rokov).	Štatistický úrad SR
13 Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením	Zachovať mieru ohrozenia chudobou nižšiu než je priemer Slovenska a podporiť Žilinský kraj v zámere zostať medzi top 3 regiónmi SR s najnižšou mierou ohrozenia chudobou.	Štatistický úrad SR, EUROSTAT
14 Pomer klientov zo zariadení zapojených do procesu DI, ktorí zostali v zariadení voči klientom, ktorí bývajú samostatne	Klienti sociálnych služieb v nepriaznivej sociálnej situácii, odkázaní na sociálnu pomoc. Ide o klientov zo zariadení zapojených do procesu DI a klientov, ktorí bývajú samostatne.	Vlastný informačný systém UMR Turiec v spolupráci s MPSVaR SR
15 Počet vybudovaných oddychových zón riešených pre znížovanie negatívnych dopadov zmeny klímy	Počet vybudovaných oddychových zón riešených pre znížovanie negatívnych dopadov zmeny klímy realizovaných na území UMR Turiec.	Vlastný informačný systém UMR Turiec
16 Počet projektov adaptačných opatrení	Počet projektov, ktoré sú zamerané na podporu adaptácie na dopady zmeny klímy (znižovanie rozlohy teplotných ostrovov, adaptácia budov, zelené strechy, využívanie zrážkovej vody, retencie a pod.) a realizované na území UMR Turiec.	Vlastný informačný systém UMR Turiec
17 Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čistením odpadových vôd	Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čistením odpadových vôd vypovedá o potenciálnych negatívnych vplyvoch ľudskej činnosti na vodné prostredie, prevažne na vodné toky. Znižujúci sa podiel nenapojených obyvateľov znamená tiež znížené množstvo vypúšťaných znečistených odpadových vôd do vodných tokov.	Vlastný informačný systém spoločnosťami
18 Podiel vodných útvarov v dobrom stave	Ide o údaj, ktorý definuje stav vodných tokov a mieru starostlivosti o tieto toky v zmysle metodiky Hodnotenie stavu útvarov povrchových vôd od Ministerstva životného prostredia SR a Výskumného ústavu vodného hospodárstva (VUVH).	Vlastný informačný systém UMR Turiec v spolupráci so správcami vodných tokov

POPIS INDIKÁTOROV			Popis indikátora	Zdroj
Kľúčový indikátor úspechu				
19	Podiel poľnohospodárskej pôdy v ekologickom hospodárení		Ide o údaj, ktorý určí intenzitu ekologického poľnohospodárstva na poľnohospodárskej pôde a mal by rásť.	Vlastný informačný systém UMR Turiec v spolupráci s obhospodarovateľmi
20	Oblasť riadenia kvality ovzdušia - ORKO		Oblasť riadenia kvality ovzdušia (ORKO) sa navrhuje s cieľom identifikovať lokality, kam je potrebné prioritne zamerať opatrenia na zlepšenie kvality ovzdušia. Keďže monitorovacie stanice nemôžu svojim meraním pokryť celú krajinu s tak členitým terénom, ako Slovensko má, je potrebné vymedziť ORKO nielen tam, kde sa zistilo znečistenie prekračujúce limitné hodnoty alebo cieľové hodnoty niektorej znečisťujúcej látky na základe merania (zohľadňujú sa najmenej ostatné 3 roky), ale do ORKO treba zahrnúť aj rizikové oblasti, kde zhoršená kvalita ovzdušia vychádza na základe modelovania.	SHMU
21	Emisie znečisťujúcich látok		Indikátor vypovedá o produkcii vybraných škodlivých látok na území kraja. Ide o hlavné škodliviny, ktoré budú sledované každoročne v kilotonách. Predpoklad je, že pokles emisí bude mať dopad aj na kvalitu ovzdušia, no medzi hodnotami nie je priama úmiera, pretože výsledný stav ovzdušia je ovplyvnený radom ďalších faktorov (napr. stav ekonomiky a počasie ovplyvňujú dopyt po energiách v priemysle aj v domácnostiach).	Štatistický úrad SR
22	Podiel zmesového komunálneho odpadu ukladaného na skládke		Podiel komunálneho odpadu ukladaného na skládke je dôležitým indikátorom, ktorý popisuje, ako sa územie UMR Turiec blíži k splneniu tohto cieľa EÚ, zakotveného v legislatíve SR, do roku 2030.	Štatistický úrad SR
23	Množstvo zmesového odpadu a množstvo vytriedeného odpadu v kilogramoch na obyvateľa/rok		Ukazovateľom sa posudzuje schopnosť domácností redukovať zmesový odpad a triediť ho podľa jednotlivých komodít.	Štatistický úrad SR, sledovanie samospráv
24	Počet uskutočnených aktivít zameraných na podporu EVO		Počet projektov, ktoré sú zamerané na podporu EVO (vydanie publikácií a osvetových materiálov, podporené programy pre deti a mládež, konkrétne osvetové aktivity podporujúce Deň Zeme, Deň bez áut a pod.).	Vlastný informačný systém UMR Turiec v spolupráci so SOP, Správami národných parkov a i.
25	Podiel energie z OZE na konečnej energetickej spotrebe samosprávy		Podiel energie z obnoviteľných zdrojov energie sa vypočíta ako hrubá konečná spotreba energie z obnoviteľných zdrojov energie vydelená hrubou konečnou spotrebou energie zo všetkých zdrojov energie, pričom výsledok je vyjadrený v percentách.	Štatistický úrad SR
26	Počet obnovených budov samosprávy s energetickým certifikátom/výčíslené úspory na energiách		Samospráva postupne realizuje projekty revitalizácie a obnovy verejných budov vo svojom vlastníctve s cieľom znížiť ich energetickú náročnosť.	Vlastný informačný systém UMR Turiec
27	Objem prepravy vo verejnej osobnej doprave (VOD) a integrovanej doprave (ID) Žilinského kraja v okrese Martin		Počet prepravených osôb VOD, z toho ID Žilinského kraja, v rámci disponibilít dát dopravcov, členenie na autobusovú a železničnú dopravu.	ID Žilinského kraja a zapojení dopravcovia
28	Dĺžka nových/modernizovaných úsekov cestnej a železničnej siete v okrese Martin		Dĺžka nových úsekov diaľnic a rýchlostných ciest, dĺžka úsekov rekonštruovaných/opravených úsekov ciest I. tr., dĺžka úsekov súvislých opráv ciest II. a III. tr., dĺžka úsekov modernizovaných železničných tratí.	Štatistický úrad SR, NDS, SSC, ŽSR, Správa ciest ŽSR, mestá a obce
29	Dĺžka nových komunikácií kostrovej siete Žilinského kraja vyhradených pre cyklistickú dopravu v okrese Martin		Dĺžka nových realizovaných cyklistických komunikácií v intravilánoch a extravilánoch osídlenia.	Vlastný informačný systém UMR Turiec
30	Počet podporených projektov na zachranu a obnovu kultúrneho dedičstva		Ide o investičné a neinvestičné projekty zamerania na kultúrne dedičstvo podporené finančne z rôznych grantových a dotačných zdrojov vrátane vlastných zdrojov samosprávy na území UMR Turiec.	Vlastný informačný systém UMR Turiec v spolupráci so samosprávami a kultúrnymi operátormi
31	Počet návštevníkov kultúrnych zariadení ročne		Na území UMR Turiec pôsobí niekoľko rôznych typov zariadení kultúry – galéria, múzeá, divadlá, knižnice, nezávislí kultúrni operátori a i. Ich snahou je zvýšenie návštevnosti. Túto sledujú na ročnej báze ako počet návštevníkov ich zariadení.	Vlastný informačný systém UMR Turiec
32	Počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach ročne		Podpora systémových opatrení na rozvoj miestnej ekonomiky, kultúry a územnej spolupráce môže viesť k zvýšeniu návštevnosti a počtu prenocovaní na území UMR Turiec.	Štatistický úrad SR
33	Počet podporených projektov na rozvoj miestnej ekonomiky		Ide o investičné a neinvestičné projekty miestnych podnikateľov s prevádzkami na území UMR Turiec podporené finančne z rôznych grantových a dotačných zdrojov.	Vlastný informačný systém UMR Turiec
34	Počet zrekonštruovaných, zmodernizovaných a dovybavených školských telocviční a športových areálov škôl, vnútorných a vonkajších športovísk vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov		Ide o investičné a neinvestičné projekty športového zamerania podporené finančne z rôznych grantových a dotačných zdrojov vrátane vlastných zdrojov samosprávy na území UMR Turiec.	Vlastný informačný systém UMR Turiec v spolupráci so samosprávami

Relevantné pre hlavný cieľ	Povinný hlavný ukazovateľ pre strategický pilier UMR	Povinné indikátory úspechu	
ÁNO		1	Migračné saldo
ÁNO		2	HDP na obyvateľa v bežných cenách
	ÁNO	7	Počet nových medzisektorových partnerstiev na miestnej, regionálnej, cezhraničnej a medzinárodnej územnej spolupráci
ÁNO	ÁNO	9	Výsledky národného testovania študentov - maturita
ÁNO	ÁNO	13	Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením
	ÁNO	16	Počet projektov adaptačných opatrení
	ÁNO	23	Množstvo zmesového odpadu a množstvo vytriedeného odpadu v kilogramoch na obyvateľa za rok
	ÁNO	26	Počet obnovených budov samosprávy s energetickým certifikátom/vyčíslené úspory na energiách
	ÁNO	27	Objem prepravy vo verejnej osobnej doprave (VOD) a integrovanej doprave (ID) Žilinského kraja v okrese Martin
	ÁNO	29	Dĺžka nových komunikácií kostrovej siete Žilinského kraja vyhradených pre cyklistickú dopravu v okrese Martin
	ÁNO	30	Počet podporených projektov na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva
	ÁNO	34	Počet zrekonštruovaných, zmodernizovaných a dovybavených školských telocviční a športových areálov škôl, vnútorných a vonkajších športovísk vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov

Príloha 2

Prehľad projektov v zásobníku podľa strategických priorít UMR Martin

Prehľad projektov v zásobníku podľa strategických priorít UMR Martin k 31. 12. 2023

Strategický pilier		Počet projektov	Alokovaná suma - hrubý odhad	podiel
P1	Vyvážený socio - ekonomický rozvoj	12	1 669 200€	1,30%
P2	Vzdelávaním k sociálnej inklúzii	6	3 660 000€	2,90%
P3	Životné prostredie adaptované na zmenu klímy	35	26 497 795€	20,70%
P4	Udržateľná mobilita	52	47 809 458€	37,40%
P5	Kultúrou ku kreativitě	16	15 121 580€	11,80%
P6	Aktívne trávený voľný čas	20	32 851 233€	25,70%
P1 - P6	Technická pomoc / Strategicko analytická jednotka			
Financovateľné z IÚS UMR Martin		141	127 609 266€	
Iné	Financovateľné mimo IÚS UMR Martin	8	298 000€	0,20%
Projektový zásobník CELKOM		149	127 907 266€	

8 expertov = hodnotiteľov projektov v projektovom zásobníku k 31.12.2022

- Ing.arch. Zuzana Mendelová, ÚHA mesto Martin, expert za oblasť: DOPRAVA
- Ing. Mgr. Anna Sviteková, Mesto Vrútky- prednostka MsÚ, expert za oblasť: KLÍMA A ODPADY
- Mgr. Ivan Hrozičák, ŽŠ a MŠ J.V.Dolinského - riaditeľ, expert za oblasť: VZDELÁVANIE A INKLÚZIA
- Mgr. Radovan Sýkora, Slovenské národné múzeum- riaditeľ, expert za oblasť: KULTÚRA
- Ing. Stanislav Thomka, MBA, Mesto Martin- viceprimátor, expert za oblasť: CESTOVNÝ RUCH A ŠPORT
- Ing. Ivana Bobrovská, Poradenské centrum MIRRI za ŽSK
- Ing. Janka Mikušáková, Rada partnerstva Turiec ŽSK- zástupca
- Ing. Iveta Niňajová, PhD., hlavná spracovateľka IÚS UMR Martin

Zásobník projektov sa priebežne dopĺňa, a preto je k dispozícii na vyžiadanie na Technickom sekretariáte Kooperačnej rady.

Príloha 3

Výstupy z pracovných stretnutí k príprave IÚS UMR Martin

Tematické stretnutia s odbornou verejnosťou

Súčasťou analytických prác bolo aj **5 tematických participatívnych stretnutí** so zástupcami odbornej verejnosti z územia UMR Martin v nasledovných tematických oblastiach: **(1) Vzdelávanie a inklúzia, (2) Kultúra a kreatívny priemysel, (3) Cestovný ruch, rekreácia a šport, (4) Doprava a cyklomobilita, (5) Klíma a odpady**. Celkovo participovalo na stretnutiach **50 osôb** z územia UMR Martin. Stretnutia sa uskutočnili v mesiacoch november až december.

Na participatívnych stretnutiach nás zaujímalo, s akými hlavnými problémami za tematickú oblasť alebo územie obcí sa stretávajú a či poznajú prípadné riešenia týchto problémov, ktoré vieme zahrnúť ako návrhy na opatrenia alebo typové aktivity do strategicko-programovej časti dokumentu. Starostovia obcí identifikovali aj konkrétne projekty, ktoré by pomohli rozvoju ich obcí, prípadne skupiny obcí. Prehľad dôležitých záverov z týchto stretnutí ako vstupov do strategicko-programovej časti strategického dokumentu je uvedený v tejto časti dokumentu.

Tematická oblasť: VZDELÁVANIE A INKLÚZIA

Identifikované problémy

- Nevyhovujúci stav športovej infraštruktúry na základných školách,
- Komplikovaný správcovský systém športovísk v areáloch základných škôl v kontexte sprístupnenia športovej infraštruktúry verejnosti,
- Náročná údržba a finančne nákladná obnova existujúcej športovej infraštruktúry na základných školách,
- Chýbajúce zázemie pre gymnastiku ako pohybového základu pre všetky druhy športov,
- Nevyhovujúci stav mestskej plavárne, nutnosť absolvovania školských plaveckých výcvikov v inom meste,
- Demografický pokles v regióne,
- Potrebné investície do obnovy internátu Strednej spojenej školy v Martine,
- Absencia strednej zdravotnej školy v meste v kontexte vybudovania novej nemocnice v Martine,
- Potrebná modernizácia vybavenia tried, učební na základných školách,
- Potreba urobiť školy „priateľské k bicyklom“.

Navrhované riešenia

- Revitalizovať areály škôl vrátane detských ihrísk, športových zariadení pre deti a mládež – uzavretých aj otvorených s možnosťou celoročnej prevádzky a využitia verejnosťou, záhrad, vrátane prvkov zážitkového a inkluzívneho vzdelávania,
- Zabezpečovať modernizáciu budov, vybavenia a dobrého spravovania škôl a školských zariadení na všetkých stupňoch vzdelávania,
- Kvalitným vzdelávaním zvyšovať vedomostnú úroveň a zručnosti žiakov a študentov, a tým ich uplatniteľnosť na trhu práce,
- Podporovať neformálne a zážitkové vzdelávanie v školskej aj mimoškolskej činnosti.

Tematická oblasť: KULTÚRA A KREATÍVNY PRIEMYSEL

Identifikované problémy

- Chýbajúci priestor, ktorý by plnil funkciu kultúrneho centra pre mesto,
- Administratívne sídla významných kultúrnych inštitúcií lokalizované mimo mesta Martin ako prekážka efektívnej spolupráce,
- Nedostatočné finančné zdroje v rozpočtoch kultúrnych inštitúcií na realizáciu rozvojových a investičných projektov v kontexte zvyšujúcich sa cien energií a prevádzkových nákladov,
- Odvrátený diskriminačný efekt Zákona o meste Martin ako centre národnej kultúry Slovákov vo vzťahu k možnostiam financovania projektov v kultúrnej oblasti z dotačných fondov a programov,
- Nedostatočná prepojenosť kultúrnych inštitúcií pôsobiach v meste Martin a na území UMR Martin – neexistujúca platforma stretávania sa a vzájomnej koordinácie,
- Chýbajúca platforma pre koordináciu aktivít zriaďovanej a nezriaďovanej kultúry,
- Nedostatočná prepojenosť kultúrnych operátorov v území,
- Chýbajúca ucelená propagácia kultúrnych atraktivít ako súčasť ponuky pre návštevníka.

Navrhované riešenia

- Citlivo obnovovať a renovovať kultúrne pamiatky a miestne pamätihodnosti,
- Cielene zhodnocovať a systematicky oživovať kultúrne dedičstvo prostredníctvom kultúrneho turizmu, a tak podporovať jeho zachovanie a ochranu,
- Zmapovať a spracovať pasportizáciu aktuálneho stavu kultúrnych pamiatok vrátane technických pamiatok a miestnych pamätihodností a označiť ich aj s využitím digitálnych technológií,
- Renovovať, kreatívne zhodnocovať a oživovať nevyužívanú infraštruktúru a rôzne zanedbané domy, objekty a areály v mestách a obciach, využívať ich na rôzne kultúrne, komunitné i podnikateľské aktivity,
- Budovať moderné múzeá postavené na jedinečnosti regiónu a jeho lokalít a interpretujúce identitu interaktívnou formou,
- Podporovať kultúrne huby, iniciatívy, coworkingové a kreatívne centrá, prepájať kultúrno-kreatívny priemysel s podporou podnikania a budovať verejne zdieľanú infraštruktúru.

Tematická oblasť: CESTOVNÝ RUCH, REKREÁCIA A ŠPORT

Identifikované problémy

- Náročná koordinácia aktivít s kultúrnymi inštitúciami v zriaďovateľskej pôsobnosti štátu vzhľadom na právnu subjektivitu viazanú na sídlo mimo mesta Martin,
- Aktuálna ponuka kultúrnych inštitúcií nedosahujúca parametre a kvalitu dostupnej alternatívnej zahraničnej ponuky,
- Chýbajúce návštevnícke zázemie v jedinom národnom múzeu v prírode na Slovensku - v Múzeu slovenskej dediny,
- Vysoký investičný dlh na kultúrnych pamiatkach vo vlastníctve štátu s dopadom na ponuku pre návštevníka,
- Absencia spoločného marketingu pre ponuku regiónu,
- Absencia dominantného operátora v cestovnom ruchu, ktorý by na seba synergicky naviazal menšie subjekty,
- Vlastnícka rozdrobenosť pozemkov na Martinských holiach vrátane nevysporiadanej prístupovej cesty ako prekážka rozvoja cestovného ruchu,
- Nevýhovujúci stav vybavenosti a dostupnosti rekreačnej oblasti Martinské hole ako aj stavu mestskej plavárne v Martine
- Absencia manažmentového plánu pre rozvoj Martinských holí,
- Nedostatočné pokrytie aktivít zameraných na podporu v cestovnom ruchu zo strany Oblastnej organizácie cestovného ruchu (OOCR Turiec),
- Malá motivácia obcí vstúpiť do OOCR Turiec s negatívnym dopadom na zastúpenie súkromného sektora v členskej základni,
- Nedostatočná koordinácia ponuky pre návštevníka regiónu,
- Nedostatok atrakcií pre cieľovú skupinu "rodiny s deťmi" a "aktívny návštevník",
- Potreba smerovania návštevníka od jeho vstupu do regiónu s dôrazom na mesto Vrútky, ako vstupnú bránu do regiónu v kontexte železničnej dopravy,
- Nevýhovujúci stav bodov prvého kontaktu návštevníka - zastávka autobusov pred železničnou stanicou vo Vrútkach.

Navrhované riešenia

- Navrhovať, tvoriť a inovovať produkty cestovného ruchu podľa požiadaviek návštevníkov a súčasných trendov a s ohľadom na ich celoročnosť,
- Systémovo budovať a revitalizovať infraštruktúru cestovného ruchu na turistických bodoch záujmu a v rekreačných centrách,
- Výkonnostne a hodnotovo orientovať destinačný marketing a branding podľa súčasných trendov,
- Podporovať vzdelávanie aktérov cestovného ruchu a ich personálu,
- Vytvárať a udržiavať spolupracujúcu sieť športových zariadení, športových klubov a organizácií so zameraním na podporu športu,
- Efektívne budovať, renovovať a modernizovať športovú infraštruktúru pre pohybové aktivity a jej vybavenie,
- Podporovať šport ako súčasť zdravého životného štýlu bez ohľadu na vek.

Tematická oblasť: DOPRAVA

Identifikované problémy

- Vlastnícka rozdrobenosť pozemkov na Martinských holiach ako prekážka rozvoja,
- Obmedzený režim prejazdu prístupovej cesty na Martinské hole,
- Potreba zavádzania nízkoemisných zón v centre mesta Martin,
- Potrebná podpora využívania mestskej hromadnej dopravy v kontexte zhoršujúcej sa kvality ovzdušia a dopravnej situácii v meste,
- Nevýhnutná modernizácia zastávok MHD a prestupných staníc,
- Nevýhovujúci stav autobusového nástupištia pri železničnej stanici vo Vrútkach,
- Nebezpečné križovatky pri vstupe do obcí Košťany nad Turcom a Bystrička.

Navrhované riešenia

- Priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru tak, aby podporovala udržateľný rozvoj sídli,
- Vytvárať podmienky pre rozvoj parku nízkoemisných dopravných prostriedkov a prostriedkov na alternatívny pohon,
- Podporovať zriadenie nízkoemisných a bezemisných zón s použitím systémov inteligentnej mobility v mestách, obciach a v rekreačnom území,
- Podporovať záujem o využívanie verejnej osobnej dopravy zvyšovaním jej kvality a znižovaním CO₂,
- Dopĺňať a modernizovať zastávky verejnej osobnej dopravy,
- Podporovať rekonštrukciu a modernizáciu vybavenosti železničných a autobusových staníc a ich bezprostredného okolia,
- Navrhovať, zavádzať a prioritne podporovať systém intermodálnej dopravy medzi sídlami a rekreačnými centrami vrátane parkovacej politiky,
- Zvyšovať bezpečnosť cestnej premávky a pešej dopravy.

Tematická oblasť: CYKLOMOBILITA

Identifikované problémy

- Vlastnícka rozdrobenosť pozemkov ako prekážka plynulého procesu budovania cyklo dopravnej a cykloturistickej infraštruktúry,
- Politicky nepopulárny a finančne, procesne a časovo náročný proces vyvlastňovania pozemkov pod plánovanými cyklochodníkmi,
- Poddimezovanosť ľudských kapacít zastrešujúcich koordináciu aktivít pre rozvoj cyklo dopravy,
- Vzájomná neprepojenosť jednotlivých úsekov cyklochodníkov,
- Prípady užívateľsky nevyhovujúceho trasovania cyklochodníkov v kontexte komplikovaného vysporiadania pozemkov,
- Chýbajúca podporná infraštruktúra pre cyklo mobilitu - stojany pre bicykle, uzamykateľné boxy, parkovacie domy a pod.

Navrhované riešenia

- Zvyšovať záujem o nemotorovú cyklistickú dopravu rozširovaním hlavnej a doplnkovej infraštruktúry,
- Systematicky podporovať budovanie a údržbu cyklociest, cyklochodníkov a cyklotrás,
- Vypracovať, implementovať a aktualizovať komplexné strategické a koncepcné dokumenty vrátane projektovej dokumentácie pre oblasť cyklistickej a nemotorovej dopravy v mestách a v regióne v súlade s koncepcným dokumentom kostrovej siete Žilinského kraja,
- Podporovať budovanie kapacít na strategické a operatívne riadenie rozvoja cyklomobility na území UMR Martin,
- Propagáciou a osvetou zvyšovať atraktivitu cyklistickej dopravy,
- Zabezpečiť rekonštrukciu, modernizáciu a výstavbu doplnkovej cyklistickej infraštruktúry (chránené parkoviská pre bicykle, parkovacie zariadenia, cyklostojany, bike sharing a pod.).

Tematická oblasť: KLÍMA A ODPADY

Identifikované problémy

- Nedostatočná koordinácia pri príprave a realizácii rozvojových projektov samosprávy s prevádzkovateľom technickej infraštruktúry,
- Investície smerujúce prioritne do budovania nových vodovodov, značne nedostatočné financovanie rekonštrukcie privádzačov a siete vodovodov v Martine, ktoré boli postavené v 60.-tych rokoch,
- Zmena legislatívy v neprospech samospráv, ktoré sú povinné preberať a prevádzkovať novovybudované úseky kanalizácií a vodovodov od súkromných investorov,
- Problémová kanalizácia v obci Bystrička, ktorá vyraža počas príválových dažďov a zastaralá sieť kanalizácie s ČOV v bývalom areáli Martinských strojární,
- Absencia komplexného zhodnotenia/štúdie verejných budov pre zavádzanie systémov OZE v kombinácii so zavádzaním vodozádržných opatrení v budovách,
- Absencia národnej a regionálnej koncepcie pre zavádzanie systémov a postupov v odpadovom hospodárstve samospráv,
- Rastúce náklady na spracovanie komunálneho odpadu spôsobujúce zvyšovanie poplatkov za odvoz smetí pre občanov a negatívnym dopadom na motiváciu separovať,
- Vysoké náklady na zabezpečenie odvozu a spracovanie kuchynského odpadu,
- Legislatívne prekážky a náročné certifikačné kritéria pre zavádzanie systémov na spracovanie biologicky rozložiteľného odpadu,
- Nízka informovanosť o možnostiach a systémoch spracovania odpadu s negatívnym dopadom na verejnú podporu projektov v oblasti manažmentu odpadov.

Navrhované riešenia

- Podporovať predchádzanie vzniku odpadov,
- Podporovať aktivity a technológie pre opätovné využitie odpadov, recyklácie odpadov vrátane spracovania biologicky rozložiteľných odpadov,
- Podporovať zber a dobudovanie, intenzifikáciu a rozšírenie systémov triedeného zberu komunálnych odpadov,
- Podporovať zhodnocovanie odpadov v súlade s EÚ legislatívou,
- Zavádzať a podporovať systém environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvetu (EVVO),
- Organizovať osvetové aktivity pre verejnosť,
- Podporovať znižovanie energetickej náročnosti budov,
- Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím OZE - vypracovať energetické audity objektov vo vlastníctve samosprávy, projekčne pripravovať a realizovať zníženie energetickej spotreby v budovách vo vlastníctve samosprávy,
- Podporovať získavanie solárnej energie vo verejných budovách vlastnených samosprávou.

Územné stretnutia s odbornou verejnosťou

Tematické stretnutia s odbornou verejnosťou, ktorých súčasťou boli aj odborní pracovníci za mestské úrady Vrútky a Martin, sme doplnili o stretnutia so starostami 8 obcí z územia UMR Martin, ktoré sme rozdelili do **2 územne príslušných skupín** (susediace obce so vzájomnými vzťahmi):

- Územná pracovná skupina obcí 1 s väzbou na mesto Martin: Bystrička, Dražkovce, Diaková, Košťany nad Turcom a Žabokreky.
- Územná pracovná skupina obcí 2 s väzbou na mesto Vrútky: Lipovec, Sučany, Turčianske Kľačany.

Územná pracovná skupina 1 : Bystrička, Dražkovce, Diaková, Košťany nad Turcom, Žabokreky

Identifikované problémy	
Bystrička	• Problematická križovatka do obce s napojením na cestu I. triedy I/65. • Nedostatočný priestor pre realizáciu 200 metrového úseku cyklotrasy v obci trasovanej a schválenej v územnom pláne obce. • Nedostatok finančných prostriedkov v rozpočte obce na realizáciu časti cyklotrasy v katastri obce potrebnej na prepojenie Bystrička-Martin. • Potreba budovania obecných komunikácií vzhľadom na prebiehajúcu IBV v obci. • Obmedzené finančné možnosti obce pre budovanie obecných ciest, aktuálne výzvy na miestne komunikácie určené len pre obce do 1000 obyvateľov. • Potrebная revitalizácia budovy základnej školy v obci. • Absencia telocvične v základnej škole v obci, momentálne vytvorená provizórne z triedy pre prvákov.
Dražkovce	• Absencia telocvične v základnej škole v obci. • Vysoké náklady obce na zabezpečenie odvozu biologicky rozložiteľného odpadu z obce. • Nedostatočná kapacita jedálne v materskej škole v obci.
Diaková	• Absencia a nevyhovujúci stav existujúcich obecných ciest vzhľadom na rozsiahlu IBV. • Nedostatočné finančné kapacity obce na budovanie obecných komunikácií.
Košťany nad Turcom	• Problematická križovatka do obce s napojením na cestu I. triedy I/65. • Absencia odborných kapacít venujúcich sa cyklomobilitě v regióne, s ktorými by obec mohla aktívne spolupracovať a podieľať sa na príprave a realizácii cyklotrasy Martin-Košťany nad Turcom. • Nevhodné trasovanie zamýšľanej cyklotrasy Martin-Košťany nad Turcom vzhľadom na problematické a náročné vysporiadanie pozemkov od súkromných vlastníkov. Existujúca alternatíva v podobe bývalej cesty do obce. • Zastaraná projektová dokumentácia na zdravotné stredisko v obci. • Nedostatočná kapacita základnej školy v obci, ktorá je spádovou základnou školou aj pre obec Žabokreky. Nemožnosť prijať všetkých žiakov I. stupňa na II. stupeň. • Prekážkou pre rozšírenie kapacít základnej školy a budovanie športovej infraštruktúry v areáli základnej školy sú majetkové pomery - viaceré pozemky sú v súkromnom vlastníctve. • Nefungujúci zber kuchynského odpadu v obci.
Žabokreky	• Absencia osoby na operatívnu komunikáciu vo veci trasovania, plánovania a realizácie cyklistických trás spájajúcich mesto Martin a okolité obce. • Absencia cyklo domu/ cyklo parkoviska v meste Martin pre pohodlné a bezpečné uskladnenie bicyklov obyvateľov okolitých obcí, ktorí dochádzajú do mesta Martin za prácou, kultúrou a pod. • Finančne náročné zabezpečenie kompostovania a spracovania biologicky rozložiteľného odpadu.
Rozvojové zámery	
Bystrička	1. Vybudovanie chodníka pre peších v obci 2. Vybudovanie cyklotrasy v obci s cieľom napojenia na mesto Martin
Dražkovce	1. Prístavba jedálne v MŠ Dražkovce 2. Vybudovanie chodníka pre peších v obci pri ceste III. triedy
Diaková	
Košťany nad Turcom	1. Predĺženie plánovanej cyklotrasy Martin-Košťany v smere do obce s následným prepojením s obcou Turčiansky Peter 2. Vybudovanie zdravotného strediska v obci 3. Rozšírenie kapacity základnej školy a školskej jedálne
Žabokreky	1. Vybudovanie chodníka pre peších v obci 2. Vybudovanie cyklotrasy v obci s cieľom napojenia na mesto Martin 3. Kultúrno - športové centrum pre komunitné aktivity 4. Vybudovanie miestnej komunikácie-asfaltová cesta Horné záhrady 5. Zvýšenie bezpečnosti dopravy v obci Žabokreky - merače na prechode pre chodcov, svetelná signalizácia

Územná pracovná skupina 2 : Sučany, Lipovec, Turčianske Kľačany

Identifikované problémy	
Sučany	• Personálne poddimenzovaný stavebný úrad vzhľadom na prebiehajúcu a plánovú IBV. • Žiadané prepojenie pre cyklo dopravu medzi obcou a mestom Martin (nepatrí medzi priority mesta Martin). • Absencia školských ubytovacích kapacít pre študentov Bilingválneho gymnázia M.M.Hodžu. • Potrebné zateplenie budovy materskej školy v obci. • Nedostatok kapacít na prípadnú údržbu pri rozvodnení potoka pretekajúceho obcou. • Dobudovanie verejného osvetlenia. • Denný stacionár pre seniorov.
Lipovec	• Vysoké náklady na zabezpečenie MHD do obce (neúspešné žiadosti o spolufinancovanie z VÚC). • Potreba dobudovania kanalizácie a odkanalizovania zvyšku obce. • Nevyhovujúci stav miestnych komunikácií. • Potrebná rekonštrukcia kultúrneho domu a zateplenie budovy materskej školy. • Denný stacionár pre seniorov - potreba rozšírenia kapacít pre poskytovanie sociálnych služieb vzhľadom na vysoký podiel obyvateľov nad 65 rokov v obci • Nedostatočné obhospodarovanie zóny pri vodnom kanáli okolo Váhu v obci zo strany vlastníkov pozemkov.
Turčianske Kľačany	• Personálne poddimenzovaný stavebný úrad v obci vzhľadom na rozsiahlu prebiehajúcu a plánovanú IBV (100 domov). • Vysoké náklady na zabezpečenie MHD do obce (neúspešné žiadosti o spolufinancovanie VÚC). • Nevyhovujúci grafikon MHD vzhľadom na absenciu prestupovej zastávky a dĺžku trvania spojenia. • Potreba dobudovania kanalizácie a odkanalizovania zvyšku obce. • Nevyhovujúci stav miestnych komunikácií. • Denný stacionár pre seniorov - potreba vybudovania zariadenia pre poskytovanie sociálnych služieb vzhľadom na vysoký podiel obyvateľov nad 65 rokov v obci • Ohrozenie obce záplavami, 2.stupeň zosuvné územia.
Rozvojové zámery	
Sučany	1. Vybudovanie moderného internátu pre študentov Bilingválneho gymnázia M.M.Hodžu 2. Vybudovanie areálu s modernými športoviskami pri športovom dome 3. Vybudovanie parku pri obecnom úrade 4. Denný stacionár pre seniorov
Lipovec	1. Vybudovanie denného stacionáru (spoločný projekt s obcou Turčianske Kľačany) 2. Doplniť športovo-oddychovú zónu pri futbalovom ihrisku, ihrisko a prístupovú cestu 3. Budovanie podpornej infraštruktúry popri úseku cyklotrasy Lipovec – Vrútky: stojiská, informačné tabule pre podporu cestovného ruchu
Turčianske Kľačany	1. Vybudovanie denného stacionáru (spoločný projekt s obcou Lipovec) 2. Vybudovanie Domovu sociálnych služieb 3. Vybudovanie oddychovej zóny vedľa MŠ/ZŠ na zriadenie komunitného parku 4. Realizácia vodozádržných opatrení v obci

Príloha 4

Vyhodnotenie dotazníkového prieskumu medzi verejnosťou na území UMR Martin

Pre lepšie pochopenie a zistenie potrieb miestnych ľudí na území obcí UMR Martin, sme použili jednu z metód participácie s verejnosťou – **štruktúrovaný dotazník** zverejnený od 11. októbra 2022 na web stránke projektu www.turiec2030.sk. Do termínu 15. decembra 2022 sme získali **192 odpovedí**.

Ako uvádza súhrnná tabuľka nižšie **Štruktúra respondentov prieskumu**, ktorí vyplnili dotazník, vyzerala nasledovne: približne v rovnakej početnosti ho vyplnili ženy (49,5%) aj muži (50,5%), vo veku od 26 do 55 rokov (79,2%) s trvalým pobytom a pracoviskom v Meste Martin, ktorí sa narodili na Turci a prevažne pracujú vo výrobnom sektore (15,6%), v sektore služieb (12,5%), v IT sektore (7,8%), v školstve (7,3%), v štátnej alebo verejnej správe (13,6%) alebo sú študentmi (5,2%).

Až 12,5% respondentov dochádza za prácou do Žiliny a okolia a 6,7% pracuje na Slovensku, z toho 3,1% v Bratislave.

Zaujímavým zistením z dotazníka je, že **19,3%** respondentov uviedlo, že sa na **územie UMR Martin prisťahovalo** za prácou (9,4%), za rodinou (6,3%) alebo kvôli prírode (3,6%).

ŠTRUKTÚRA RESPONDENTOV PRIESKUMU									
Pohlavie			Vek			Trvalý pobyt			
Žena	95	49,5%	Menej ako 18	1	0,5%	Mesto Martin	146	76,0%	
Muž	97	50,5%	18 - 25 rokov	15	7,8%	Mesto Vrútky	9	4,7%	
			26 - 35 rokov	58	30,2%	Obce okolia Martin (Bystrička, Diaková, Dražkovce, Košťany nad Turcom, Žabokreky)	26	13,5%	
			36 - 45 rokov	61	31,8%				
			46 - 55 rokov	33	17,2%				
			56 - 65 rokov	17	8,9%	Obce okolia Vrútky (Lipovec, Sučany, Turčianske Kľačany)	11	5,7%	
			nad 65 rokov	7	3,6%				
Spolu	192	100%		192	100%		192	100%	
Oblasť zamestnania									
Výrobný sektor	30	15,6%	Samospráva	8	4,2%	Šport	3	1,6%	
Sektor služieb	24	12,5%	Dôchodca	7	3,6%	Energetika	2	1,0%	
IT	15	7,8%	Sociálna oblasť	7	3,6%	Životné prostredie	2	1,0%	
Školstvo	14	7,3%	Zdravotníctvo	7	3,6%	Ostatné	25	13%	
Štátna správa	13	6,8%	Doprava	5	2,6%				
Verejný sektor	13	6,8%	Kultúra	4	2,1%				
Študent	10	5,2%	Cestovný ruch	3	1,6%				
							Celkom	192	100%
Miesto výkonu práce			Dôvod života na Turci						
Mesto Martin	89	46,4%	Narodil som sa tu	57	29,7%				
Žilina a okolie	24	12,5%	Narodil som sa tu a mám tu rodinné väzby	50	26%				
obce UMR	9	4,7%	Narodil som sa tu a mám tu prácu	43	22,4%				
Slovensko	7	3,6%	Prisťahoval som so za prácou	18	9,4%				
BA	6	3,1%	Prisťahoval som sa rodinou	12	6,3%				
dôchodca	5	2,6%	Prisťahoval som sa kvôli prírode	7	3,6%				
Česko	4	2,1%	Vyhovuje mi toto miesto na život	5	2,6%				
nezamestnaný	4	2,1%							
Vrútky	3	1,6%							
Opatrovanie	1	0,5%							
Prázdne	29	15,1%							
Spolu	192	100%		192	100%				

Akú dôležitosť majú vo Vašom živote nasledovné oblasti verejného života?

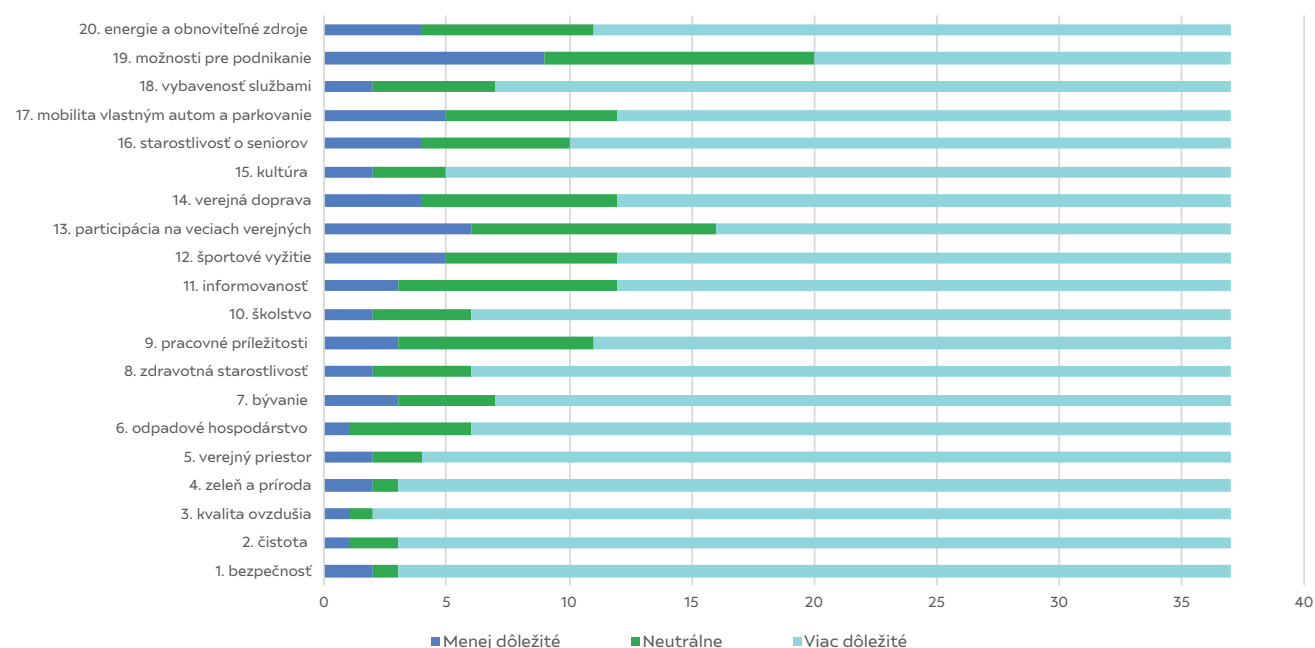
V tejto časti Respondenti mali ohodnotiť akú dôležitosť prikladajú 20 oblastiam verejného života, pričom mali k dispozícii škálu hodnotenia od 1 – Okraj záujmu po 5 - Veľmi dôležité. Pre vyhodnotenie sme zlúčili kritérium 1 a 2 do kategórie „Menej dôležité“ a 4 a 5 do kategórie „Viac dôležité“. Hodnotenie 3 zostalo uvedené ako Neutrálne.

OBCE UMR MARTIN

37 respondentov

Oblasť hodnotenia	Menej dôležité	Neutrálne	Viac dôležité	Oblasť hodnotenia	Menej dôležité	Neutrálne	Viac dôležité
1. bezpečnosť	2	1	34	11. informovanosť	3	9	25
2. čistota	1	2	34	12. športové vyžitie	5	7	25
3. kvalita ovzdušia	1	1	35	13. participácia na veciach verejných	6	10	21
4. zeleň a príroda	2	1	34	14. verejná doprava	4	8	25
5. verejný priestor	2	2	33	15. kultúra	2	3	32
6. odpadové hospodárstvo	1	5	31	16. starostlivosť o seniorov	4	6	27
7. bývanie	3	4	30	17. mobilita vlastným autom a parkovanie	5	7	25
8. zdravotná starostlivosť	2	4	31	18. vybavenosť službami	2	5	30
9. pracovné príležitosti	3	8	26	19. možnosti pre podnikanie	9	11	17
10. školstvo	2	4	31	20. energie a obnoviteľné zdroje	4	7	26

Hodnotenie v obciach UMR Martin

S obyvateľmi **obcí UMR Martin**, ktoré respondenti označili za „Viac dôležité“, rezonuje najviac tematická oblasť:

- (1) Kvalita ovzdušia (35 respondentov),
- (2) až (4) Zeleň a príroda, Čistota a Bezpečnosť (34 respondentov) a
- (5) Verejný priestor (33 respondentov).

Za „Menej dôležité“ boli označené oblasti:

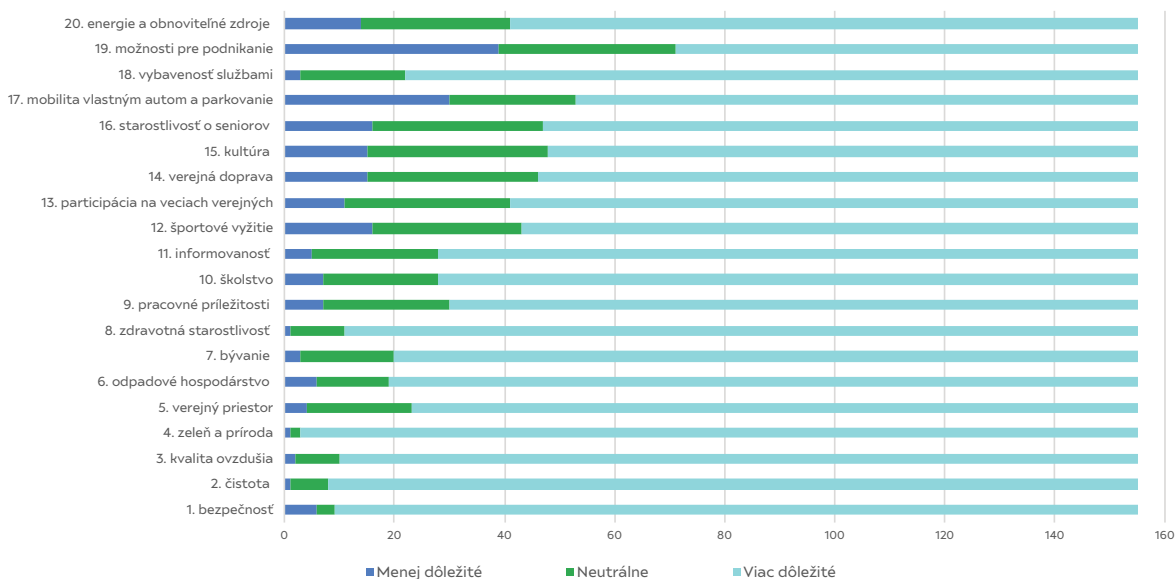
- (20) Možnosti pre podnikanie (9 respondentov)
- (19) Participácia na veciach verejných (6 respondentov)
- (17) až (18) Športové vyžitie a Mobilita vlastným autom a parkovanie (po 5 respondentov)

MESTÁ UMR MARTIN

155 respondentov

Oblasť hodnotenia	Menej dôležité	Neutrálne	Viac dôležité	Oblasť hodnotenia	Menej dôležité	Neutrálne	Viac dôležité
1. bezpečnosť	6	3	146	11. informovanosť	5	23	127
2. čistota	1	7	147	12. športové vyžitie	16	27	112
3. kvalita ovzdušia	2	8	145	13. participácia na veciach verejných	11	30	114
4. zeleň a príroda	1	2	152	14. verejná doprava	15	31	109
5. verejný priestor	4	19	132	15. kultúra	15	33	107
6. odpadové hospodárstvo	6	13	136	16. starostlivosť o seniorov	16	31	108
7. bývanie	3	17	135	17. mobilita vlastným autom a parkovanie	30	23	102
8. zdravotná starostlivosť	1	10	144	18. vybavenosť službami	3	19	133
9. pracovné príležitosti	7	23	125	19. možnosti pre podnikanie	39	32	84
10. školstvo	7	21	127	20. energie a obnoviteľné zdroje	14	27	114

Hodnotenie v obciach UMR Martin

S obyvateľmi oboch **miest UMR Martin**, ktoré respondenti označili za „Viac dôležité“, rezonuje najviac tematická oblasť:

- (1) Zeleň a príroda (152 respondentov),
- (2) Čistota (147 respondentov)
- (3) Bezpečnosť (146 respondentov)
- (4) Kvalita ovzdušia (147 respondentov)
- (5) Zdravotná starostlivosť (144 respondentov)

Za „Menej dôležité“ boli označené oblasti:

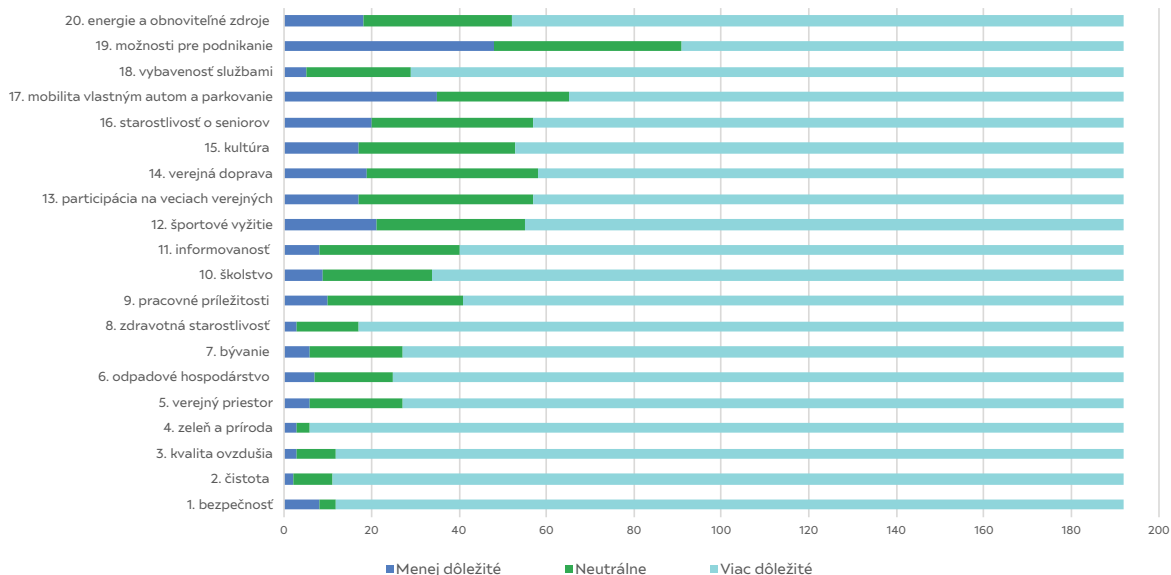
- (20) Možnosti pre podnikanie (39 respondentov)
- (19) Mobilita vlastným autom a parkovanie (30 respondentov)
- (17) až (18) Športové vyžitie a Starostlivosť o seniorov (po 16 respondentov)

UMR MARTIN

192 respondentov

Oblasť hodnotenia	Menej dôležité	Neutrálne	Viac dôležité	Obasť hodnotenia	Menej dôležité	Neutrálne	Viac dôležité
1. bezpečnosť	8	4	180	11. informovanosť	8	32	152
2. čistota	2	9	181	12. športové vyžitie	21	34	137
3. kvalita ovzdušia	3	9	180	13. participácia na veciach verejných	17	40	135
4. zeleň a príroda	3	3	186	14. verejná doprava	19	39	134
5. verejný priestor	6	21	165	15. kultúra	17	36	139
6. odpadové hospodárstvo	7	18	167	16. starostlivosť o seniorov	20	37	135
7. bývanie	6	21	165	17. mobilita vlastným autom a parkovanie	35	30	127
8. zdravotná starostlivosť	3	14	175	18. vybavenosť službami	5	24	163
9. pracovné príležitosti	10	31	151	19. možnosti pre podnikanie	48	43	101
10. školstvo	9	25	158	20. energie a obnoviteľné zdroje	18	34	140

Hodnotenie za celé územie UMR Martin

S obyvateľmi **na celom území UMR Martin**, ktoré respondenti označili za „Viac dôležité“, rezonuje najviac tematická oblasť:

- (1) Zeleň a príroda (186 respondentov)
- (2) Čistota (181 respondentov)
- (3) až (4) Kvalita ovzdušia a Bezpečnosť (po 180 respondentov) a
- (5) Zdravotná starostlivosť (175 respondentov).

Za „Menej dôležité“ boli označené oblasti:

- (20) Možnosti pre podnikanie (48 respondentov)
- (19) Mobilita vlastným autom a parkovanie (35 respondentov)
- (18) Športové vyžitie (21 respondentov)

Čo by ste na území UMR Martin radi zmenili?

Poradie 9 dotazovaných oblastí, v ktorých mali respondenti najväčší záujem o zmeny vzniklo na základe počtu odpovedí:

1. **Environmentálna oblasť a životné prostredie** – 401 odpovedí
2. **Mobilita** – 380 odpovedí
3. **Šport** – 297 odpovedí
4. **Školstvo a vzdelávanie** – 259 odpovedí
5. **Cestovný ruch** - 241 odpovedí
6. **Kultúra** - 232 odpovedí
7. **Sociálna oblasť** - 195 odpovedí
8. **Ekonomická oblasť** – 142 odpovedí
9. **Informovanie verejnosti** – 156 odpovedí

Najviac odpovedí za všetky oblasti získali návrhy týchto zmien:

1. **Dobudovanie cyklochodníkov a ich logické /súvislé prepojenie (63x)** // Mobilita
2. **Dostupné nájomné bývanie (51x)** // Sociálna oblasť
3. **Budovanie a rekonštrukcia verejných športovísk (44x)** // Šport
4. **Účinnejšia propagácia regiónu (39x)** // Cestovný ruch
5. **Dostupné parkovanie v meste a na sídliskách (31x)** // Mobilita
6. **Lanovka na Martinské hole a vyvolané investície (28x)** // Cestovný ruch
7. **Opravené chodníky pre peších po celom meste a vo všetkých mestských častiach (27x)** // Mobilita
8. **Pestrosť kultúrnych programov (27x)** // Kultúra
9. **Lepšia vybavenosť škôl (26x)** // Školstvo a vzdelávanie
10. **Viac zelene, parkov a zelených priestranstiev na pešiu zónu a do mesta (24x)** // Environmentálna oblasť a životné prostredie
11. **Starostlivosť o verejnú zeleň (22x)** // Environmentálna oblasť a životné prostredie
12. **Podpora inovácií (21x)** // Ekonomická oblasť
13. **Podpora činnosti športových klubov (20x)** – najmä podpora mladých športovcov, mládežníckych klubov a jej základne // Šport

Navrhované zmeny v oblasti kultúry

Z 232 odpovedí v oblasti kultúry bolo najviac odpovedí venovaných týmto návrhom zmien:

1. **pestrosť kultúrnych programov (27x)**
2. **viac kultúrnych podujatí pre rôzne vekové kategórie (17x)**
3. **lepšia informovanosť vopred o podujatiach (14x)**
4. **nové kultúrne programy (12x)**
5. **verejný priestor (10x)**
6. **podpora autorskej tvorby (pre jednotlivcov) (8x)**
7. **viac verejných koncertov (6x)**
8. **obnova kina Moskva a Strojár (za zenitom, potrebné opraviť) (6x)**

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
PESTROSŤ KULTÚRNYCH PROGRAMOV A PONUKY	69 • pestrosť kultúrnych programov (27x) • viac kultúrnych podujatí pre rôzne vekové kategórie (17x) • viac verejných koncertov (6x) • viac atraktívnych výstav (3x) • viac bezplatných podujatí pre deti aj dospelých na pravidelnej báze (nielen počas leta) (5x) • viac kultúrnych programov a podujatí pre deti (5x) • organizovať mestský jarmok na úrovni roku 2022 (1x) • kultúra pre dôchodcov – nemajú kam ísť (1x) • možnosť ísť niekam s teenagermi (1x)

Problémová oblasť		Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
PESTROŠŤ KULTÚRNYCH PROGRAMOV A PONUKY		• cenovo dostupné podujatia (1x) • častejšie akcie s miestnymi umelcami (1x) • pravidelnosť podujatí (1x)
TVORBA NOVÝCH KULTÚRNYCH PROGRAMOV	30	• nové kultúrne programy (12x) • komentované prehliadky (2x) • interaktívne a edukačné výstavy (2x) • veľké akcie (sv. Martin, Martinská deklarácia, Cyrila Metod) doplniť o menšie sprievodné podujatia a programy (2x) • divadlo so známymi hercami z KE, NR a BA (1x) • ponuka muzikálov (1x) • prezentovať nových mladých umelcov vo verejnom priestore (1x) • priestor pre vznik nových organizácií a súkromných firiem, ktoré tvoria program (1x) • využitie cudzích a zahraničných umelcov (1x) • festivaly (socha vo verejnom priestore, hudba) (1x) • menej festivalov klobás, Jakubca a Boženy – nie je predsa rok 1975 (1x) • rozhovory s aktuálnymi influencerami a autormi literatúry o cestovaní a knihách... (1x) • historické rekonštrukcie významných udalostí mesta (1x) • udržať súčasný trend a pridávať nové, čo prináša nová generácia (1x) • programy, ktoré pritiaľhnu ľudí do mesta (1x) • podpora alternatívnych projektov (1x)
PRÁCA S PUBLIKOM	27	• lepšia informovanosť vopred o podujatiach (14x) • chýba priestor, kde by sme sa o všetkých podujatiach dozvedeli na jednom mieste napr. kalendár podujatí na webe mesta v sekcii kultúra (3x) • propagácia ponúkaných programov (2x) • propagácia projektov tvorby z Martina (2x) • informovať aj na stránke Môj Martin (1x) • rozvíjať mestský a kultúrny turizmus (1x) • kultúra je fajn, sú tu zaneprázaní ľudia, len práca s publikom pokulháva (1x) • akcie na prilákanie turistov, podobne ako to robí divadlo (1x) • Zaži Martin je fajn (1x) • Využiť je možné aj aplikáciu Munipolis (1x)
RIADENIE KULTÚRY	25	• podpora autorskej tvorby (pre jednotlivcov) (8x) • podpora existujúcim lokálnym organizáciám (5x) • spolupráca a koordinácia inštitúcií pri plánovaní aktivít (4x) • väčšia podpora mesta pre súbory, krúžky a umelecké školy (2x) • lepší marketing mesta – zviditeľnenie mesta ako centra kultúry Slovákov (2x) • spolupráca pri organizovaní podujatí s miestnymi podnikateľmi (1x) • verejný záujem o kultúru (1x) • viac podpory pre nezávislú kultúru (1x) • spolupráca škôl a kultúrnych inštitúcií (1x)
KULTÚRA VO VEREJNOM PRIESTORE	24	• verejný priestor (10x) • viac kultúrnych podujatí na námestí (3x) • podujatia nielen v centre, ale aj iné priestory a námestia, ale bez rušenia nočného klúdu (3x) • viac kultúrnych podujatí na pešej zóne (2x) • viac zelene v centre mesta – v lete neznesiteľné, príliš veľa betónu (2x) • vybudovanie príťažlivých umeleckých a architektonických diel vo verejnom priestore (2x) • Centrálny park v pravom slova význame absentuje (1x) • renovácia námestia Vajanského aj na kultúrne podujatia (1x)
INFRAŠTRUKTÚRA KULTÚRY	14	• obnova kina Moskva a Strojár (za zenitom, potrebné opraviť) (6x) • aktívny fungujúci a pestrý kultúrny priestor ako Tabačka KE, Stanica ŽA, Stará tržnica BA, Záhrada BB (3x) • areál SIM je fakt hanba (2x) • pravidelná kontrola poškodených a posprejovaných budov (1x) • rekonštrukcia amfiteátra (1x) • Millenium zbúrať a nahradiť malým zeleným pásom (1x)
VYBAVENOSŤ KULTÚRNYCH INŠTITÚCIÍ	10	• kultúrne inštitúcie, aby bol v nich život a boli zaujímavé pre rodiny a mladých seniorov (5x) • krajšie rekonštruované múzeá, zaujímavejšie expozície (3x) • vybavenosť kultúrnych inštitúcií (1x) • SNM nie je príťažlivé pre návštevníkov, pritom má veľa čo ponúknuť (1x)
STAROSTLIVOSŤ O KULTÚRNE DEDIČSTVO	8	• obnova kultúrnych pamiatok (4x) • zachovať poklady histórie mesta Martin (1x) • využiť pamiatkové budovy na kultúrne podujatia, aby pritiaľhli ľudí, aby ľudia spoznali, že v nich existujú kultúrne inštitúcie (1x) • moje deti vedia, že existuje Matica slovenská, ale nevedia kde sídli, aké funkcie plní, nikdy v jej budovách neboli (nevyužitý potenciál Turca) (1x) • ľudia netušia, že je tu Dom J.C. Hronského (1x)
DOSTUPNOSŤ KULTÚRY	6	• dostupnosť kultúrnych pamiatok a kultúrnych inštitúcií (5x) • cenovo dostupnejšie programy, nech deti neplatia to čo dospelí (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
INÉ	19	• synergia všetkého spomenutého vyššie (6x) • kultúra je dostatočná a dostupná (4x) • neviem (3x) • nič (1x) • je to tu zaspaté (1x) • ako centrum kultúry Slovákov musí Martin pridať (1x) • stále málo na možnosti mesta (1x) • som spokojná (1x) • cítim, že žijem v meste, ktoré je centrom národnej kultúry Slovákov (1x)
CELKOM	232	

Navrhované zmeny v oblasti školstva a vzdelávania

Z 259 odpovedí v oblasti školstva a vzdelávania bolo najviac odpovedí venovaných týmto návrhom zmien:

1. lepšia vybavenosť škôl (26x)
2. lepšia príprava na povolanie (17x)
3. kvalita vzdelávania (10x)
4. pestrá mimoškolská vzdelávacia činnosť (9x)
5. lepšia dostupnosť škôl a vzdelávania (9x)
6. športoviská pri školách a vonkajšie ihriská (6x)
7. lepšie materské školy (6x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
KVALITA VZDELÁVACIEHO PROCESU	46	• kvalita vzdelávania (10x) • kvalitní učenia a pedagógovia (5x) • kvalitné vzdelávacie programy (4x) • moderné vzdelávanie (4x) • nové moderné spôsoby výuky (3x) • skvalitňovanie škôl cez prítiahnutie kvalifikovaných pedagógov (3x) • možnosť zahraničných pobytov a stáží žiakov (2x) • pozornosť výuke cudzích jazykov a IT technológií (1x) • porovnateľnosť úrovne vzdelávania (1x) • modernejší prístup učiteľov (1x) • IT školenia pre pedagógov (1x) • viac učiteľov (1x) • menej žiakov v triedach (1x) • kvalita prevažovať nad kvantitou (1x) • zlepšenie najskôr na národnej úrovni (1x) • dôraz aj na manuálne zručnosti a poznanie života (1x) • vychovávať šikovné manuálne zručné deti (1x) • nedávať deťom veľa úloh na domov – dieťa motivovať aby sa učilo lebo chce, nie musí (známky, písomky) (1x) • rešpektovať názor dieťaťa a potlačiť autoritatívnosť pedagóga (1x) • viac sa zamerať na praktické a názorové učenie, ktoré je zaujímavé a prispôbené deťom podľa ich schopností a záujmov a rozvíjať tie najlepšie talenty každého dieťaťa (1x) • viac kontaktu s prírodou počas vyučovania v dnešnom pretechnizovanom a hernom digitálnom svete (1x) • motivovať pedagógov a deti k spoločným reálnym projektom zlepšenia prostredia okolo nich (1x)
VYBAVENOSŤ ŠKÔL	40	• lepšia vybavenosť škôl (26x) • moderne vybavené učebne (4x) • lepšia vybavenosť modernými technológiami (2x) • moderná vybavenosť hodná 21. storočia (2x) • zlepšiť technickú vybavenosť ZŠ a SŠ (2x) • kvalitné priestory a vybavenie (1x) • vybavenosť škôl pre učiteľov – PC, tlačiareň, kancelársky papier, kancelárske potreby (1x) • dôstojné priestory pre mimoškolskú činnosť (1x) • málo pomôcok, pekného nábytku a zvonka škaredé (1x)
RIADENIE ŠKÔL	34	• vytvoriť priestor pre viac alternatívnych škôlok a škôl dostupných aj pre strednú vrstvu (Montesori, Waldorf, lesné škôlky) (4x) • dostatočné ohodnotenie pedagógov (3x) • lepšia informovanosť rodičov a verejnosti (3x) • kvalitní riaditelia (1x) • vymeniť riaditeľku ZŠ Bystrička – bývalá policajтка (1x) • motivovať rodičov a deti v predškolskom veku, aby si zvolili ZŠ na dedine a rodičia ich nemuseli do školy voziť (príklad Bystričky) (1x) • podporovať zlučovanie škôl (1x) • podporovať spoločné aktivity škôl (1x)

Problémová oblasť		Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
RIADENIE ŠKÔL		• podpora verejných školských zariadení (1x) • zrušenie poplatku ZRPŠ, ktoré si školy vynucujú, aj keď je dobrovoľný (1x) • aktualizácia školských web stránok (1x) • zlepšenie komunikácie s rodičmi (1x) • zrovnávanie pozície cirkevné, súkromné a štátne školy (1x) • rovnaké financovanie na žiaka (1x) • podporovať školy s uplatnením absolventov v praxi (1x) • vytvoriť prostredie, kde školy si budú navzájom konkurovať kvalitou vzdelávania a mimoškolských aktivít (1x) • hodnotenie a motivovanie škôl a riaditeľov cez ukazovatele (získanie bonusov ak dosiahnu ukazovateľ) (1x) • stanoviť model porovnávania škôl (interný ranking) a naviazať na to hodnotenie riaditeľov (1x) • zrealizovať prieskum verejnosti (rodičov) so školami (1x) • viac školských asistentov a psychológov na školy (1x) • mestské kluby sú len do 16:30, kedy rodičia končia v práci – zmeniť do 18:00 (1x) • zapojenie škôl do športových projektov ako napr. MCORS (1x) • zníženie byrokracie na školách – učiteľ sa v posledných rokoch stal viac úradníkom ako pedagógom (1x) • prepojenie vzdelávania a inštitúcií v meste (1x) • organizovať otvorené hodiny a dni otvorených dverí škôl pre verejnosť (1x) • zapojiť školy do spolupráce na študijnej a pedagogickej úrovni so zahraničnými školami (napr. z partnerských miest) a podporovať vzájomné výmeny poznatkov, žiakov, pedagógov (1x) • podporovať inovácie na všetkých úrovniach školstva (1x)
ŠKOLSKÁ INFRAŠTRUKTÚRA	28	• športoviská pri školách a vonkajšie ihriská (6x) • investície do školskej infraštruktúry (4x) • zatepliť a zrekonštruovať všetky školské zariadenia / budovy škôl (3x) • zrekonštruovať sociálne zariadenia (3x) • modernizácia budov (2x) • nové telocvične (2x) • zrekonštruovať jedálne (1x) • osvetlenie na školách (1x) • zníženie nákladovosti budov mestských škôl (1x) • viac alternatívnych zdrojov energie (1x) • vodozádržné opatrenia na každej školskej budove (1x) • priestory na vzdelávanie vonku (1x) • postavenie nového vzdelávacieho komplexu s vybavenosťou na vzdelávanie v rôznych predmetoch (fyzika, tanec, atletika, plávanie ai.) (1x) • využiť budovu SŠ Poľnohospodárskej v Mošovciach na zriadenie Domu pre chorých na Alzheimeru, ako bolo sľubované (1x)
PRÍPRAVA NA POVOLANIE	24	• lepšia príprava na povolanie (17x) • prepojenie školstva s pracovnými príležitosťami spoluprácou s regionálnymi zamestnávateľmi (2x) • výuku orientovať a smerovať prakticky (2x) • podpora duálneho vzdelávania (1x) • rozvíjať teoretické poznatky prepojené s praxou (1x) • zlepšovať odbornú spôsobilosť a technické vybavenie škôl pre prípravu na budúce povolanie (1x)
LEPŠIA MIMOŠKOLSKÁ VZDELÁVACIA ČINNOSŤ	23	• pestrá mimoškolská vzdelávacia činnosť (9x) • viac mimoškolských aktivít (4x) • ZUŠ (2x) • viac súťaží (1x) • viac krúžkov pre deti do 3 rokov (1x) • viac aktivít v školách a škôlkach (1x) • rozvoj športových podujatí na školách (1x) • rozvíjať šport pre mládež, aj keď v posledných rokoch je zlepšenie (1x) • zabezpečenie detí počas prázdnin (1x) • podpora znižovania detskej kriminality (1x) • školské kluby (1x)
STREDOŠKOLSKÉ VZDELÁVANIE	15	• zriaďovať odbory, ktoré chcú zamestnávateľia (5x) • stredné školstvo (3x) • viac sa zamerať na odborné ako všeobecné školstvo (1x) • viac stredných škôl odborného zamerania (zdravotnícka, pedagogická) (1x) • pestrá ponuka stredoškolského vzdelávania v konkrétnych profesiách (1x) • obnova štúdia klasických študijných odborov, nie nepoužiteľný hybridných (1x) • vrátiť strednú školu zdravotnícku do Martina (1x) • vrátiť SPŠ jej minulú slávu vo výchove odborníkov v IT (1x) • zrušenie nadbytočný počet gymnázií a vrátiť sa do stavu v roku 1990, kedy existovali po jednom gymnázii v Martine a vo Vrútkach; odborné stredné školy (SŠ priemyselná, SŠ obchodu a služieb, SŠ dopravná napojená na ŽSR, SŠ zdravotná a Strojárske učilište) (1x)
DOSTUPNOSŤ VZDELÁVANIA	14	• lepšia dostupnosť škôl a vzdelávania (9x) • školské autobusy (3x) • dostupnosť rôznych foriem vzdelávania (1x) • školy blízke deťom a rodičom (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
MATERSKÉ ŠKOLY	12	• lepšie materské školy (6x) • dostatok miest pre deti na materských školách (3x) • zvýšenie počtu materských škôl (2x) • viac jaslí (1x)
VYSOKOŠKOLSKÉ VZDELÁVANIE	5	• vysoké školstvo (2x) • rozšíriť pre iné oblasti a pre slovenských študentov a nie exkluzívne zahraničné skupinky (1x) • v Martine treba univerzitu (1x) • chýba VŠ so zameraním pre mužov (1x)
ŠPECIÁLNE ŠKOLSTVO	4	• väčšia finančná podpora pre špeciálne školy (2x) • budovanie zariadení pre deti so zdravotným znevýhodnením (1x) • podpora detí so ŠVVP (špeciálnou výchovno-vzdelávacou potrebou) – asistenti na školách a vzdelávanie učiteľov v tejto oblasti (1x)
CELOŽIVOTNÉ VZDELÁVANIE	3	• prepracované celoživotné vzdelávanie so zameraním na potreby a trendy na trhu práce a rodičov (1x) • vzdelávanie dospelých a prednášky (1x) • vzdelávacie programy aj pre neštudentov (1x)
INÉ	11	• som spokojná (4x) • všetko spomenuté vyššie (3x) • irelevantné (2x) • nič (1x) • neviem (1x)
CELKOM	259	

Navrhované zmeny v environmentálnej oblasti a v oblasti životného prostredia

Zo 401 odpovedí v environmentálnej oblasti a v oblasti životného prostredia bolo najviac odpovedí venovaných týmto návrhom zmien:

1. viac zelene, parkov a zelených priestranstiev na pešiu zónu a do mesta (24x)
2. starostlivosť o verejnú zeleň (22x)
3. odpadové hospodárstvo (18x)
4. čistota ovzdušia (17x)
5. dôraznejšia ochrana prírody, krajiny a životného prostredia (14x)
6. starostlivosť o verejný priestor (11x)
7. adaptácia na klimatické zmeny (11x)
8. čistota vody (11x)
9. obnovená výsadba kvetov ako kedysi (9x)
10. chýbajúca motivácia ľudí separovať (8x)
11. zrušenie skládky odpadu z mesta (7x)
12. výsadba stromov a alejí (7x)
13. založenie vlastného podniku služieb a zrušenie spolupráce so spoločnosťou Brantner, ktorý nie je spoľahlivým partnerom pre mesto (6x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO	96	• odpadové hospodárstvo (18x) • chýbajúca motivácia ľudí separovať (8x) - podpora separácie odpadov - zaviesť motivačné výhody (odmeny za vyseparované množstvo) pre tých, ktorí dôsledne separujú odpad • zrušenie skládky odpadu z mesta (7x) • zaviesť množstevný zber - spravodlivá platba za odvážený odpad domácností, platba podľa skutočne vyprodukovaného odpadu - nezvyšovať ale znižovať poplatok vzhľadom na vytriedenosť odpadu (5x) • nedovoliť spaľovňu resp. spracovanie odpadov v meste Martin aj kvôli čistote ovzdušia (4x) • podzemné odpadkové stojiská a kontajnery (4x) • prísne triedenie odpadu - pokuty /vyššie dane / vyššie poplatky pre tých, čo neseparujú – aj firmám (4x) • viac smetných nádob na separovaný odpad - veľkých aj menších na chodníkoch s napojením na IoT systém pre viditeľnosť objemu; aj firmám), čo zlepši triedenie odpadu (4x) • prehodnotiť možnosť ultra modernej spaľovne odpadov, nakoľko skládka Kalnô sa v najbližších rokoch zaplní (3x) • neprehliadanie čiernych skládok (3x) • lepšie zorganizovanie možností separovania (triedenia odpadu) v panelákových domoch (3x) • odporný zápach zo skládky Kalnô cítiť až do Bystričky – zabezpečiť, aby sa pachy nešírili (aj do mesta) (3x) • zaviesť digitalizovaný zber a zvoz odpadu - nálepky alebo čipy na košoch (3x) • som proti tomu, aby sa do Martina vozil odpad z iných okresov a miest (2x)

Problémová oblasť		Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO		• eliminovať zápach z bioodpadu rozmiestnením menších nádob na bioodpad a umývaním kontajnerov smetiarmi (2x) • mestská kompostáreň, kompostárne v obciach (2x) • recyklácia použiteľných vecí cez reuse centrum (2x) • viackrát do roka veľkokapacitné kontajnery do mestských častí (2x) • vybudovať zariadenie na zhodnocovanie odpadu tak, aby sa zamedzilo skládkovaniu (1x) • chýbajú zberné nádoby na kuchynský olej (1x) • neskutočne vysoké poplatky za odpad (1x) • čistota kontajnerov (1x) • zlepšenie spolupráce mesto a fy Brantner pri motivácii separovať – ľudia nemajú informáciu o spôsobe výpočtu poplatkov za odpad; málo informácií o separovaní bioodpadu; žiadna podpora v podobe štartovacieho balíčka pre separovanie bioodpadu (1x) • kontajner na zber papiera do Turčianskych Kľačian (1x) • v niektorých obciach nefunguje odvoz odpadu (1x) • distribuovať kompostovateľné sáčky na bioodpad do domácností (1x) • zrušiť hnedé kontajnery na bioodpad v obytných zónach – lákajú líšky a hlodavce (1x) • viac menších nádob na bioodpad (1x) • vyriešiť špecifické triedenie odpadu - kontajnery na textil, kovy (1x) • kompostoviská v školských areáloch (1x) • zberný dvor do každej mestskej časti (1x) • organizovanie blších trhov (1x) • v územnom pláne obmedziť výstavbu zariadení na spracovávanie odpadu (1x) • chýbajú zberné miesta na šatstvo a obuv (1x) • kontajnery sú neustále rabované (1x)
STAROSTLIVOSŤ O ZELEŇ	95	• viac zelene, parkov a zelených priestranstiev na pešiu zónu a do mesta (24x) • starostlivosť o verejnú zeleň (22x) • obnovená výsadba kvetov ako kedysi (9x) • výsadba stromov a alejí (7x) – tak ako to robila napr. dcéra T.G.Masaryka (alej na Bystričku) • komunitné záhrady a sady (3x) • racionálne riešenie zelene – funkčná zeleň (2x) • údržba trávnikov a zakladanie nových (2x) • podpora komunit a vlastníkov bytov v starostlivosti o zeleň - ak mesto dodá rastliny a ornicu, ľudia z bytových domov si ich zasadia a postarajú sa o ne (2x) • mestský dendrológ a arborista (2x) • eliminovať zbytočné výruby (2x) • vysadiť Jahodnícke háje stromami a starostlivosť (2x) • do roku 2030 aspoň jeden moderný zelený park (napr. Hviezdoslavov) s detskými preliezkami, vodnými prvkami, priestorom na grilovanie a piknik, menšie jazierko (2x) • v centre mesta upraviť pomer zeleň vs. betón (2x) • kritická je výsadba viacdruhových drevín a novej zelene v mestských častiach (1x) • viac zelených udržiavaných plôch (1x) • mesto sa absolútne nestará o svoju zeleň (1x) • poriadny záhradný architekt, ktorý dá mestu logiku a šmrnc – súčasný dojem, že parky mesta sú špinavé a neudržiavané, šedivé a nudné (1x) • ozdravenie zelene v centre Martina (1x) • zozelenenie stredu mesta (1x) • pasport zelene (1x) • menej kosenia, nekosené zóny (1x) • nie nech nie je Lidl v Záturčí, ale park (1x) • revitalizácia parku pod Lekárskou fakultou Horička (1x) • vdýchnuť život Botanickému záhrade v SNM (1x) • úprava parku pred MsÚ Martin (1x) • neriešiť parkovanie na úkor zelene, riešiť mesto pre ľudí a nie pre autá (1x) • kvalitne upravené parky pre rodiny so zázemím (1x)
OCHRANA OVZDUŠIA	33	• čistota ovzdušia (17x) • pravidelne realizovať kontroly kvality ovzdušia a spolupracovať s mestu spriaznenými a vlastnými subjektmi na modernizácii technológií, ktoré znižujú emisie (2x) • vybudovať záchytné parkoviska, zrušiť parkovacie miesta v centre mesta – čistota ovzdušia súvisí s počtom áut (2x) • zlepšovanie ovzdušia hlavne okolo najrušnejších dopravných tepien výsadbou zelene (1x) • viac lokálnych meračiek staníc na monitorovanie kvality ovzdušia aj s viditeľným dátovým outputom pre obyvateľov (napr. na verejných miestach) (1x) • zamedziť vypúšťaniu exhalátov (1x) • rozšírenie pešej zóny ako bezemisnej zóny bez áut (1x) • zelená verejná doprava (1x) • podpora pešej dopravy (1x) • nespáľovať v domoch hocijaké odpady (1x) • ekologickejšie spaľovanie, kontroly vykurovacích telies, či náhodou nepáčia nejaké plasty (1x) • zakázať prechádzať cez mesto kamiónom iba obchvatom (1x) • znížiť rýchlosť áut v centre mesta na 30km (1x) • eliminácia vzniku prachových častíc (najmä v zime) (1x) • vyradiť z prevádzky staré auta s vysokými emisiami (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
VEREJNÉ PRIESTRANSTVÁ	31	• starostlivosť o verejný priestor (11x) - tu sa niečo vybuduje a nespravuje sa to a neupravuje, radšej vybudovať toho menej, kvalitne ale pri plánovaní mať myslieť na budúce opravy, staranie sa o danú vec, • viac oddychových zón (3x) • menej bezdomovcov (3x) - prerobiť celú našu betónovou sklenenú pešiu zónu a zabezpečiť, aby sa tam nepovaľovali bezdomovci všade naokolo, • fontány v centre (2x) • lepšia starostlivosť o detské ihriská (2x) • zrušenie zanedbaných plôch (1x) • zveľadenie priestoru pri panelákoch (1x) • skultúrniť Vajanského námestie a priestor pred Neografia, aj keď je súkromné (1x) • presunúť armádu, ktorá devastuje cesty v centre mesta, za mesto (1x) • vo výrobných halách nepoužívať hlučné prístroje lisu a iné hlučné nástroje (1x) • okolo železničných koľají postaviť cez celé mesto protihlukové steny aj v iných obciach (1x) • vyhradiť viac psích parkov z dane za psa (1x) • dlažby - znižovanie teploty na miestach kde sa zdržiava väčšie množstvo ľudí - najmä v lete (1x) • zmeniť nábrežie rieky Turiec na príklade zahraničných miest, kde vidíme, že voda prináša život (Viedeň, Praha, Bratislava, Budapešť, Krakov, Brno) napríklad Brno už teraz stavia „Náplavku“ kde sa ľudia budú prechádzať a kde buduje miesta pre kaviarne, rodinné zóny a miesta na posedenie pre mamičky s deťmi... (1x) • architektonický koncept ako má vyzerať pešia zóna vrátane regulácie reklamy (1x)
ČISTOTA MESTA	30	• založenie vlastného podniku služieb a zrušenie spolupráce so spoločnosťou Brantner, ktorý nie je spoľahlivým partnerom pre mesto (nestará sa o zeleň ani čistotu verejných priestranstiev, ani o čistotu na skládkach) (6x) • čistota verejných priestorov a mesta (5x) • čistenie chodníkov od burín, blata, kamenia (3x) • verejné (komunitné) upratovania - zapojiť obyvateľov do udržiavania čistoty v spojení so službami mesta a súkromným sektorom (3x) • zanedbané zametanie mesta a neporiadok, pravidelné čistenie všetkých oblastí a sídlisk (3x) • zvýšiť dozor a reštrikcie proti psíčkárom a dohliadať na zákaz vodenia psov do dvorov a na detské ihriská, ktorí sa u 99% prípadov ignoruje (2x) • pravidelný zber odpadkov (2x) • odstrániť problém s odpadkami na verejných priestranstvách (1x) • čistenie okolia obytných zón mestských častí (1x) • väčšie + viac odpadkových košov v centre, popri Turci alebo častejšie vysypávanie (1x) • doplniť chýbajúce smetné koše (napr. priekopa chodník za Lunou smerom do Vrútok nie je ani jeden, a smeti sa vŕhajú po zemi) (1x) • neustále čistenie mestských častí (1x) • povinnosť veľkých supermarketov udržiavať poriadok vo svojom okolí (môžu zapojiť školy, dôchodcov, hendikepovaných, bezdomovcov, keď upracujú, dajú im jedlo a pod.) (1x)
OCHRANA VÔD	23	• čistota vody (11x) • podpora vodozádržných opatrení (zelená a modrá infraštruktúra) (4x) • ochrana povrchových tokov a ich brehových porastov (2x) • čistenie riek - rieka Turiec (2x) • jednoduché automatické stanice na monitorovanie kvality stavu vodných tokov (1x) • skrášľovanie nábrežia rieky Turiec a sprístupnenie pre športové aktivity (1x) • podpora rekreačného potenciálu rieky Turiec a vodných tokov (1x) • voda/kanál/potok v centre mesta (1x)
OCHRANA PRÍRODY A KRAJINY	20	• dôraznejšia ochrana prírody, krajiny a životného prostredia (14x) • čistota prírody (2x) • zamerať sa na turizmus (1x) • neohrozovať životné prostredie v našej kotline nevhodným priemyslom (1x) • spoplatnenie turizmu - menej aktivít v národných parkoch (1x) • spoločná starostlivosť o turisticky navštevované miesta (1x)
ADAPTÁCIA NA KLIMATICKÉ ZMENY	19	• adaptácia na klimatické zmeny (11x) • podpora zelených striech pre bytové domy (pri každej novej výstavbe) a verejné budovy (4x) • predchádzanie živelným pohromám (1x) • udržateľnosť (1x) • podporiť zelené projekty a ich financovanie (1x) • budovanie dažďových záhrad (1x)
OCHRANA PŮDY	17	• záhradkárstvo (3x) • zastavenie živeľnej urbanizácie (2x) • hľadať riešenie pre Urban Sprawl – suburbanizácie (2x) • developerský projekt Martinské terasy a Tomčany poškodzuje zázemie mesta (2x) • ekologické poľnohospodárstvo (1x) • dať šancu environmentalistom pri plánovaní výstavby (1x) • revízia poľnohospodárstva - členenie polí (1x) • ochrana poľnohospodárskej pôdy a zabránenie suburbanizácii (1x) • do územných plánov stanoviť regulatívy na umiestňovanie tzv. nevhodných činností (iba samo-správa má právo rozhodnúť, ktoré prevádzky, resp. činnosti nie sú vhodné z hľadiska umiestnenia v danom území (1x) • nekompetentný Odbor životného prostredia Okresného úradu Martin (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
OCHRANA PÔDY	- ochrana lesov od výrubov (Sklabinská dolina na zaplakanie) (1x) - ochrana a obnova zničených fatranských dolín ťažiarimi dreva (1x)
ENERGETICKÉ HOSPODÁRSTVO	16 - energetické hospodárstvo (5x) - výmena verejného osvetlenia za energeticky úsporné LED osvetlenie (3x) - využívanie OZE v budovách mesta (2x) - solárne panely nie na pôde ale na budovách (1x) - zelená energia (1x) - nižšia cena za teplo (1x) - využiť geotermálne zdroje (1x) - hľadať komplexné riešenie aj prostredníctvom cirkulárnej ekonomiky (1x) - vybudovanie širokej energetickej siete z prírodných zdrojov pre napájanie dopravy pre mestskú mobilitu (1x)
OSVETA ENVIRONMENTÁLNYM TÉMAM	13 - informovanosť a osвета o separovaní a recyklácii, zaviesť súťaže (5x) - osвета a zavádzanie nových trendov v triedení odpadov všetkých druhov (1x) - zlepšiť osvetu v týchto oblastiach teoretickú aj praktickú (1x) - informovanosť verejnosti bez zbytočného alarmizmu (1x) - informačná kampaň o ochrane životného prostredia, prírody a zvierat (1x) - poučiť zahraničných študentov o separovaní (1x) - osвета u detí v starostlivosti o životné prostredie a planétu od predškolského veku (1x) - osвета o vode – voda sa mŕňa v krajine, tak prečo pri dažďoch ide do kanála a nie je zadržaná v krajine (1x) - vzdelávanie mládeže v tejto oblasti (1x)
INÉ	8 - všetko (4x) - som spokojná (2x) - neviem (1x) - nevšimol som si, že by sa robilo niečo pre ochranu životného prostredia (1x)
CELKOM	401

Navrhované zmeny v oblasti mobility

Z 380 odpovedí v oblasti mobility bolo najviac odpovedí venovaných týmto návrhom zmien:

1. dobudovanie cyklochodníkov a ich logické /súvislé prepojenie (63x)
2. dostupné parkovanie v meste a na sídliskách (31x)
3. opravené chodníky pre peších po celom meste a vo všetkých mestských častiach (27x)
4. bezpečná a dostupná verejná doprava (15x)
5. zapojenie sa do Integrovaného dopravného systému (14x)
6. opravené a dobudované cesty (13x)
7. pešie zóny ozaj len pre peších a bezpečné (13x)
8. rozširovanie o kvalitné cyklotrasy (11x)
9. dobudovanie prepojenia cyklochodníkom Žilina - Lipovec - Martin (6x)
10. výstavba parkovacích domov (6x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
CYKLOMOBILITA	126 - dobudovanie cyklochodníkov a ich logické /súvislé prepojenie (63x) - aby sa dalo bez problémov a bezpečne dostať z mestských častí a obcí do mesta, napr. Bystrička tam je problém sa bezpečne dostať; s minimom križiení s komunikáciami, ktoré využíva automobilová doprava; - rozširovanie o kvalitné cyklotrasy (11x) - ich vzájomná prepojenosť medzi obcami; zmyslupné cyklotrasy, ktoré sú prirodzené – tie súčasne sa zle napájajú jedna na druhú aj na trasy do okolitých obcí; - dobudovanie prepojenia cyklochodníkom Žilina - Lipovec - Martin (6x) - pešie chodníky vedľa cyklotrasy (5x) - na peší doprovod napr. vytvorenie promenád pre peších popri Turci; na Bystričke nám veľmi chýbajú chodníky - presúvanie sa peši v obci s malými deťmi je riadny adrenalín, - efektívna podpora cyklodopravy (4x) - urýchlene dať dôraz na cyklodopravu a jej infraštruktúru. Aj keď sa začne teraz, je to beh na roky... - miesta na parkovanie bicyklov (4x) – cykloparkoviská; cyklo domy; odstavné plochy pre bicykle na námestí, pred obchodmi, pred úradmi, pri zastávkach a stanicích; stojany pre študentov v blízkosti školy (nech nezamykajú bicykle o lampy a lavičky pred školou) - bezpečnosť cyklotrás v centre mesta (3x) - chýba pruh vyhradený pre cyklistov ako majú v KE; na pešej zóne spraviť jasne vyznačený cyklopruh (napr. ako na Bulvári Žiliny) - to čo je teraz nakreslené je absolútne nezrozumiteľné bez jasných pokynov a šípok, ktorým smerom majú cyklisti jazdiť - upraviť a kontrolovať rýchlosť cyklistov v centre na pešej zóne (3x) - prechádzať tadiaľ s malými deťmi je životu nebezpečné, cyklisti jazdia vysokou rýchlosťou a nedbajú na chodcov; uprednostnenie a reálna ochrana peších a cyklistov v cestnej premávke - pokutovanie arogantných vodičov - bikesharing (3x) – príklad Rekolo alebo Ružový bicykel prepojené s multišportovou kartou - jasne označené cyklopruhy na cestách (2x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
CYKLOMOBILITA	• postaviť priamy cyklochodník od centra Martina až do Vrútok (2x) - poriadny cyklochodník, s poriadnym osvetlením ktorý bude udržiavaný aj cez zimu, • cykloprepojenie Martin - Dražkovce (2x) - vybudovanie cyklochodníka na Dražkovce, či už od HBM Pharma, aj keď tam sú kolízne stavy s autami popri cintoríne už teraz, alebo napojenie na veľkorysú cyklotrasu do Tomčian s pokračovaním na Dražkovce (k cyklistom pribudli elektrokolobežkári, športujúci medici zo zahraničia); výstavbou a rozširovaním obcí smerom na východ sa výrazne zahustila cesta a to sa ešte nerozrástlo mesto východne, čo naštartuje výstavba nemocnice. Cyklochodník by mal viesť od cintorína - posledný vchod pri urnovom múre a pokračovať po ľavej strane na koniec MT - plánuje sa tam cesta poza cintorín k amfiteátru, ktorá rozdelí autá v špičkách do lievika pri Silencii. Bolo by fajn urobiť z Martina „pavúka“, ktorého nohy by tvorili ekologické prístupy do mesta všetkými smermi • zákaz vjazdu cyklo/automobilov na pešiu zónu (2x) - zredukovanie počtu áut v meste • cyklotrasa z Košúty - Diaková - Ladoveň - treba len cestu opraviť (2x) • vyriešenie problému s cyklistami na námestí - cyklochodník / cyklopruh cez pešiu zónu (2x) • bočné cyklotrasy mimo ciest po celom MT (1x) • cyklopruh na hlavnej tepne Jilemnického (1x) - pri vstupe do mesta je pravý pruh výrazne širší a je tam dosť miesta pre cyklistov (v Martine je mnoho nadšencov cestnej cyklistiky, ktorí by toto ocenili) • širšie cyklotrasy, a také, aby nekrižovali cesty (1x) • cyklochodníky nie na úkor chodníkov pre peších (1x) • aby chodci pochopili čo je chodník pre chodcov a čo pre bicyklistov (1x) • rozšírenie cyklotrasy do Koštian/ Žabokriek (1x) • kvalitný cyklochodník Žabokreky - MT (1x) - veľa ľudí chodí zo Žabokriek do Martina pešo a na bicykli aj kvôli šialeným kolónam, ktoré sú na dennom poriadku na smer z MT do okolitých dedín (1x) • zahraniční študenti jazdia bicyklom po chodníkoch pre peších (1x) • kvalitný cyklochodník zo Severu do Košútov až za Kaufland (1x) • nepreceňovať cyklochodníky v investíciách (1x) • bezplatné / lacnejšie opravy/revízie bicyklov pre občanov používajúcich na dopravu do zamestnania bicykle (1x)
DOPRAVNÁ INFRAŠTRUKTÚRA	103 • opravené chodníky pre peších po celom meste a vo všetkých mestských častiach (27x) - v lepšom stave a čiste; momentálne v dezolátnom stave; nepoužívať na chodníky asfalt ale zámkovú dlažbu • opravené a dobudované cesty (13x) - bez výtlkov a dier • pešie zóny ozaj len pre peších a bezpečné (13x) - aj zelenšie, s oddychovými zónami • lanovka na Martinské hole (5x) - mala by začínať napr. v mieste vzniku budúcej nemocnice s napojením na R3, prípadne východný obchvat mesta • východný obchvat Martina (4x), ktorý odbremení dopravu v meste; existujúci obchvat nemá zelenú vlnu • vyriešená križovatka Košťany nad Turcom (3x) - zápchy do Koštian • problematická križovatka smer Bystrička - ulica „Na Bystričku“ - buď semaforey alebo kruháč (3x) • výstavba R3 Martin-Rakovo (2x) • fungujúca infraštruktúra, pravidelná starostlivosť a údržba, dlhodobé investície (2x) • zrekonštruovať železničné prechody - vyrovnaný terén cez železničné priecestia (2x) • tlačiť na dobudovanie Višňového (2x) • zrýchlené a samostatné bus pruhy (2x) • konečne dokončený most na Sučany (2x) • autobusová stanica mesta Martin (2x) - nová stanica, opravená stanica • bezbariérovosť chodníkov (2x) - prispôsobenie ľuďom so zdravotným postihnutím, žiadne schody a prekážky; s kočíkom sa nedá poriadne chodiť • digitálne tabule na zastávkach (2x) - s aktuálnym odchodom najbližších spojov • cesty pre inline (1x) • lepšie prepojenie Záturčie s Priekopou a Košútmi (jeden priechod pre chodcov pri Compeli nestačí, možno podchod / nadchod) (1x) • osvetlenie chodníkov popri Turci, pod Horičkou, pri Amfíku + dorobenie chodníkov pri Amfíku, pri GVPT (chýba 5 m chodníka); exponované miesta kontrolovať (cesta na Bambusky - tma, odpady) (1x) • kruhové objazdy (1x) • vzhľad vlakových zastávok (1x) • zelené vlny na svetelných križovatkách (1x) • schopné zastávky vo Vrútkach - najmä na hlavnej stanici (1x) • výmena starých zničených autobusových zastávok (1x) - aspoň na hlavných uzloch (železničná stanica, Nemocnica, stred mesta) • vyrovnaná cesta pri zastávkach MHD (1x) • zväčšenie kruhového objazdu (1x) • spomalenie rýchlosti áut v meste a dohľad na dodržiavanie rýchlosti (1x) • upchatý kruháč v Košútoch (1x) • rozšírenie pešej zóny pred galériou (SNP) ako aj „námestie“ pred Mestským úradom (1x) • zastávka diaľkových autobusov na ul. J. Jesenského je nevyhovujúca - cestujúci tam nemajú žiadne zázemie (1x) • modernizácia a zvýšenie rýchlosti trate Vrútky-D. Štubňa (1x) • vybudovanie nových železničných zastávok vrátane Martin-Fatra (1x) • jednoznačne zväčšiť cestu na juh od Martina - smer Košťany nad Turcom, Turčianske Teplice (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
VEREJNÁ DOPRAVA	76 • bezpečná a dostupná verejná doprava (15x) - mala by sa oplatiť aj pre tých, ktorí dnes jazdia svojimi autami (frekvencia spojov); motivovať ľudí aby sa hromadná doprava oplatila viac ako auto; v každom modernom meste už prišli na to, že autá nedávajú zmysel a nie je možné udržať a obslužiť také veľké množstvo áut • zapojenie sa do Integrovaného dopravného systému (14x) - reálne fungujúca v rámci celého Turca, nadväzujúce spoje v taktových intervaloch, na jeden lístok viacerými spojmi, časové lístky s možnosťou prestupovať; vytvoriť integrovaný grafikon podľa cestovateľských potrieb a zvykov obyvateľov regiónu; zlepšenie dostupnosti spojenia v nadväznosti z cesty autom na prestup na MHD a vlakovú dopravu, • nová MHD je super krok (4x) • lepšia súčasná MHD (4x) - väčšie zmluvné nároky na MHD a zvýšenie kvality a rýchlosti (plynulosti), aby MHD bola skutočnou alternatívou k autám; napríklad v minulosti existovalo „priame“ spojenie Bystričky s Nemocnicou - ľudia sa previezli okolo. Aktuálne musia byť prestupovať, alebo ísť až od Hotela Turiec pešo, čo je problém najmä pre starších ľudí. Spojenie mesta s poliklinikou pri ZTS je slabé. Páči sa mi rozdelenie trás liniek na okruhy, potom by ale bolo férové mať časové prestupné lístky (napr 30, 60, 90 minút) • MHD zdarma pre rezidentov (4x) • podporiť využívanie MHD, efektívna MHD (3x) - pridať spoje a hlavne robiť rôzne akcie a zľavy (ročenky a mesačníky) na využívanie verejnej dopravy a „zbavovanie“ sa áut v meste, • lacnejšia verejná doprava (3x) • pravidelne časté spoje (3x) - zakomponovať pripomienky cestujúcich čo sa týka spojov a ich pravidelnosti • nástup všetkými dverami do autobusov (3x) - nielen prednými dverami • častejšia taktová MHD a vlaky (3x) - napojenie MHD na železničnú dopravu; vybaviť so železnicou zariadenie mestských zastávok a zvýšiť počet spojov, • zelená verejná doprava (2x) - nízkonákladové a nízkoprevádzkové možnosti mobility a ich synergie za účelom predchádzania problémom, ktoré prináša klimatická katastrofa • dobudovať MHD zastávky - viacero zastávok hlavne pri firmách (2x) • autobusy na elektrický pohon (1x) • verejná doprava bez prestupov (1x) • napraviť nedostatky vo verejnej doprave (1x) • železničná zastávka pri Tulipe (1x) • Inteligentná MHD a prímestská doprava (1x) • obnoviť vlak Fatran z BB do Ostravy (1x) • častejšie autobusové spoje do Turčianskych Kľačian (1x) • viac ranných spojov MHD (1x) • lepšie trasy a viac autobusov na Kolóniu Hviezdu (1x) • popremýšľať nad možnosťou nočných mestských aj medzimestských liniek (1x) • počet miest na sedenie v autobusoch je málo - modré autobusy s 5 miestnym sedením vzadu boli lepšie riešené (1x) • skvalitniť služby MHD (zvýšením počtu autobusov vo vyťažených časoch - ľudia často cestujú natlačení (1x) • možnosť odviezť dieťa so skladacou e-kolobežkou v autobuse (1x) • autobusy blokujú plynulosť dopravy tým, že stoja na zastávkach, kde ich nie je možné obiehať (viď Priekopa) (1x) • povolenie a znovuprevádzka „Martinskej strely“ ale samozrejme s nejakými podmienkami na auto (emisie atď.) (1x) • priame vlaky z MT vďaka elektrifikácii (1x)
PARKOVANIE	56 • dostupné parkovanie v meste a na sídliskách (31x) - viac parkovacích miest, premyslená parkovacia politika; nech sa neparkuje na chodníkoch; zmenu parkovania prejednať s dotknutými obyvateľmi, vytesniť z parkovísk pred obytnými domami dodávky a nákladné autá; • výstavba parkovacích domov (6x) - Košúty, Ľadoveň, Záturčie • budovanie záchytných parkovísk na okraji sídlisk a na okraji mesta (5x) - s prepojením na bezplatnú verejnú dopravu a prestupové terminály, • jednu rezidenčnú kartu na parkovanie pri svojom byte zdarma (3x) - ponechať bezplatné parkovanie pre autá s MT ŠPZ + 1 auto zadarmo na byt a platené parkovanie pre autá s mimo MT ŠPZ + 2 a ďalšie auto na byt spoplatené; • parkovanie pre rezidentov zdarma kdekoľvek v meste (3x) - postupne zvyšovať počet bezplatných miest na parkovanie • platené parkovanie pre všetkých (2x) • ak sa v centre aj bude platiť poplatok za parkovanie, nemala by to mať súkromná firma, ale mesto (1x) • dohliadať na dodržiavanie VZN o platených rezervovaných parkovacích miestach, kde má byť maximum 50% a vôbec sa to nedodržiava, lebo rezervovaných miest je už viac ako 50% pri obytných domoch (1x) • obmedzenie dopravy v centre mesta na nutné (1x) • bezplatné parkovanie v mieste bydliska (1x) • parkovanie v nemocnici, a pri ostatných zdravotníckych zariadeniach v centre mesta (1x) • pokiaľ sa stavajú nové bytovky, tak nech majú vlastné parkovanie v podzemí/nadzemí (1x)
ALTERNATÍVNE SPÔSOBY DOPRAVY	16 • alternatívne spôsoby dopravy (4x) • rozšírenie oblasti používania elektrických kolobežiek (2x) • carsharing (2x) • integrácia alternatívnych dopravných systémov v regióne (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
ALTERNATÍVNE SPÔSOBY DOPRAVY		• pohodené kolobežky (1x) kade tade po meste, • elektrifikácia dopravy (1x) • sústava verejných nabíjajúcich staníc nízkeho výkonu na sídliskách (1x) • rýchlo nabíjacie stanice blízko diaľničných zjazdov (1x) • benefity pre ľudí, ktorí budú využívať alternatívne spôsoby prepravy v intraviláne mesta napr. lacnejšia alebo bezplatná MHD (1x) • robiť reklamu na podporu využívania kolobežiek, bicyklov a pod. (1x) • „električka resp. vláčik“ na trase Kláštor pod Znievom – Vrútky (1x) - po existujúcej železničnej trase v pravidelných napr. 10 min intervaloch. Dobudovali by sa len nástupištia napr. začiatok Pribovce koniec Košťany // začiatok Košťany koniec dediny // Martin Odtoky // Martin Sever pri Lidli // Martin Sever pri OBI // Košúty Campo // Priekopa začiatok stred koniec. Tým pádom by sa odľahčili doprava na cestách a zmenšili by sme pravidelne zápchy na trase MT - Pribovce. Ak by mali ľudia možnosť komfortného cestovania s relatívne častou frekvenciou spojov, určite by ju využili.
INÉ	3	• som spokojná (1x) • všetko je v poriadku (1x) • všetkého vyššie spomenutého viac (1x)
CELKOM	380	

Navrhované zmeny v oblasti športu

Z 297 odpovedí v oblasti športu bolo najviac odpovedí venovaných týmto návrhom zmien:

1. budovanie a rekonštrukcia verejných športovísk (44x)
2. podpora činnosti športových klubov (20x) – najmä podpora mladých športovcov, mládežníckych klubov a jej základne;
3. detské ihriská a detské zóny (17x)
4. cykloturistické trasy a cykloturistika (15x)
5. nová plaváreň alebo obnova starej krytej mestskej plavárne (12x)
6. precíznejšia údržba a revitalizácia existujúcich detských ihrísk (9x)
7. rekonštrukcia / revitalizácia kúpaliska Martin (9x)
8. turistické trasy (9x)
9. lanovka na Martinské hole, ktorá začína v meste a vyvolané investície (8x)
10. nová multifunkčná športová hala (7x)
11. podpora profesionálneho / vrcholového športu (7x)
12. školské športoviská (7x)
13. vybavenosť športovísk (7x)
14. oprava a revitalizácia zimného štadiónu (6x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
VEREJNÉ ŠPORTOVISKÁ A IHRISKÁ	93	• budovanie a rekonštrukcia verejných športovísk (44x) - nové športoviská v rámci štvrtí, viac športovísk pre deti pri ich domove; viac priestorov a možností na šport; športoviská pre deti na sídliskách by mala byť samozrejmosťou; viac športovísk pre rekreačné športy, dostupné aj mimo klubov a krúžkov; rozšíriť počet a zrekonštruovať multifunkčné ihriská s prístupnosťou širokej verejnosti s rezervačným systémom; uprednostniť revitalizáciu zastaralých športovísk pred budovaním nových; na sídliskách stavať multigeneračné ihriská; dávať dôraz na energetickú náročnosť a prevádzkyschopnosť do budúcnosti; • detské ihriská a detské zóny (17x) - je ich málo po sídliskách; voľne prístupné; chýbajúce detské verejné ihrisko v Kláčanoch; jedno kompletne vybavené detským ihriskom v strede obce • precíznejšia údržba a revitalizácia existujúcich detských ihrísk (9x) - bezpečné ihriská; pravidelne udržiavať a starať sa o detské ihriská, väčšia pozornosť oprave a údržbe prípadne doplnenie prvkov a lavičiek na detských ihriskách; pravidelné kontroly vybavenia detských ihrísk; zakrývanie pieskovísk; doplniť hracie prvky v spolupráci s rodičmi a doplniť zeleň (v lete je väčšina ihrísk na priamom slnku bez jediného stromu) • ihriská (4x) - ihriská ako otvorené námestia v Kodani; najmä na sídliskách; • voľne prístupné ihriská pre tínedžerov (3x) - chýbajú športoviská pre väčšie deti a mladých ľudí (ako napríklad futbalové, basketbalové, multifunkčné ihrisko); stávajú sa len ihriská pre menšie deti; keď si chcú synovia zahrať futbal, musia preliezať plot do školy; • viac basketbalových ihrísk (2x) • preliezky alebo workautové ihrisko (2x) - v Martine na Stráňach pod Medvedom, kde sa aj tak nemôže stavať keďže cez pozemok ide elektrické vedenie, ale ako miesto pre stretávanie ľudí by to mohlo fungovať skvele. • minimálne pre každú mestskú časť jedna telocvičňa a outdoor ihrisko dostupné občanom za odplatu (1x) • dať možnosť vyžitia pre deti zdarma (1x) - ale pod dozorom dospelého (rodič, starý rodič) • lepšie využitie nových športovísk (1x) - buduje sa veľa ale nie sú vyťažované, ponúknuť aj iným športovým súťažiam a podujatiam;

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
VEREJNÉ ŠPORTOVISKÁ A IHRISKÁ	• zrenovovať areál na „Sokolovni“ vymeniť povrch ihriska a prestrešiť (1x) • viac kyslíkových dráh (1x) • viac oddychových zón (1x) • ihriská pre petang a ping pong (1x) • rekonštrukcia telocviční (1x) • skateparky (1x) • trasy pre šport - korčule, kolobežka (1x) • využiť pešiu zónu pri rieke Turiec ako zónu na športovanie (1x) • vyššia miera informovanosti na jednom mieste o podmienkach a náboře do športových krúžkov a klubov - kde a na koho sa obrátiť (1x)
ŠPORTOVÁ INFRAŠTRUKTÚRA	69 • nová plaváreň alebo obnova starej krytej mestskej plavárne (12x) - viac otváracích hodín; poriadny detský bazén; plaváreň pre športovcov, hendikepovaných, pre rehabilitáciu; neskutočne chýba; v Žiline chodím na plaváreň, ktorá je lepšie vybavená väčšia ale hlavne o dosť lacnejšia oproti MT; • rekonštrukcia / revitalizácia kúpaliska Martin (9x) - radšej viac človek zaplatí, ale nech sú tam lehátka, tieň, závlaha trávy, čistota vody, • lanovka na Martinské hole, ktorá začína v meste a vyvolané investície (8x) - rekonštrukcia cesty na Martinské hole, ktorá je v dezolátnom stave; parkovanie na Stráňach pre turistov na Martinské hole - zimná údržba; myslieť aj na atrakcie smerom dole z Martinských holí napríklad žlab na spúšťanie nasucho popod lanovku, zipline, po žltej turistickej trase LED osvetlenie (prvé na Slovensku) • nová multifunkčná športová hala (7x) - pre min. 3000 - 4000 ľudí; • oprava a revitalizácia zimného štadiónu (6x) - je zastaralý • chýba mestský aquapark (4x) - zišiel vodný areál ako je Aquarelax v Dolnom Kubíne • futbalový štadión (4x) - nový štadión ideálne v centre; opraviť futbalový štadión pri kúpalisku v meste • dobudovanie športovej infraštruktúry (3x) podľa uceleného konceptu vrátane následnej starostlivosti; venovať sa nielen budovaniu ale aj údržbe • vybudovanie lezeckej steny (3x) - Martinčania chodia do Žiliny, kde mŕňajú peniaze; • profesionálny športový areál pre viaceré športy (3x) - pokračovať v rozširovaní športparku na Plt-níkoch • viac možností na športovanie (2x) - čistá tragédia, že nie je kde športovať - ani kluby ani amatéri, proste žiadna hala, telocvičňa; hrám futbal za ženy vo Fomate a nie je kde odohrať zápas, lebo nie je ihrisko v Martine; • voľne dostupný bežecký ovál prístupný verejnosti (2x) • zmysluplné využitie športovísk pri plavárni (2x) - existujúceho štadióna a mestského futbalového ihriska; • florbal štadión v centre (1x) • tenisová hala (1x) • skibusy (1x) • dobudovať tribúnu a sociálne zariadenia na atletickom štadióne (1x)
PODPORA ŠPORTU	50 • podpora činnosti športových klubov (20x) - najmä podpora mladých športovcov, mládežníckych klubov a jej základne; vytvoriť schému jasného prerozdelenia dotácií na mládežnícky šport; viac programov pre mladých ľudí s podporou samosprávy; na úkor podpory veľkých klubov podporiť športujúcu mládež, • podpora profesionálneho / vrcholového športu (7x) - roky sa degraduje, žiadna priama aj nepriama pomoc profesionálnym klubom; padli ZTS - padol sponzor a padol aj šport v Martine • výraznejšia podpora úspešných športov, najmä hokeja a jeho návratenie do Extraligy (5x) • podpora športu (5x) - určite zintenzívniť podporu v celej oblasti športu • podpora amatérskeho športu (3x) • podpora športových podujatí (3x) - zvýšiť počet športových podujatí a propagácie športových klubov pre deti a vyššiu návštevnosť, pravidelné verejné športové akcie • podpora vybraných športov (3x) - podporovať väčšími dotáciami hlavné mestské kluby (hokej, hádzaná, futbal, hokejbal, atletika), podpora hokejového klubu, krasokorčuľovania, hádzanej, volejbalu; basketbal, volejbal, inline skating; • konečne niečo urobiť aj pre bežecké lyžovanie (2x) - objednať techniku, vytýčiť trasy nad 800 m. n.m. a dohodnúť s majiteľmi a užívateľmi strpenie počas úpravy lyžiarskych bežeckých stôp • viac propagovať športovú infraštruktúru a jej zameranie (1x) • prírodné podmienky parádne, ale nevyužitú (1x)
TURISTICKÉ TRASY A CYKLOTRASY	43 • cykloturistické trasy a cykloturistika (15x) - cyklotrasa okolo Turca, • turistické trasy (9x) - zvýšiť počet rozcestníkov a smerovníkov na turistických chodníkoch • cyklodopravné cesty/cyklocesty mimo okres (5x) - bez kolízie s automobilovou dopravou; hlavne v smere z MT na Košťany a z MT na Sučany; semafore, bezpečnosť • cyklochodník, ktorý by spojil MT so ZA (4x) • cyklotrasy sú úzke a nemajú priestor pre chodcov vedľa (2x) - širšie cyklotrasy • značenie cykloturistických trás aj mimo mesto (2x) - namiesto lesných ciest pre ťažné zariadenia vyznačiť nové cyklotrasy • cyklochodníkov v Turci je žalostne málo (1x) • výstava nových cyklotrás vo všetkých smeroch, aj na Turčianske Teplice, Kraľovany (1x) • podpora turistickej trasy Koruna Turca (1x) • podpora bežkovania v zime (1x) • bežecké (trailové) trasy (1x) • podpora pre vybudovanie singletrailového areálu po dohode s vlastníkmi pozemkov a ochranármi (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
ŠKOLSKÉ ŠPORTOVISKÁ A IHRISKÁ	17	• školské športoviská (7x) - pri mestských ZŠ; telesná výchova sa tak môže realizovať na zodpovedajúcich športoviskách, v ktorých môžu popoludní fungovať športové mimoškolské aktivity; • okamžitá podpora športu na školách (4x) a športovania detí a mladistvých • športoviská pre deti (3x) - zelené ihriská pre deti s trávou • športoviská pre mládež (1x) • obnova a modernizácia niektorých školských športovísk (1x) • postavenie minimálne troch veľkých telocviční na základných školách (1x)
VYBAVENOSŤ A DOSTUPNOSŤ ŠPORTU	15	• vybavenosť športovísk (7x) • dostupnosť športovísk pre verejnosť (4x) • vybavenosť telocviční (1x) • možnosť zapojiť sa do športových aktivít pod vedením trénerov (1x) • šport ako prevencia fyzického aj duševného zdravia a masové zapájanie amatérskych športovcov pre účely predchádzania zdravotných problémov (1x) • vytváranie športovej komunity s cieľom zapojiť čo najviac ľudí do amatérskych a masových športov (1x)
INÉ	10	• irelevantné (3x) - nezaujímam sa o šport • som spokojná - všetkého je dostatok (2x) • všetkého viac (1x) • nič špeciálne (1x) • všetko je OK (1x) • neviem (1x) • keď bude všetko ostatné fungovať, môžete aj sem investovať (1x)
CELKOM	297	

Navrhované zmeny v sociálnej oblasti

Zo 195 odpovedí v sociálnej oblasti bolo najviac odpovedí venovaných týmto návrhom zmien:

1. dostupné nájomné bývanie (51x)
2. bývanie (11x)
3. starostlivosť o seniorov (19x)
4. starostlivosť o hendikepovaných (10x)
5. starostlivosť o MRK (7x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
BÝVANIE	89	• dostupné nájomné bývanie (51x) - nájomné byty chýbajú najmä pre mladých ľudí za normálne peniaze, za rozumné ceny a v dobrej lokalite; viac štátnych nájomných bytov - v prístupnej cenovej relácii; nájomné bývanie pre mladých v nadväznosti na rozvoj pracovných príležitostí; dotované pre rodičov s deťmi a jednorodičovské rodiny • bývanie (11x) - mesto by malo riešiť otázku bývania, ak nechce mesto klesnúť pod 50 000 obyvateľov; • stavať mestské nájomné byty (5x) - podľa aktuálnych potrieb a záujmu; nájomné byty stavať v réžii mesta nie súkromných developerov; ocenil by som nájomný byt, avšak nie zo súkromných rúk; podporovať prestavby opustených budov na nájomné byty • dostupnosť bývania (4x) - pre mladé rodiny; • budovanie štartovacích bytov (4x) - výstavba nájomných bytov pre mladé rodiny, prerobenie starých nepoužívaných budov v meste; stavať mestské nájomné byty, keďže bytová situácia a získanie hypotéky pre mladé rodiny a mladých sa bude zhoršovať; mestské byty na podporu mladých rodín • nová výstavba v MT (2x) - dostupnosť a výstavba nových bytov • dostupnosť bývania v rodinných domoch (2x) - pozemky na stavbu domu za výhodné ceny • mestské bývanie v polyfunkčných domoch (2x) - zahusťovanie voľných plôch v meste, obmedzenie výstavby na zelenej lúke • dostatok kvalitného bývania v bezbariérových, energeticky nenáročných domoch s občianskou vybavenosťou (1x) • cena nehnuteľností v Martine je neuveriteľne vysoká, nieto ešte pre mladých ľudí, ktorí si chcú založiť rodinu a usadiť sa (1x) • správa bytov (1x) • nájomné bývanie aj pre seniorov (1x) - seniori v pokročilom veku - ak už jeden z partnerom zomrel, a ten čo zostal je sebestačný, ale nevie finančne utiahnuť 3-izbový byt z jedného dôchodku (nie priamo domov seniorov) • aj pri nájomných bytoch brať kaucie (1x) - pravidelne kontrolovať stave zabrániť, aby ľudia ktorým bol nájomný byt pridelený ho neprenajímali ďalej • dostupnosť rôznych druhov bývania v meste (1x) • revitalizácia sídlisk, aby sa vymietli „staré socialistické pavučiny“ z panelákov a nech sa začne riadna revitalizácia, ktorá bývanie v panelákoch reálne posunie do 21. storočia (1x) • viac novostavieb s veľkými bytmi a menej supermarketov (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
STAROSTLIVOSŤ O SENIOROV	47	• starostlivosť o seniorov (19x) - viac aktivít; aby si to mohli aj dovoliť zaplatiť; starostlivosť o seniorov robiť tak, aby si to senior mohol dovoliť zo svojho dôchodku; starostlivosť najmä o tých, o ktorých sa nemá kto postarať; sociálne domy su neefektívne, drahé a človek sa tam bojí dať rodiča kvôli kvalite služieb a príšerne drahým poplatkom; • budovanie zariadení pre seniorov (5x) – domovy sociálnej starostlivosti; zvýšiť dostupnosť starostlivosti o seniorov; nedostatok zariadení pre seniorov; Informácia o sociálnom dome za 5mil Eur pre 40 ľudí vyvoláva rozpaky; • mobilná starostlivosť o seniorov (4x) - opatrovanie seniorov v domácom prostredí; opatrovateľská služba; zlepšenie pozície domácej opatrovateľskej starostlivosti, • denné stacionáre pre seniorov (4x) - využiť staré budovy na denné stacionáre pre seniorov; vybudovanie denných centier starostlivosti o seniorov v každej mestskej časti • viac miest v domovoch dôchodcov (3x) • dôstojnosť pre seniorov (2x) - senior je na okraji záujmu; • donáška obedov domov (1x) • lepšia starostlivosť o seniorov v DSS (1x) • práca pre seniorov (1x) • oddychové zóny pre seniorov (1x) • viacej zapájať seniorov do spoločnosti a aktivít, aby sa často necítili sami a opustení (1x) • informácie aké majú možnosti seniori (1x) - objednanie si stravy a pod. Každý senior by mal dostať brožúru s možnosťami, cenami a pod. • konečne opraviť obytný dom na Ambra Pietra, ktorý je hanbou mesta už niekoľko rokov (1x) • zvýšenie príspevku na sociálne služby pre seniorov (1x) • vybudovať zariadenia pre seniorov a dlhodobo chorých - s počtom primeraným štatistike záujmu a potrieb (1x) • platy zamestnancov domovov sociálnych služieb resp. opatrovateľov (1x)
STAROSTLIVOSŤ O SOCIÁLNE VYLÚČENÉ SKUPINY A HENDIKEPOVANÝCH	27	• starostlivosť o hendikepovaných (10x) • urobiť mesto Martin bezbariérové (5x) - všade samé schody a obrubníky; väčšia bezbariérovosť do obchodov v centre, na chodníkoch, úradoch, do škôl, na toalety; bezbariérové nájazdy na príchodoch pre chodcov; • inklúzia ľudí so zdravotným znevýhodnením (2x) - začleniť skupiny (mamičky na materskej, hendikepovaných, bezdomovcov) na aktivitách, niečo urobia pre mesto a na oplátku dostanú stravu, priestor a pod. • podporovať sociálnu starostlivosť (1x) • nedostatočné využívanie nezamestnaných poberaúcich sociálne dávky (1x) • chránené dielne, kde by sa mohli na pár hodín zamestnať (1x) • chránené bývanie (1x) • starostlivosť o znevýhodnených občanov (1x) • škôlky (1x) • podpora klubov pre hendikepovaných (1x) • podpora klubov pre detičky so sociálnych znevýhodnením (1x) • podpora detí s autizmom (1x) • starostlivosť o slobodné matky (1x)
STAROSTLIVOSŤ O MARGINALIZOVANÉ KOMUNITY (MRK)	14	• starostlivosť o MRK (7x) • viac zapájať MRK do diania v meste a do verejnoprospešných projektov (2x) • viac riešiť otázku Bambusiek (2x) - viac ich integrovať, viac s nimi pracovať; chodiť robiť poriadnu osvetu na Bambusky vo všetkom, naučiť ich už od malička ako to v spoločnosti funguje, aby mali šancu na normálny život • de-segregácia rómskej komunity (2x) – na Bambusky, Kameň, Kafendova a pod.; zabrániť segregácii MRK prostredníctvom bývania a vysvetľovať verejnosti, prečo aj Róm s prácou má nárok na bývanie v nájomnom bytovom dome v meste • obnova činnosť komunitného centra na Bambuskách (1x)
VYBAVENOSŤ A DOSTUPNOSŤ SOCIÁLNYCH SLUŽIEB	10	• vybavenosť (3x) • dostupnosť (3x) • sociálna politika (2x) – nastaviť participatívne dlhodobý koncept; optimálne vyvážiť motivujúcu bytovú ale aj celkovú sociálnu politiku a inklúzia dotknutých komunit • podpora pre sociálny program mesta Martin (1x) • zatiaľ nie sme odkázaní na sociálne služby, ale mali by byť poskytované všetkým, ktorí ich potrebujú (1x)
DOBROVOĽNICTVO	1	• existencia dobrovoľníckeho centra (1x)
INÉ	7	• neviem sa vyjadriť (3x) • som spokojná (2x) • v tejto oblasti je viac nedostatkov (1x) • všetkého viac (1x)
CELKOM	195	

Navrhované zmeny v ekonomickej oblasti

Zo 142 odpovedí v ekonomickej oblasti bolo najviac odpovedí venovaných týmto návrhom zmien:

1. podpora inovácií (21x)
2. podpora trhu práce (18x)
3. podpora podnikania (14x)
4. viac pracovných príležitostí (13x)
5. primárne podpora budovania cestnej infraštruktúry, aby do Turca vôbec niekto chcel prísť (7x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
TRH PRÁCE	45 • podpora trhu práce (18x) – nielen pomocou fabrík a práce vo výrobe na 3 smeny • viac pracovných príležitostí (13x) – aby ľudia z regiónu neodchádzali; práca platená na európskej úrovni nie almužnou akou je minimálna mzda; platy, aby mladí zostali v MT; veľmi malá až žiadna možnosť slušného zamestnania je hlavný dôvod, pre ktorý ľudia odchádzajú navždy z Martina alebo musia zbytočne dochádzať za prácou napríklad do Žiliny • rozmanitejšie možnosti práce a viac rôznych pracovných ponúk (4x) • podpora zamestnanosti (2x) • mesto môže aktívne vstúpiť na trh práce ako zamestnávateľ (2x) - vytvoriť pre nezamestnaných v meste MT trvale pracovné pozície v oblasti úpravy a čistenia verejných priestranstiev • podpora part - time práce pre mamičky na MD (1x) • ľudia nad 50+ nemajú šancu nájsť prácu okrem práce „za pásom“ a IT (1x) • nová odborná stredná škola reagujúca ale aj predvídajúca situáciu na pracovnom trhu (1x) • burza práce z domu (1x) • podpora štátnych aj mimovládnych inštitúcií, ktoré budú reálne pripravovať ľudí na trh / medzitrh práce (1x) • rodinný dom v Turci od 100 000 Eur? Turiec je sociálny experiment alebo niečo také, všetci sú zahypotekovaní (1x)
PODPORA PODNIKANIA	32 • podpora podnikania (14x) – napríklad zníženie daní a odvodov a tým podpora zamestnania a následne zvýšenie miezd; • podpora lokálnych výrobcov a predajcov (4x) • podpora podnikania v turizme (3x) - Martin má obrovský potenciál, ktorý vôbec nevyužíva, • rozvoj malých podnikateľov (3x) - organizovanie seminárov pre malých podnikateľov; šanca nových projektov • podpora mladých, ktorí chcú v meste podnikáť (3x) - pomoc pri rozbiehaní podnikania, podpora začínajúcich podnikateľov, motivovať ich aby sa im oplatilo podnikáť v Turci; podpora podnikateľských hubov a coworkingov • prilákať nové spoločnosti na podnikanie v MT, aby tu pôsobilo viac firiem (2x) • viac priestorov na prenájom pre podnikateľov (2x) - využiť prázdne priestory a ponúknuť ich podnikateľom za symbolickú sumu na rozbeh podnikania na cca 3 roky • lanovka na Martinské hole priamo z mesta (1x)
PODPORA INOVÁCIÍ	29 • podpora inovácií (21x) - podpora inovácií je nulová; podpora inovácií v meste; podporovať inovátné podniky a startupy na základe stanovených kritérií • inovácie smerovať do toho, čo mestu prinesie osov (2x) – do kultúry, zdravotníctva a priemyslu; som za inovácie napríklad v energetike - v ukladaní energie z fotovoltaiiky • vytvorenie inováčných centier / hubov vhodných aj pre startupy - prípadne ich propagácia, ak také už existujú (2x) • Slovensko, a taktiež aj Martin sa potrebujú vydať po ceste inováčného rozvoja, ak chcú byť v budúcnosti vôbec konkurencieschopné voči zahraničiu, rozhodne podpora tohoto sektora čo najviac ako sa dá (1x) • mesto by pre rýchlu komunikáciu s občanmi mohlo používať sociálnu sieť (1x) • podpora mladých talentov a zaujímavých projektov, môže by aj finančná alebo aj inou formou (1x) • zamerať sa na podporu firiem v oblasti výskumu a vývoja, nech sa tu z toho nestane len montovňa (1x)
INVESTÍCIE V REGIÓNE	20 • primárne podpora budovania cestnej infraštruktúry, aby do Turca vôbec niekto chcel prísť (7x) – najmä vybudovať rýchlostnú komunikáciu R3; zlé spojenie s okolitým svetom zabíja podnikanie; dobudovanie tunela Višňové/Dubná otvorí Martinčanom viac príležitostí; upchatá križovatka pred Kauflandom; • prilákavie viac firiem a investorov do regiónu (5x) – zamerať sa na zatriaktivnenie Turca pre potenciálnych investorov; • príchod veľkej firmy / silného investora (3x) – kvalifikovaná práca napríklad v IT nielen výroba; príchod väčšieho investora do priemyselného parku medzi MT a Sučanmi; • mestský priemyselný park (2x) – napríklad vytvorenie priemyselného areálu v bývalom SIME, asanácia všetkých budov, vyčistenie a oploenie priestoru, vybudovanie prístupovej cesty, vlakovej vlečky, trafostanice a privodov plynu a vody • mŕtve mesto, na to treba skutočne pracovať, aby ste sem niekoho pritiahli investovať (1x) • dotiahnuť do regiónu aj ľahký priemysel a využiť potenciál novej nemocnice a Lekárskej fakulty (1x) • mnoho väčších (aj nadnárodných) firiem sídli vo väčších mestách napríklad v Žiline. Ak automobilový sektor a priemysel, budú v najbližšej dobe spomaľovať, nie je reálne tu nájsť veľké firmy. Ak mnohé firmy umožňujú prácu vzdialene prípadne dochádzanie za prácou len niekoľkokrát do mesiaca, tak je prioritné zlepšiť život v regióne ako taký a keď sa ľuďom bude kvalitne a dobre žiť, prídu aj podniky, ale bude to trvať dlhšie (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
MESTSKÁ POLITIKA PODPORY ZAMESTNANOSTI A PODNIKANIA	8	• chýba prepojenie podnikateľov na lokálnej úrovni (4x) - silný podnikateľský sektor kooperujúci a spolupracujúci s verejnou správou aj tretím sektorom; v spolupráci názorov občanov a odborníkov vytipovať oblasť, ktorá by sa mohla v Turci aktívne rozvíjať a cielene tak osloviť pracovný trh, vytvárať príťažlivosť pre mladých, nadväznosť na školstvo; skvalitnenie komunikácie medzi mestom a podnikateľským sektorom, koniec rodinkárstva a podvodných výberových konaní na mestské zákazky • podpora regiónu - turistická, kultúrna, historická (1x) • tu mesto nerobí nič (1x) • smerovať financie mesta do projektov mesta a nie do firiem spriaznených primátorovi a zástupcom mesta (1x) • vytvoriť banku projektov, zvýšiť počet žiadostí o EÚ fondy (1x)
INÉ	8	• som spokojná (2x) • všetko (2x) • neviem (2x) • nemám výhrady (1x) • netýka sa ma to (1x)
CELKOM	142	

Navrhované zmeny v cestovnom ruchu

Z 241 odpovedí v oblasti cestovného ruchu bolo najviac odpovedí venovaných týmto návrhom zmien:

1. účinnejšia propagácia regiónu (39x)
2. lanovka na Martinské hole a vyvolané investície (28x)
3. infraštruktúra cestovného ruchu (17x)
4. podpora pre zážitkovosť (13x)
5. zaostávanie za možnosťami a konkurenciou (11x)
6. dostupnosť služieb (9x)
7. jednotná stratégia/koncepcia (udržateľného) rozvoja pre región (8x)
8. mestský aquapark alebo kúpalisko v MT (7x)
9. záujem spolupracovať (7x)
10. chýbajú náučné a orientačné tabule / smerovníky v centre mesta a po regióne (7x)
11. viac atrakcií a lákadiel, ktoré budú generovať peniaze (7x)
12. vybavenosť (7x)
13. dopravná dostupnosť (7x)
14. Martinské hole ako nevyužitá príležitosť stať sa centrom letného a zimného turizmu (6x)
15. zlepšenie rozsahu a kvality služieb (6x)
16. živá kultúra na živom námestí (6x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
INFRAŠTRUKTÚRA CESTOVNÉHO RUCHU	79	• lanovka na Martinské hole a vyvolané investície (28x) - a k tomu priliehajúcich parkovacích miest na spodnej stanici lanovky; vyasfaltovanie cesty na Martinské hole - stačí tak široká ako tam je - žiadna trojprúdovka; turistický chodník je v dezolátnom stave; nechajte čisto v réžii súkromníka, alebo od neho žiadajte peňažnú spoluúčasť na projekte • infraštruktúra cestovného ruchu (17x) • mestský aquapark alebo kúpalisko v MT (7x) - moderný aquapark s atrakciami zodpovedajúcimi súčasným trendom; obnova existujúceho kúpaliska; • chýbajú náučné a orientačné tabule / smerovníky v centre mesta a po regióne (7x) - informovanie o zaujímavostiach a histórii napr. cz interaktívne panely, kreatívne podané info o olejkároch, patrónovi mesta a pod.; chýbajúce mapy; na pamiatky dať QR kódy s popisom vo viacerých jazykoch; základne info o meste na autobusovej, vlakovej stanici pre zahraničných turistov, ktorí prídu inak ako osobným autom; v jednotnej grafike; • obnova a starostlivosť o hmotné kultúrne dedičstvo (5x) - keby naše múzea spadajúce pod MK nechátrali a drevenice v skanzene nehnili; revitalizovať Národný cintorín a Memorandové námestie; podpora opráv hradov a kultúrno-historických pamiatok; kaštieľ v Štiavničke je v zúfalom stave; renovácia kaštieľov, ktoré sa vo veľkom množstve v regióne nachádzajú; rozpadajúci sa budova Matice; • slabá starostlivosť o centrum mesta v Martine (3x) - stav peších chodníkov v centre mesta, ktoré sú neopravené a neudržiavané; burina a lístie na chodníkoch; odstrániť nefunkčné objekty (telefonne búdky v Hviezdoslavovom parku, staré PNSky a pod.) • zlepšené cyklistické chodníky a cyklotrasy (2x) • pešie turistické chodníky a trasy (2x) - viac propagovať turistiku, aj trasy, ktoré nie sú také známe, • eliminovať reklamný smog (2x) - zjednotiť reklamy v pešej zóne • vyhliadkové veže (1x) • úprava okolia Lipoveckých jazier (1x)

Problémová oblasť		Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
INFRAŠTRUKTÚRA CESTOVNÉHO RUCHU		- prístupová cesta do skanzenu Múzea slovenskej dediny (1x) - verejné toalety v meste (1x) - zmeniť priestor pred mestským úradom a budovu Neografia využiť na jedno miesto pre úrady a klientské centrum (1x) - revitalizácia autobusovej stanice (1x)
PONUKA CESTOVNÉHO RUCHU	51	podpora pre zážitkovosť (13x) – málo zážitkov; chýba katalóg zážitkov; nadčasové veci - skákanie z komínov na lane; viac atrakcií a lákadiel, ktoré budú generovať peniaze (7x) - ak sa nájdú peniaze na atrakcie akou je napríklad ferrata, bude ľahšie rozvíjať región; ferrata je super chýba ľadopád v zime a zipline v lete; Martinské hole ako nevyužitá príležitosť stať sa centrom letného a zimného turizmu (6x) – to, že máme stredisko nad Martinom a už nás dávno predbehol Poprad, Liptovský Mikuláš a Ružomberok je hanba; prestať o tom rozprávať, sporiť sa a začať konať; - zlepšenie rozsahu a kvality služieb (6x) - živá kultúra na živom námestí (6x) - s bohatým a vyváženým plánom aktivít na celý rok, pokrývajúca región- žiadne biele miesta ani v regióne ani v kalendári; jeden veľký mestský festival; vrámci celého Turca zostaviť pevný kalendár nosných akcií (Dotyky a spojenia, Podkova, akcie v Skanzene....) a výdatne ho propagovať; podpora pre akcie v centre mesta; chýba kulturpark – všetky kultúrne inštitúcie a ich ponuka pokope; - karta Turiec pre návštevníkov so zľavami (4x) - zaviesť niečo podobne ako je Stubai card a prepojiť tak ubytovanie, dopravu a aktivity v okolí; väčšia prepojenosť viacerých atrakcií, podujatí a zaujímavých miest na výlet - mestský a kultúrny turizmus (2x) – vyzdvihnutie histórie a pamiatok mesta - rozhodne podpora cestovného ruchu (2x) - bežecké lyžovanie (2x) - podpora majiteľov pozemkov pri budovaní a údržbe napr. bežeckých tratí v zime - mesto Martin je neatraktívne – chýba mu čaro (1x) - milší personál (dámy) za okienkami (1x) - organizovať rôzne zážitkové zájazdy a výlety v Turci (1x)
PROPAGÁCIA REGIÓNU	46	účinnější propagácia regiónu (39x) – na Slovensku a v zahraničí; v porovnaní s Liptovom je žalostná; viac spropagovať v TV, rozhlase, tlači, webe; propagácia Turca je chaotická – vždy sa niečo rýchlo vytvorí (pre získanie dotácií alebo kvôli nejakému podujatiu) a riešenie je bez stratégie a málo efektívne; lepšia propagácia podujatí v rámci celého Slovenska; ucelená ponuka na jednom mieste s návrhom itinerárov (aj menej známe miesta, atrakcie, priestory, podujatia, aktivity) a informáciami, kde sa návštevníci môžu ubytovať, najesť, čo všetko môžu vidieť, ako sa tam dostať atď; komplexný propagačný materiál o možnostiach v regióne Turca; propagácia aj vrámci regiónu; o meste nikto nevie; masívne zvýšiť marketing; propagácia až vtedy, keď budeme mať služby na úrovni; informovanosť (3x)- rozvoj informačných kanálov (webové stránky), ktoré ucelene na jednom mieste vedia informovať o možnostiach v regióne; chýba hrdosť a osвета smerom k mládeži a verejnosti ohľadne histórie regiónu (2x) – urobiť históriu zaujímavou; - prezentácia mesta Martin ako mesta kultúry - kde človek môže ísť do divadla a zároveň si dopriať aj lyžovačku, hiking na Martinských holiach a taktiež vidieť kus z historického pôsobiska rôznych známych Slovákov - to je niečo, čo by toto mesto malo využívať absolútne naplno (1x) - prieskum medzi návštevníkmi ako sa im páči MT (1x)
SPOLUPRÁCA A RIADENIE ROZVOJA CR	33	zaostávanie za možnosťami a konkurenciou (11x) - zmeniť komplet - oproti Liptovu alebo Orave totálne zaostávame; v cestovnom ruchu sú obrovské rezervy - spoliehať sa na okolitú prírodu je málo – Liptov a Horehronie sú ďaleko vpredu; Turiec má obrovský potenciál; na to, koľko možností Turiec ponúka, je cestovný ruch na zaplkanie; mŕtve mesto; aspoň 30% z úspechu Liptova by bol „success“; nefungujúci cestovný ruch v Turci; máme nádhernú prírodu, dva národné parky a cestovný ruch tu v podstate neexistuje; cestovný ruch v Turci po korone upadá; v Martine – kde sa kedysi písala história jednoznačne chýba turizmu; neskutočné možnosti turistiky; jednotná stratégia/koncepcia (udržateľného) rozvoja pre región (8x) - zmapovať všetky možnosti, existujúce aj budúce; treba si spraviť obraz budúceho MT a navrhnuť stratégiu ako postupovať pre budovanie služieb pre rozvoj regiónu - treba si zároveň všetko vizualizovať, aby bolo viditeľné ako sa mesto (ne)vyvíja; všetko je vymyslené treba sa inšpirovať tam, kde to vedia robiť - projekt nových Lavičiek Turca nepriláka viac turistov; rozvoj CR súčasne so zabezpečením udržateľnosti a kvality života pre domácich obyvateľov; budovanie regiónu ako zaujímavej turistickej destinácie; záujem spolupracovať (7x) - vytvorenie vzťahov medzi aktérmi CR; lepšia komunikácia medzi inštitúciami; projekt OOCR Turiec/Kremnicko bol fiasko; o aktivitách organizácie cestovného ruchu takmer nepočuť; lepšia spolupráca s podnikateľmi, aby sa vedelo, čo je potrebné spraviť a vylepšiť; podporiť tvorbu klastrov - oocr v rámci regiónu, ako aj nadregionálnej spolupráce; chýba spolupráca miestnych aktérov v cestovnom ruchu a každý si hrabe na svojom piesočku - koncept podpory (4x) - podpora regiónu (turistická, kultúrna, historická); väčšia podpora cestovného ruchu; vypracovať projekty pre podporu CR a hľadať možnosti financovania prostredníctvom európskych fondov - chýbajúca koordinácia (2x) - absolútna (r)evolúcia v tomto dlhé roky nevyužitého potenciálu, čo znamená nová magnetizujúca identita Martina a Turca, profesionálny manažment/marketing/PR a celková synergie všetkých dotknutých, - stavebná uzávera vo všetkých národných parkoch (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
DOSTUPNOSŤ A VYBAVENOSŤ	28	- dostupnosť služieb (9x) - vybavenosť (7x) - dopravná dostupnosť (7x) - spoje do dolín Veľkej Fatry; integrovať jednotlivé typy dopravy do logického systému podľa potrieb návštevníkov s poskytovateľov služieb v CR s prepojením na lanovku na Martinské hole; Martin je izolovaný, na ktorýkoľvek smer sú zúfalé cesty; vyriešiť križovatku pri Košťanoch; chýbajúci obchvat Martina; diaľnica popod Strečno; pri zastávkach osvetlené označenia grafikonu - cenová dostupnosť (2x) – stále poplatky za deti mi vadia - deti nezarábajú a mali by mať vstup všade zadarmo - dostupnosť pamiatok a múzeí (2x) – hrady a kláštory sú buď zničené alebo zatvorené; viac hodín otvorené múzea v lete a skôr vo večerných hodinách - informačné centrum otvorené 7 dní v týždni (1x)
INÉ	4	- všetko (2x) - som spokojná (1x) - nemám prehľad (1x)
CELKOM	241	

Navrhované zmeny v oblasti informovania verejnosti

Zo 156 odpovedí v oblasti informovania verejnosti bolo najviac odpovedí venovaných týmto návrhom zmien:

1. spôsoby komunikácie s občanmi (17x)
2. dostupnosť informácií (16x)
3. zverejňovanie informácií (13x)
4. web stránka mesta (12x)
5. komunikácia na sociálnych sieťach (9x)
6. zlepšiť a zintenzívniť komunikáciu s občanmi (9x)
7. mobilná aplikácia pre občanov mesta (9x)
8. pravidelné online prenosy so zasadnutí mestského zastupiteľstva (7x)
9. vytvorenie jedného zdrojového informačného kanálu/portálu mesta (6x)
10. transparentnosť (6x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
SPÔSOBY KOMUNIKÁCIE S OBČANMI	82	- spôsoby komunikácie s občanmi (17x) – moderné spôsoby komunikácie; komunikácia je kľúčová - web stránka mesta (12x) – mi príde zastaralá, s nedostupnými informáciami a neprehľadná – potrebná modernizácia (jednoduchosť, stručné a prehľadné informácie); jedna aktuálna oficiálna stránka mesta so všetkými informáciami; chýbajú aktuálne informácie o kultúrnych a športových podujatiach; absolútne prerobiť stránku mesta Martin; aktualizovaná a dostupná webová stránka s ponukami Kam do mesta, Kam na výlet s deťmi a pod.; oficiálna stránka mesta o ničom; uverejňovať viac informácií na Môj Martin a oficiálnu web stránku mesta MT; web stránka je veľmi komplikovaná vo vyhľadávaní, aj zadanie do vyhľadávача nevyhľadá, čo hľadám - komunikácia na sociálnych sieťach (9x) - bez Facebooku by som nebola informovaná o ničom, čo sa v MT deje; je samozrejmosťou; byť aktívnejší na sociálnych sieťach; Turiec online na FB celkom parádny; - zlepšiť a zintenzívniť komunikáciu s občanmi (9x) - zlepšiť neprehľadnú komunikáciu vedenia mesta s občanmi; treba viac zapracovať na informovaní o podujatiach, lebo nie každý sleduje všetky FB skupiny týkajúce sa Martina; nielen im niečo oznamovať ale pýtať sa ich ako v tomto prípade - zlepšiť jednotnú komunikáciu na rôznych platformách - mám napríklad aplikáciu Munipolis, ale o tomto dotazníku som sa dozvedela zo sociálnych sietí - keby nefungoval personalizovaný algoritmus, ani netuším o tejto možnosti komunikácie; viem o máloktorých napr.výstavách alebo menších kultúrnych akciách; - mobilná aplikácia pre občanov mesta (9x) – ako napríklad Munipolis; s prehľadne dostupnými kontaktmi na pracovníkov MU pre riešenie podnetov od občana; recipročne komunikácia smerom na občana o dôležitých oznamoch a povinnostiach - tiež možnosť rýchlych prieskumov prípadne referenda; sms je ok ale v dnešnej dobe by som prijal aplikáciu mesta aby bolo možné informovať obyvateľov ešte efektívnejšie; vytvorenie informačnej aplikácie mesta 21. storočia (redizajn aktuálne existujúcej): informácie o možnostiach kultúrneho a športového vyžitia, informácie o pracovných príležitostiach, informácie o možnostiach dobrovoľníckej činnosti, aj vo forme kustomizovateľných / personalizovateľných push notifikácií - pravidelné online prenosy so zasadnutí mestského zastupiteľstva (7x) - dostupnosť videozáznamu z mestských zastupiteľstiev; cez TVT pokračovať v streamovaní mestských zasadnutí; nezakazovať a nerušiť priame prenosy z mestského zastupiteľstva

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
SPÔSOBY KOMUNIKÁCIE S OBČANMI	- vytvorenie jedného zdrojového informačného kanálu/portálu mesta (6x) - bude stále aktuálny; najzávažnejšie informácie bude posilať prostredníctvom sms správ; bude obsahovať ucelené informácie o novinkách a akciách zo života samosprávy, kultúrneho diania, športu – občan získa možnosť zapájať sa na veciach verejných – získa upozornenia na odstávky, informácie o kontaktoch, kde sa obrátiť s podnetmi (opravy, infraštruktúra, atď.) – informácie by sa odtiaľto ťahali do ostatných komunikačných kanálov mesta (aplikácia, sms, newsletter, sociálne siete, web, TV, noviny, digitálne tabule atď.); zlepšiť súčasťnú formu komunikácie v ktorej sú obsiahnuté všetky kanály len tomu chýba jednotná forma prezentácie - štyri zdroje mestských správ : informatívny (úradný, úradnícky), kultúrny (včítane sociálu a vzdelávania), športový a voľnočasový (cestovný ruch) - majú mať svoj vizuál a z týchto kanálov by mali ostatné médiá preberať oficiálne tlačové správy a novinky; - všetko dôležité dostať sms správou (3x) - fungoval mi sms správa, čo sa koná v Martine, ale výmenou telefónu som už nevedela nájsť spôsob ako si túto službu nainštalovať; - viac informačných verejných tabulí v meste (3x) - SMART digitálne riešenia - zvýšiť informovanosť pre staršie ročníky (2x) - ktoré nedisponujú modernými technológiami a pripojením na internet; - viac využiť mestskú TV (2x) - urobiť z TVT skutočnú regionálnu televíziu a nie kultúrne okienko; - interaktívna mapa so zobrazením aktuálnej situácie a možnosťou nahlasovania problémov (1x) - viac využiť mestské noviny (1x) - všade sa ku mne dostávajú len čiastkové informácie (1x) - najnovšie som videla nejaký poznávací chodník pre deti niekde na Karvaša - Bláhovca, v jednom článku o tom bola zmienka a tri foto, viac informácií ako sa tam dostať alebo kde sa to presne nachádza som nedokázala zistiť ani hľadaním na internete.
DOSTUPNOSŤ INFORMÁCIÍ	46 - dostupnosť informácií (16x) - zverejňovanie informácií (13x) – jednoduchý prístup k informáciám - informovať nie je včas a nie je prehľadná (5x) - nie až po uskutočnení podujatia; o veľa akciách sa dozvieme, až keď skončia; potrebné cielené vyhľadávanie informácií; - zlepšenie informovanosti (3x) protredníctvom sociálnych sietí, letákov a inštitúcií - základom mesta aj štátu je poskytovať, čo najmenej informácií (2x) - objektívne informovanie (2x) - nielen mestské noviny plné reklamy; selektuje sa čo sa zverejní a čo nie - zverejňovanie prerokovaných dokumentov z rokovaní mestského zastupiteľstva (1x) - informácie do schránok (1x) - to by najprv muselo byť aspoň o čom informovať (1x) - ľahko dostupné a zjednocujúce informácie za celý región (1x) - slabá informovosť (1x) - mesto málo komunikuje a nevyužíva dostupné technológie pre poskytovanie dostatočných informácií - pokiaľ mesto dá možnosti a priestor na intenzívnejšiu komunikáciu s občanmi, tak oni budú poskytovať viac nápadov a efektívnejšiu spätnú väzbu na dianie v MT - momentálne je väčšina obyvateľov znechutená tým, že poslanci si robia všetko po svojom a návrhy ľudí zamietajú alebo vôbec nepočúvajú - potom je jasné, že sa počet obyvateľov v MT znižuje, pretože Martin sa rozpadá a neposúva ďalej.
OTVORENÉ VLÁDNUTIE	13 - transparentnosť (6x) – transparentne informovať o verejných zákazkách mesta; transparentnosť mestského rozpočtu a participácia na tvorbe; informovať o akejkoľvek aktivite primátora a poslancov - mali by sa pýtať občanov na akúkoľvek dôležitú vec predtým než ju schvália - hlasy vo voľbách nedávajú dostatočnú legitimitu na rozhodovanie – primátor a poslanci sú zvolení lebo tak je nastavený systém, ale väčšina ľudí nešla voliť práve preto, lebo majú po krk politiky a politikov, ktorí sa o občana a jeho názor nezaujímajú dostatočne - vytvorte online systém s konkrétnymi otázkami a problémami a nechajte ľudí hlasovať; komunikovať všetko - cez poslancov MČ, cez sociálne siete, vysvetľovať prečo, kto, koľko, iné možnosti a pod., na podnety reagovať najneskôr v ten deň a na všetky, to sa doteraz nedeje - proaktívna komunikácia (2x) - informovať ľudí o rôznych dôležitých zmenách a nariadeniach, a nie len tak zrazu zaviesť poplatky za parkovanie; proaktívne informovanie - informácia má ísť za občanom, nie naopak; - otvorené riadenie mesta (1x) - ústretoivosť samosprávy k občanom (1x) - riešenie ich požiadaviek v rámci bezpečnosti, kultúry, služieb, informovanosti s ohľadom na vekové zloženie obyvateľov a pracovnú vyťaženosť občanov - radikálna zmena vládnutia (1x) – vzdelávanie a popularizácia rôznych politík, maximálna proaktívna otvorenosť a prevencia korupcie a aktivity za účelom zapojenia čo najväčšieho počtu obyvateľov ako do jednotlivých procesov tak aj do celkového diania v meste a v regióne; - častejšia povinná komunikácia poslancov s občanmi svojho obvodu (1x) - zverejňovanie plánovaných investičných zámerov, vysvetľovať a komunikovať (1x)
PARTICIPÁCIA VEREJNOSTI	5 - viac zapájať verejnosť (3x) - páčilo by sa mi, keby sme sa v rámci obce viac stretávali na zasadnutiach alebo rôznych podujatiach - chýba mi družný život, besedy, spoločné priateľské debaty o veciach verejných - participácia verejnosti (2x) – možnosti pre občanov spolupodieľať sa na rozhodovaní, - zaviesť pravidelne elektronické prieskumy, kde sa občania vyjadria, čo potrebujú a ako sú spokojní s riešeniami (1x)
E-GOVERNANCE	2 - presunúť možnosť vybavenia všetkého cez internet (1x) - minimálna digitalizácia údajov mestskej správy (1x)

Problémová oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
INÉ	8	- všetkého viac (2x) - neviem, nevyznám sa (2x) - nemám výhrady (2x) - je to OK (1x) - som spokojný (1x)
CELKOM	156	

Čo vám v Turci najviac chýba?

Z 239 odpovedí respondentov sa najčastejšie objavovali tieto zámery, ktoré by sa mali pre územie UMR Martin stať prioritami rozvoja:

1. Kabínková lanovka na Martinské hole (15x)
2. Cyklochodníky a cyklotrasy (9x)
3. Aquapark alebo aspoň moderné kúpalisko (9x)
4. Rýchlostná cesta R3 na Příbovce (7x)
5. Poriadok a čistota (7x)
6. Dokončené diaľničné prepojenie (5x)
7. Nevyužitý potenciál Turca pre rozvoj turizmu (5x)
8. Pracovné príležitosti (4x)
9. Moderná plaváreň (4x)
10. Východný obchvat Martina (4x)

Tematická oblasť		Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
MESTÁ UMR Martin		
DOPRAVA	53	• kaabínková lanovka na Martinské hole (15x); stredisko Martinské Hole dostupné lanovkou, lebo doprava do neho odrádza od jeho návštevy hlavne v zime • rýchlostná cesta R3 na Příbovce (7x) • dokončené diaľničné prepojenie (5x) - napojenie na Bratislavu pomocou D1, diaľnica Žilina – Martin (2x); tunel Dubná Skala na Žilinu je v nedohľadne; verejná kontrola katastrofálnej výstavby diaľnice - Strečno atď. • východný obchvat Martina (4x) • dopravná dostupnosť (3x) - dostupnosť verejnej dopravy či už za kultúrou alebo na turistiku; pre obyvateľov a návštevníkov pohodlná dostupnosť za prácou, vzdelaním a rekreáciou; • poriadna cestná sieť (3x) – nerozbité cesty, • Integrovaný dopravný systém (2x) • lepšie vlakové spojenie do Žiliny (2x) • bezplatné parkovisko pred domom (1x) • doprava (1x) • dopravná infraštruktúra, aby človek nebol stále v kolónach v špičke (1x) • parkovanie (1x) • skibusy do okolitých lyžiarskych stredísk, a iná organizovaná sezónna doprava (1x) • križovatka v Košťanoch (1x) • zlá dopravná situácia – prejazdnosť (1x) • opraviť zástavky pre mestské a medzimestské linky hlavne oproti železničnej stanici Martin (1x) • dôstojna zastávka s nerozbitou cestou pri železničnej stanici vo Vrútkach (1x) • mostík cez Turiec zo Záturčia na Pltníky (1x) • pešia zóna bez áut (1x) - zabrániť vstupu a vstup povoliť iba od pošty ku Kinu Moskva a iba pre obyvateľov bývajúcich v centre • oprava cesty na Martinské hole (1x)
RIADENIE MESTA	21	• konceptný rozvoj mesta (3x) - celkový rozvoj mesta odrážajúci aktuálne trendy a poznatky; vízia - dlhodobý plán rozvoja mesta, koncept rozvoja • vedenie mesta (2x) - ľudia oddaní mestu v jeho vedení; seriózny primátor a viac slušných poslancov • informácie (2x) - Martinský informačný systém s prístupom k rokovacím materiálom, • angažovaní ľudia s úprimným záujmom o veci verejné (2x) • slušní ľudia (1x) • spolupráca (1x) • nezáujem politikov o názor občana (1x) • transparentnosť a vôľa zastupiteľstva urobiť niečo pre tento región (1x) • odbornosť a nezávislosť niektorých vedúcich činiteľov - snaha o aktívne získavanie čo najkompetentnejších odborníkov na rôzne oblasti (1x) • málo dát, údajov a faktov a veľa „názorov“ a politikárčenia (1x) • ďalej samozrejme nedostatočný odborný a verejný tlak (1x) • mladí, kreatívni, inšpiratívni ľudia. Komunita ľudí, ktorí chcú robiť dobré veci. Chýba mi open-minded klíma mesta, nastavenie na rast, na otvorenosť (1x)

Tematická oblasť		Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
RIADENIE MESTA		- aby som sa nehanbil sem zavolať kamarátov zo zahraničia, aby som nebol hrdý na prírodu, ale aj na iné veci, aby to tu malo nejakú hlavu a päťu, dlhodobý funkčný koncept rozvoja, ktorý sa možno odzrkadlí až za 5-10 alebo 20 rokov, ale následne to nastaví cestu do budúcnosti (1x) - aby život človeka bol na prvom mieste pred záujmami developerov a investorov (1x) - napredovanie s dobou (1x) - zapojenie ľudí do budovania vlastného mesta (1x) - o všetkom rozhoduje parta ľudí v mestskom zastupiteľstve. Práve mestské zastupiteľstvo by malo denne komunikovať s obyvateľmi a získať informácie, čo vylepšiť a čo zrušiť.
CESTOVNÝ RUCH	20	nevyužitý potenciál Turca pre rozvoj turizmu (5x) - máme úžasnú prírodu a prostredie, ktoré nevieme „predať“ ani chrániť, nerozvíjame potenciál Turca; Turiec to je čaro, život, pohoda, tradícia spojená s modernou; využitie potenciálu na rozšírenie cestovného ruchu v MT, stagnujúci cestovný ruch propagácia, spoločný marketing a branding (3x) - stále dookola opakovaná skutočnosť kultúrno-historického potenciálu, ale bez prospešného využitia a efektu; propagácia regiónu vzhľadom na jeho históriu, prírodu; propagácia, informácie na jednom mieste - rozvoj cykloturistiky a služieb s tým spojených (2x) - oficiálne cyklo traily (1x) - Mestský bike park (1x) - spolupráca v rámci cestovného ruchu, kultúry a športu (1x) - cestovný ruch (1x) - zážitkové vyžitie (1x) - viac miest na výlety (1x) - turistické atrakcie (1x) - rozhľadňa nad Záturčím (1x) - infraštruktúra cestovného ruchu (1x) - turisticky zatraktívniť to čo tu naokolo máme (1x)
CYKLOMOBILITA	19	cyklochodníky a cyklotrasy (9x) - ale ozajstné, nie take kde autá chodia 90km/h; prepojenosť cyklochodníkov, budovanie cyklochodníkov v miestach, kde neexistuje alternatíva v podobe malo frekventovanej a bezpečnej cesty skutočné cyklocesty (3x) - cyklochodník do Žiliny, cyklocesty smer ZA / RK / TR; cyklotrasy oddelené od ciest, - prepojenosť jednotlivých sídlisk a obcí MHD a cyklotrasami (1x) - rozmanitosť cyklotrás (napríklad bezpečné prepojenie Martina a Sučian cyklotrasou) (1x) - rozumná cykloinfraštruktúra (1x) - cyklochodník v meste a popri Turci, ktorý by bol poriadne široký a osvetlený (1x) - cyklochodník cez celé mesto od začiatku až do Vrútok, ale bezpečný pre všetkých, nie súčasťou chodníka ako napríklad na ul. Jesenského, taktiež vyhradiť pás pre cyklistov aj v centre mesta - inšpirovať sa mestom Košice (1x) - prepojenie obcí a priemyselných zón cyklochodníkmi (1x) - cyklotrasa Vrútky -Varín (1x)
VOĽNÝ ČAS	18	aquapark alebo aspoň moderné kúpalisko (9x) - a služby s ním spojené ako napr. saunový svet, wellness centrum; poriadne kúpalisko za normálnu cenu detské vyžitie (3x) - detské ihriská - dobudovanie kvalitných detských ihrísk; viac aktivít aj pre menšie deti, napríklad od 3 rokov a niektoré detské ihriská sú v katastrofálnom stave (napr. pri kine Moskva) - trasy na korčule (2x) - inline cesta okolo Vážskeho kanála medzi Lipovcom a Krpeľanmi - zábava pre mládež (2x) - nočný život (1x) - zaujímavejšie prostredie pre deti a mladých (1x)
VEREJNÉ PRIESTRANSTVÁ	18	poriadok a čistota (7x) - čisté mesto bez odpadkov; upratané mesto zeleň v centre mesta, fontány (3x) - zeleň v meste a na sídliskách (2x) - zeleň, zeleň a ešte raz zeleň vo všetkých mestských častiach (výsadba viacdruhových drevín), nie všade samý betón (1x) - komunitný ovocný sad (1x) - krajšia pešia zóna (1x) - námestie pred mestským úradom (1x) - využitie okolia riek na relax - napr. ako za Tulipom viac takýchto zón (1x) - celková estetika mesta - Martin pôsobí staro, sivo, komunisticky, rozbito (1x)
ŠPORT	15	moderná plaváreň (4x) - plaváreň, kde by sa dalo cvičiť a plávať aj s tehotnými a bábätkami verejné športoviská (3x) jedna moderná veľká mestská resp. verejnoprávna multifunkčná športová hala (3x) - športové ihriská resp. haly (1x) - športová vybavenosť pre širokú verejnosť (1x) - športové vyžitie (1x) - podpora mládežníckeho športu (1x) - kvalitný šport (1x)

Tematická oblasť		Návrh na zmenu a početnosť odpovedí
PODNIKANIE, PRÁCA, EKONOMIKA	13	• pracovné príležitosti (4x) - dobre platené pracovné príležitosti, viac pracovných príležitostí • zamestnávateľia a možnosti zamestnania (3x) - je tu málo firiem • priemysel a priemyselný park (2x) • väčší výber profesií na zamestnanie (1x) • nedostatočná komunikácia a spolupráca s našimi existujúcimi podnikateľmi (1x) • aktívne oslovenie a vyhľadávanie potencionálnych investorov (1x) • podpora inovatívnych nápadov a celkového podnikateľského prostredia (1x)
KULTÚRA	7	• kultúrne vyžitie (3x) • kultúrne centrum (2x) - kultúrny priestor napr. „Kino Moskva“; kultúrne centrum niečo ako Tabačka, Nová Cvernovka, alebo Stanica Záriečie • život v meste (1x) • vyššia koordinácia napr. v oblasti organizovania akcií v meste a regióne (viacero akcií v jeden deň, inakedy bez akcie) (1x)
BÝVANIE	3	• dostupné bývanie (1x) • viac nájomných bytov pre mladých (1x) • projekt Leopoldis, integrácia okolitých obcí (1x)
ŽIVOTNÉ PROSTREDIE	1	• ochrana prírody a krajiny (1x)
ŠKOLSTVO A VZDELÁVANIE	1	• nová moderná stredná odborná škola (1x)
SOCIÁLNE VECI	0	
CELKOM	189	
OBCE UMR Martin		
DOPRAVA	10	• málo cyklochodníkov / cyklociest (3x) • cyklodoprava (1x) • doprava (1x) • odľahčenie dopravy (1x) • lanovka na Martinské hole (1x) • obchvat Martina (1x) • cyklotrasa do Dražkoviec (1x) • obchvat Martina - nepretržité zápchy Příbove/Košťany/Martin (1x)
KULTÚRA	7	• kultúrny život v meste mimo veľkých podujatí (3x) - ako mladému človeku mi chýba lepšie kultúrne vyžitie a bohatší kultúrny program • kultúra (1x) • nevyužitý historický a kultúrny potenciál regiónu (1x) • podporiť v Martine život a záujem o mesto! (1x) • prepojenie všemožných subjektov poskytujúcich kultúru (1x)
SPOLUPRÁCA A PARTICIPÁCIA	7	• zapájanie a väčšia angažovanosť obyvateľov do diania Turci (zmeniť pasivitu občanov) (2x) • partnerský prístup dominantných miest k okrajovými časťami regiónu v rámci rozvoja Turca ako vyrovnaného spoločenského celku (1x) • systematický a plánovaný rozvoj (1x) • spolupráca (1x) • dobrovoľnícke centrum (1x) • zdravý sedliacky rozum (1x)
VEREJNÉ PRIESTRANSTVÁ	7	• bezpečnosť (1x) • policajný dozor na prechodoch pre chodcov pre deti do a zo školy (1x) - sever riešia len občas aj to v minimálnom čase; do aj od školy je problém sa dostať na druhú stranu cesty pre dospelého, nie to ešte dieťa. • kvalitné verejné priestory (1x) • zeleň (1x) • zelené oblasti, kde tráviť voľný čas (1x) • viac parkov a zelene do centra Martin (1x) • pekné, reprezentatívne, neošarpané, bezpečné, čisté centrum mesta s kopou krásnej zelene (1x)
BÝVANIE	4	• zvýšenie dostupnosti bývania, čo by uľahčilo návrat domov ľuďom, ktorí odišli študovať/pracovať preč (1x) • viac obyvateľov (1x) • dostupné bývanie pre tých čo si to nemôžu dovoliť, dlhé poradovníky (1x) • cenová dostupnosť bytov (1x)
PODNIKANIE, PRÁCA, EKONOMIKA	3	• podpora nových investícií a startupov (1x) • projekty a inovácie (1x) • pracovné ponuky (iné ako gastro sektor, IT a Kia, či VW) (1x)
CESTOVNÝ RUCH	3	• podpora cestovného ruchu - veci ktoré zviditeľnia región na štátnej úrovni (1x) • nevyužitý turistický potenciál regiónu (1x) • región má veľmi slabú propagáciu v rámci SR. Služi takmer výlučne len ako tranzit za inými destináciami, či už v smere na Oravu, Liptov alebo iné. Návštevníci nepociťujú potrebu sa v regióne zdržať (1x)

Tematická oblasť	Návrh na zmenu a početnosť odpovedí	
VOĽNÝ ČAS	4	- kúpalisko hodné 21. storočia (1x) - detské ihriská (1x) - aquapark (1x) - zábava (1x)
ŠPORT	3	- podpora športu - veci ktoré zviditeľnia región na štátnej úrovni (1x) - oveľa vyššia atraktivita športu (ako to bolo v minulosti) (1x) - prepojenie všemožných subjektov poskytujúcich šport (1x)
SOCIÁLNE VECI	1	tolerancia (1x)
ŽIVOTNÉ PROSTREDIE	1	smart odpadové hospodárstvo (1x)
ŠKOLSTVO A VZDELÁVANIE	0	
CELKOM	50	

Tematická oblasť	Mestá UMR Martin (2)		Obce UMR Martin (8)		UMR Martin SPOLU	
	Početnosť	Poradie	Početnosť	Poradie	Početnosť	Poradie
DOPRAVA	72	1.	10	1.	82	1.
KULTÚRA	7	8.	7	2. – 5.	14	8.
SPOLUPRÁCA A PARTICIPÁCIA	21	2.	7	2. – 5.	28	2.
VEREJNÉ PRIESTRANSTVÁ	18	4. – 5.	7	2. – 5.	25	3.
BÝVANIE	3	9.	4	2. – 5.	7	9.
PODNIKANIE, PRÁCA, EKONOMIKA	13	7.	3	6. – 9.	16	7.
CESTOVNÝ RUCH	20	3.	3	6. – 9.	23	4.
ŠPORT	15	6.	3	6. – 9.	18	6.
VOĽNÝ ČAS	18	4. – 5.	3	6. – 9.	21	5.
SOCIÁLNE VECI	0	12.	1	10. – 11.	1	11. – 12.
ŽIVOTNÉ PROSTREDIE	1	10. – 11.	1	10. – 11.	2	10.
ŠKOLSTVO A VZDELÁVANIE	1	10. – 11.	0	12.	1	11. – 12.

Navrhované idey na projekty

Zo 75 navrhnutých projektov od respondentov sa najčastejšie objavovali tieto zámery, ktoré by sa mali stať za mesto prioritami:

1. Lanovka na Martinské hole (6x)
2. Masívnejšie a efektívnejšie využitie eurofondov na infraštruktúru (2x)
3. Inšpirovať sa inými slovenskými mestami (2x)
4. Výstavba multifunkčnej haly (2x)
5. Prepojenie regiónu Turiec cyklotrasami a tým priniesť do regiónu atraktivitu v turizme (2x)
6. Opraviť cestu na Martinské hole (2x)
7. Nadjazd, obchvat, východný mestský okruh (2x)
8. Projekt električky Martin – Vrútky (2x)

IDEY PROJEKTY ZA MESTÁ UMR Martin		
Oblasť	Počet projektov	Projektový zámer
ŽIVOTNÉ PROSTREDIE	13	1. Využitie priestoru medzi Turčianskym kultúrnym strediskom, Turčianskou knižnicou a Slovenským komorným divadlom, kde sa momentálne nachádza ohyzdná trampolína na oddychovú zónu, zónu na kultúrne amatérske aj profesionálne podujatia, pre rodičov s deťmi. 2. Rozdajte sadenice kvetov, aby si ľudia skrášlili okolie, 3. Revitalizácia Vajanského námestia – odstrániť betón, žiadne gigantické investície na podzemné parkoviská, nasadiť vkusnú zeleň a stromy, doplniť lavičku a fontánu, vytvoriť priestor na grilovačky, malé kultúrne podujatia, prípadne tam umiestniť menšie workout ihrisko. 4. Neinvestovať zbytočne do výmeny dlažby v centre ale z revitalizovať zeleň - viac trávy a zóna pre cyklistov a peších, ihriská pre deti 5. Komunitný sad - niekde napr. popri cyklotrase vysádzať ovocné stromy. 6. Prejdite si všetku zeleň ktorá patrí mestu a dajte to do poriadku 7. Zeleň v centre mesta na spôsob barcelonskej „La Rambla“

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE		8. Stred mesta plný stromov a zelene, aby záhradka Turca nebola iba mýtus – v centre mesta nenájdete bylinkové záhradky, informačné panely o historických zaujímavostiach, olejkároch 9. Malá riečka, potôčik, ktorý by tiekol celým centrom mesta 10. vyriešiť problém Nový Martin - občania vydieraní developerom a ignorovaní mestom 11. Využitie vody 12. Vyriešenie upratovania chodníka pod Neografiou v častejších intervaloch. 13. Zmena súčasného územného plánu v prospech opatrení vo verejnom záujme v oblasti životného prostredia a pre adaptáciu na klimatickú zmenu, moderný územný plán sledujúci súčasné trendy. Naopak súčasný územný plán sleduje záujmy úzkej skupiny jednotlivcov a porušuje štátne politiky a koncepcie v oblasti životného prostredia
RIADENIE	10	14. Masívnejšie a efektívnejšie využitie eurofondov na infraštruktúru (2x) 15. Inšpirovať sa inými slovenskými mestami (2x) - občas sa ísť pozrieť ako to funguje aj mimo Slovenska a tým dobrým sa inšpirovať a implementovať to tu; ide o to pochopiť, ako mesto funguje a ľudia v ňom - je to ťažká a komplexná téma, ale keby bolo budovanie verejných priestorov, budov a celkovo rozvoj trochu koncepčný a s myšlienkou, bolo by tu sveta žiť. Mam pocit, že všetko sa tu robí Halabala... 16. Zapojenie sa do celosvetového projektu dobrovoľníkov „Tvorivá spoločnosť“, ktorý zjednocuje ľudí celého sveta za účelom vytvorenia nádhornej spoločnosti 17. Spojiť Vrútky s Priekopou a Kolóniou hviezdou 18. Splniť čo politici sľubujú 19. Pokúsiť sa viac spolupracovať s ostatnými okolitými regiónmi a nehrať sa len na svojom piesočku 20. Integrácia (spojenie) mesta Vrútky a okolitých obcí (Lipovec, T. Klačany, Bystrička, Košťany, Žabokreky, T. Peter, Dražkovce, Diaková) s mestom Martin, 21. Komunitné participatívne projekty na konkrétne riešenia v mestských častiach 22. Dať priestor vo vedení Mesta mladým. 23. Vymeniť istých ľudí vo vedení mesta a jeho jednotlivých odboroch za skutočných odborníkov, ktorí sa svojej práci rozumejú a nie sú do svojej funkcie dosadení podľa farby straníckej knižky
DOPRAVA	7	24. Opraviť cestu na Martinské hole (2x) 25. Nadjazd, obchvat, východný mestský okruh (2x) 26. Projekt električky Martin – Vrútky (2x) - medzi Martinom a Vrútkami by sa mohla vybudovať električková trať či už na existujúcej vlakovej trati, alebo prípadne pridať vedľa ešte jednu koľaj čisto na tieto účely. Trať je už teraz elektrifikovaná čo by sa mohlo využiť a stačilo by pridať pár zastáviek ako napríklad pri Tulipe a podobne a ak by bol záujem, kludne by sa trať mohla časom predĺžiť až do Košťan a vyriešiť by sa tým problém v doprave a dennodenné zápchy a pritom by to všetko bolo ešte aj ekologické a rýchle cestovanie 27. Výstavba dopravných riešení križovatiek v Košútoch a pod Bystričku ako i v Košťanoch + výstavba mosta v Košútoch 28. Parkovacie domy 29. Zlepšenie cestnej infraštruktúry 30. Dokončiť asfaltovanie na ulici Štefanovičova (cesta aj chodník v hroznom stave) - je to vstup do UNM
CYKLO-MOBILITA	6	31. Vybudovanie mestského bike parku na Bukovine 32. Výstavba cyklotrasy na Bystričku. 33. Cyklotrasa z Košút II cez Diakovú - Ľadoveň do Skanzenu - treba, len opraviť už jestvujúcu cestu poza Košúty - smer Ľadoveň 34. Cyklotrasy: Sučany - Martin, Martin - Košťany nad Turcom - Pribovce - Valča 35. Cyklochodník do Žiliny 36. Single-traily Martinské hole - ak bude lanovka (raz), tak traily budú lákadlo pre ďalších cyklistov
CESTOVNÝ RUCH	5	37. Lanovka na Martinské hole (6x) - sme jediné mesto na Slovensku, ktoré má takúto možnosť a potenciál vyťažiť z tejto príležitosti niečo pre rozvoj mesta; lanovka by mala začínať v meste, napríklad v mieste vzniku budúcej nemocnice s napojením na R3, prípadne východný obchvat mesta 38. Podpora profesionálnych sprievodcov, ktorí tu žijú a majú naštudovanú históriu mesta a regiónu. 39. Zviditeľniť letisko v Tomčanoch 40. Bežkárske okruhy v zime konkrétne napr. na letisku v Tomčanoch 41. Vymyslieť zážitkové víkendy a to že máme napríklad hviezdáreň asi tiež málokto vie
KULTÚRA	5	42. Viac kultúrnych akcií pre deti napr. formou divadiel, návštev múzeí, viac športových akcií, jednoduché miesto, kde sa deti a mladá nebudú nudiť. 43. Maľby na vymenníkoch na sídliskách 44. Odstráňte konečne ten presklený hrozny sklenený kolos Milénium, ktorý hyzdí stred mesta. 45. Chýba web stránka alebo nejaký priestor, ktorý by všetky možné podujatia a atrakcie zhromažďoval a tam by človek dostal rýchlo informácie kam ísť cez víkend, cez sviatok alebo na koncert, do kina či divadla - je tu veľa rôznych krásnych miest o ktorých vôbec netušíme (Žabokrecké válovy, rôzne podujatia v Turčianskej knižnici, v skanzene) 46. Vybudovať miesto, kde hrá aspoň raz týždenne živá hudba (ideálne v sobotu), kde sa na najesť i napiť a tiež tancovať, no nesmie sa tam fajčiť.
ŠPORT	3	47. Výstavba multifunkčnej haly (2x) - vyhlásiť architektonickú súťaž na revitalizáciu športového areálu na „Sokolovni“, ako z neho urobiť krytú halu pre hokejbal, florbal, streetbal, inline hokej. Odkúpiť pozemky okolo plochy, tam vybudovať poschodové parkovanie. Nadstavať budovu tribúny a vytvoriť ďalšie šatne 48. Renovácia detských ihrísk na sídliskách, 49. 10 malých telocviční pre kluby a verejnosť

PODPORA PODNIKANIA	3	50. Pracovať na prilákaní investorov 51. Pri novej nemocnici otvoriť priemyselný park na výskum, vývoj a výrobu diagnostickej zdravotníckej techniky na nových fyzikálnych poznatkoch zobrazovania 52. Využitie objektu bývalej Billy/Kinekusu v Košútoch na priestor v zmysle verejnej krytej tržnice (ako Stará tržnica v BA)
SOCIÁLNE VECI	2	53. Zapojenie nezamestnaných do údržby, čistenia a zabezpečovania poriadku v meste (2x) 54. Projekt Leopolis v Záturčí
ŠKOLSTVO	1	55. Postaviť moderný vzdelávací komplex pre primárne a predprimárne vzdelávanie.
IDEY NA PROJEKTY ZA OBCE UMR Martin		
Oblasť	Počet projektov	Projektový zámer
ŽIVOTNÉ PROSTREDIE	5	1. Integrované riešenie energetiky samosprávnych celkov v rámci komunitnej energetiky. 2. Revitalizácia rieky Turiec smerujúca k vyššej pobytovej. 3. Ochrana mestskej zelene 4. Adaptačné opatrenia a zadržiavanie vody v krajine. 5. Zavedenie množstevného zberu odpadu
CYKLO-MOBILITA	3	6. Prepojenie regiónu Turiec cyklotrasami a tým priniesť do regiónu atraktivitu v turizme (2x) 7. Prepojiť Turany a Sučany cyklochodníkom s Martinom 8. Zriadenie pozície regionálneho cyklokoordinátora a regionálneho koordinátora pre voľnočasové aktivity od kultúry po šport
CESTOVNÝ RUCH	3	9. Lanovka na Martinské hole, 10. Chýba mi aquapark /možno aj s letným kúpaliskom/nie len na plávanie ale hlavne aj na relax, možno aj s ohrevom tepelnými čerpadlami a miesto medzi plavárňou a gymnáziom by bolo pre každého domáceho aj návštevníka lákadlom 11. Podpora pre turistickú značku Koruna Turca
KULTÚRA	3	12. Podpora obnovy Sklabinského podzámku 13. Vzájomná komunikácia a spolupráca kultúrnych inštitúcií - určite je nutné, aby medzi sebou inštitúcie v regióne komunikovali. Tým najjednoduchším spôsobom je vytváranie spoločného kalendára / zoznamu už prebiehajúcich periodických aktivít. Pri návšteve akejkoľvek inštitúcie tak nielen turisti získajú prehľad o tom, čo sa v regióne deje. Ak budú inštitúcie o sebe vedieť, a nebudú tak ako teraz, pracovať proti sebe, tak sa dá pohnúť ďalej. 14. Využitie mestských priestorov (kino Moskva) pre potreby kultúrne aktívnych skupín v regióne
SOCIÁLNE VECI	3	15. Pomoc marginalizovaným skupinám, zapojenie Regionálnych úradov verejného zdravotníctva a študentov verejného zdravotníctva - tvorba projektu na podporu vyčleneným komunitám a sociálne slabším 16. Podpora pre dobrovoľné občianske hliadky 17. Výstavba lacných a cenovo dostupných bytov pre slobodné mamičky
RIADENIE	1	18. Participácia verejnosti efektívnym akceptovateľným a pre všetky strany prínosným spôsobom.
PODPORA PODNIKANIA	1	19. Podpora pre potraviny Zrnko
ŠKOLSTVO	1	20. Podpora Jemine - konzultácia stravovania pre školské jedálne

Príloha 5

Osoby participujúce na príprave IÚS UMR Martin na roky 2023 – 2030

Územie	Organizácia / Funkcia	Zástupca
Mesto Martin	Primátor	Ján Danko
	Prednosta MsÚ	Ing. Ján Žila
	Viceprimátor	Ing. Stanislav Thomka, MBA
	Vedúca oddelenia pre stratégiu, regionálny rozvoj a CR	Zuzana Valachová, MSc
	Manažér projektového riadenia a cykloturistiky	Mgr. Alžbeta Laučeková
	Referent pre stratégiu a regionálny rozvoj	Mgr. Aneta Štanclová
	Vedúci oddelenia dopravy	Ing. Marián Koreň
	Vedúca oddelenia životného prostredia a komunálnych služieb	RNDr. Mária Rovňáková
	Vedúca oddelenia školstva, mládeže, kultúry a športu	Mgr. Henrieta Brezniaková
	Vedúca sociálneho odboru	Mgr. Katarína Fúcelová
	Riaditeľka ÚHA mesta Martin	Ing.arch. Zuzana Mendelová
Mesto Vrútky	Primátor mesta	Mgr. Branislav Zacharides
	Prednostka mesta	Ing. Mgr. Anna Svitekova
	Vedúci Odboru výstavby a životného prostredia	Ing. Dušan Kramár
	Odbor stavebný a investičnej výstavby mesta	Ing. Nikola Holešová
	Referát životného prostredia	Ing. Dana Pozorčiaková
	Referát rozvoja mesta	Mgr. Vladimír Olbert
	Vedúci Oddelenia komunálnych služieb	Mgr. Richard Hulej
	Referát športu, cestovného ruchu a projektov	Mgr. Juraj Gorilák
	Referát školstva	Mgr. Andrea Trylčová
	Vedúca Oddelenia sociálnych vecí	Judr. Jana Rišianová
Obce UMR Martin		
Bystrička	starostka (do 10/2022)	Zdenka Maršalová
	starosta (od 10/2022)	Mgr. Roman Kubala
Obec Diaková	starosta (do 10/2022)	Miroslav Haverla
	starosta (od 10/2022)	PaedDr. Branislav Kohút
Dražkovce	starostka	Eva Gáborová
Košťany nad Turcom	starosta	Ing. Ján Mlynár
Žabokreky	starostka	Ing. Zuzana Valocká
Lipovec	starosta (do 10/2022)	PhDr. Jozef Mada
	starostka (od 10/2022)	Ing. Dana Petrášková
Sučany	starosta	Martin Rybár
Turčianske Kľačany	starostka (do 10/2022)	Ing. Adriana Záborská
	starostka (od 10/2022)	Mgr. Lenka Sláviková

Tematická oblasť	Organizácia	Zástupca
Vzdelávanie a inklúzia	Mesto Martin - vedúca oddelenia školstva, mládeže, kultúry a športu	Mgr. Henrieta Brezniaková
	Mesto Martin - vedúca sociálneho odboru	Mgr. Katarína Fúcelová
	ZŠ s MŠ J. V. Dolinského - riaditeľ, predseda Mestskej školskej rady v Martine	Mgr. Ivan Hrozičnik
	Štátna školská inšpekcia - inšpektorka	Mgr. Alena Schimíková
	ZŠ A. Dubčeka v Martine - riaditeľka	Mgr. Dana Brežňanová
	Montessori centrum Martin - riaditeľka	Mgr. Janka Parížeková
	Súkromná ZŠ Tomáša Zanova - zriaďovateľ, poslanec MsZ	PaedDr. Tomáš Zanoš
	Mesto Martin - vedúci investičného oddelenia	Ing. Tibor Maňka
	Jesseniova Lekárska fakulta v Martine - dekan	prof. MUDr. Andrea Čalkovská, DrSc.

Tematická oblasť	Organizácia	Zástupca
Kultúra a kreatívny priemysel	Národná kultúra, člen rady národnej kultúry, komisia kultúry	Mgr. Peter Cabadaj
	Slovenské národné múzeum - riaditeľ	Mgr. Radovan Sýkora
	Turčianska knižnica v Martine- riaditeľka	Ing. Alžbeta Martinická
	OZ Parta - Kultúrna platforma	Peter Trmos
	Poslanec MsZ, komisia kultúry	Ing. arch. Martin Lepej
Cestovný ruch, rekreácia a šport	Spoznaj Turiec - riaditeľ	Jakub Grajciar
	Mesto Martin - vedúca oddelenia pre stratégiu, regionálny rozvoj a CR	Zuzana Valachová, MSc
	Mesto Martin - vedúca oddelenia školstva, mládeže, kultúry a športu	Mgr. Henrieta Brezniaková
	Športzar Martin - riaditeľ športových zariadení mesta Martin	Mgr. Štefan Balošák
	OOCR Turiec - riaditeľ	Bc. Martin Gloser
	Pro Ski - Martinské hole - šéf predstavenstva	Ing. Peter Hudec
	Žilinský samosprávny kraj - regionálny koordinátor IÚS / PHRSR ŽSK 2021+	Ing. Janka Mikušáková
	Mesto Vrútky - referent športu a cestovného ruchu	Mgr. Juraj Gorilák
	Mesto Martin - predseda komisie pre CR a RR (do 10/2022)	Ing. Juraj Stahl
	Mesto Martin - vedúci investičného oddelenia	Ing. Tibor Maňka
Doprava a cyklomobilita	Mesto Martin - koordinátorka projektu DO PRÁCE NA BICYKLI	Mgr. Alžbeta Laučeková
	Mesto Martin - vedúci oddelenia dopravy	Ing. Marián Koreň
	ÚHA Mesta Martin - riaditeľka	Ing. arch. Zuzana Mendelová
	Dopravný podnik mesta Martin - konateľ	Ing. Ján Slamka, PhD.
	Turiec a.s. - predseda predstavenstva	Ing. Miroslav Lepeta
	Turčianska bicyklová skupina JUS - predseda združenia	Bc. Dušan Kubička
	IO Mobility Solutions - CEO	Ing. Milan Veterník
	Cyklokoalícia	Dan Kollar
	Mesto Martin - vedúca oddelenia životného prostredia a komunálnych služieb	RnDr. Mária Rovňáková
Životné prostredie a odpadové hospodárstvo	Okresný úrad, oddelenie životného prostredia- vedúci odboru	Ing. Miroslav Matula
	Mesto Vrútky - prednostka úradu	Ing. Mgr. Anna Svitekova
	Turvod a.s. - technik stavebných konaní	Ing. Jaroslava Ignačáková
	Turvod a.s.	Beáta Žuborová
	NARA-SK - expert	Ing. Ján Plesník
	Brantner Fatra s.r.o. - obchodný riaditeľ	Ing. Peter Kašuba
	Centrum environmentálnej výchovy Turiec, občianske združenie	Mgr. Martin Kondek

- Európska Zelená Dohoda (European Green Deal)
- Partnerská dohoda Slovenskej republiky na roky 2021-2027
- Program Slovensko 2021-2027
- Národná stratégia regionálneho rozvoja SR (NSRR) 2014-2030
- Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja 2022-2030
- Program hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja mesta Martin na roky 2016-2023
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Vrútky na roky 2015-2022
- Konceptie práce s mládežou mesta Martin na roky 2022-2028
- Konceptia práce s mládežou mesta Martin na roky 2016-2021
- Konceptia rozvoja športu mesta Martin 2016-2021
- Konceptia rozvoja škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Martin do roku 2026
- Konceptia rozvoja mesta Martin v oblasti tepelnej energetiky – aktualizovaná verzia do roku 2023
- Komunitný plán sociálnych služieb mesta Martin 2021-2030
- Územný generel dopravy mesta Martin
- Usmernenia pre odpadové hospodárstvo mesta
- Územný plán mesta Martin a jeho Zmeny a doplnky (ZaD)
- Územný plán mesta Vrútky a jeho Zmeny a doplnky (ZaD)
- Nízkouhlíková stratégia mesta Vrútky na roky 2022-2030
- Konceptia rozvoja mesta Vrútky v oblasti tepelnej energetiky
- Komunitný plán sociálnych služieb na roky 2018-2022
- Cestná databanka, Slovenská správa ciest, 2021
- Výsledky celoštátneho sčítania dopravy v SR v roku 2015 za okres Martin (Slovenská správa ciest)
- Programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja obcí na území UMR Turiec

Vysvetlenie použitých skratiek

SR	Slovenská republika
ČR	Česká republika
PL	Poľská republika

Samosprávne kraje:

ŽSK	Žilinský samosprávny kraj
ZASK	Žilinský samosprávny kraj

Okresy:

ZA	Okres Žilina
MT	Okres Martin

Ministerstvá:

MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MVSR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MŽPSR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
MDaVSR	Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky
MFSR	Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MHSR	Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MIRRI	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MKSR	Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
MPaRV	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MPSVaR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MSSR	Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
MZVSR	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky
MZSR	Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

Zdroje:

FinStat	Webový portál – zdroje dát
SKNACE	Štatistická klasifikácia ekonomických činností
ŠÚSR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
UPSVaR	Úrad práce sociálnych vecí a rodiny
ISEZ	Informačný systém environmentálnych záťaží

Inštitúcie:

CVČ	Centrum voľného času
CVTI	Centrum vedeckých a technických informácií
EIC	Európska rada pre inovácie
EK	Európska komisia

EÚ	Európska únia
EZÚS	Európske zoskupenie územnej spolupráce
H2020	Program EÚ Horizont 2020
IAS	Inštitút Aurela Stodolu
INEKO	Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy
IoT	Internet vecí
ISEMI	Inštitút pre medzinárodnú bezpečnosť a krízové riadenie
IVPR	Inštitút pre výskum práce a rodiny
JŠ	Jazyková škola
KOZ	Kultúrno-osvetové zariadenia
KU	Katolícka univerzita
MOPS	Miestna občianska poriadková služba
MŠ	Materská škola
NBS	Národná banka Slovenska
ODI	Okresný dopravný inšpektorát
OECD	Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj
OOOR	Oblasťná organizácia cestovného ruchu
OOOR Región Liptov	Oblasťná organizácia cestovného ruchu Región Liptov
SBA	Slovak Business Agency
SAV	Slovenská akadémia vied
SIEA	Slovenská inovačná a energetická agentúra
SOŠ	Stredná odborná škola
SŠ	Stredná škola
TIK	Turistická informačná kancelária
TIC	Turistické informačné centrum
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru
V4	Neformálne združenie krajín Poľsko, Slovensko, Česká republika a Maďarsko
VÚC	Vyšší územný celok
ZMOS	Združenie miest a obcí Slovenska
ZMOT	Združenie miest a obcí Turca
ZŠ	Základná škola
ZUŠ	Základná umelecká škola
ŽU/UNIZA	Žilinská univerzita
ŠFRB	Štátny fond rozvoja bývania

Iné použité skratky:

I.tr.	Cesta I. triedy
a i.	a iné
a pod.	a podobne
a. s.	Akciová spoločnosť
atď.	a tak ďalej
BRO	Biologicky rozložiteľný odpad

B2B	Vzťahy medzi podnikateľmi	MA 21	Miestna agenda 21
B2C	Vzťahy medzi podnikateľmi a klientmi	MAS	Miestna akčná skupina
CD	Cestná doprava	MHD	Mestská hromadná doprava
CLLD	Miestny rozvoj vedený komunitou	mld.	Miliarda
CO	Civilná ochrana	MRK	Marginalizovaná rómska komunita
CO2	Oxid uhličitý	MSP	Malé a stredné podnikanie
COVP	Centrá odborného vzdelávania a prípravy	MÚSES	Miestny územný systém ekologickej stability
CR	Cestovný ruch	NDS	Národná diaľničná spoločnosť
ČOV	Čistička odpadových vôd	NFP	Nenávratné finančné prostriedky
Čsl.	Československej	NP	Národný park
D1	Diaľnica, súčasť vetvy „A“, 5. paneurópskeho koridoru a európskych ciest E50	NUTS 3	územná jednotka na úrovni VÚC
DHZ	Dobrovoľný hasičský zbor	Obce UMR Martin	Obce Územia udržateľného mestského rozvoja mesta Martin
DHZM	Dobrovoľný hasičský zbor mesta Liptovský Mikuláš	Okres MT	Okres Martin
DK	Dom kultúry	OP	Operačný program
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja	ORKO	Oblasť riadenia kvality ovzdušia
EMAS	Schéma pre environmentálne manažérstvo a audit	OZ	Občianske združenie
ENRAF	Európsky námorný, rybolovný a akvakultúrny fond	OZE	Obnoviteľné zdroje energie
EPFRV	Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka	PHSR	Plán hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja
EPC	Energy Performance Contracting	UMR Turiec	Územie udržateľného mestského rozvoja mesta Martin
ESF+	Európsky sociálny fond	PO	Právnická osoba
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy	PRV	Program rozvoja vidieka
EUI	European Urban Initiative	PUM	Plán udržateľnej mobility
EUCF	European City Facility	Región Turiec	Prirodzený región Turiec ako ho definuje PHSR Žilinského kraja 2021+
EUR	Euro – spoločná európska mena		Geograficky vymedzené územie okresu Martin
EVVO	Environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета	RIC	Regionálne inovačné centrum
EZ	Environmentálne záťaž	RIÚS	Regionálna integrovaná územná stratégia
FO	Fyzická osoba	RÚSES	Regionálny územný systém ekologickej stability
FST	Fond na spravodlivú transformáciu	SEAP	Akčný plán v oblasti udržateľnej energetiky
GIS	Geografický informačný systém	SECAP	Akčný plán v oblasti udržateľnej energetiky a klímy
HBV	Hromadná bytová výstavba	SODB 2021	Sčítanie obyvateľov domov a bytov v roku 2021
CHVO	Chránená vodohospodárska oblasť	SPJ	Strategická plánovacia jednotka
IBV	Individuálna bytová výstavba	SPP	Slovenský plynárenský priemysel
IDS	Integrovaný dopravný systém	s. r. o.	Spoločnosť s ručením obmedzeným
IKT	Informačne a komunikačné technológie	SSE	Stredoslovenská energetika
IROP	Integrovaný regionálny operačný program	SZČO	Samostatne zárobkovo činná osoba
IS	Informačné systémy	ŠOP	Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
ISO	Systém riadenia kvality podľa Medzinárodnej organizácie pre štandardizáciu	TKO	Tuhý komunálny odpad
IÚI	Integrované územné investície	TV	Televízia
UMR	Udržateľný mestský rozvoj	TEN-T	Transeurópska dopravná sieť
IÚS	Integrovaná územná stratégia	UIA	Urban Innovative Actions
IÚS UMR Turiec	Integrovaná územná stratégia pre územie UMR Martin	ÚPN	Územný plán
IZS	Integrovaný záchranný systém	ÚPN - Z	Územný plán zóny
KURS	Koncepcie územného rozvoja SR	územie UMR	Územie udržateľného mestského rozvoja
KO	Komunálny odpad	VZN	Všeobecne záväzné nariadenie
LED	Svetlo vyžarujúca dióda (skratka z anglického light-emitting diode)	ŽP	Životné prostredie
		ZŤP	Osoba zdravotne ťažko postihnutá

